

T.C.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLETİŞİM ANABİLİM DALI

İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ’NİN GAZETESİ MİLLİ GAZETE

BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE İSLAMCI BASIN

(Yüksek Lisans Tezi)

KADİR METİN AKBAŞ

KOCAELİ, 2015

T.C.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLETİŞİM ANABİLİM DALI

İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ'NİN GAZETESİ MİLLİ GAZETE

BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE İSLAMCI BASIN

(Yüksek Lisans Tezi)

KADİR METİN AKBAŞ

DOÇ. DR. EMEL KARAGÖZ

KOCAELİ, 2015

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI**

**MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ'NİN GAZETESİ MİLLİ GAZETE
BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE İSLAMCI BASIN**

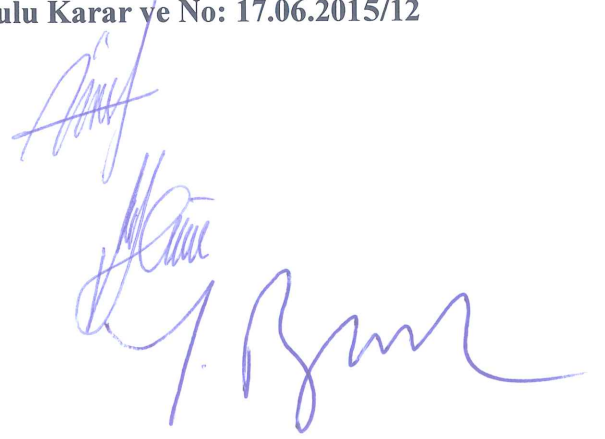
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**Tezi Hazırlayan: Kadir Metin Akbaş
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 17.06.2015/12**

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Emel Karagöz

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Kerim Karagöz

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Yusuf Budak

KOCAELİ, 2015

ÖZET

Günümüz medya dünyasında muhafazakâr, liberal veya dinci olarak isimlendirilen basın yayın organları her geçen gün ülkemizde daha bir görünür hale geliyor. Kendi çapında bir okur kitlesi edinen, kendine has bir dili olan, ülke gündemiyle bazen koştur bazen ayrı bir yayın politikası geliştiren bu medya unsurları, birçoğu kendini öyle tanımlamasa da akademik literatürde İslamcı olarak isimlendirilmeyi hak etmekte. Genelde mutfağında muhafazakâr veya mütebedeyin olarak nitelendirilen insanların çalıştığı ve yöneticilik yaptığı bu medyayı ele aldığımız çalışmamızda, Osmanlı'nın son döneminden başlayarak günümüze kadar olan kısımda yer almış, gerek yayın politikası ile gerekse okur üzerindeki etkisi ile Siyasal İslam'ın sözcülüğünü yapmış medyanın önemli isimlerini literatür taraması ile inceledik.

Türkiye'nin son 40 yılına damga vurmuş bir siyasal oluşum olan Milli Görüş Hareketi'nin ve gazetesinin ayrıntılı ve tafsilatlı bir şekilde incelendiği bu çalışmamızda; demokrasi, insan hakları ve evrensel hukuk gibi günümüzün önemli kaidelerine saygılı, aşırı uçlara sivrulmamış temel İslamcı hareket dairesi içerisinde yer almış gazete ve dergiler de kronolojik sıra ile incelendi.

Anahtar Kelimeler: İslamcılık, Müslüman Kardeşler, Milli Görüş Hareketi, Milli Gazete, Necmettin Erbakan

ABSTRACT

Within our day, media is usually classified as conservative, liberal or religious so to speak. As days pass by, we can see these media types increasing day by day. Within this thesis, we have assigned ourselves to research 'Islamic' news media as we can academically label them, which have its own target readers group, its own 'language' in terms of style and literature and which have its own publication agenda, sometimes in line with politics put forward, and sometimes not.

We have conducted a literature search and review on political islamic media publications from the last periods of the Ottoman empire and have included the 40 year old Milli Görüş movement consisting of topics including democracy, human rights, international law. Other newspapers and magazines of this time have also been reviewed chronologically.

Key words: Islamist, Muslim Brotherhood, Milli Görüş movement, Milli Newspaper, Necmettin Erbakan

KISALTMALAR

Ak Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
BBP	Büyük Birlik Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
FP	Fazilet Partisi
HEP	Halkın Emek Partisi
HP	Halkçı Parti
Has Parti	Halkın Sesi Partisi
IDP	Islahatçı Demokrasi Partisi
MÇP	Milliyetçi Çalışma Partisi
MDP	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MGH	Milli Görüş Hareketi
MGV	Milli Gençlik Vakfı
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MNP	Milli Nizam Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi

MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
RP	Refah Partisi
SDA	Demokratik Eylem Partisi (Bosna Hersek)
SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SP	Saadet Partisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TABLO

Tablo 1. Milli Gazete Künye	161
--	------------

ÖNSÖZ

Uzun, yorucu ve bir o kadar da keyifli bir çalışmanın sonucunda bu tez ortaya çıktı. İslamcılık ideolojisini ilk ortaya çıktığı zamandan başlayarak, günümüze kadar İslamcı yayın organları üzerinden anlatmaya çalıştım. Şüphesiz ki gözden kaçırdığım, eklemeyi unuttuğum, eksik bıraktığım, derinlemesine açamadığım kısımlar olmuştur. Ulaşabildiğim tüm kaynakları tarayarak, İslamcılık üzerine yazılmış tüm eserleri inceleyerek oluşturduğum bu tezin, İslamcılık üzerine araştırma yapacaklar için örnek bir çalışma olması için çaba sarf ettim.

Bu yorucu süreçte bana olan desteğini ve güvenini her zaman hissettiğim, tezimin şekillenmesinde yol göstericiliğine minnettar kaldığım, sevgili hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Emel Karagöz’e en içten şükranlarımı sunarım. Umarım, o engin güvenine layık olabilmişimdir.

Ve tabi ki bu meşakkatli süreçte her türlü desteğini bana esirgmeden sunan, umutsuzluğa düştüğümde beni şevklendiren, heyecanım kırıldığında bana yeniden başlama enerjisi sağlayan, benimle birlikte okuyup, benimle birlikte yazan sevgili eşim Adalet’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

“Baba oyun oynarız” deyip yanıma geldikçe “şimdi yazı yazıyorum oğlum sonra oynarız” diyerek başımdan savma girişimlerimi çocukça bir hoşgörü ile karşılayan biricik oğlum Görkem Çelebi’ye sabrı için teşekkür ederim.

İstanbul, Haziran 2015

Kadir Metin Akbaş

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: İSLAMCILIK	
1. İDEOLOJİ KAVRAMI BAĞLAMINDA İSLAMCILIK.....	5
1.1. Din Olarak İslam	6
1.2. İdeoloji Olarak İslamcılık	8
1.2.1. İslamcılık İdeolojisinin Kurucu Babası: Cemaleddin Afgani.	15
2. İSLAMCILIĞIN ÜÇ DÖNEMİ.....	20
2.1. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslamcılık (İlk Dönem: 1856-1950)	20
2.1.1. İlk Dönem İslamcı Basın.....	26
2.1.1.1. Urvetül Vuska.....	26
2.1.1.2. El Menar	28
2.1.1.3. Beyanu'l Hak	29
2.1.1.4. Sırat-ı Mustakim.....	30
2.1.1.5. Sebilürreşad	31
2.2. Cumhuriyet Sonrası İslamcılık (İkinci Dönem: 1950-2000)	34
2.2.2. İkinci Dönem İslamcı Basın.....	48
2.2.2.1. Sebilürreşad Dergisi	49
2.2.2.2. Büyük Doğu Dergisi.....	50
2.2.2.3. Hareket Dergisi.....	54
2.2.2.4. Diriliş Dergisi	58
2.2.2.5. Yeni İstiklal ve Bugün Gazeteleri	63
2.2.2.6. Hilal Dergisi	66
2.3. Günümüz İslamcılığı (Üçüncü Dönem: 2000-2015)	67
2.3.1. Üçüncü Dönem İslamcı Basın.....	70
2.3.1.1. İslamcı Dergiler.....	71
1. Haksöz Dergisi	71

2. Umran Dergisi	75
3. Hüküm Dergisi	77
2.3.1.2. İslamcı Gazeteler.....	78
1. Yeni Akit	79
2. Yeni Şafak	81
3. Milat	84
4. Vahdet.....	85
5. Diriliş Postası.....	87
2.4. Türkiye İslamcılığı'nı Şekillendiren İslamcı Hareketler	88
2.4.1. İhvan-ı Müslimin (Mısır: Müslüman Kardeşler).....	89
2.4.2. Cemaat-i İslami (Pakistan: İslam Cemaati).....	94
2.4.3. Mladi Muslimani (Bosna Hersek: Genç Müslümanlar)	97
2.4.3. En NAHDA (Tunus: Yeniden Doğuş Hareketi).....	104
İKİNCİ BÖLÜM: MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ	
1. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ.....	107
1.1. Necmettin Erbakan	110
1.2. Milli Nizam Partisi	112
1.3. Milli Selamet Partisi.....	116
1.4. Refah Partisi	124
1.5. Fazilet Partisi	138
1.6. Saadet Partisi	142
1.7. Adalet Ve Kalkınma Partisi	146
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MİLLİ GAZETE	
1. KURULUŞU VE GEÇİRDİĞİ EVRELERİ.....	151
1.2. Yayın Politikası	155
1.2.1. İslam Dünyasına Dair İki Farklı Yaklaşım Örneği: (26 Ekim 2014 Tunus Genel Seçimleri ve Bangladeş Cemaat-i İslami Eski Lideri Gulam Azam'ın Cenazesi)	157
1.3. Milli Gazete Ve Necmettin Erbakan	159
1.4. Yazı İşleri Kadrosu Ve İçerik	161

1.5. Köşe Yazarları	164
1.6. Ekler	165
1.7. Tiraj	166
1.8. The Milli Gazete	167
1.9. Değerlendirme	168
SONUÇ	169
KAYNAKÇA	173
ÖZGEÇMİŞ	181

GİRİŞ

Arap Baharı ile yeniden dünya gündemine dâhil olan İslamcılık akımı, yeni bir şekil ve muhteva değişiminin sancılarını yaşıyor. Osmanlı'nın tarih sahnesinden silinişi ile birlikte Müslüman halklar için yeni bir kurtuluş kapısı olarak ortaya çıkan, tarih içinde birçok farklı versiyonları oluşan, kimi zaman yer altına inip kimi zaman devlet yönetecek kapasiteye ulaşan İslamcılık, ülkemizde de Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana siyaset sahnesinde yer almıştır.

Birçok düşünür, içinde bulunduğumuz yüzyılda ideolojiler devrinin kapandığına vurgu yapsa da İslamcılık, hakkında tartışılmaya ve anlaşılmaya devam eden bir akım olarak karşımızda durmakta. Henüz üzerinde kapsamı, muhtevası, sınırlılıkları konusunda bir tanım birliğinin oluşmadığı İslamcılık, yerli ve yabancı fikir adamı, yazar ve politikacıların gündemini meşgul etmeye devam ediyor. Hakkında bir tanım birliğine varılmamış olması ve buna rağmen geniş kitlelerce kabul görmesi İslamcılık ideolojisine dinamik bir hüviyet kazandırıyor.

Birinci Dünya Savaşı'ndan 1960'lara kadar, Avrupa devletlerinin işgali ve sömürüsü altında yaşayan Afrika, Asya ve Ortadoğu halklarının bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşmasında etkin bir görev üstlenen İslamcılık, 1990'lara kadar ise kapitalist dünyanın Komünist Sovyetlere karşı manivela görevini yapmaya zorlanmıştır. İslamcılık, bu edilgen yapıdan ancak Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında çıkmış ve tarih sahnesine yeni bir aktör olarak döndü. İslamcılık artık Müslümanların çoğunluğu oluşturduğu ülkelerde yönetime talip olan demokratik bir karakter olmuştur.

Ülkemizde de özellikle Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile kendine görece bir özgürlük alanı bulan İslamcılık, sağ ve muhafazakâr bir görüntü sergilemiş, 1969 yılında siyaset sahnesine çıkan Necmettin Erbakan ile ise bağımsız

bir hüviyete bürünmüştür. Milli Görüş Hareketi (MGH) olarak isimlendirilen bu yapının 2000'lere kadar birçok partisi kapatılmış, birçok yöneticisine siyaset yasağı getirilmiş ancak 2002 yılında değişim söylemini dillendiren bir grubun kurduğu Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) son 13 yılda tek başına iktidar olarak Türkiye'ye rengini vermiştir.

Ülkemizde İslamcılık, daha çok partiler üzerinden okunmaya çalışılsa da, esas itibariyle gelişimi "basın" üzerinden olmuştur. Kendini geniş kitlelere anlatmanın yolunu gazete ve dergiler üzerinden sağlayan İslamcılık, Osmanlı'dan günümüze kadar kurulan onlarca gazete ve dergi ile hem de fikri zeminini oluşturmuş hem de kendini halka anlatma imkânını bulmuştur.

Bu çalışmada, İslamcı basının tarihi süreci merkeze alınarak, İslamcılık ideolojisinin ana çıkış kaynağı, hangi merhalelerden geçtiği ve günümüzde nasıl temsil edildiği ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Osmanlı sonrasından çok partili hayata geçişe kadar sahip olduğu değerleri ve elindeki imkânları kaybetmemek için muhafazakâr bir görüntü sergileyen, dünyada esen kuvvetli rüzgârlara göre zaman zaman liberal, sosyalist, demokrat, otoriter, milliyetçi bir refleks geliştiren İslamcılık, özü itibariyle devrimci ve modernist bir yapıya sahiptir. İslamcı basının tarihi incelendiğinde, İslamcılık ile ilgili yukarıda aktarılan önermelerin doğrulandığına şahit olunmuştur.

Şüphesiz ki İslamcı basın, çok geniş bir tanımlama olup bir tez çalışması içerisinde incelenmesi birçok zorluğu beraberinde getirecektir. Bunu göz önünde bulundurarak, tez çalışması, üç ana tarihi eksen esas alarak hazırlanmıştır. Osmanlı'dan Demokrat Parti iktidarına kadar olan kısım (1856-1950) ilk dönem İslamcı basın; Demokrat Parti iktidarından Ak Parti iktidarına kadar olan kısım (1950-2000) ikinci dönem İslamcı basın ve son olarak da günümüze kadar olan kısım (2000-2015) üçüncü dönem İslamcı basın olarak ele alınmıştır.

Tez kapsamında İslamcılık akımı ele alınırken, olabildiğince seçici davranıldı. İslamcılığı bir ideoloji olarak tarih sahnesine taşıyan İslamcı ideologların incelenmesinin ardından, dünya İslamcılığına rengini veren İhvan-ı Müslimin Teşkilatı (Müslüman Kardeşler) ana izlek alınarak Türkiye İslamcılığı mercek altına alındı. Bu kapsamda ilk çıkan süreli İslamcı yayından günümüze kadar olan kısım, Milli Görüş Hareketi, bağlamında ayrıntılı bir şekilde incelendi. Bu konuda, hem Türkiye İslamcılığı hem de Türkiye İslamcılığını etkileyen farklı ülkelerin tecrübeleri ele alınırken; demokrasiyi içselleştirmiş, farklılıklara saygıyı esas alan, çoğulcu bir yapıya sahip İslamcı aktörler dikkate alındı.

Şüphesiz ki; yüksek lisans tez çalışmasının sınırları içerisinde incelediğimiz Milli Gazete ile hem İslamcı basın içerisinde yer alan gazeteyi hem de bir siyasi partinin gazetesini ele almış olduk. Bunu yaparken de, İslamcılığın ne olduğuna, kimler tarafından ideoloji haline getirildiğine, günümüze kadar hangi aşamalardan geçtiğine, Siyasal İslam olarak neleri başardığına da dikkat çektik. Ülkemizdeki İslamcı basını da bu vesile ile mercek altına aldık. İslamcı camianın ülkemizde köşe taşları arasında yer alan gazete ve dergileri, kişileri de yeni baştan gözden geçirme fırsatı yakaladık.

Bu çalışmada İslamcılık literatürü baştan ayağa tarandı. İslamcılık konusunda en ufak bir sözü dahi olanlara kulak kabartıldı. Milli Görüş Hareketi'nin etkilendiği başta Cemaat-i İslami (İslam Cemaati) ve İhvan-ı Müslimin Hareketi (Müslüman Kardeşler) olmak üzere birçok İslamcı hareket incelendi. 1969 yılında Bağımsızlar Hareketi ile yola çıkan ve daha sonra Milli Görüş Hareketi'ni kuran Necmettin Erbakan'ın siyasi görüşü ve yaşamı kapsamlı bir şekilde ele alındı. Türkiye'nin son 40 yıllık siyasi hayatına damga vuran Milli Görüş Hareketi de, kapatılan veya halen hayatta olan partileri üzerinden incelendi. Bu çalışmanın objesini oluşturan Milli Gazete de, kuruluşundan bugüne kadar geçirdiği evreler dikkate alınarak incelendi.

Bildiğimiz üzere İslamcılık çok geniş bir kavramsallık olup, şemsiyesi altında toplanmış irili ufaklı yüzlerce yapı, kurum, kuruluş ve isim fazlalığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmamızda İslamcılık şemsiyesi altında yer alan tüm isimler yerine, Siyasal İslam kavramının içini dolduracak işler yapmış, İslamcılığı basın yayın yoluyla savunmuş ana akım İslamcılığı ele alındı.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMCILIK

1. İDEOLOJİ KAVRAMI BAĞLAMINDA İSLAMCILIK

Dünya üzerinde hiçbir ideoloji, İslamcılık ideolojisinin yerinde olmak istemez. Zira İslamcılık denilen "fenomenin" bir ideoloji olup olmadığı, kimleri kapsadığı, neyi amaçladığı dahi tartışmalı. Şüphesiz ki bir dinin ideolojik bir yapıya bürünmesi kolay anlaşılır bir durum değil. Üç semavi dinden Hristiyanlık ve Yahudilik bir ideoloji olarak kendilerini tartıştırmazken; İslam ve İslamcılık her daim tartışılmakta, yorumlanmakta her türlü analize uğramakta. Marksizm, Sosyalizm, Komünizm, Faşizm, Liberalizm, Feminizm, Kemalizm... Her birinin kurucusu, üreticisi, ortaya koyanı, tez olarak ileri süreni mevcut ve bilinir vaziyette iken, İslamcılık dediğimizde konuşmak kolay olmuyor. Çünkü bundan, din olarak İslam'ı mı, ideoloji olarak İslam'ı mı, yönetim biçimi olarak, yaşam tarzı olarak İslam'ı mı, yoksa inanç ve iman esaslarını mı anlamamız gerektiğini çözemiyoruz. İslamcılık nedir? Kimler İslamcıdır? Her Müslüman İslamcı mıdır? İslamcılar Müslüman olmak zorunda mıdır? Gibi birbirinden farklı sorular etrafında dönüp durmaktan, ortaya esaslı bir ürün koyamayacak hale geliyoruz. Aynı zamanda İslamcılık başkaları için yakıştırılan bir sıfat olmaktan öteye gidemeyebiliyor. Örneğin; sokakta herhangi bir kişiye "3 tane İslamcı yazar ismi sayar mısınız" deseniz, sayılacak isimler arasında mutlaka yer alacak olan Abdurrahman Dilipak dahi, ısrarla kendisinin İslamcı olmadığını söyleyebiliyor. (A. Dilipak ile Görüşme, 2014) Sadece Dilipak değil, normal şartlar altında safi İslamcı diyebileceğiniz birçok isim, İslamcı olarak konumlanmayı istemiyor; "Ben Müslüman'ım bu bana sıfat olarak yeter" diyebiliyor.

Kimilerince İslami hareket, siyasal İslam, radikal İslam gibi farklı isimlerle anılan İslamcılık akımı / ideolojisi, dünyamızın şu an yaşadığı travmalara, çatışmalara, savrulmalara bigâne kalmayan, o savrulmalardan nasibini alan bir ideoloji olarak, yaşayan ve gelişen bir organizma olduğunu kanıtladı. Fransız düşünür Olivier Roy'un kendinden daha meşhur kitabı "Siyasal İslam'ın İflası"ndan bu yana, Mümtaz'er Türköne'nin başlattığı "İslamcılık öldü mü?" tartışmaları dünden bugüne sürüp gidiyor. Şüphesiz bunda, Müslüman halkların çoğunluğu oluşturduğu ve çatışmaların, savaşın, terörün, komplo teorilerinin, sömürünün eksik olmadığı Ortadoğu'nun tüm dünyanın ilgi ve alakasına mazhar olmaya devam etmesinin de çok büyük etkisi var. İnsanlığın Son Adası Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından itibaren bir türlü "dikiş tutmayan" bu coğrafya, Batı'nın gerek göz ucuyla baktığı, gerekse göz koyduğunu ilan ederek çullandığı, ama her zaman göz hapsinde olan paha biçilemeyen bir bölge olmuştur. İslamcılık, bu göz hapsinden çıkış yolu arayanların ürettiği onlarca farklı çözüm yollarından biridir. Kimilerine göre bu topraklara yabancı. Kimilerine göre bu toprakların öz evladı. Kimilerine göre vaktini çoktan doldurup, ölmüş gitmiş bir eski zaman destanı. Kimilerine göre yegâne kurtuluş ideolojisi... Tüm bu önermeler bir tarafa, İslamcılık; üzerinde düşünmeyi, kalem oynatmayı, araştırma yapmayı hak eden "yaşayan" bir ideolojidir.

Şimdi ilk olarak İslamcılık ideolojisinin temel öğretisi olan İslam dinine kısaca bir göz atalım.

1.1. Din Olarak İslam

Dünya üzerinde en rağbet gören dinler arasında Hristiyanlıktan sonra şüphesiz İslam gelmektedir. İki milyara yaklaşan inananı ve her geçen gün sayıları artan müntesipleri ile İslam, her ne kadar hâkim ideolojiler ve siyasal sistemler içerisinde kenarda kalmış bir görüntüye de sahip olsa; insanlık için söyleyecek sözü, insanlığın kurtuluşu yolunda göstereceği istikameti ile dikkate değer konumdadır.

İslamcılık gibi “ideolojik” bir kavrama değinmeden, bu kavramın referans aldığı “din” olarak İslam’a kısaca değinmek gerekli.

Din olarak İslam; 571 yılında Mekke’de dünyaya gelen Hazreti Muhammed’e 40 yaşından itibaren Allah’ın ayetlerini, dört büyük melekten biri olan Cebrail vasıtasıyla iletmesi ile ortaya çıkmıştır. Kendinden önceki Hristiyanlık ve Yahudilik dinlerinden sonra nüzul edilen İslam, hem bu iki dinin öğretilerinin bir anlamda devamı hem de yeniden yorumlanmasıdır. İslam âlimlerinin genel görüşüne göre ilk insan ve ilk peygamber Hazreti Âdem’den son peygamber Hazreti Muhammed’e kadar gelen peygamberlerin getirdiği ve insanlara anlattığı din, tektir ve o da sadece İslam’dır. (Sırma, 2014: 52)

İslam peygamberi Hazreti Muhammed’in 632 yılında Medine’de vefat etmesi üzerine, İslam, hem şekil değiştirmeye hem de Müslümanların çabaları ile farklı coğrafyalarda yayılmaya başladı. İlk başlangıcında sadece Arapların kabulüne mazhar olan İslam, bir müddet sonra dünya üzerindeki tüm ırklara, milletlere ve halklara anlatıldıkça onların kabulüne ve benimsemesine mazhar oldu. Asr-ı Saadet olarak isimlendirilen ve peygamber tarafından bizzat yetiştirilen ilk nesil hatta ikinci nesilden sonra, kimilerine göre, Müslümanlar arasında yozlaşma, atalet, bezginlik ve dinden uzaklaşmalar başladı. İnsanların din olarak İslam’ı kabul ettik demelerine karşın, hayatlarına başka izm’leri ve ideolojileri, yaşam tarzlarını hâkim kılmaya başlamaları, İslam üzerine kafa yoran, kalem oynatan, düşünen ve insanlara doğru yolu göstermeyi kendilerine vazife edinmiş birçok İslam düşünürünü kaygılandırmaya başladı.

Günümüzde İslamcılık mevzusunda yetkinliği olan birçok araştırmacıya göre, İslamcılığın tarihsel kökeni işte tam burasıdır.

1.2. İdeoloji Olarak İslamcılık

Siyasal bir ideoloji olarak İslamcılığın kökleri genellikle 13. yüzyıl İslam düşünürü, Hanbelî mezhebinden İbn-i Teymiyye'ye kadar götürülür. (Çağlayan, 2011: 67) İslam dünyasındaki kargaşanın yavaş yavaş ayyuka çıktığı bir zaman diliminde 1263'te Harran'da doğan İbn-i Teymiyye, Moğol istilalarını birebir yaşamış, İslam dünyasındaki Müslüman yöneticilerin kokuşmuş yönetimlerine bizzat şahit olmuş bir İslam âlimidir. İbn-i Teymiyye, Abbasi Devleti'nin Moğollar tarafından yıkıldığı, Müslümanların siyasi otoriteden yoksun hale geldiği, başta kültür ve medeniyet şehri Bağdat olmak üzere pek çok önemli şehrin tahrip edildiği, kütüphanelerin yakılıp yıkıldığı, Haçlı saldırılarının devam ettiği, bid'at ehli veya sapık fırkaların iç isyana giriştiği ve ümmet içinde birçok tartışma ve temayülün alevlendiği, mezhep ve tarikat taassubunun yaygın olduğu, dini ve siyasi her fırkanın kendi görüşlerinin üstün gelmesi için muhaliflerine acımasız davrandığı, tasavvufa birçok yabancı felsefi ve batıl inançların karıştığı ve hurafelerin çoğaldığı bir dönemde yaşamıştır. (Biçer, 2011: 12)

Günümüz önemli düşünce ve fikir adamlarından Ali Bulaç, İbn-i Teymiyye'nin yaşadığı o dönemi; "Abbasilerin orta zamanlarından sonra içtihat kapısı siyasi nedenlerden dolayı kapatılmıştı. Ulemanın kendi sınıfsal konumunu rasyonelleştirme yerine, içtihadı yönelmemesi iki sonuç doğurmuştu: ulemanın zaman içinde halka yabancılaşması ve resmi toplumun bir parçası olarak sivil topluma aldırışsız bir konumda yer alması." sözleri ile anlatıyor. (Bulaç, 2011: 7)

İslâm ülkelerinin Moğollar ve Haçlılar tarafından yağmalanması ve tahrip edilmesi ilmi ve fikri hayatın gerilemesine sebep olmuştur. Güvenlik ve asayişin kalmaması, halkın korku ve tedirginlik içinde olması halkı siyasi anlamda etkileri olmayan tasavvuf ve tarikatlara koşmaya itmiş, insanlar oralarda manevi huzur bulmaya çalışmıştır. Bu dönemde Tasavvufî düşünce yoğun bir şekilde Felsefi-Bâtını inanç ve düşüncelerden etkilenmiş, Sultanlar kendilerine yakın buldukları tarikat

şeyhleri için zaviyeler inşa ettirmişlerdir. Nihayetinde bu dönemde ilmi çalışmalar, fikri bağımlılıklar şeklinde ortaya çıkmıştır. Fakihler içtihadattan uzaklaşarak esası taklit ve nakilcilik olan çalışmalarla uğraşmışlardır. (Biçer, 2011: 13)

Peygamberin vefatı ve dört Raşit halifeden sonra, özellikle Emeviler ile başlayan bozulma ve yozlaşmanın bir sonucu olarak, bir taraftan hurafeler, bir taraftan felsefe ve kelam tartışmaları, bir taraftan geleneklerden, eski inanç ve kültürlerin artıklarından beslenen tasavvuf, bir taraftan da donuklaşmış ve tamamı ile taklitçi bir hüviyete bürünmüş fıkıh, Müslümanları İslam'ın asıl kaynakları olan Kur'an ve Sünnet'ten uzaklaştırmıştır. Fikri donukluk, kendini durmadan tekrar etme ve bir öncekileri sürekli taklit, bazı âlim ve mütefekkeri öze dönüşün zarurieti konusunda arayışlara ve bu tür bozulma ve yozlaşmaya karşı savaş açmaya yöneltmiştir. İslam tarihi boyunca hayatın siyasi, sosyal, kültürel vb. alanlarındaki yozlaşma ve sapmalara karşı başta mezhep imamaları ve daha sonrasında da İbn-i Teymiyye gibi âlimler, Müslümanları İslam'ın ana kaynaklarına davet etmiş ve bu uğurda büyük çaba sarf etmişlerdir. Yani İlk dönem âlimlerdeki silkiniş ve arınma tamamı ile bir öze dönüş hareketidir. İbn-i Teymiye bunu "İslâm'ın aslına müracaat etmek," "selef dönemine dönüş", "taklidi ret", "bid'atleri yok etme" olarak tarif etmiştir. İbn-i Teymiye'nin bu prensipleri, modernist İslamcılar da etkilemiştir. Çünkü bu ilkeler, sahih bir İslam anlayışına götüren temel referanslar olarak görülmüştür. (Amedi, 2014)

İbn-i Teymiyye'nin "kaynaklara dönüş" olarak isimlendireceğimiz hareketi 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarındaki ıslahat hareketlerini de etkilemiştir. Hindistan'da Şah Veliyyullah Dehlevi, Hicaz'da Vahhabi hareketinin kurucusu Muhammed bin Abdulvahhab. Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh, Reşid Rıza, Mevdudi, Hasan en-Nedvi gibi yüzyılın önde gelen ıslahatçı düşünürleri İbn-i Teymiyye'nin fikirlerinden istifade etmişlerdir. Günümüzde gerek usul, gerek toplum ve siyaset görüşleri, etkileri itibarıyla farklı versiyonlarda da olsa karşılık bulmuştur. (Aydın, 1993: 26)

Ancak unutulmamalıdır ki İbn-i Teymiyye modern anlamda bir ideolog değildir ve İslamcılık gibi bir ideolojinin de modern anlamda kurucusu ve kuramcısı değildir. İbn-i Teymiyye, olsa olsa modern dönem İslamcılarına ilham kaynağı olmuş, öncü bir kişiliktir. Selefilik olarak isimlendirilen ve Müslümanların asli kaynaklarına (Kur'an ve Sünnet) dönmelerini amaçlayan bu çağrının modern anlamda bir ideoloji seviyesine gelmesi Osmanlı'nın yıkılmaya yüz tuttuğu zamanlara rastlamaktadır. İşte tam burada karşımıza iki isim çıkmaktadır: Cemaleddin Afgani ve Muhammed Abduh. Bu iki şahsiyet, İslam dünyasının üzerinde en çok tartıştığı iki isimdir. Haklarındaki ilginç iddialara karşın, Abduh ve hocası Afgani, genellikle dünyada modern İslamcılığın kurucusu olarak kabul edilirler. (Çağlayan, 2011: 84)

Cemaleddin Afgani'ye gelmeden önce, modern anlamda İslamcılık ne anlama geliyor ona değinmek gerekir. Türkiye'deki en önemli İslamcılık araştırmacılarından birisi olarak kabul gören İsmail Kara'ya göre İslamcılık; 19.- 20. yüzyılda, İslam'ı bir bütün olarak (ibadet, ahlak, inanç, felsefe, siyaset, eğitim) yeniden hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslam dünyasını Batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarmak, medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayışların, telif ve çözümlerin bütününe ihtiva eden bir harekettir. (Kara, 2014: 17)

Günümüz önemli İslamcı düşünürlerinden Ali Bulaç'a göre ise İslamcılık; İslam toplumunun ve İslam dünyasının düşünce, fikir olarak, politik olarak, ahlaki olarak, sosyal olarak ve uluslar arası olarak yeni bir dünya tahayyülü ve yeni bir iddiasıdır. Yani fikri, politik, sosyal, ahlaki ve uluslararası alanlarda İslam'a, Kuran'a ve Sünnet'e uygun yeni bir dünya tahayyülü ve yeni bir iddia, yani yeni bir fikir mümkündür, yeni bir siyasi hareket mümkündür, yeni bir dünya mümkündür. Bu mümkün olan dünyaları İslam zemininde biz yeniden kurabiliriz, demektedir (Bulaç, 2013: 23).

İslamcı yazar Abdulaziz Tantik'e göre de; İslamcılığın temel amaçlarından biri Batı'nın yükselişi karşısında İslam dünyasının dağınıklığını ortadan kaldırma ve siyasi birliği sağlayarak Müslümanların ortaçağda gösterdiği yüksek kültür, düşünce ve siyaseti yeniden inşa etmektir (Tantik, 2009: 122).

Günümüz İslamcı kadın yazarlarından Cihan Aktaş'a göre ise İslamcılık, dini kaynaklardan hareketle bir taraftan dinsel anlayış ve yaşantıları, diğer taraftan da modern hayat tarzlarını sorgulayarak yol alan güçlü tarihsel bir dalgadır. Yazara göre İslamcılık aynı zamanda, Müslümanların tarihsel hareketi içinde dönem dönem yükselerek İslamiyet'in anlaşılma ve yaşanma biçimlerini teoride ve pratikte tartışmaya açan bir hareket olarak da tanımlanabilir (C. Aktaş, 2007: 53).

Zerrin Kurtoğlu ise İslamcılığın; 19. yüzyılda İslam coğrafyasında ortaya çıkan, Batı'nın sömürgesi haline gelen Müslüman devletleri bağımsızlığa kavuşturmak amacıyla geliştirilmiş bir siyasal kurtuluş ideolojisi, bir siyasal proje olduğuna dikkat çekmektedir (Kurtoğlu, 2011: 201).

Yeni Şafak yazarı Ömer Lekesiz de İslamcı kimdir sorusuna; Müslümanların ibadetlerini en rahat şekilde yapacakları en uygun rejimi aramayı, yine ibadet cümlesinden yeni nesilleri İslam üzere korumayı ve İslam'ın yayılacağı olumlu bir ortamın sürekli var olması için çaba göstermeyi misyon olarak seçen kimsedir cevabını verir. Ve devamında İslamcılığın ise bu üç hususun din gayeli de olsa, dünya esaslı olması nedeniyle yüklendiği siyasi isimdir ki, bu yanıyları ideolojiktir ancak onun beşeri ideolojilerden farkı din-dünya dengesinde Kur'an'ı merkezde tutmasıdır. Diğer bir söyleyişle İslamcılık maddi kazanımları, somut siyasi sonuçları hedeflese de nihai zaferi belli bir kuşağın mecburiyetine dönüştürmez bilakis onu ertelenebilir niteliğiyle sürekli idealize eder (Lekesiz, 2012).

Yusuf Kaplan ise olaya farklı bir pencereden bakar; ona göre İslamcılık hiç de sevimli bir sözcük değildir ve duyulduğu anda ideoloji çağrışımı yapmaktadır. Kaplan'a göre; İslamcılığın en büyük zaafı, siyasi bir ideoloji olarak takdim edilmesi

ama bunun Müslüman toplumlarda, yaygın olarak, sorgusuz sualsiz kabullenilmesi, İslam'ın sadece konjonktürel malzeme olarak algılanmasına ve kullanılmasına yol açmaktadır. İslamcılık, siyasi bir ideoloji değil, topyekûn bir varoluş yolculuğudur. İslamcılık, Müslüman toplumların, hem ruhu hem de omurga hareketidir (Kaplan, 2012).

Günümüzün yaşayan en muteber İslam âlimlerinden Hayrettin Karaman, İslamcı kimdir, İslamcılık nedir sorusuna: "Kendi halinde Müslüman'ca yaşamaya çalışan, İslam'ı kendi aile hayatında bile yaşatmayı dert edinmeyen Müslümanlara İslamcı demiyorum. İslam'ı en yakınından başlayarak en uzaklara kadar yaymayı, sahih İslam'ı bozulmaktan ve hayatta eksilmekten korumayı dert ve dava edinen, bu dert ve dava uğrunda maddi ve manevi fedakârlıklarda bulunan kimselere İslamcı diyorum." şeklinde cevap veriyor (Karaman, 2012).

"Ayet ve Slogan" kitabının yazarı Ruşen Çakır ise; Müslüman ve İslamcı arasındaki farklılığı şu şekilde formüle ediyor: Elhamdülillah Müslüman'ım diyenleri kabaca üç kategoride ele alıyorum. İlk olarak çoğunluğu oluşturan, dini inançlarını gündelik yaşamlarının en temel belirleyici gücü olarak algılamayan "sıradan Müslümanlar." İkinci olarak, sık sık "İslami kesim", bazen de "İslami cephe" olarak adlandırdığım, dinlerini yaşamlarının en temel belirleyici gücü olarak kabul eden dindar kalabalıklar. Son olarak ise, bu kalabalıklar içinde var olup, İslam'ı yalnızca bir din olarak değil, bir dünya nizamı olarak gören İslamcılar (Çakır, 2002: 14).

Türkiye Diyanet Vakfı'nın İslam Ansiklopedisi'nde ise İslamcılık; 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan dinî-siyasî ideolojidir. İslâmıcılık İslâm'ı inanç, düşünce, ahlâk, siyaset, idare ve hukuk bakımından hayata hâkim kılmak, Müslümanlar arasında birlik ve dayanışmayı tesis ederek İslâm ülkelerini Batı karşısında geri kalmışlıktan kurtarmak amacına yönelik bir çözüm arayışı olarak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı aydınları tarafından dile getirilmeye ve tartışılmaya başlanmıştır. İlk defa Yeni Osmanlılar arasında gündeme gelen bu

ideoloji, II. Abdülhamid döneminde faydacı bir politika unsuru olarak değerlendirilmiş, II. Meşrutiyet'ten sonra ihya ve ıslah çizgisinde bir İslâm düşüncesi şeklinde takdim edilmesinin yanında alternatif ve modernist bir toplum ve devlet yönetimi projesi olarak Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet döneminde bu hareketin giderek ilmî ve kültürel bir ilgi alanı haline dönüştüğü, 1960'lardan itibaren de adlandırma aynı kalsa bile mahiyet değişimine uğrayarak yeni bir nitelik ve popüler kimlik kazandığı görülür. Yeni Osmanlılar'dan itibaren İslâmcılık hareketi içerisinde yer alan aydınların ilmî ve fikrî faaliyetleri hukuktan sanat ve edebiyata kadar birçok alanda farklı bir çizgi ve literatürün oluşmasına yol açmıştır (Türkiye Diyanet Vakfı [TDV] 2001: 60).

İbn-i Teymiyye'nin başkaldırısı sonrası İslam dünyasında çok sayıda farklı fraksiyon ortaya çıktı. Selefilik, Vahhabilik vb. olarak isimlendirilen bu hareketler, ister istemez İslam dünyası içerisindeki hâkim görüşten birçok yönden farklılık gösterdiler, ayrıştılar. Ancak İslamcılık -her ne kadar böyle bir isimlendirmeyi İslamcı olduğu iddia edilen isimler kabul etmese de- Müslümanların yeniden tarih sahnesine dönmesi açısından daha etkin bir rol oynadı. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı gibi Batı'ya biat etmeyen devletlerin tarih sahnesinden silinmesinin ardından, başsız ve lidersiz kalan İslam dünyasının yeniden ayağa kalkması için bir sihirli formül olarak mezcedildi.

Bir bütün olarak bakıldığında İslamcılık için “dini düşüncenin hayata ve topluma dair tekliflerinin, tasavvurlarının bütünüdür” denebilir. Bu anlamda dinden ne ayrıdır ne de bağımsızdır; ama dini düşüncenin hayata, insana dair yorumlanmasıdır (Emre, 2014).

İslamcılık, İslamiyet'i batı karşısında ideolojik bir kurtuluş reçetesi ve siyasal bir uyanış projesi olarak öne çıkaran düşünce ve hareket tarzıdır. 19. yüzyılda geleneksel din anlayışının İslam toplumlarındaki çürümeyi teşhis etmekte yetersiz kaldığını görerek, Batı'nın kolonyalist ve emperyalist saldırıları karşısında

sorumluluk duyan geleneksel ve yeni aydın sınıf arasında kendine zemin bulmuştur (Arnoğlu, 2008: 5).

Okumuş yazmış Müslüman aydın sınıfının sahiplendiği İslamcılık kavramı, Hulusi Şentürk'e göre Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde aydınların savundukları kurtuluş politikalarından sadece biridir (Şentürk, 2011: 17).

Bu akım, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamaya başladığı, maddi unsurlarının Batı karşısında rekabet edemez hale geldiği bir dönemde ortaya çıktı. Devletimiz Batı devletleri karşısında güçsüz düşmüştü, çünkü medeniyetimiz Batı medeniyeti karşısında güçsüz düşmüştü. Dolayısıyla eskiden yapıldığı gibi kurumlarımızı ıslah ederek eski hale dönmenin mümkün olmadığı anlaşılmış, meseleye kafa yoran dar çevrede artık medeniyet değerlerinin gözden geçirilmesi gerektiği görüşüne ulaşılmıştı (Kiras, 2012).

Yasin Aktay ise, İslamcılığı modern şartlarda Batı emperyalizmine karşı bir tepkiye indirgeyip marjinalleştirmeye çalışanların İslamcılık tanımını çok dar ve fazla yüzeysel diyerek olaya farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Aktay'a göre; İslamcı tepki asıl Müslümanların yozlaşmasına, İslami değerlerden uzaklaşmalarına, Müslüman'ım diyenlerin İslam'ın en temel değerleriyle çelişen tutumlar içine girmesine karşı verilen bir tepkidir. Münhasıran Batı'ya veya Müslüman olmayanlara karşı olmaktan ziyade veya bundan önce İslam'dan başka yollara tevessül eden sözüm ona Müslümanlara karşı bir harekettir İslamcılık. Bu haliyle de adına İslamcılık denmemiş olsa da, İslam'ın ilk zamanlarından itibaren sürekli ortaya çıkmıştır (Aktay, 2012).

Buraya kadar, İslamcılığın ne olduğunu farklı görüşlerden yola çıkarak irdeledik. Vardığımız noktada İslamcılığı; genelde Batı'nın kültürel, siyasi ve ekonomik sömürüsüne karşı bir direniş, özelde ise Müslümanların dinî

yoğlaşmışlığına karşı bir diriliş hareketi olarak vasıflandırabiliriz. Bu noktadan sonra İslamcılığın bir ideoloji olarak tanınmasında kimlerin etkili olduğu konusunda yaptığımız araştırmalarda karşımıza tek bir isim çıkmaktadır: Cemaleddin Afgani...

1.2.1. İslamcılık İdeolojisinin Kurucu Babası: Cemaleddin Afgani

Muğlâk ve tartışmalı bir hayat hikâyesine sahip olan Afgani, kimilerine göre İranlı, kimilerine göre ise Afganistanlıdır (Çağlayan, 2011: 94). Afgani'nin Arap olduğu dahi iddia edilmektedir. Günümüzde de, Afgani'nin nereli olduğu, kim olduğu çokça tartışma konusu edilmekte; bu konuda kalem oynatan herkes, Afgani'yi kendince tanımlama adına farklı noktalara gidebilmektedir. Afgani'nin; soyu sopu, ırkı mezhebi, meşrebi hakkında sayfalar dolusu yazılar yayımlanmıştır (İslamoğlu, 1995: 283).

Modern İslamcılığın babası kabul edilen Afgani, ekseriyetin kabul ettiği şekliyle 1839 yılında Afganistan'ın başkenti Kabil yakınlarındaki Konar vilayetinin Esadabad köyünde doğmuştur. İlk eğitimini babasının müderrislik yaptığı Kazvin medresesinde alır. Daha sonra ise Necef'te dört yıl tefsir, hadis, felsefe, kelam, mantık ve usul gibi İslami ilimler alanında tedrisat yapar. Sonrası ise uzun yollar, farklı ülkelerdir. Hayatı boyunca bir ülkeden diğerine gider ve antiemperyalist düşüncelerini yayar. Avrupa Kolonyalizmine nefretini, İngiliz işgali altındaki Hindistan'da, Hint isyanının İngilizler tarafından şiddetle bastırılmasına tanık olduğu sırada edinmiştir. Orada İngiliz emperyalizmi ile tanışır ve Müslümanlara nasıl "sistematik bir şekilde ayrımcılık yapıldığını" gözlemler (Çağlayan, 2011: 95).

Bu dönem sadece Hindistan'da değil, dünyanın pek çok noktasında İngiliz emperyalizminin hüküm sürdüğü ve başta İslam coğrafyası olmak üzere kan ve gözyaşının eksik olmadığı zamanlardır. İşte böyle bir zaman diliminde Afgani, İslam dünyasının birlik halinde hareket etmesi gerektiğine inanır ve İttihad-ı İslam

olarak isimlendirilen bu rüyayı gerçekleştirmek için yollara düşer. Londra, Paris, Tahran, Moskova, Kahire, Washington... Neredeyse gitmediği başkent kalmaz. Oralarda konferanslar verir. Kendisi ile röportajlar yapılır. Dergiler çıkarır. Yazılar kaleme alır. Tek bir amacı vardır; Müslümanların birlik halinde hareket etmesi ve dünyada hâkim güç olan İngiliz emperyalizminden kurtulmak. Hatta bu uğurda Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit ile görüş alışverişinde bulunmak üzere İstanbul'a da gelir. Ancak gittiği her şehirden sürülen Afgani, burada da Sultan ile düşünce farklılığı yaşar ve göz hapsine alınır (Çağlayan, 2011: 106).

İsmail Kara, Afgani'nin İslam ülkelerinde İttihad-ı İslam kadar aynı zamanda milliyetçi hareketlerin de lideri olduğunu belirterek Sultan'ın Panislamizm anlayışına çok değer vermekle birlikte milliyetçilik konusundaki fikirlerine karşı olduğu için – dönemin pek çok etkili İslam düşünürüne yaptığı gibi- İstanbul'a davet ederek gözetim altına aldığını savunur (Kara, 2014: 28).

İslamcı yazar Hamza Türkmen ise Afgani ile II. Abdülhamit ilişkisinin ilginçliğine dikkat çeker: Afgani, İttihad-ı İslam fikrini gerçekleştirebilmek için Osmanlı Devleti'nin araç misyonu yüklenmesi gerektiğini düşünerek önde gelenleri ikna etmeyi çalışırken, II. Abdülhamit ise İttihad-ı İslam fikrini Osmanlı payitahtını koruyabilmek amacıyla kullanmaya çalışmıştır (Türkmen, 2008: 268).

Afgani'de, yeni bir külliyyat geliştirmekten çok, Müslümanları, köhnemiş ve köhneleştirici bir bilgilenme sisteminin boyunduruğundan kurtararak, halkı ve seçkinleri “bilinçlendirmek” amacıyla siyasal ve kültürel bir hareketliliği canlandırma çabası görülür (Roy, 2005: 53).

Bütün derdi, Müslümanların birlik olması ve ayağa kalkmasıdır. Bu uğurda gitmediği ülke, tanışmadığı lider kalmamıştır. Ancak, kâh İngilizlerin baskısı kâh tanıştığı liderlerin kaprisleri neticesinde emelini gerçekleştirebileceği bir yerde sabit

kalamaz. İstanbul'dan, Kahire'den, Kalküta'dan, Tahran'dan ayrılmak zorunda kalan Afgani 1883'te Paris'e geçer ve nicedir kafasında şekillenen planını yürürlüğe koyarak illegal "Urvetul Vuska Cemiyeti"ni kurar. Cemiyetin amacı, Doğu'yu Hristiyan Batı sömürsünden kurtarmak ve "İslam Birliğini" gerçekleştirmek için Müslümanları tecdit ve ıslaha çağırmaktır. Cemiyet, nihai hedef olarak belirlediği İslam birliğini gerçekleştirmek için legal bir gazete çıkarılmasını kararlaştırır. Urvetül Vuska adlı Arapça gazete / dergi yayınlanmaya başlar.¹

Mustafa İslamoğlu, Afgani hakkında ilginç bir yorumda bulunmakta ve Afgani'nin hayat mücadelesi boyunca gazetecilikten hiç vazgeçmediğine değinmektedir: Afgani, o zamana kadar kimsenin önemini yeterince kavrayamadığı basının gücünü ilk fark eden Müslüman öncülerden oldu (İslamoğlu, 1995: 291).

Afgani tek bir ülkeye ve şehre bağlı kalmadığı, gittiği çok sayıda ülkede kendi inancı doğrultusunda dergi ve kitap yayını yaptığı, konferans, panel gibi halka açık oturumlara sık sık katıldığı için İslamcılık ideolojisinin tüm dünyada tanınan ismi oldu (Ü. Aktaş, 2009: 36).

Türköne aksini iddia etse de, Afgani, İslam dünyasındaki Müslüman aydınları ve özellikle Jön Türkleri de derinden etkilemiştir (Şentürk, 2011: 48).

Mehmet Serdar, Cemaleddin Afgani'nin İslam dünyası için iki şey hedeflediğine vurgu yapar: Birincisi Batı egemenliğinden, emperyalizmden kurtulmak, ikincisi ve belki de daha önemlisi bu egemenliğe sebebiyet veren içsel bozuklukları ıslah etmek. Onun mücadelesinin altında şu beş temel unsur yatmaktadır:

- Kur'an ve sünnete dönüş.

¹ Birçok kaynakta Urveül Vuska için gazete de denmekte, dergi de denmekte. Dönemin genel havasına bakılacak olursa Urvetül Vuska için dergi denmesi daha makuldür.

- İslam öğretilerinin Kur'ani bir akılla yorumlanması.
- Müslümanların toplumsal ve fikri özgürlükleri için sömürü ve istibdada karşı savaşım.
- Kaza ve kadere boyun eğmeyi ve köşeye çekilmeyi, uyuşukluğu yaratan ruh haliyle mücadele.
- İslam dininin Müslümanlara kılavuz olmaya, onların güçlenmesini ve ilerlemesini sağlamaya özsel olarak yeterli olduğu inancı.

İslam toplumunda teşhis ettiği dertler şöyle sıralanır:

- Devlet adamlarının istibdadı.
- Müslüman halkın cehaleti, bilgisizliği, ilim ve medeniyet kavramından geri kalması.
- Hurafelerin Müslümanların düşüncelerine nüfuzu ve onların İslam'dan uzaklaşmaları.
- Mezhep taassubu, tefrika,
- Batı sömürüsünün nüfuzu. (Serdar, 1993: 26)

Celeleddin Vatandaş'ın tespitine göre; Cemaleddin Afgani öncelikle problemlerin temel nedenini tespitle işe başlar. Ona göre problemlerin odağında İslam'ın ana kaynağı olan Kur'an'dan uzaklaşma vardır. Müslümanlar Kur'an'la olan bağlarını koparmış ve onu en az müracaat ettikleri bir kitaba dönüştürmüşlerdir. Müracaat ettikleri zaman da hiç anlamadan okumakta, talimatlarına yaşantılarında yer vermemektedirler. Afgani, Müslümanların Kur'an'dan uzaklaşmak suretiyle dinin asli yapısından da uzaklaşmalarının temel nedeni arasında dini işlerliksiz kılan, problemler karşısında dinin elini kolunu bağlayan, içtihat kapısını kapama kararını gösterir. Hâlbuki Müslümanlar Kur'an ve Sünnet'in rehberliğinde kıyamete kadar karşılaşacakları bütün problemleri çözme hak ve yetkisine sahiptirler. Fakat birileri bu hak ve yetkiyi Müslümanların elinden alarak, Müslümanları bidatlerle, Felsefe, Kelam ve Tasavvuf ise bu dinin yozlaştırılması sürecinde baş aktör rolünü üstlenmiş,

kendilerine göre bir din oluşturmışlar, böylelikle sahte İslamilikleriyle insanların gerçek İslam'ı görmelerine engel olmuşlardır (Vatandaş, 1994: 35).

Bütün bu sebeplerden dolayı sesini yükselten ve ömrü büyük mücadeleler içinde geçen Afgānî yakalandığı kanserden kurtulamayarak 9 Mart 1897'de İstanbul'da vefat etti ve Maçka'da Şeyhler Mezarlığı'na defnedildi. Şimdiki içi boş kabri, 1926 yılında Charles Cron adlı bir Amerikalı tarafından yaptırılmıştır. 1944 yılında Afganistan hükümetinin isteği üzerine kemikleri nispet edildiği yere (Afganistan) nakledilmiştir.

İslamcılık düşüncesinin /ideolojisinin ne olduğu konusunda buraya kadar anlattıklarımızdan sonra İslamcılığın bu topraklardaki dönemlerine dikkat çekeceğiz. Bu konuda yazar Ali Bulaç'ın tasnifini esas alıp, İslamcılığı 3 dönem halinde işleyeceğiz.

İlki; İslamcılık ideolojisinin bu topraklarda ilk kez anılmaya başlandığı, ilk nesil İslamcıların neş'et ettiği, İslamcı basının ilk kez ortaya çıktığı ilk dönem. Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk dönemi arasındaki, 1856 Islahat Fermanı ile başlayan ve 1950'de çok partili hayata geçiş ile sona eren, kabaca 100 yıllık dönem.

İkincisi; İslamcılık ideolojisinin gelişim gösterdiği, kendini her yönden kanıtladığı, İslamcı basının ergenlik döneminden çıktığı, kendi başının çaresine bakmaya hatta farklı coğrafyalardan gelen tecrübelerle harmanlandığı 1950 yılındaki çok partili hayata geçişten 2000 yılına kadarki kabaca 50 yıllık dönem.

Ve son olarak da Ak Parti iktidarının başladığı, İslamcılarının tek başlarına her alanda iktidar oldukları, iktidar nimetlerinden sonuna kadar faydalandıkları 2000 yılından günümüze yani 2015 yılına kadarki yaklaşık 15 yıllık üçüncü dönem.

2. İSLAMCILIĞIN ÜÇ DÖNEMİ

2.1. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslamcılık (İlk Dönem: 1856- 1950)

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük olarak üç ana başlık altında tasnif edilen kurtuluş ideolojileri revaçtadır. İslamcılık da Müslüman aydınlarca en rağbet gören kurtuluş reçetesidir. Ali Bulaç'ın kavramlaştırması ile bu aydınlar, ilk nesil İslamcılardır. Bulaç, ilk nesil İslamcılarının başlangıcı olarak 1856 Islahat Fermanı'nı alır. Bu tarihi almasının nedeni bir anlamda gelişen ve güçlenen Batı karşısında zayıf duruma düşen Osmanlı'nın kendi asli unsurlarından vazgeçmeyi göze alması ve bu duruma içerleyen Müslüman Osmanlı aydınlarının, devletin yapması gerekenin İslamcılık ipine sımsıkı sarılmak olduğunu deklare etmeleridir.

Tam da burada, “Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu” kitabının yazarı Mümtaz'er Türküne'ye kulak vermek gerekmektedir. Kahir ekseriyet modern İslamcılığın babası olarak Cemalettin Afgani'yi işaret ederken, Türküne, modern İslamcılığın kurucu babaları olarak Namık Kemal ve arkadaşlarını yani "Jön Türkleri" göstermektedir. Türküne'ye göre İslamcılığın kurucu babasının kim olduğu sorusu bile saçma sorudur. İslamcılığı klasik siyasi fikirler tarihi disiplini çerçevesinde inceleyen yaklaşımların ilk hatası, bu düşüncenin bir “kurucusunu” aramalarıdır. İkinci hata birinci hatanın tabii neticesi olarak, İslam düşüncesi dikkate alındığında “yeni” sayılamayacak fikirlerin bu “kurucu”da bulunmasıdır. Birçok araştırmada bu iki hatanın üzerine inşa edildiği “kurucu” Cemaleddin Afgani'dir. Birçok araştırmacı, özellikle, Batılılar tarafından paylaşılan bu hata adeta bir

Cemaleddin Afgani efsanesi ortaya çıkarmıştır. Bu efsaneye göre Cemaleddin Afgani İslamcılığın ilk kurucusu, fikir babası olarak kabul edilmekte ve onun yazdıklarından yola çıkarak İslamcı ideolojinin ilk teşekkülü incelenmektedir. Afgani'nin kötü bir kopyacı olduğunu ileri süren Türköne, İslamcılık ideolojisinin Jön Türkler tarafından sistematikleştirildiğini iddia eder (Türköne, 2001: 39).

Yeni Osmanlılar olarak da isimlendirilen Jön Türkler, “Osmanlı Müslümanlarının haklarını elinden aldığı için” Tanzimat Reformlarını eleştiren ve Sultan’a karşı hazırladıkları darbe ortaya çıkınca Avrupa’ya kaçmak zorunda kalan, çoğu 25’li yaşlarında hiçbir İslami eğitimi olmayan ve İslami bir yaşam tarzı sürmeyen bir grup Osmanlı entelektüelidir (Çağlayan, 2011: 85).

Türköne’nin Yeni Osmanlıları İslamcı olarak değerlendirmesine birçok isimden itiraz gelir. Bu itirazı dillendirenlerden birisi olan Hulusi Şentürk, bu kişilerin (Yeni Osmanlıların) kendi düşünce ikliminde doğru olduğunu düşündükleri kavramlara ve olaylara İslam’dan delil bulma çabası içinde olduklarının altını çizmiştir. Onlar, “İslam ne diyor?” sorusuna cevap aramamış; bunun yerine “doğruluğuna inandığımız bu değerler konusunda İslami kaynaklardan hangi delilleri geliştirebiliriz, yaklaşımı içinde olmuşlardır. Daha farklı bir ifade ile onlar, İslami kavramlardan, normlardan hareketle etraflarını yorumlamak ve günün şartlarına yine İslam’dan çare geliştirmek yerine günün şartlarına çözüm için geliştirilen doktrinlere İslam’dan delil bulma çabası içerisinde olmuşlardır. Yani kendi doğrularını İslam’a tasdik ettirmek istemişlerdir. Şentürk, Yeni Osmanlıların İslamcı olarak nitelendirilmesinden ziyade muhafazakâr olarak nitelendirilmeleri gerektiğini de söylemektedir (Şentürk, 2011: 35).

“Türkiye’de İslamcılığın Kökleri” kitabının yazarı Hamza Türkmen de Türköne’nin Yeni Osmanlılar İslamcılığın kurucusudur tezine karşı çıkmaktadır. İslami yelpazede İslamcılığın kökünün “dışarı”dan değil, “içeri”den üretildiği veya Osmanlı’daki İslamcılığın diğer bölgelerdeki İslamcılıktan farklı olduğu iddialarına

muhatap olmak üzücüdür. Üzerine ulusal ideolojinin kokusu sinmiş bu tür iddialar, verili sosyolojik verilere dayanmaktadırlar. Oysa sorun bir kavramın öncelikle kimin tarafından kullanıldığı değil, ne amaçla kullanıldığıdır (Türkmen, 2008: 167).

Türköne'nin tezini milliyetçi bir bakış açısı olarak değerlendiren Türkmen de birçok isim gibi İslamcılığın kurucu babasının Yeni Osmanlılar değil, Afgani olduğunu söyler: Afgani ve çizgisi İslam ümmetini yeniden Kur'ani ve İslami esaslarla tanıştırp itikadi, siyasi ve sosyal yapıda tevhidi bir dönüşüm hedeflerken; Namık Kemal ve benzerleri ise 1839 Tanzimat Fermanı'na karşı çıksalar da, önceleri Osmanlıcılıkla İslamcılık arasında sonraları da İslamcılıkla Türkçülük arasında Osmanlı Devletini ve Tanzimat Fermanı'nın laikliğe adım atılarak yeniden biçimlendirilmek istenen Osmanlı toplumunu, devam ettirmenin yollarını, araçlarını aramışlardır (Türkmen, 2008: 168).

Tarihçi Niyazi Berkes'e göre ise; Yeni Osmanlılar liberal düşüncelerini, özledikleri modern kural ve kurumları İslamlık'ın ilkelerinden çıkarmalarına karşın, onlar için yine de Batı bir model, bir arayış kaynağı idi. İslamlık kamufleajlarının altına saklanamayan bir Batı kokusu taşıyorlardı. Geçmişin terimlerini kullandıkları zaman, onları geçmişlerindeki anlamlarında kullanmadıklarını sezenler olmuştu. “Ümmet” sözcüğünü kullandıkları zaman onunla Batı anlamındaki “Nation” demek istiyorlardı (Berkes, 2002: 351).

Cemaleddin Afgani ile sınırlarımız dâhiline giren İslamcılık, Osmanlı'nın son dönemlerinde bir çıkış yolu arayan Osmanlı aydınları için önemli bir kurtuluş ideolojisi oldu. Böylece İslamcılar, hem Osmanlı'daki Batılılaşma politikalarını hem de geleneği eleştirerek bir orta yol arayışına giriştiler (Sala, 2014: 227).

Hilafet kanalıyla tüm İslam dünyası üzerinde söz sahibi olan ve kendisi de Batı karşısında acze düşen Osmanlı İmparatorluğu'nun aydınları da, İslam

coğrafyasının diğer aydınları gibi, Batı'nın sömürgeci gücüne karşı koymanın yollarını aramaktaydılar (Kurtoglu, 2011: 201).

Türköne'nin İslamcılığın babaları olarak isimlendirdiği ve içlerinde Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa gibi isimlerin yer aldığı Yeni Osmanlılar, kimilerince bu topraklarda neşv-ü nema bulan ilk İslamcılardır. Tam bu noktada Şerif Mardin de, Türköne gibi düşünmektedir: Şeriatı, siyasi projesinin felsefi-ontolojik esası haline getirmeye çalışan Namık Kemal'de, İslam'ın ideolojileşmesinin izlerini sürmem mümkündür der. Ve ekler; Kemal'in İslam'ı Müslümanlar arasındaki yeni ideolojik bağ olarak kullanma önerisinde de aynı sürecin izleri görülebilir (Mardin, 2011: 58). Ancak Ali Bulaç bu tasnife karşı çıkar: "Bu isimlerin İslamcılıkla ilişkisini abartmamak, başka bir ifadeyle İslamcılığın merkezine yerleştirmemek gerekir" ifadelerini kullanır. Çünkü söz konusu üç isim ve bunlara yakın olanlar modern İslamcılığın paradoksal bir biçimde hem içinde hem de bir miktar dışındadır (Bulaç, 2009: 13).

Zerrin Kurtoglu, Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu, İttihad-ı İslam düşüncesinde gören bir takım Osmanlı aydınının Osmanlı'nın Batı karşısındaki mağlubiyetini değerlendirirken, başlıca iki neden teşhis ettiğine işaret eder: "İlki Batı'nın sahip olduğu teknolojik üstünlük, ikincisi ise, Ortaçağ İslam hukukçuları tarafından içtihat kapılarının kapatılması nedeniyle yaşanan ve İslam dünyasının bilim ve teknik bakımından geri kalmasına yol açan dinsel cehalet, tevekkül ve atalet. İslamcılık akımına modernist veçhesini kazandıracak olan, Batı'ya yönelik eleştiride, onun teknolojik üstünlüğünün tenzih edilmesidir. Batı, sahip olduğu teknoloji ve bilim bakımından değil, ahlak ve maneviyatı bakımından eleştiri konusudur. Söz konusu akımın gelenekçi veçhesini oluşturan ise, İslam'ın orijinal kaynaklarına geri dönerek, onları yeniden yorumlama girişimidir" (Kurtoglu, 2011: 202).

Önce sefirler, daha sonra da Batı'da tahsil gören Müslüman aydınların etkisiyle gittikçe artan bir oranda Batı'ya karşı büyük bir hayranlık ve bunun beslediği bir aşağılık duygusu Müslümanlar arasında hâkim olmaya başladı. Bu ruh hali onları sahip oldukları inançların, yaşama ve düşünce tarzlarının yetersizliği, geçersizliği fikrine götürdü (Kara, 2014: 20).

İsmail Kara'nın üstün gayretli çalışması sonucu ortaya çıkan üç ciltlik Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi kitabı, bize bu konuda önemli bir başvuru kaynaklığı yapmaktadır. Kara'nın tasniflediği isimler, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte İslamcılığın bayraktarlığını yapmış önemli kişiliklerdir. Sadece yazı yazıp, entelektüel tartışmalara girmemiş, bir anlamda İslamcılık adına bedel ödemiş isimlerdir. Bu isimler: Filibeli Ahmet Hilmi, Şeyhülislam Musa Kazım, Said Halim Paşa, İskilipli Atıf Efendi, Babanzade Ahmet Naim, Mehmet Akif Ersoy, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır. Her biri alanında yetkin bir isme sahip olan bu şahsiyetler, Cumhuriyet dönemi içerisinde de resmi ideoloji tarafından da İslamcı olarak mimlenmişlerdir. Bu düşünürlerin hepsi, genel olarak dönemlerinin Avrupa düşüncesine aşinadırlar (Kara, 2011: 62).

Ali Bulaç'ın "ilk nesil İslamcılar" olarak tanımladığı bu kişiler, yukarıda da vurguladığımız gibi hem İslami ilimlerde vukufiyet sahibiydiler hem de geri kalmışlığın dinde değil, dinin yanlış anlama ve uygulamasından kaynaklandığını savunuyorlardı. Bulaç'ın ilk nesil İslamcılar olarak tanımladığı grubun çözüm olarak ortaya koyduğu reçete ise şu şekildedir:

a) Kur'an ve Sünnet'e Dönüş: Sahih anlamda İslami bir uyanış sağlamak, bidat, hurafeye dış etkilerden arınmış bir İslam'a ulaşmak için bu dinin iki temel kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'e dönüş yapmak gerekir. Bunun yolu İslam'ı doğru kavrayan Selef-i Salihin'i izlemekten geçer.

b) İctihat Kapısının Açılması: İctihat kapısı açılmalı. Ümmet'in genel gidişatından sorumlu olan ulema ve bilginler, karşı karşıya gelinen sorunlara içtihat yapmak

suretiyle çeşitli, doğru ve gerçek çözümler bulmalıdırlar. İctihat sadece hukukun değil, entelektüel, ruhsal ve toplumsal hayatın da dinamizmidir.

c) Cihat Ruhunun Uyandırılması: Sömürgeciliğe karşı koymak ve Batı'dan gelen saldırıları püskürtmek için bütün İslam dünyası çapında bir birlik sağlanmalı (İttihad-ı İslam veya Pan-İslamizm) gerek bunun ve gerekse yeni toplumsal uyanış için ümmete yeni bir cihat ruhu aşılanmalıdır. Çöküş dönemine giren Osmanlı'nın yeniden ayağa kalmasını, tüm İslam dünyasına yeniden bayraktarlık yapmasını arzulayan bu ilk nesil İslamcılar, Bulaç'a göre tek bir hedefe kilitlenmişlerdi: Devleti kurtarmak! İslam Ümmeti'nde bir telaş var; paniğe kapılmış vaziyettedirler. Her gün toprak kaybedilmekte, isyanlar olmaktadır –özellikle de Balkanlar'da- hâsılı İslamcılarının birinci öncelikleri devletin kurtarılmasıdır (Bulaç, 2009: 15).

Nuray Mert'e göre; İslamcılık tartışması, çökmekte olan imparatorluğun yeniden toplumsal, siyasal kimlik inşa etme gayretlerinin bir uzantısıydı. Bu tartışmalar çerçevesinde İslamcılıktan ilk bahseden Yusuf Akçura'dır. 1904 yılında Mısır'da çıkan Türk gazetesinde yayınlanan “Üç Tarz-ı Siyaset” makalesinde Akçura, Osmanlıların önündeki üç seçeneği; yeni bir Osmanlı ulusu yaratmak, İslam'a dayalı bir devlet ve ırka dayalı bir Türk ulusçuluğu inşa etmek olarak sıralar. Ardından sırasıyla bu seçeneklerin olumlu ve olumsuz sonuçlarını irdeler. Burada İslamcılık, imparatorluğun çözülmekten kurtulması için öngörülen üç muhtemel çıkış yolundan biridir (Mert, 2011: 412).

Hulusi Şentürk ise İslamcı kavramını ilk kullanan kişinin Ziya Gökalp olduğunu iddia eder (Şentürk, 2011: 19). Yine Türk milliyetçiliğinin düşünce babası sayılan Ziya Gökalp, önce, 1913'te “Üç Cereyan” başlığı altında Türk Yurdu'nda yayınladığı, sonra Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak başlığı altında kitap olarak yayınladığı çalışmasında, İslamlaşmayı çöküşten kurtuluş reçetesi olarak düşündüğü üç ayaklı sentezin bir boyutu olarak tanımlar (Mert, 2011: 413).

Ancak, Osmanlı'nın girilen bu dehşetli türbûlanstan kurtulması için önerilen çözüm önerileri çare olmaz ve imparatorluk büyük bir gürültüyle çöker...

2.1.1. İlk Dönem İslamcı Basın

İlk Dönem İslamcılık bahsine giriş yapılmasının ardından, İslamcı düşüncenin bayraktarlığını yapan ilk dönem basına da değinmek gerekir. İslamcılık ideolojisinin ortaya çıktığı zamanlarda anacağımız ilk basın yayın organı, Urvetül Vuska adlı dergidir.

2.1.1.1. Urvetül Vuska:

İslamcılık akımının kurucu babası Cemaleddin Afgani ve talebesi Muhammed Abduh tarafından 1884 yılında Paris'te yayınlanmaya başlayan dergi, adını Bakara Suresi 256. ayetinde; "Tağutu inkar edip Allah'a inanan kimse, kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa/ en güçlü bağa (Urvetül Vuska'ya) sarılmıştır." Cümlesindeki Urvetül Vuska terkiibinden almaktadır. İslam dünyasında yaygın bir şekilde dağıtılan dergi, Müslüman için en güçlü bağın İslam olduğunu, onun dili ve mesajı etrafında birleşilmesi gerektiğini savunuyordu. Müslümanları Batı sömürüsüne karşı mobilize ederken, İslam ülkelerinde reform ve halifelğin yenilenmesi için çaba harcıyordu (Çağlayan, 2011: 99).

Derginin her sayısında İngilizlerin Doğu siyaseti, bilhassa Hindistan, Mısır ve Sudan gibi işgal ettikleri bölgelerdeki uygulamaları sert bir dille eleştirilmiş, işgalcilere karşı direniş teşvik edilmiş, sömürgecilerle yerli halk arasındaki ilişkileri irdelleyen makalelerde işgalcilere karşı yerli halk uyarılmış, İngilizlerin güvenliği sağlama bahanesiyle kendi hâkimiyetlerini kurmak için yerli işbirlikçileri

kullandıkları özellikle vurgulanmış, işgalcilerle birlikte çalışmanın vatan hainliği olduğu belirtilmiştir (TDV, 2012: 187).

Arapça basılan dergi, Ortadoğu başta olmak üzere dünyanın her yerine ücretsiz olarak gönderiliyordu. Her sayının ilk sayfasında "Tüm Doğu ülkelerine ücretsiz gönderilir. Durumu iyi olanlar için posta ücreti yıllık 5 Frank olarak tespit edilmiştir." ifadeleri yer almaktaydı (Alper, 1993).

Müslümanların zihnindeki derin ve geniş boyutlu etkisinden ve onları özellikle İngiliz sömürüsüne tavır almaya itmesinden dolayı kolonilere girişi yasaklanarak okuyucularına ceza-i yaptırımlar getirilmiştir. Hindistan'daki İngiliz sömürge hükümetinin yayınladığı kanun gereği, üzerinde Urvetül Vuska'nın bir sayısı bulunan kimse iki yıl hapis ve 100 Sterlin para cezasına çarptırılırken, Mısır hükümeti de üzerinde dergiyi bulundurana 5 Cüneyh'ten 35 Cüneyh'e kadar para cezası uyguluyordu. Bu zor şartlar, okuyucusuna ulaşamama sebebiyle derginin kapanmasına sebep oldu. 8 aylık kısa bir yayın hayatından sonra 16 Ekim 1884'de çıkan 18. sayı ile dergi fiilen kapandı (Afgani ve Abduh, 1987: Arka Kapak).

Urvetül Vuska, kısa süreli bir yayın hayatı olmasına karşın, kendinden sonraki İslamcı yayın organlarını derinden etkilemiştir. Savunduğu değerler, kavgasını verdiği fikirler kendinden sonra gelen gazete ve dergilere de örneklik teşkil etmiştir. En başta gelen örnekliği ise ulusal bir yayın politikasından ziyade evrensel bir yayın politikasını benimsemesi ve sadece yayınlandığı ülkede değil, birçok ülkede okunma isteği; Afgani'nin savunduğu İttihad-ı İslam düşüncesinin bir yansımasıdır.

Dergi, gerek emperyalizme karşı birlik halinde mücadele konusunda, gerekse de Müslümanları bu durumlara düşüren gayri sahih din anlayışını düzeltmede büyük tesirler göstermiştir. Ve onların başlattığı bu ilk dergicilik hareketi çeşitli bölge ve

lkelerde devamını bulmuş ve bugüne kadar bu süreklilik varlığını korumuştur (Alper, 1993).

2.1.1.2. El Menar:

Kahire’de 1898-1940 yılları arasında yayımlanan kültürel ve siyasal dergi. Kurucusu, Muhammet Abduh’un talebesi Reşid Rıza’dır. İlk sayısı 17 Mart 1898’de sekiz sayfa ve haftalık olarak çıkan El-Menar bir yıl devam ettikten sonra aylık dergiye dnuştu. İlk sayısından itibaren benimsenen prensipler şu şekilde açıklandı: Hiçbir grubun taraftarı olmamak; El-Menar’a saldıran herhangi bir gazeteye cevap vermemek, tanınmış kimselerin fikirlerine hizmet etmemek.

Derginin amaçları da toplumsal, dinî ve ekonomik reformları (ıslahat) yaygınlaştırma, İslâm’ın dinî bir sistem olarak mevcut şartlarla çatışmadığını ispatlama şeklinde ortaya konmuştu. El-Menar’ın diğer bir kuruluş amacı da Cemleddn-i Afgn ve Muhammed Abduh’un çıkardığı Urvetü’l Vuska adlı derginin metodunu sürdürmek, özellikle bu yayım organının gayretlerini devam ettirmektir (TDV, 2004: 116).

Menar dergisi, Urvetü'l-Vuska'nın bıraktığı yeri birçok yönüyle doldurmuştur. Resul Bozyel, Menar dergisi için “Avrupa düşüncesini ve Batı kültürünü hiç bir sorgulama olmadan aynen İslam dünyasına aktaran, sahipliğini genellikle Hristiyanların yaptığı Muktedaf, Ehram, Hilal gibi gazete ve dergilere karşı çok önemli bir kalkan görevi görmüştür” ifadesini kullanır. Yine bu dönemde İslam dinine ve peygamberine yönelik olarak, özellikle oryantalistlerin yönelttikleri eleştirilere de gerekli cevapları veriyordu. Derginin ilk sayısında Reşid Rıza yazdığı önsözde önem vereceği konuların başında yeni yetişen neslin eğitimi olduğunu açıklar. Dergi, Müslümanların taklidin kr edici bağlarından kurtarılmasına çalışıyor ve İslam’ın ve Müslümanların tekrar Asr-ı Saadet dönemine dönülmesinin ancak

içtihat kapısının açılmasıyla mümkün olacağını vurguluyordu ve Müslümanların kaybettikleri dini hidayet ve dünyevi hâkimiyetlerine kavuşmanın yolunun "dinin rehberliği ile dünya hayatının ihtiyaç ve zarureti te'lifetmek"ten geçtiğini savunuyordu (Bozyel, 1993).

Osmanlı'nın son dönemi basın yayın organları açısından oldukça verimli bir dönem oldu. Çok sayıda dergi ve gazete İslamcılarının görüşlerinin kamuoyuna aktarılmasında önemli rol oynadı. Meşrutiyet döneminde, İslamcı entelektüeller, Beyanü'l Hak, İslam Mecmuası, Sırat-ı Mustakim, Sebilürreşad ve Volkan gibi dergiler etrafında toplanmışlardı. Bu dergilerde, bir yandan oryantalistlerin iddialarına cevap verme gayreti içerisinde olan İslamcı entelektüeller, diğer yandan da Batı medeniyeti, Batılıların İslam'a yaklaşımı, Batılılaşma, İslam medeniyeti ve onun modern dünyadaki yeri, dini yenilenme, İttihad-ı İslam, milliyetçilik vb. gibi dönemin en çok tartışılan konularında görüş beyan etmişler; İslam dünyasının, içine düşmüş olduğu durumdan kurtulması için çözümler aramışlar ve İslam'ın modern dünyada yaşanabilirliğini ispat etme gayreti içerisinde olmuşlardır (Oral, 2011: 184).

2.1.1.3. Beyanü'l Hak:

İstanbul'da, Pazartesi günleri çıkan haftalık bir dergidir. İlk olarak 22 Ekim 1908 tarihinde çıkmış, zaman zaman kapatılmalarla beraber 22 Ekim 1912 tarihine kadar 182 sayı olarak, yayın hayatını sürdürmüştür. Derginin başyazarlığını Fatih Dersiamlarından Mustafa Sabri Efendi yapmıştır. Dergi daha çok reformistlere karşı olan İslamcılarının yayın organı olarak çalışmıştır (Şentürk, 2011: 90).

Dergide Mustafa Sabri Efendi, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Ermenekli M. Safvet, Ömer Nasuhi Bilmen, Tâhirülmevlevî, İskilipli Mehmet Atıf gibi döneminin tanınmış isimleri makale yayımlamışlardır.

2.1.1.4. Sırat-ı Mustakim:

Osmanlı'nın son zamanlarında Cumhuriyet'e giden yolda kurulan önemli bir gazetedir. 27 Ağustos 1908'de yayın hayatına başlamış, 182 sayı çıkmıştır. Kurucusu Eşref Edip, Başyazarı Milli Şairimiz Mehmet Akif Ersoy'dur (Coşkun, 2013: 9).

Gazetenin genel yayın politikası İslamcılık üzerine teşekkül etmiştir. İslam Birliği'nin tesisi, bütün anlamlarıyla Kur'an ve Sünnet'e dönüş, İslam ahlakının tesis edilmesi gibi önemli konulara çok sık değinmiştir. Gazetenin yazarları döneminin reformist İslamcılarından oluşmaktaydı (Şentürk, 2011: 91).

Dönemin heyecan ve coşkusunu arkasına alarak yayın hayatına başlayan gazete, özgürlükçü bir anlayış içerisinde, terakki, tecdit ve ıslah, ihya, reform ve Kanun-i Esasi taraftarı, daha çok "Osmanlıcı" bir anlayışı önceleyen geniş aydın kitlesinin yazılarının yayınlandığı bir mecmua olarak yayın hayatına başlamıştır (Demir, 2013: 15).

Araştırmacı yazar Muharrem Coşkun, gazetenin çıkışını şu sözlerle anlatır; gazetenin meşakkatli bir uğraş olduğu tartışılırken, Eşref Edip çıkaracağı gazete için "Ben yarısını doldururum." demiştir. Zira elinde, Ayasofya Kürsüsü'ndeki derslerinden not tuttuğu bin sayfa kadar hocası Manastırlı İsmail Hakkı Efendi'nin konuşmaları vardır. Ebul'ula Mardin de, "Ben de Tefsir ve Hadise dair makaleler yazarım, Ali Haydar Efendi'nin Usul-i Fıkıh notlarını derc ederiz" der. Ebul'ula'nın ağabeyi Mardinzade Arif Bey, dini makaleler yazmak suretiyle yardım vaadinde bulunur. Manastırlı İsmail Hakkı, Tefsir konusunda haftada bir makale yazmayı vaat eder. Yine hocaları olan meşhur Şeyhulislam Musa Kazım Efendi, sosyal konular ve Kelam ilmine dair yazacağını söyler. Babanzade Ahmet Naim Bey, Sultani'de verdiği din derslerini, Temyiz azalarından Bereketzade İsmail Hakkı Bey, Necaib-i Kur'aniye başlığı altında Tefsir konusunda yazacaktır (Coşkun, 2013: 27).

2.1.1.5. Sebilürreşad:

Sırat-ı Mustakim dergisinin 182. sayısından itibaren isim değiştirmiş halidir. Neredeyse çok uzun yıllar tek başına İslamcılık ideolojisinin bayraktarlığını yapmıştır. “Milli Mücadele’nin manevi dergisi olarak anılır. Dergi, yayınlandığı dönemde milli mücadeleyi desteklemiştir. 1908 yılında Eşref Edib’in öncülüğünde İslamcılık fikriyatını yaymak için çıkartılan derginin başyazarı Mehmet Akif Ersoy’dur. Mehmet Akif, şiirlerini bu dergi aracılığı ile yayımlar. Ayrıca Akif’in çeşitli illerde, camilerde vaaz olarak yaptığı konuşmaları da Eşref Edib tarafından dergide yayımlanır. Bu konuşmalar ve şiirler halkın manevi duygularını coşturduğundan ve askerlerin ihtiyacı olan morali, onlara sağladığından mecmua savaş yıllarında tüm cephelere ulaştırılmaya çalışılır” (Yenikaya, 2010).

Sebilürreşad yazarları sosyal yapıda ve toplumsal kurumlarda reform yapılmasından yanaydı. Hatta bir anayasanın var olması gerektiğine inanıyorlardı; ancak esasen reformların İslam dininin kuralları, ilkeleri toplamı anlamındaki şeriata dayanan bir İslami toplumsal yapı tesis edip perçinleyecek mahiyette olması gerektiğini savunuyorlardı (Zurcher, 2013: 15).

Dergi, Müslümanların uyandırılması ve yüceltilmesi için çıkmaktaydı. Derginin o yıllarda yurt dışındaki bağlantıları o kadar güçlüydü ki, bugün Türkiye’de herhangi bir dergi Sebilürreşad ile mukayese bile edilemez. Japonya’dan tutun Fas’a, Bosna’dan Yemen’e kadar, Kazan’a kadar İslam dünyasının hemen her yerinde irtibatlı olduğu kimseler vardı. Bütün İslam dünyasının bakışlarını yönelttiği bir irtibat noktası haline gelmişti. Türk halkına Balkan Harbi’nin çıkabileceğini haber veren ilk kişi Ahmed Hamdi Aksekili’yi, muhabir olarak Bulgaristan’a göndermiştir. Dergi ayrıca, Ferid Kam’ı da Fransa’ya muhabir olarak göndermiştir. En önemli yurt dışı muhabirlerinden biri de Seyyid Muhammed Tefvik, Hindistan muhabiri olarak gönderilmiştir (Coşkun, 2013: 51).

Milli Mücadele hareketine var gücüyle destek veren dergi, İtilaf devletlerine karşı cephe alır. Dergi, işgal yıllarında Anadolu hareketinin İstanbul'daki temsilciliği görevini de üstlenmiştir. Metin Güler, derginin bu işlevini “Eşref Edip hatıralarında İstanbul'daki Sebilürreşad idarehanesinin, Ankara'da kurulan Büyük Millet Meclisi hususi postaliğini yaptığını, Ankara'dan gelen hususi postaların dergiye geldiğini ve Milli Mücadele grubundan bir subayın da bu postaları idarehaneden alarak İstanbul'da ilgili yerlere ulaştırdığını anlatır. Birinci Dünya Savaşı'nda halife tarafından çıkarılan meşhur cihat fetvasının yayımlandığı gazete olan Sebilürreşad, Milli Mücadele döneminde cephede askere moral versin diye ücretsiz dağıtılmaya başlanır. Bu, İslamcı çizgide olan gazetenin devrin hükümeti ve ordusu tarafından kabullenildiğini göstermesi bakımından da ilgi çekicidir” diyerek anlatmakta (Güler, 2014: 22).

Ancak işler bu şekilde devam etmez. Milli Mücade'ye destek veren Sebilürreşad için yeni devletin kurulması ile tehlike çanları çalmaya başlamıştır artık. “Milli Mücadele sonrası yeni devlet kurulur, işleyiş değişir. 5 Mart 1925'te çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile yeni Cumhuriyet'e muhalif sesler susturulur. Hükümet, çıkarılan yasanın ardından 5 gazete ve 3 dergi hakkında kapatma kararı verir. 17 yıldır yayın hayatına devam eden Sebilürreşad dergisi de veda yazısı dahi yazmadan kapatılır. Sebilürreşad'ın kurucusu Eşref Edip İstiklal Mahkemelerinde yargılanır. (Coşkun, 2013: 133).

1925'de hükümetçe yasaklanan dergi, çok partili hayata geçişle birlikte yeniden yayınlanmaya başlamıştır. 1 Mayıs 1948 –Mart 1965 tarihleri arasında 359 sayı yayınlanmıştır (Şentürk, 2011: 92).

Her iki dönemde derginin yayıncısı olan Eşref Edip, cumhuriyetin laiklik alanındaki belli uygulamalarına muhalifti. Yinede de dergiyi “dini özgürlüğün bir simgesi” olarak “Türk milli kimliğine ilişkin etnik değil, dini bir zihniyet getirmeyi amaçlayan” ve “cumhuriyet kurumlarına dayanan bir gelecek” inşa etmeye kendini

adamış bir dergi olarak tanımlamaktaydı. Carter Findley’e göre; bazıları tarafından gerici olduğu düşünülen dergi, daha ziyade millet ve demokrasi gibi modern kavramlara İslami bir anlam vermeyi amaçlıyordu. Örneğin “hakiki laiklik dinin devlet siyasetiyle hiçbir ilgisi bulunmaması... Şeklinde anlaşılacak olursa, aynı mantıkla siyaset de dine müdahale etmemeliydi. Eşref Edip’e göre laiklik halkı Müslüman olan bir ülkede hükümet tarzıyla ilgili bir meseleydi. Büyük ölçüde 1860’ların gazetelerinin ve daha sonrakilerin kendi dönemlerinin aydınlarına hitap etmesi gibi, Sebilürreşad da döneminin dindar zihniyetine sahip okuyucularına hitap eden bir dergiye örnek teşkil etti (Findley, 2012: 339).

Yukarıda detaylarına değindiğimiz beş derginin haricinde şüphesiz başka dergiler de yayımlandı. Ancak onları tek tek yazmayı gerektirecek kadar etkili olmadılar. Urvetü'l-Vuska hareketi çerçevesinde gelişen akım, Türkiye’de sadece Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşad ve Beyanu'l-Hak dergisiyle sınırlı kalmamış; bir takım farklılıklarla da olsa İslam Mecmuası ve Volkan gibi yayınlarda da değişik tonlarda kendini tezahür ettirmiştir. Bunların içinde Urvetü'l-Vuska'ya en yakın olanın İslam Mecmuası olduğu söylenebilir. Mustafa Bakırcı’nın tespiti ile konuşursak; derginin şiarı, “Dinli bir hayat, hayatlı bir din” ifadesiyle derginin her sayısında yer almakta ve derginin yayınlanış amacı için şu ifadelerle yer verilmektedir: “İslâm Mecmuası, büyük Allah’ın yardımına dayanarak kalplerdeki fitrî din ve iman hissinin inkişafıyla neşv-ü nemâ bulmasına, din ve milliyet fikirlerine canlı, münevver bir cereyan verip Müslümanlık âlemi için mesut bir hayat hazırlamaya çalışacaktır.” (Bakırcı)

Volkan da, 11 Aralık 1908 - 20 Nisan 1909 tarihleri arasında Derviş Vahdeti'nin günlük olarak çıkartmış bulunduğu bir gazetedir. Burada da, her türden konular işlenmiş, fakat ağırlıklı konular siyasal ve toplumsal konular olmuştur. Ziyaüddin, Said-i Nursi, Hasan Tahsin, Mehmet Emin Hayreti gibi şahsiyetlerin birçok yazıları gazetede yayımlanmıştır (Alper, 1993).

2.2. Cumhuriyet Sonrası İslamcılık (İkinci Dönem: 1950- 2000)

Yaşadığımız coğrafyada I. Dünya Savaşı'nın enkazından Türkiye Cumhuriyeti ortaya çıktı. Bu yeni devlet, en öncelikli değer olarak ulusçuluğu merkeze oturttu. Bu dönemde rejimin sahipleri tarafından Türkçe meal ve tefsir yazımları, bazı hadis kitaplarının Türkçeye çevrilmesi, fiili olarak teşvik edildi (Türkmen, 2008: 34).

Bu aslında bir anlamda din üzerinde devletin bir gözetleme ve hâkimiyet kurma isteğiydi. İmparatorluğun çözülmesinin ardından Cumhuriyet'in kuruluşuyla, uzun süredir tartışma konusu olan kurtuluş reçetesi; Batılılaşma, sekülerleşme ve ulus devlet inşası etrafında sonuca bağlanmış oluyordu. Ne devrim yıllarında ne de onu takip eden Tek Parti döneminde, hala farklı arayışların ifade edilmesi söz konusuydu (Mert, 2011: 413).

Tanıl Bora'ya göre; Kemalist modernleşme cehdi içinde hâkim görüş, dini tarihe gömülmüş bir çağ dışılık olarak değil, her şey gibi modernleştirilmesi gereken bir olgu olarak gördü. Din, hurafelerden arındırıldığında, toplumsal ahlakı ve vicdanları “tertipleyecek” bir kurum olarak iş görebilirdi (Bora, 2003: 118).

Cumhuriyet'in ilk dönemi İslami-siyasi hareketlerde önemli bir kırılma sürecinin yaşanmasına yol açtı. Cumhuriyet'in radikal reformları, halifeliğin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, hatta bir dönem Kur'an eğitiminin bile yasaklanması, ezanın Arapça aslı yerine Türkçe tercümesinin okunması ve benzeri birçok değişikliğin yanı sıra laiklik ilkesinin devletin anayasal düzeninin temel ilkelerinden biri haline gelmesi İslamcılarda önemli travmalara yol açmıştır (Şentürk, 2011: 115).

Elizabeth Özdalga, “imparatorluğun çöküşü sonrası Anadolu topraklarında kurulan yeni cumhuriyet, kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün tavizsiz modernleşme arzusu hedefi ile yola çıkınca Batıcılık ülküsü esas alınmaya başlandı” der ve ekler; “Türk modernleşmecilerinin iki savaş arasındaki dönemde yürüttüğü politikaların ideolojik karşılığı olan Kemalizm, akademik literatürde ödünsüz laik reformlara işaret etmek için kullanıldı. 1923’te çağdaş Türk Cumhuriyeti’nin kurulmasına liderlik eden ve ilk cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal Paşa, milliyetçiliğin dine karşı konumlandırıldığı modernist ideolojinin sembolü haline geldi. Türkiye, hiç şüphesiz, İslam dünyasında laikliğin en tavizsiz şekilde uygulanmaya çalışıldığı ülkedir. Bu laiklik anlayışı, sadece devlet aygıtlarından dinin etkisini temizlemek için değil, aynı zamanda bir inanç sistemi olarak dinin etkisini sınırlandırmak için de uğraş verdi. Günlük alışkanlıklarla yakından bağlantılı dini semboller, örneğin fes yasaklandı. Modern Türkler, Batı’daki denkleri gibi şapka takmalıydı. Ezanın Arapça okunuşundan Türkçe okunuşuna geçildi. Türbede dua okumak yasaklandı ve tarikatlar kapatıldı. Dini eğitim ağır şekilde ihmal edildi” (Özdalga, 2007: 57).

Tanzimat’tan itibaren Osmanlı dönemi batılılaştırıcılığında, din toplumsal hayattan uzaklaştırıldıkça, dinin boşalttığı alanlar hemen laik esas ve uygulamalarla doldurulur. Ancak hemen hiçbir zaman dine açıkça cephe alınmaz ve dinin toplumsal etki alanının daraltılması ustaca gerçekleştirilen manevralarla sağlanır. Ancak Cumhuriyet seçkinleri bu noktada Osmanlı batılılaşmacılığından ayrılarak dine karşı esasta hiçbir zaman terk edilmeyen radikal bir tavır takınırlar. Din, sadece devletten ve siyasetten uzak tutulmakla kalınmaz, aynı zamanda bir kültür ve eğitim politikası, ondan da öte bir politik ideolojik tutum olarak genelde “meşru” kamu yaşamının sınırları dışına itilir (Ertunç, 2011: 142).

1923’te Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte kademeli olarak dinin Türk toplumu içindeki verili konumu yüksek düzeyde tartışılmaya başlanmış, İslam’ın daha çok Osmanlı aidiyetiyle bütünleşmiş yapısının gözden çıkarılması amaçlanmış, yanı sıra gündelik hayatta radikal laisizm karşısında direncini koruyan ve tehditkâr

sayılabilecek her türden eğilim, yayın ve siyasal-kültürel proje kademeli bir şekilde düşman olarak ilan edilmiştir (Subaşı, 2011: 217).

Bir yandan devletin rejiminin temelden değişimi ve bu doğrultuda birbiri ardına gündeme gelen devrim reformları ve diğer yandan bu değişimlere karşı çıkanlara yönelik sindirme hareketleri ile İslamcılar dar boğaza girmiştir. Hızla gerçekleştirilen reform hareketleri karşısında ülkenin dört bir yanında başlayan tepki hareketleri karşısında Ankara ve İstanbul İstiklal Mahkemeleri yıldırım hızıyla oradan oraya koşup tepkileri sindirmeye çalışmıştır (Şentürk, 2011: 116). Ancak tüm bunlara rağmen Özdalga'ya göre; Kemalist modernleşmecilerin dinin (İslam) çağdaş rasyonellik ve aydınlanma düşüncesinin etkisi altında yitip gideceği yönünde beslediği inanç, gerçekleşmedi (Özdalga, 2007: 56).

Araştırmacı yazar Hulusi Şentürk'e göre; Cumhuriyet reformlarına karşı çıkışların çok sert tedbirlerle bastırılması ile İslamcılık, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde adeta yer altına inmiş, illegal çalışma yöntemlerine başvurmuştur. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde İslamcıların özellikle de batı bölgelerinde milliyetçilik muhafazakârlık kisvesi altında varlığını sürdürmeye çalıştığı gözlenmektedir. Öyle ki 1960'lara gelinceye kadar milliyetçilik ve İslamcılık adeta iç içe geçmiş aynı hareket görünümü vermiştir. Yaşanan gelişmeler, genelde muhalefete ve özelde İslamcı akıma karşı yürütülen kampanyalar sonucu İslami akım kendisini muhafazakâr ve milliyetçi söylemle ifade etme yolunu seçmiştir. Bu dönemde İslamcılar, muhafazakârlığı zor şartların getirdiği bir mecburiyet olarak görmüşlerdir. Cumhuriyet döneminde yasal zemini tamamen ilga edilen İslamcılığın kendisini ifade edebilme için bulabildiği en geçerli ve meşru kanal muhafazakârlık olmuştur (Şentürk, 2011: 116).

Tanıl Bora da, İslamcıların 70'lerin sonlarına dek milliyetçi muhafazakâr çizgiye tahkimat sağladığını öne sürmektedir; "Bu dönemin İslamcılığı, anti-komünist seferberliğin hizmetinde, etno-dinsel topluluğu koruma refleksi etrafında

belirleniyordu; İslami kimlik olarak esas itibariyle etno-dinsel topluluğu yücelten şoven ve ırkçı damarı güçlü bir ethos yeniden üretiliyordu. 60'lar ve 70'ler boyunca İslamcılığın ideolojik düzeydeki farklılığı, Türk-İslam hamülesinde İslam'ın baskınlığı ve dozajıyla ilgili şerhler düşmekten pek ileri gidemedi" (Bora, 2003: 130).

Diğer ülkelerde de İslamcılar baskı altında yaşadıkları için kamusal ortamda bulunmuyorlardı. Fakat ikinci nesil İslamcılığı ortaya çıkaran en önemli gelişme, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından 1947'de Pakistan'da İslam Cumhuriyeti'nin kurulmuş olmasıdır. Bu bin 400 yıllık tarihimizde ilk olan bir şeydir. Yani kurucu ideolojisi İslam olan ilk milli devlet kurulmuş oldu (Bulaç, 2013: 30).

Pakistan İslam Cumhuriyeti'nin kuruluşu aynı zamanda Cemaleddin Afgani'nin hayalinin gerçekleşmesi anlamına geliyordu. Zira Afgani, İslam dünyasında milliyetçi fikirlerin gelişmesine önemli bir rol oynamıştı. Çünkü Afgani'ye göre İslam dünyasının kurtuluşu Müslüman olan milletlerin kendi özgürlüklerini elde etmeleri ve bu ülkelerin aralarında bir federasyon tarzı birliktelik sağlamaları ile mümkün olacaktır (Şentürk, 2011: 171).

Pakistan devletinin kuruluşunun yanı sıra 1947 yılında Türkiye'de çok partili hayata geçiş de İslamcılık tarihi açısından, olumlu bir etki oluşturmuştur (Bulaç, 2011: 49). Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte, İslamcılar görece rahat bir nefes aldılar. Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki baskıcı yapı yerini daha gevşek bir yönetime bıraktı. Ezan, yeniden Arapça aslına çevrildi. Kur'an eğitimi verenlere yapılan "rutin" kovuşturmalar, yerini özgürlüğe bıraktı (Bulaç, 2011: 65). Cumhuriyet döneminin 1950'lere kadar olan devresi, basın da yardımıyla, her alanda İslami düşüncenin ve yaşantının devletin sıkı takip hatta zaman zaman müdahalesine maruz kalmasıyla karakterize edilebilir. Bu sebeple bu dönemde (1950 öncesi) gerçek bir İslami düşünce faaliyetinden söz edilemez. Ancak 1946'da, çok

partili döneme geçişle birlikte, dinin, muhalefetin siyasal dilini takviye etmesi ile birlikte, henüz iktidarda olan kurucular da dine karşı olan tutumlarını yumuşatmaya, Demokrat Parti etrafında yasallaşan toplumsal muhalefetin dilini muhatap almaya başlamışlardır. 1950’de Demokrat Parti’nin, dinsel dünyanın diliyle ifade edilen toplumsal hoşnutsuzlukları kendi siyasal projesine tahvil ederek iktidara gelmesi, dinsel düşüncenin yeniden canlılık kazanacağı görece bir özgürlük ortamına vesile olmuştur (Kurtoglu, 2011: 211-212).

Necdet Subaşı’na göre, aslında Tek Parti iktidarı yani CHP ile Demokrat Parti, dinin siyasette hiçbir yeri olmadığı konusunda neredeyse hemfikirdir. CHP ve DP için dinin meşru sahası ibadet ve kültürel hayatla sınırlıdır ve bu görüşten taviz verilebileceğini düşünmek mümkün değildir. Aradaki temel fark belki de dine taviz verme konusunda DP’nin CHP’ye oranla daha istekli görünmesidir (Subaşı, 2011: 226).

Ancak, Hulusi Şentürk, işin bu kadar basit olmadığını düşünüyor: Ahırlarda, bodrumlarda Kur’an öğreten ve öğrenen insanların, sakalları kesilip sarıkları boyunlarına dolanan cefakârların, Kur’anları, ezanları Türkçeleştirilip; camilerine org ve sıra konulmak istenen mağdurların, dipçik tehdidi, darağacı gölgesi, zindan ve sürgün korkusuyla titreyen canlar için 1950’li yıllardaki nispi demokratik ve özgürlük havası, adeta zafer yılları olmuştur. Yazmışlar, konuşmuşlar, haykırmışlar, bir mücadele ortamına atılmışlardır. Bu insanların mücadelesini günümüz İslami anlayışı ile değerlendirip “İslamcı” bulmayarak görmezden gelmek, tarihimizin bir bölümünün atlanması, İslami düşünce ve oluşumda büyük bir boşluğun doğmasına, hepsinden önemlisi, tarihi yanlış ve yanlışlıklara sebep olur (Şentürk, 2011: 315).

Çok partili hayata geçiş ile bir anlamda İslamcıların demokrasi ile tanışması hatta demokrasiye ısınması başlamış oldu. 1950’li yılların siyasal anlamda demokrasiye geçiş olarak tanımlandığını ve bu dönemde; Ankara Üniversitesi’ne bağlı bir İlahiyat Fakültesi’nin açılması (1949), din derslerinin ilkokulların

programlarına konması (1950), İmam-Hatip okullarının açılması (1951), din eğitiminin ortaokulların programlarına konması (1956), İstanbul’da bir Yüksek İslam Enstitüsü’nün açılması (1959), cami sayısının artması, Kur’an kurslarının açılması (sadece 1951 yılında 236 adet Kur’an Kursu açılmıştır) gibi somut gelişmeler göz önüne alınırsa, demokrasiye geçişin İslamcılar için önemi daha iyi kavranır. Bu süreç doğal olarak İslamcıların demokratik geleneği savunan safta yer alması sonucunu ortaya çıkarmıştır (Tekin ve Akgün, 2011: 657).

Oysa siyasetin muhafazakâr kanadının İslamcı temsilcileri, Demokrat Parti’nin dine çizdiği alandan tatminsizdi. Fakat bu mecburi birliktelik daha uzun yıllar DP’nin politikalarının İslamcı grupların hareket alanını genişletecek niteliğini belirginleştirmiştir. Bu dönemde İslamcılık DP döneminde özel alandaki sıkışmışlığından 1940’ların sonunda attığı adımları hızlandırarak çıkmış, kamusal alandaki yolculuğuna başlamıştır (Komşuoğlu ve Eskişar, 2009: 20).

Ancak, çok partili hayat ve Demokrat Parti ile birlikte ülkeye gelen rahatlama havası çok da uzun sürmeyecektir. Cumhuriyet’in tek parti döneminde topluma tepeden ve kendine yabancı bir semboller sistemi ile benimsetmeye çalıştığı değişim, Demokrat Parti hareketi ile toplumun benimsediği semboller sistemi üzerinden, onların rızası ile yoluna devam etme imkanı bulmuştu (Mert, 2007: 12).

Ancak bu imkân 27 Mayıs askeri darbesi ile bir kez daha kesintiye uğramış oldu. 27 Mayıs 1960 askeri darbecileri, darbenin gerekçelerinden birini Atatürk ilkelerinden sapılması ve irticaya yüz verilmesi olarak görüyorlardı. Bu amaçla, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ve dinin yeniden düzenlenerek kontrol altına alınması projesi dikkat çekiciydi (Yılmaz, 2011: 634).

Bu gelişmelere ek olarak; 27 Mayıs ile başlayan dönemde, militan laisizme geri dönüleceği; ezanın yeniden Türkçe okunacağı, camilerin kırsallara dönüştürüleceğine

dair beklentilerin tersine; darbe sonrası yönetime gelen Milli Birlik Komitesi'nce İslam hakkında ılımlı hatta olumlu mesajlar verilmesi, İslamcılar az da olsa rahatlatıldı denebilir (Tekin ve Akgün, 2011: 657).

1960 sonrası Türkiye'de İslamcılar arasında entelektüel düzeyde bir değişimin kapısı aralanmaya başlanır. Özellikle Mısır ve Pakistan'daki İslamcı aydınlardan yapılan çeviriler, raflardaki yerini alır. Ali Bulaç'ın ifadesiyle "muazzam tercüme hareketleri" başlar. Arap âleminde, Hint alt kıtasından İngilizce konuşan ülkelerin yazdıkları İslami kitaplar tercüme edilir. (Bulaç, 2013: 32) Buna "erken dönem çeviri furusu" da denebilir. Çünkü asıl çeviri faaliyetleri 70'ler ve 80'ler de olacaktır. 60'lı yıllardan itibaren, milliyetçi-mukaddesatçı-muhafazakâr-devletçi İslam anlayışlarından kendisini ayırtırmaya çalışan, bağımsız, eleştirel, reddiyeci ve devrimci olma istek ve iddiasına sahip bir Müslüman kimliğinin inşasına dönük çabalar, dönemin bilgi birikimini de göz önünde tutacak olursak, daha çok tercüme eserler aracılığıyla amacına ulaşmaya çalışmıştır (Bulut, 2013: 362).

60'lar aynı zamanda Mısır'da İhvan-ı Müslümin (Müslüman Kardeşler) teşkilatının ve Pakistan'da Cemaat-i İslami (İslam Cemaati) teşkilatının en gözde olduğu zamanlardır.

Cihan Aktaş, Türkiye İslamcılığını yoğuran ve şekil veren tercüme hareketine eleştirel bir pencereden bakıyor. Türkiye İslamcılığının daha ziyade tercüme kaynaklardan beslenmesini, onun genel Türkiye kültürel haritasını da ilgilendiren bir zaafı olarak değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapıyor (C. Aktaş, 2007: 62).

60'lı yılların sonlarına doğru ve özellikle de 1970'li yıllarda, Türkiye'nin içinden geçtiği dönemin koşullarına uygun olarak, İslamcılar da, kendi inançlarına uygun bir devlet modeli peşinde koşmaya başladıkları görülmektedir. Bu yıllarda İslam'ın sosyal ya da kültürel kimi meselelere ilişkin düşüncelerini ortaya

koymaktan öteye, siyasal konular üzerinde daha fazla vurguda bulunan eserlerin tercüme edilmesine dönük bir yoğunlaşmanın olduğu gözlenmektedir (Bulut, 2013: 363).

Türkiye'de İslamcı Yayıncılık konusunda önemli bir araştırmaya imza atan Akademisyen Doğan Duman, 1950 sonları ile 60'ların sonlarına kadar İslamcı yayınlarda önemli bir düşüş olduğunu iddia eder. Sebilürreşad, İslam ve Hilal dergileri dışında aylık İslamcı dergi yayınlanmamakta, günlük gazete ve haftalık dergilere rastlanmadığına dikkat çekmektedir. Yine bu dönemde, Duman'a göre, Türkiye'de tirajı 18 binden yukarı olan dergiler arasına (8 dergi) hiçbir dini, milli dergi girememiştir (Duman, 1995).

Bu dönemde ortaya çıkmış olan nurculuk hareketine de kısaca değinmekte fayda var. Bu hareket, Bediüzzaman Saidi Nursi tarafından şekillendirilmiş ve Cumhuriyet tarihinin tek partili döneminde, DP döneminde ve 1960'lı yıllarda en çok dikkati çeken hareket olmuştur. (Maviş, ty: 48) Nurculuk, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin en güçlü ve en etkin dini hareketlerinin başında gelir. Kemalist modernleşme ve onun ideal toplum anlayışına karşı proaktif bir tepkiyi dile getiren Nursi, gelenekselden moderne geçiş aşamasında bocalayan kitlelere kavramsal ve zihinsel bir anlam haritası sağlamıştır. (Yavuz, 2011: 264) Risale-i Nur Külliyyatı olarak bilinen eserlerin müellifi olan 1870 Bitlis doğumlu Bediüzzaman Said Nursi, son yüzyılda Türkiye'de İslam düşüncesi alanında, bu arada siyasal düşünce ve eylem alanında ciddi izler bırakmış isimler arasındadır (Karabaşoğlu, 2011: 270).

Osmanlı'nın son dönemi ile Türkiye'de çok partili hayata geçilen zaman dilimi içerisinde şekillenen Nurculuk, en yalın haliyle insanlara İslam dininin esaslarını anlatmak, öğretmek ve belletmek üzere yol alan bir akımdır.

Araştırmacı İhsan Işık, Said Nursi'nin Tarihçe-i Hayat eserinden hareketle Nurculuğun amaçlarını şöyle sıralıyor:

*Risale-i Nur hizmetinin yegâne amacı olan imanın kuvvetlenmesi, vatan ve milleti tehdit eden dinsizlik ve komünistlik tehlikesine engel olmak.

*Şimdi en önemli vazife, fertlere ve cemiyete düşen hizmet, imanı kurtarmak ve kuvvetlendirmektir.

*Zamanın en büyük davası Kur'an'a sarılmaktır.

*Risale-i Nur, bütün gücüyle dikkatini bu yöne çevirdiğinden gizli dinsizler çeşitli bahanelerle saldırıya geçip Nurculara karşı hükümeti kışkırtmaktadır.

*Fakat biz müspet hareket etmeye mecburuz. Elimizde nur var, siyaset topuzu yok. Yüz elimiz de ol, ancak Nur'a kâfi gelir demeliyiz.

*Risale-i Nur, din düşmanlarını mağlup edecektir. Müspet hareket etmek atom bombası kadar tehlikelidir.

*Risale-i Nur'un siyasetle hiç alakası yoktur.

*Mesleğimizin (Davamızın) en büyük dayanağı ihlâstır (doğruluk, içten gelen bağlılık).

*Allah'ın rızasından başka hiçbir maksat peşinde olmamak lazımdır.

*Risale-i Nur'un kuvveti de, Nur talebelerinin başka bir amaç gütmemesinden kaynaklanmaktadır.

*İhlâslı ve müspet hareket edilmesi halinde, Rahmet-i İlahiye Risale-i Nur'u himaye edecektir (Çakır, 2002: 90).

Günümüzde bu Nurculuk akımı farklı isimler altında yaşamına devam etse de, bu akımın ülkemizdeki en önemli temsilcisi, liderliğini uzun zamandır Amerika Birleşik Devletleri'nin Pensilvanya şehrinde ikamet eden emekli vaiz Fethullah Gülen'in yaptığı Gülen Cemaati'dir. Ne ilginçtir ki bu cemaatin bağlıları, ısrarla ve tavizsiz bir şekilde kendilerinin İslamcı olmadığını iddia etmektedirler.

1960-80 döneminin İslami hareket açısından en önemli gelişmelerinden birisi hiç kuşkusuz 1969 yılında Milli Nizam Partisi'nin kurulmasıdır. Kapatılmasının ardından Milli Selamet Partisi olarak yola devam eden ve koalisyon hükümetlerinde yer alan parti, 1980 sonrasında da Refah Partisi olarak siyasi mücadeleye devam etmiştir. 1960 sonrası dönem, tüm dünyada yaşanan soğuk savaş ve bu savaşın gölgesindeki ideolojik mücadelenin yüksek derecede etki ettiği dönemdir. Bu dönemde İslami hareket içerisinde geleneksel (Nurcular, Süleymancılar, tarikatlar) gibi oluşumların yanı sıra gençlik hareketleri de örgütlenmeye başlamıştır. Özellikle Akıncı Gençlik, Milli Mücadeleciler ve önceleri milliyetçilerin kontrolünde iken İslami hareketin kontrolüne geçen Milli Türk Talebe Birliği öne çıkan hareketler arasında görülmektedir (Şentürk, 2011: 320).

1970'lerin sonlarında İran'da bir halk devrimi neticesinde İslamcıların iktidara gelişi, Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgaline karşı gerçekleştirilen direniş hareketinin İslamcı karakteri, Filistin meselesinde İslamcı hareketlerin öne çıkmaları, İran-Irak savaşı gibi siyasi olaylar, Türkiye İslamcı gençliğinin ilgisini ülke dışındaki olaylar üzerinde yoğunlaştırdığı ve Türkiye İslamcılığının enternasyonalist yaklaşımını beslediği gibi, Türkiye'de de İran'dakine benzer bir devrimin gerçekleştirilebilmesi noktasında İslamcı gençlikte ümitvar bir halet-i ruhiyenin oluşmasını sağlamıştır (Bulut, 2013: 363).

Bu dönem aynı zamanda tercüme eserlerin de verdiği yeni ufuklar ile gelenekselci ve modernist İslamcıların ayrıştığı, farklı kamplara bölündüğü bir dönem olmuştur. Özellikle İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulmuş olması, hiç akılda yokken İslam adına bir devrim yapılmış olması ve neticesinde anayasası Kur'an tarafından şekillenen bir devletin hemen yanı başımızda oluşması, İslamcıları yeniden düşünmeye ve harekete geçmeye davet etmiştir. Araştırmacı yazar Alev Erkilet Başer, bu durumu "İslam'ı bir hayat düzeni olarak diğer ideolojilerin (Kapitalizm, Sosyalizm) önüne geçirme anlayışının doğuşu" olarak isimlendiriyor; "Bu dönemde İslam'ın, modernleşmenin sıkıntılarını gidermek için bir araç olarak

kullanılmasını reddederek, başlı başına bir amaç olması gerektiğini savunan görüşler daha sık ifade edilir olmuştur. İslam'ın bugünkü toplumda yaşanabilir olup olmadığını sorgulayan modernist söylem eleştirilerek, İslam'ın evrensel mesajı vurgulanmıştır. İslam'ın bazı hükümlerinin uygulanıp, modern toplumla çatışan yanlarının bir tarafa bırakılması anlayışı, çağdaş İslami hareketlerin en çok eleştirdikleri hususlardan biridir. Onlar, Kur'an ayetleri açısından bunun söz konusu olamayacağını, bu nedenle geleneksel İslam anlayışının da sorgulanması gerektiğini belirtmektedirler. Bu bakımdan, İslam'ı camiyle sınırlandırma eğilimi içinde olan geleneksel ve giderek modernist İslam anlayışının yerine, İslam'ın tüm hayat alanlarında (aile, hukuk, ekonomi, siyaset, eğitim, vb.) temel düzenleyici ölçüt olarak alınması gerektiği anlayışını koymuşlardır. "İslam bugün ve her zaman yaşanabilir bir dindir" çağdaş İslami hareketlerin temel şiarıdır" (Başer, 2004: 153).

Genelkurmay Başkanı Kenan Evren liderliğinde yapılan 12 Eylül Askeri Darbesi ile birlikte Türkiye, siyasi tarihinde yeni bir maceraya girdi. Katı siyasi fikirler buharlaşıp gitti. Yerine daha konformist hayat tarzlarını önemseyen bir düşünce silsilesi geldi. Darbe öncesinde yeni yeni filizlenen, özellikle tercüme eserlerle kendi kimliğini oluşturan ve özgüven sahibi olan İslamcılık, Türkiye'nin sağ ve sol olarak ikiye bölündüğü bir iklimde olaylara müdahil olmadan üçüncü bir yol'un varlığını göstermenin rahatlığını yaşadı. Sağ ve sol, kendi aralarında ülkeyi kurtarma savaşı verirken, İslamcılar, okuyor, tartışıyor, yazıyor ve entelektüel anlamda kendini yetiştiriyordu. Mahalleler sağ ve sol grupların kurtarılmış bölgeleri olarak bölüşülürken, İslamcılar kendi köşelerinde en verimli dönemlerini yaşıyordu. Seyyid Kutup, Hasan El Benna, Said Havva, Mevdudi, Abdulkadir Udeh, Muhammed Kutup gibi İslamcılığın uluslararası arenadaki doktrinlerinin kitapları İslamcı gençler tarafından ilgiyle takip ediliyordu.

Ancak bu tablo uzun sürmedi. Askeri darbe, sağ, sol ve İslamcı ayrımı yapmadan bütün bir ülkenin üstünden geçti. Cezaevlerine tıkılan gencecik binlerce insana yönelik insanlık dışı işkenceler, işkencede, sorguda hayatını kaybedenler, darağacında can verenler... 12 Eylül darbe döneminin İslami kesim açısından en

önemli gelişmelerinden biri; cezaevlerine giren birçok ülkücünün burada İslamcı mücadeleyi benimsemeleri olmuştur. Başta Akıncı Gençlik olmak üzere İslami kesimden de yüzlerce kişi ağır işkencelerden geçtiler ve yıllarca cezaevlerinde kaldılar (Şentürk, 2011: 476).

Darbe sonrasında, normalleşmeye başlayan ülkede Turgut Özal rüzgârı esmeye başladı. 1980 sonrası Turgut Özal dönemi, İslamcılığın hayatiyet alanlarını genişleten toplumsal gelişmeleri hızlandırdı. Özellikle daha öncesinden farklı olarak dışa daha açık modernleşme politikaları, Türkiye'nin hızla ekonomik, siyasal, kültürel, toplumsal birçok alanda Batı'daki tartışmaların Türkiye'ye aktarılmasını da kolaylaştırmıştır (Tekin, 2013: 553).

Bu dönem İslamcılarının toplumla iletişime geçme araçları daha çok ev toplantıları ve kapalı spor salonlarındaki geceler vasıtasıyla oluyordu. Güzel konuşan, hatiplik özelliği öne çıkmış isimlerin konuşmaları videokasetler vasıtasıyla evlerde onlarca kişiye izletiliyordu. Hasan Hüseyin Ceylan, Şevki Yılmaz, Kadir Mısıroğlu en revaçta olan İslamcı hatipler olarak göze çarpıyordu. Yine aynı şekilde teyp kasetleri ile de birçok ismin vaazı evlere, arabalara, iş yerlerine taşınmış oluyordu. Timurtaş Uçar neredeyse tek başına teyp kasetlerinin en bilinen, en rağbet gören ismiydi. Daha çok kadınlar, ev işlerini yaparken bu kasetleri dinleme fırsatı buluyor ve kocalarının çok da gerisinde kalmadan bilgilenmiş oluyorlardı.

Yazar Hayrettin Oğuz, 1980 sonrası yeni dindarlaşma tipinin Cumhuriyet'ten bu yana gelen İslamcı düşünceyle tüm bağlarını kopardığını iddia eder. Oğuz'a göre; daha çok Türkiye dışından sosyalizm, milliyetçilik karışımı İslam yorumları Türkiye'ye "radikal İslam" etiketiyle girdi ve köksüz kaldı. Çünkü geleneği olmayan düşünceler köksüz kalır (Oğuz, 2013: 264).

80’li yıllar, merkez sağ söylemin, o dönem tüm dünyada öne çıkan “sivil toplum” ve liberalizm kavramları etrafında şekillendiği bir dönemdir. Seksen sonrası İslamcılık, her ne kadar statükocu sağ siyasetten ziyade eleştirel bir kalkış noktası ve ivmeye sahipse de, zaman içinde Turgut Özal ve Anavatan Partisi (ANAP) öncülüğünde gelişen merkez sağ söylemden zannedildiğinden çok etkilenmiştir (Mert, 2011: 418).

Milli Görüş Hareketi’ni ayrı bir başlık altında inceleyeceğimiz için burada bahsetmeyeceğiz. 80’lerden çıkıp 90’lara geldiğimizde artık Türkiye, Neo liberal politikaların uygulandığı, dışa açılmış, özgürlüklerin nerede başlayıp nerede bittiği tartışmalarının yapıldığı, siyaset kurumunun gerilediği, medya ve popüler söylemlerin öne çıktığı bir zaman dilimini yaşamaya başlamıştır. Bu dönemde İslamcı hareketler içerisinde özeleştirisi yapıldığına çokça şahit oluruz. 70’ler ve 80’lerde ivme kazanan İslamcılık, 90’larda şekil ve muhteva değiştirmeye başladı. Tercüme faaliyetlerinin küçümsendiği, yeni isimlerin revaçta olduğu, toplumsallıktan ziyade bireyselliğin kutsandığı bir döneme girilmiş oldu.

İslamcı aydınlar TV kanalları aracılığıyla kamusal alana taşınmış, cemaat ve tarikat liderleri ekonomik alanın içine çekilmiş, bir anlamda kapitalizmin “mistik yanı” dinsel mistisizmle çeşitli platformlarda buluşmuştur. Türkiye’de Birinci Meclis’ten sonra ilk kez dindar kesimin önde gelen kimseleri Cumhurbaşkanları ile boy göstermeye başlamıştır. 80 ve 90 sonrası Türkiye’nin görüntüsü değişmiştir. Artık televizyonlarda sadece Metin Toker, Güneri Cıvaoğlu, Mehmet Ali Birand, Çetin Altan gibi belirli çevreler tarafından sembol olarak kabul edilen yazarların yanında Fehmi Kuru, Ali Bulaç, Abdurrahman Dilipak, Emine Şenlikoğlu gibi isimler yerini almıştır (Oğuz, 2013: 265).

Üniversitelerin yaygınlaşmaya ve sayılarının artmaya başlamasıyla birlikte ülkemizde entelektüel yapı da hızla olgunlaşmaya başladı. İletişim imkânlarının herkesi kuşatacak ve her yere ulaşacak kadar yaygınlaşması da, fikirlerin dolaşımını

olumlu yönde etkiledi. 90'lara kadar gelen süreçte İslamcı basın, daha çok büyükşehirlerde hayatta kalma ve kendini tanıtmaya ihtiyacı hissederken, 90'larda, İslamcı basın her yerde görünür oldu. Daha önceleri, birkaç “deli” adamın gözü kara bir şekilde giriştiği dergicilik, 90'larda popüler bir uğraş hatta meslek muamelesi görmeye başladı. Bu döneme kadar tek bir kişi ile anılan dergiler, yerini kadro ve ekibe bıraktı. Bireyselleşme, dergi faaliyetlerinde ters bir korelasyon yaşadı.

Yazar Ferhat Kentel'in anlatımı ile dergiler, İslami hareketin hem seslendiği, hem de beslendiği tabanın aktif unsurlarıyla diyalog kuran en önemli araçlardır. Bu nedenle dergileri “okumak” ya da İslami düşüncenin izlediği seyri incelemek, aynı zamanda İslami hareketin hangi güzergâhlarda seyrettiğine dair işaretleri de toplamak demektir. 1990'lı yılların ve bu yıllarda yayınlanan dergilerin farkını anlamak için, İslami hareketin Türkiye modernleşme hareketine paralel olarak bugüne kadar geçirdiği evreleri ve bu evrelerde hâkim olan özelliklerini ele almak yararlı olabilir. Bu evreleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Modern Batı'ya karşı Osmanlı'nın kurtarılması için başvurulmuş ve “Batı'dan tekniğin alınması ve İslami kültürün korunmasını” amaçlayan “modernist” yaklaşım ya da uyum;

2-Otoriter modernleşme karşısında “tasavvufa yönelme” (geri çekilme);

3-1950'li yıllarda “sağcı” siyasetle örtüşme (eklemlenme);

4-1960'lı yılların sonlarında başlayıp, 1979 İran İslam Devrimi'yle birlikte ivme kazanan, 28 Şubat 1997'ye kadar süren ve modernleşme Batılılaşma modeli karşısında “çatışmacı” bir özellik sunan, “modern devleti” ele geçirmeye çalışan, giderek daha görünür olan, bağımsız “modern” siyasal hareket (saflaşma) (Kentel, 2011: 722).

Bu dönemin en dikkat çeken dergileri Dünya ve İslam, Bilgi ve Hikmet, Değişim, Girişim, Mektup, Yeryüzü, Kitap Dergisi, İnsan, Tevhid dergileridir.

Ali Bulaç, ikinci nesil İslamcılarının referans çevresinin “modern ulus devlet” olduğunu iddia eder. Bulaç’a göre; ikinci nesil İslamcılar insiyaki olarak meşruiyet krizini aşma kaygısıyla Batılı sosyo-politik yapıları İslamileştirme çabasına büyük önem verdiler. Bu dönem İslamcılarının zihin evreninde bilgi, eğitim, toplumsal kurumlar, siyaset ve ekonomik gündem esas itibariyle Batılı karakterde teşekkül etti. Ancak bu ya “İslami renge büründürüldü” ya da yan tarafa “icat edilmiş ahlaki-manevi/ imani metafizik özerk alanlar” ilave edildi. Bu nesil İslamcılarının önder profili İslami ilimlerden habersiz, İslam tefekkürünü bilmeyen, İslam tarihiyle teması zayıf; ancak Batılı eğitimden geçmiş bilim adamı, mühendis, doktor, hukukçu, gazeteci gibi mesleklerden gelme aydınlar, akademisyenler ve modern iktidarı hedeflemiş siyasetçilerdir (Bulaç, 2012).

2.2.1. İkinci Dönem İslamcı Basın

Necdet Subaşı’na göre; siyasi ve kültürel hayat itibariyle bir geçiş dönemi izlenimi veren 1920-1924 yılları dışarıda tutulursa 1945’e kadar ki dönemde bir vakıa olarak dini yayıncılıktan söz etmek mümkün değildir. Cumhuriyet öncesinden beri faaliyetlerini sürdüren İslami kesime ait yayınlar, Takrir-i Sükûn döneminin özgül koşulları içinde kapatılmış, bundan sonra da mevcut yayınlar konusunda resmi düzeydeki birkaç çıkışın dışında ciddi bir girişim ve hamlenin gerçekleştiği görülmemiştir (Subaşı, 2011: 222)

Ancak yine de bu döneme damga vurmuş hatta sonraki dönemlerde de etkilerini sürdürmüş İslamcı yayınlar olmuştur. Bunların belli başlılarına aşağıda değineceğiz.

2.2.1.1. Sebilürreşad:

Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan İslamcılık akımının o dönemdeki en etkin ismi olan Sebilürreşad dergisi çok partili hayata geçilmesiyle birlikte tekrar yayın hayatına başladı (Şentürk, 2011: 286).

1948 yılında yeniden yayımlanmaya başlamasının akabinde, laikliğin zaferi ve Kemalist iktidar altında dinin ortadan kaldırılmasından dolayı ateistlere, komünistlere, masonlara, Siyonistlere vb. saldırarak daha savunmacı ve hırçın bir hüviyete bürünmüştür (Zurcher, 2013: 15).

Efecan İncoğlu'nun tespiti ile Sebilürreşad, ikinci nesil İslamcı söylemin karakteristiğine uygun olarak, "öteki"nin tanım ve tasvir edilmesinde de büyük rol oynamıştır. Söylemde benimsenen bu yöntem hem İslamcılığın siyasal boyutunda, ileride Milli Görüş partilerinin söylem içeriğine zengin malzeme çıkarmış hem de ikinci neslin kültürel alanda yeniden kurulum projesinin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Hemen belirtmek gerekir ki Sebilürreşad, Ortadoğu'da İslamcı söylemdeki çağdaşlarından muhafazakârlığı yönüyle kesin biçimde ayrılmaktadır. Derginin kültür kurucu temel söyleminin her aşamasında görülebilecek olan bu muhafazakârlık; anti-komünizm, anti-semitizm, anti-laisizm, dil ve kültürel devrimlere muhalefet üzerinden yansıtılmaktadır (İnceoğlu, 2009: 51).

Dönemin en önemli yayın organı olmasına karşın, 22 yıl aradan sonra yayımlanmaya başlayan dergi, eski etki ve ağırlığına ulaşamamıştır (Subaşı, 2011: 233). 1948'de Demokrat Parti iktidarının sağladığı görece özgürlük ortamını fırsat bilerek 1948'de yeniden yayımlanmaya başlayan derginin dili daha naif bir hal alır. Artık hedefinde devlet ve hükümet yoktur, Müslümanların hali pür melali vardır. Ancak dergiyi nerdeyse tek başına omuzlayan Eşref Edip'in yaşlanması ve yorulması neticesinde, İslamcı düşüncenin ilk ve en uzun soluklu yayın organı olan Sebilürreşad, 58 yaşında iken 1966 yılında yayın hayatına son verir. Bu zamanda

Eşref Edip 84 yaşındadır. 1971 yılında da Edip vefat eder, bir devir kapanmış olur” (Coşkun, 2013: 133)

2.2.1.2. Büyük Doğu:

İslamcı söylemin kendi dünyasında ufuk açıcı ve yol gösterici dergileri arasında sayılan Büyük Doğu, Eylül 1943’ten başlayarak çeşitli aralıklarla (15 dönem) Mayıs 1978’e kadar yayımlanan fıkri, edebi, siyasi ve dini içerikli bir dergidir (Subaşı, 2011: 224).

Bu derginin kurucusu, başyazarı, yayın yönetmeni ve dahi her şeyi ise Necip Fazıl Kısakürek’tir. 1945 yılından sonra ortaya çıkan gelişmelerin en önemlilerinden birisi Necip Fazıl Kısakürek’in İslami camia içerisinde yer alması ve verdiği mücadeledir. Kısakürek, kendinden sonra gelen hareketleri bile etkilemiş çok güçlü bir isimdir. Öyle ki tüm İslami hareketler ya doğrudan ya da dolaylı olarak Necip Fazıl’dan etkilenmiş, onun şiirlerine söylemlerinde sıklıkla yer vermiştir (Şentürk, 2011: 288).

Araştırmacı yazar Ercan Yıldırım’a göre; Türkiye’de İslamcılık düşüncesi içerisinde Necip Fazıl’ın önemli bir yeri vardır. Necip Fazıl, dili, kaygıları, meseleleri, söylemi, kaynakları bakımından önceki dönem İslamcılarından ayrılır. Ulema ağırlıklı İslamcılığın hâkim olduğu Osmanlı döneminden farklı olarak Necip Fazıl, menşei bakımından İslami bir gelenekten ve çevreden gelmez. Osmanlı’nın son dönemi Cumhuriyet’in ilk yıllarında öne çıkan aydın ve edebiyatçılarla çok yakın ilişkiler kuran Necip Fazıl, aldığı felsefe eğitimi, geldiği sosyal çevre bakımından klasik İslamcı formasyonuna sahip değildir (Yıldırım, 2014: 55)

Rasim Özdenören, Necip Fazıl'ın kendi alanında "biricik" olduğunu iddia eder. Özdenören'e göre; Necip Fazıl, entelektüel planda Müslümanca düşünmenin Cumhuriyet dönemindeki ilk örneğidir. Bunu iddia ediyoruz, çünkü bu alanda onun bir öncüsü ve öncesi yoktur. O kendi geleneğinin başlatıcısıdır. Sait Halim Paşa, Said Nursi, Mehmet Akif Ersoy, Eşref Edip ve benzeri düşünürler, hayatlarının bir kısmını Cumhuriyet döneminde geçirmiş ve yaşamış olsalar da, aslında birer Osmanlı aydını olarak temayüz ederler. Onların düşünce tarzı, yanlışı ve doğrusuyla Müslümanca bir hayat tarzını sürdüren bir toplumun içinde gelişmiş ve toplumun ihtiyaçlarına cevap bulmak üzere oluşturulmuştur. Necip Fazıl ise, düşüncesini, Müslümanca hayat tarzını resmen terk etmiş ve İslam ile olan bağlarını kopartmış olan bir toplumsal/ siyasal ortam içinde geliştirmiş ve toplumun ihtiyaçları muvacehesinde fikir oluşturmaya teşebbüs etmiştir (Özdenören, 2011: 143)

Elizabeth Özdalga'nın Kısakürek'i kendine has üslubuyla şu şekilde anlatmaktadır; "26 Mayıs 1904 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Necip Fazıl Kısakürek, ortalama bir Türk ailesinden daha modern, çağdaş bir ailede yetişir. Din ile irtibatı klasik bir Türk aydını mesabesindedir. Ta ki; 1934 yılında Abdulhakim Arvasi ile tanışmaya kadar. Necip Fazıl, otobiyografilerinde bir akşam işten dönerken Boğaziçi'nde vapurda, onu delici bakışlarla takip eden bir adamla nasıl karşılaştığını anlatmıştır. Bu adamın bakışlarından kaçamadığından birbirleriyle konuşmaya başlarlar. Böylece İslamcı bir lider, Abdulhakim Arvasi adlı bir Nakşibendî şeyhiyle tanışır. Vapurdaki adam, ona Beyoğlu'ndaki Ağa Camii'ne gidip bu din hocasını (mürşit) görmesini tavsiye etmiştir. Bu din adamıyla karşılaşmasından sonra Necip Fazıl, Abdulhakim Efendi'nin ölümüne kadar dokuz yıl onun sadık ve inançlı taraftarı oldu. Bu karşılaşma, Necip Fazıl'ın hayatında önemli bir dönemece karşılık geliyordu. Yeni dini bilince, uzun ve görünüşe göre acı verici bir varoluşsal buhrandan sonra ulaşmıştı. Bu çıkarıcı materyalizm ve ahlaki yozlaşma dünyasını, dini anlamda sığınaksız birisinin perspektifinden görünce iliklerine kadar donmuştu. Dini uyanışı sayesinde yabancılaşma hisleri kayboldu. Kargaşa yerini kozmosa bıraktı. Varlığı, tek olası sabit nokta, yani Allah etrafında yeniden anlam kazandı" (Özdalga, 2007: 136).

Necip Fazıl Kısakürek, 1943 yılından itibaren siyasal tavrını ve Türk modernleşmesine eleştirisini ortaya koyan faaliyetlerine başladı. Muhalefet anlayışını ifade eden araç, 17 Eylül 1943 günü ilk sayısını çıkardığı “Büyük Doğu” dergisi idi. 1943’te yayımlanmaya başlayan ve ciddi muhalif organlarından biri olarak zaman zaman kapatılma dolayısıyla yayımına ara vermeye mecbur kalan Büyük Doğu, 1950’li yıllarda dönemin entelektüel İslami duyarlılığını yansıtan ve tanımlayan bir dergi olarak öne çıkmaktadır. Dergi, şekilde Batı medeniyetini kendine örnek alan ulusal politikaları eleştirirken, “İslami” hayat tarzı için geçerli olan telakkiler konusunda da özeleştiriler de bulunmaktan geri durmamaktadır (C. Aktaş, 2011: 827).

Büyük Doğu, Tek Parti döneminde edebi ağırlığının yanı sıra siyasi polemikleriyle ve muhalif lehçesiyle İslamcı söylemin her zaman öncüsü olmuştur. Daha ilk çıkışında “İdeolocya Örgüsü”nü ortaya koymuş ve misyonunu açıkça dile getirmiştir: Tanzimat’tan beri devam eden sahte inkılâplar ve bu inkılâpların ürettiği sahte kahramanlar, davamızın, müşahhas planda baş meselesidir.

Necip Fazıl’a göre Büyük Doğu, “İslamiyet’in emir subaylığı, İslam içinde ne yeni bir mezhep, ne yeni bir içtihat kapısı... Sadece “Sünnet ve Cemaat ehli” tabirinin ifadelendirdiği; mutlak ve pazarlıksız çerçeve içinde olanca saffet ve asliyetiyle İslamiyet’e yol açma geçidi ve çoktan beri kaybedilmiş bulunan bu saffet ve asliyeti 21. asrın eşiğinde eşya ve hadiseler tatbik etme işi... Galiba işlerin de en değerli ve pahalısı...” (Subaşı, 2011: 224).

Necip Fazıl, 1940’lı yıllardan itibaren Büyük Doğu davası adı altında İslam’ın yeniden dünyada belirleyici bir rol oynaması için Müslümanların bu iradeyi, bilinci, yetkinliği ve asaleti içselleştirmeleri gerektiği fikrindedir. Bu asaletin ilk adımı İslam’ın diğer dinler, ideolojiler arasındaki konumunun belirlenmesinden geçmektedir. Necip Fazıl İslamcılığının en önemli kavramlarının başında "dava"

gelir. Dava ilk algılamada Büyük Doğu’yu ifade ederken, daha ileride İslam’ın yeniden her unsuruyla birlikte egemen olmasını içerir (Yıldırım, 2014: 57).

Necdet Subaşı, derginin açtığı kulvarın çok partili hayata geçişte İslamcı bir kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunduğuna dikkat çeker. Bunun yanı sıra derginin çok partili dönemle birlikte daha açık ve çatışmacı bir muhalif söyleme sahip olduğuna vurgu yapar; “polemikleriyle, sansasyonel kapanış ve çıkışlarıyla her zaman dikkat çeken Büyük Doğu, Türkiye’de İslamcı harekete ivme kazandıran belli başlı yayın organlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Nitekim dini yayınların hemen hiç bulunmadığı 1945 öncesinde gençlerin dini kültüre yönelmesinde oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. Büyük Doğu’daki birçok yazısı yüzünden Necip Fazıl, değişik iktidarlar devrinde adli takibata uğrayarak hakkında defalarca beraat, tevkif ve hapse mahkûmiyetle sonuçlanan kararlar verilmiştir. Onun bu mücadeleci hayatı, dini tasavvur dünyasına mensup olanlarca “milli kahraman” olarak kabul görmesine yol açmıştır” (Subaşı, 2011: 225).

Ercan Yıldırım’a göre de; Necip Fazıl, demokratik hayat içindeki İslamcılığını köksüz bırakmaz; onu Kur’an ve sünnetle, ardıllarıyla, Osmanlı ve Türk tarihiyle birleştirir fakat bilhassa Batılılaşma döneminden, İslamcılığın kendisinden koparır. Tanzimat sonrasının tümünü, isim vermese de içinde İslamcı düşünürlerin de bulunduğu aydın grubu eleştirir, yargılar. Yazılarında İslamcılığın Cumhuriyet öncesi tezlerine, yayınlarına, fikirlerine yer vermez, çıkışı, menşei, başlangıcı ve çatıyı Büyük Doğu olarak tasavvur eder (Yıldırım, 2014: 54).

İslamcılık penceresinden bakıldığında Necip Fazıl, İslamcılık ideolojisinin kurucu babası Cemaleddin Afgani ile aynı çizgi üzerinde görülebilir. Ancak, bu yanıltıcı bir bakış açısıdır. Zira Afgani ve Abduh gibi İslam’da içtihat yapılmasının önemine değinen İslamcılar Kısakürek’in gözünde İslam “materyalisti” İbn-i Teymiyye ekolündendir. Geleneksel Sünni İslam anlayışının en dar yorumlarından birine sahip çıkarak Seyyid Kutup, Mevdudi ve Hamidullah gibi çağdaş İslamcıları

da şiddetle eleştiren bu tavır, içtihat kapısını sımsıkı tutmaktan yanadır, zaten içtihat yapılsa da geçmiş İslam âlimlerinden farklı ne getirebilecektir ki (Duran, 2011: 134). Ercan Yıldırım'a göre bu durum Necip Fazıl'ın İslamcılık ekolüne yaptığı en önemli katkılardandır. Bu katkı; İslam düşüncesini Türkiye- Anadolu merkezli olarak tasavvur etmesidir. Çok net bir biçimde dünyada umudun yalnızca Anadolu'da yani Türkiye'de olduğunu belirtir, diğer İslam ülkelerinde herhangi bir olumlu gelişmenin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını dile getirir (Yıldırım, 2014: 59).

Necip Fazıl, salt İslamcı bir duruşa sahip değil zaman zaman da milliyetçi bir bakış açısını da yedeğinde taşıyan bir isimdi. Necip Fazıl, İslami bağlılığı öncelikli öneme sahip olsa da her zaman milliyetçi duyguların da sözcüsü olmuştur (Özdalga, 2007: 144). İslam'ı milliyetçi muhafazakâr söylemle birleştiren Necip Fazıl Kısakürek, aynı zamanda Türk milliyetçiliğinin İslamileşmesine de katkıda bulunuyordu (Duran, 2011: 129).

Ömrü mücadeleler içinde geçen Necip Fazıl, 1983 yılında vefat etti. Ancak fikirleri, savunduğu değerleri hâlâ günümüzde İslamcılık akımının en önemli temel kaynağı olmaya devam ediyor. Hiçbir isim olmasa bile Necip Fazıl ismi, Türkiye'deki İslami hassasiyete sahip insanları tanımlamaya, onlara özgüven aşılamaya, yol göstermeye devam ediyor.

2.2.1.3. Hareket:

Hamza Türkmen'e göre; 1939 yılında yayımlanmaya başlayan Hareket dergisi, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Milli Şeflik rejimine açıktan eleştiri getiren ilk muhalif basın organıdır (Türkmen, 2011: 715).

Derginin kurucusu Nurettin Topçu'dur. Topçu, kendine has bir fikir adamıdır. Öyle ki kimilerine göre sosyalist, kimilerine göre milliyetçi, kimilerine göre ise İslamcıdır. Bu yönü ile Cemil Meriç'e benzemektedir (Şentürk, 2011: 236).

Biz onu İslamcı düşüncenin önemli isimleri arasında sayarsak da, o kendisini İslamcı olarak nitelemiyor. Düşüncesini milliyetçilik ve sosyalizm kavramları altında anlatıyor, hem de sağ ve sol kavganın en ateşli olduğu günlerde (Baş, 2014: 27).

Fransız filozof Henri Bergson'u doçentlik tezi olarak çalışan Nurettin Topçu, Bergson'un "sezgicilik" felsefesini, doktora tezine ilham veren Fransız düşünce adamı Maurice Blondel'in "hareket" felsefesini, Anadolu İslam tasavvufu anlayışıyla birleştirip bir ahlak sistemi oluşturur. Topçu, hayatı boyunca aktif, üretken bir düşünce adamı profili sergilemiştir (Tosun, 2013: 37). Her ne kadar kendisi hem kendisinin sözleri ile hem de yayınları ile saf bir İslamcı olarak sayılmasa da, dergisi Hareket, içeriği itibarıyla "mecburen" İslamcı basın arasında sayılmakta hatta en başında gelmektedir.

Nurettin Topçu, İslam'a inanan ve onu savunan bir entelektüel olarak iktisadi hayatta kapitalist yaklaşımı şiddetle reddetmiştir. Toplum birlikteliğinde ekonominin önemine değinmiş ve toplumumuzun ekonomik temelini tarımın oluşturduğunu söylemiştir. Topçu, diğer İslam düşünürlerinden farklı olarak tam da Türkiye'de iç göçün en önemli gündem maddelerinden birini oluşturduğu, yüz binlerce insanın bir sel gibi köylerden kentlere aktığı bir dönemde bu toplumsal değişimin getirdiği sorunları gündemine almıştır. Döneminde İslami hareketlerin ihmal ettiği bu konu Topçu'nun üzerinde durduğu bir sorundur (Şentürk, 2011: 239).

Topçu aynı zamanda, sanattan ahlaka, iktisattan dine çok geniş bir alanda coşkulu görüşler dile getirmiştir. Kültürel benlik kaybı, toplumsal ve ahlaki yozlaşma/ bozulma etrafında gelişen düşüncelerini, "örnek insan", "örnek toplum"

modelleriyle sistemleştirmeye çalışmıştır. Batı felsefesini çok iyi tanınması, Doğu anlayışını teorik ve pratik anlamda sağlıklı bir yere oturtması sonucunu doğurmuştur. O, medeniyetimizin, birikimimizin, kültürümüzün günümüz dilinde izahına girişmiş, hürriyet, irade, varlık, ruh/ beden, aşk, mistisizm, tasavvuf, milliyetçilik gibi temel kavramları yeniden yorumlamıştır (Tosun, 2013: 37).

Sebilürreşad'ın 1925'te kapatılmasından sonra İslamcı nitelikte gazete ya da dergiden söz etmenin imkânının kalmadığı bir zamanda 1 Şubat 1939'da yayımlanmaya başlayan Hareket dergisi, İslamcı muhalefetin ilk sözcülerinden biri olmuş ve İslamcı- Anadolu çizgiye bağlı bir söylemin öncülüğünü üstlenmiştir. Dergide, yayımlanmaya başladığı dönemin sorunları hiçbir zaman göz ardı edilmemiş, bu bağlamda hem Tek Parti döneminde hem de çok partili dönemde, kendi tez ve söylemleriyle tutarlı kalmaya özen gösteren bir dil hâkim olmuştur. 1960'lı yıllarda Türkiye'nin gündemine gelmeye başlayan Anadolu Sosyalizmi'ne paralel olarak İslam Sosyalizmi tezleriyle de dikkat çeken Hareket'te, 1966'dan itibaren tekâmülcülük, Anadolu toplumculuğu, İslam ruhçuluğu ve idealizm gibi kavramlar etrafında yeni bir felsefi arayışa gidildiği görülür (Subaşı, 2011: 223).

Topçu'nun İslamcılığı'nın da düşüncesinin de temelinde ahlak yatmaktadır. Topçu'nun davası, ahlak davasıdır ve ahlak davası Topçu tarafından bir klişe olamayacak kadar etraflıca anlatılmış, bütün kitaplarında dönüp dolaşıp başvuru olan temel referans noktası olmuştur (Baş, 2014: 29).

Nurettin Topçu, alanında doçent seviyesinde bir akademisyen olmasına karşın, dönemin düşünce dünyasının dışında bir kişiliğe sahip olduğu için meslek hayatı boyunca liselerde felsefe öğretmenliği yapmak zorunda bırakılmış bir isimdir (Topçu, 2011: 16).

Ömer Lekesiz, Topçu ve dergisi Hareket'in önemine dair; "Sebilürreşad ve Büyük Doğu gibi İslam öznesinden şaşmayan, ancak onlardan farklı olarak çağdaş bilimsel düşünceyi nesne olarak seçen Nurettin Topçu, gerek fikirleriyle gerekse yetiştirmelerini sağladığı yeni edebiyatçılarla İslami Türk edebiyatını da besleyen müstesna bir isimdir. Nurettin Topçu, 1939-1975 yılları arasında devreler halinde çıkardığı Hareket dergisindeki yazılarında milliyetçiliği, garplılaşmayı, İslamcılığı yeniden tanımlamış ve İslam ahlakına dayanan bir cemiyet düzeni kurma çabasını sürdürmüştür. Bu nedenle Topçu da, Necip Fazıl gibi çileli bir hayatı peşinen seçmiştir; Akademik kariyerini tamamlamasına engel olunmuş, çeşitli kovuşturmalarla uğramış ancak o, deyim yerindeyse kendi sivil üniversitesini kurmaktan da geri durmamıştır. Necip Fazıl'a göre daha entelektüel, daha soruşturmacı bir kimliğe sahip olan Nurettin Topçu, ağırbaşlı, dengeli, özeleştiriyeye açık bir yöntemi benimsemiş, çağın dilini konuşabilmek ve dolayısıyla yanlış olanı sorgulayabilmek için İslam Sosyalizmi gibi kendi zamanına göre tehlikeli kavramların izini sürmekten de çekinmemiştir" açıklamasını yapar (Lekesiz, 2011: 966).

Hareket dergisi, 1952 yılında Ankara'da yayınlanan 7 sayı dışında, İstanbul'da basılır. Fasılalarla 1939-1947, 1947-1949, 1952-1953 ve 1966-1975 yılları arasında yayınlanmış olan dergi, bizzat Topçu'nun isteği üzerine, daha güçlü bir şekilde çıkmak için 1975 yılında çıkan 111. sayı ile yayın hayatına ara verir. Derginin kurucusu Nurettin Topçu'nun vefatı üzerine Hareket Dergisi, Topçu'nun hatırasına adanan 112. sayı ile 1976 yılında üç aylık olarak tekrar yayına başlar. Bu şekilde 4 sayı çıkabilmiştir. Son olarak 1979 yılında yayınlanmaya başlayan dergi, Mart 1982 yılına kadar üç yıl yayınlandıktan sonra tekrar yayınına ara verilir. Hareket dergisinin yayınına ara vermesinden 8 sene sonra Mart 1990'da yayınevi, sanat-edebiyat ağırlıklı Dergâh Dergisi'ni yayınlamaya başlar (Kahraman, 2014).

Nurettin Topçu, İslamcı gençlerin günümüzde yeniden keşfettiği bir isim olarak öne çıkıyor. Özellikle Dergâh yayınlarının kitaplarını yayınlaması ile Topçu'nun entelektüel kişiliği yeniden, bir kez daha keşfedilmiş oldu. Onun yerli

düşünceyi öne çıkaran fikriyatı, İslamcıların bu topraklara dair söyleyeceği sözlerin çeşitlenmesini sağladı. Ancak Topçu'nun hali hazırda tam anlamıyla okunduğu ve anlaşıldığı kanaatinde değilim. Ancak Türkiye'nin normalleşmesinin hızlanması ile birlikte Topçu da, gerekli ilgi ve alakayı görecektir.

2.2.1.4. Diriliş:

Diriliş, Türkiye'de İslami düşünce tarihinde Sezai Karakoç adıyla birlikte zikredilen düşünce, edebiyat ve siyaset dergisidir. Nisan 1960'da Ankara'da yayımlanmaya başlayan dergi, 1990'ların başına kadar toplam 396 sayı yayımlanmıştır. Yedi dönem halinde bazen aylık, bazen haftalık periyotlarla, kimi zaman da günlük gazete formatında yayın hayatını sürdürmüş olan Diriliş, bir tavır ve düşüncenin, estetik bakış açısının ve edebiyat anlayışının sembol bir ismidir aynı zamanda (Dirin, 2003: 386).

Şair ve fikir adamı olan Sezai Karakoç, önceleri Büyük Doğu dergisi ve onun fikir dünyası çerçevesinde yer almış ama daha sonra kendisine özgü bir fikir çerçevesi geliştirmeye başlamıştır (Şentürk, 2011: 544). Büyük Doğu davasına, daha ilk gençlik yıllarında gönül veren Karakoç, hem Büyük Doğu hareketini daha siyasal planda daha dengeli, daha düşünsel, İslami planda daha seçkin bir konuma yerleştirerek hem de İslami hareketi dün ve bugünüyle kuşatacak bir düşünsel ve eylemsel zemini bizzat oluşturarak konumuz özelinde en ideal, en doğru, en somut, en kalıcı izleri bir ekol çerçevesi içinde oluşturan yegâne isimdir (Lekesiz, 2011: 967).

Sezai Karakoç ile ilgili ülkemizde doktora tezi hazırlayan ilk isim olan Turan Karataş'a göre ise; Sezai Karakoç, Necip Fazıl'ın Büyük Doğu'sundan etkilendi ancak Diriliş ekolünü Büyük Doğu'nun devamı gibi görmek doğru olmaz (Karataş, 2003: 980).

Elliyi aşkın kitabında, inandığı kültür ve medeniyet davasını insanlara aktarma peşinde olmuştur. Bütün bunları da tarihi ve sosyolojik bir görüş olarak “diriliş” düşüncesi etrafında şekillendirmiştir. Materyalizmi çağın üstüne çöken en büyük kâbus olarak gören Sezai Karakoç, inkara, redde, maddeciliğe karşı her alanda yeniden dirilişi savunur. Düşüncede diriliş, inanışta diriliş, edebiyat ve sanatta diriliş. Ona göre diriliş; yeniden doğuş, gerçekle yüz yüze geliş, hakikate değiş demektir. Ana kaynağı İslam olan diriliş düşüncesi, bir yaşama tarzı davasıdır (Tosun, 2013: 38).

“Diriliş” düşüncesinin kavramsal olarak doğuşunu Sezai Karakoç Hatıraları’nda şöyle anlatır: O sırada Tunus’ta İstiklal Savaşı sürüyordu. O gün için aktüel olan Tunus ve Cezayir İstiklal Savaşları için “Bir Millet’in Ba’sübatel Mevti” adlı yazım vardı. İşte Diriliş fikri bende o yıllardan itibaren oluşmaya başladı. Öte yandan Tunus ve Cezayir’in bağımsızlık savaşlarında Fransızların yaptığı zulüm ve katliamlar, halkın çektiği çile, bende, ancak metafizikten politikaya kadar geniş kapsamlı bir Diriliş atılımının, bir çıkış, bir kurtuluş yolu bulmaya imkan vereceği düşüncesi doğurdu (Su, 2003: 11).

Turan Karataş’a göre; İslam’ı, bir bakıma medeniyet nokta-i nazarından değerlendirmek ve diğer medeniyetlerle mukayese etmek demek olan Diriliş düşüncesinin eksen, insandır. Eşyanın varoluşu ve hakikati göz ardı edilmeden “insan gerçeğini” araştırmak için yola çıkılmıştır. Ama insan salt bu dünya için sınırlanmaz. Dinden sapmadan, dinin özünden uzaklaşmadan, yani öznesi hep İslam olan bir varoluşçu yaklaşım öncelenir. Bu itibarla Diriliş’e bir “tecdit hareketi” demek yanlış değildir. Diriliş, insanlığın sılasıdır. Hakikatiyle, sanatıyla, ahlakıyla yeniden buluşması yani. Tanrı ile bir daha ayrılmamacasına buluşması. Tanrı yoluna, bir daha kaymamamacasına ayak basması demektir (Karataş, 2003: 981).

Gazeteci yazar Ruşen Çakır'ın tespitine göre; tek kelimeyle “mütevazı” olarak özetlenecek bir kişiliğe sahip olan Karakoç, her türden gündelik hesap, çelişki, çatışma vs.den uzak kalmasını bildi. Bunun sonucu olarak Türkiye'deki sanat ve düşünce alanlarında geniş bir saygınlığa ulaştı. Karakoç, üretken bir kişi olmasına rağmen, yanlış anlatılmak ve anlaşılmaktan çekindiği, reklamdan hoşlanmadığı için röportaj önerilerinden hep uzak durdu, böylelikle layığıyla tanınamadı (Çakır, 2002: 240).

Burhanettin Duran ise Sezai Karakoç'un Necip Fazıl Kısakürek ve Nurettin Topçu'nun milliyetçi muhafazakâr vurgularından önemli ölçüde sıyrılarak anti-kolonyal bir Batı algılamasına eşlik eden ümmetçi/ evrensel bir İslamcılığı formüle ettiğinin altını çizer; “Kısakürek'in İslamcı-milliyetçi söyleminde kendine mütevazı bir yer bulan “İslam medeniyeti” kavramı Karakoç'ta bir yandan geleneği içermekte bir yandan da kapitalizme ve komünizme alternatif üçüncü bir yolu işaret etmektedir. Necip Fazıl'ın düşüncesinde Kemalizm'e reaksiyon önemli bir yer tutarken, Sezai Karakoç'un yazdıklarında İslamcılığın reaksiyoner tavrıdan uzaklaştığını görmekteyiz” (Duran, 2011: 150).

Sezai Karakoç'un yoğun bir yüklemeye, içeriğini İslami aslına uygun olarak yeniden belirlediği “uygarlık” kavramı, Diriliş düşüncesinin başat kavramlarından biridir. Öyle ki, Diriliş ve uygarlık kavramı bir bütündür; uygarlık kavramı, Diriliş Düşüncesi'nden çıkarıldığı ya da ayrıştırıldığı takdirde her ikisinin de içeriği boşalır. Diriliş düşüncesinin uygarlık tezi, öznesi İslam olan bir tezdır. İslam Medeniyeti, zamanla dallara ayrılan, varyasyonları oluşan, meşalesi sönmeye yüz tutan tek bir medeniyetin dolunayı, en mükemmel ve en üstün halidir. Diriliş tezi de, İslam'ı, tarih ve medeniyet perspektifinden açıklıkla ortaya koyma çabasıdır; İslam ülkelerinde aydınların medeniyet fikrine, bu fikrin gerçeğine dönüşü için yeni bir özveri yoludur (Lekesiz, 2011: 967).

Sezai Karakoç, İslam'ı; Doğu ve Batı'dan apayrı bir konuma yerleştirir. Ona göre İslam ne Doğu'dur ne de Batı. Hatta bunların ikisine de ihtiyacı yoktur. Doğu bir akıl miyopluğu, Batı bir akıl hipermetropluğu iken İslam, sıhhatli bir akli kucaklar. Bu yüzden, doğru görmek için, Doğu'nun, bir Batı gözlüğü, Batı'nın da bir Doğu gözlüğü takması gerektiği halde, İslam'ın ve Müslümanların ne Doğu ne de Batı gözlüğüne ihtiyacı vardır. İslam, hakikati çıplak görmek demektir (Karakoç, 1989: 94).

Şiirleri, tiyatro eserleri, hikâyeleri ve düşünce yazıları ile İslamcılık akımının en üretken yazarlarından olan Sezai Karakoç, kendinden öncekilerden farklı olarak kendi oluşturduğu fikriyatını daha bir sağlam savunmak adına parti dahi kurmuştur. 26 Mart 1990 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na yapılan başvuru ile Diriliş Partisi (DİRİ-P) resmen kurulmuş oldu. O dönemin gazeteci olarak tanıklarından Ruşen Çakır, Ayet ve Slogan adlı kitabında partiyi şu sözlerle değerlendiriyor: Teorik olarak, gitgide anlamsızlaşan ve yozlaşan Türk siyasi yaşamına yeni bir soluk getirebilecek olan DİRİ-P, pratikte (maalesef) bunu gerçekleştirebilmekten hayli uzak görünüyor. Çünkü partinin maddi olanakları, rakiplerine kıyasla yok denecek kadar az. Öte yandan daha kuruluş aşamasında partiyi bir “fikir kulübü” olarak yaftalayan İslami kişi ve çevrelerin bu olanaksızlıkların giderilmesi yolunda çaba gösterecekleri, gösterecekleri bile bu yardımların Karakoç ve arkadaşları tarafından kabul edileceği kuşkuludur (Çakır, 2002: 240).

Diriliş Partisi, siyasetten başlayarak her alanda bir düzenlemeye ihtiyaç olduğunu sık sık gündeme getirmiştir. Gerek miting konuşmalarında ve gerekse propagandaya ilişkin tutumunda yeni bir tarz denemiştir. Meydan konuşmaları, tıpkı büyük bir konferans gibi gerçekleştirilmiştir. Belli bir konu tespit edilip, enine boyuna incelenmiştir (Şentürk, 2011: 546).

Amblemi güller açmış gül ağacı olan Diriliş Partisi, iki kez üst üste genel seçime girmediği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesince 1997 tarihinde kapatılmıştır.

Ancak 10 yıl sonra Parti, bu kez Yüce Diriliş Partisi ismiyle yeniden kurulmuştur. 1933 doğum tarihli, 82 yaşındaki bu ulu çınar, Sezai Karakoç, yeni kurulan partinin de genel başkanıdır. Ancak öyle bildiğimiz tarzdaki genel başkanlar gibi televizyonlara, gazetelere röportajlar verip sesini duyurmaktan ziyade, partisinin İstanbul il başkanlığında haftalık sohbet toplantıları ile kendisini dinlemeye gelenlere, gündemi değerlendirmekte, partisinin olaylara bakış açısını anlatmaktadır.

Partinin kamuoyunca görünen ve bilinen tek ismi kurucusu ve genel başkanı Sezai Karakoç'tur. Sadece 10 ilde teşkilatlanmasını tamamlayan parti, geniş kitlelere ulaşmaktan ziyade, Diriliş fikriyatını “zaten” bilen insanları bir çatı altında toplamayı hedeflemiştir.

Son sayısı 5 Şubat 1992 yılında yayımlanan Diriliş Dergisi, 32 yılı bulan yayın hayatı boyunca topluma, gerek edebiyat gerekse düşünce alanında ışık tutmaya çalışmış ve Türk aydınına birçok açıdan önemli perspektifler kazandırmıştır (Dirin, 2003: 393).

Sezai Karakoç, Türkiye’de İslamcılarının en önemli beslenme kaynaklarından biri olmayı sürdürüyor. Her ne kadar kendisi medyada yer almasa da, kaleme aldığı eserleri ile yeni nesil İslamcılarının yakından takip ettiği isim olarak öne çıkıyor. Özellikle “Çıkış Yolu” başlıklı kitapları, “İslam dünyası, içinde bulunduğu kaos ve sıkıntıdan nasıl kurtulur” sorusunu soran İslamcılarının başucu kitabı olmaya devam ediyor.

2.2.1.5. Yeni İstiklal ve Bugün Gazeteleri:

Türkiye’de 1960 ve 70’lerdeki İslamcı basın denilince mutlaka bahsedilmesi gereken iki gazete vardır; Yeni İstiklal ve Bugün gazeteleri. Bu iki gazeteyi ve onların sahipliğini yapan gazeteci yazar Mehmet Şevket Eygi’yi anmamak olmaz.

Gazete ile ilgili önemli bir araştırmaya imza atan araştırmacı yazar Fatih Uğurlu, Yeni istiklal gazetesinin 1960 askeri darbesinden sonra Müslümanların hukukunu korumak için yayın hayatına atıldığını belirtir; “Mahir İz ve Ali Fuat Başgil gibi iki önemli ismin öncülüğünde yayın hayatına başlayan Yeni İstiklal, haftalık gazete olarak yayınlanır. Amaç, Büyük Doğu, Serdengeçti ve Sebilürreşad dergilerinin sürdürdüğü İslami mücadeleye istikrarlı bir yayın organı olarak omuz vermektir. Ama işler planlandığı gibi gitmez. Gazete, istenen ilgi ve alakayı oluşturamaz. Hem dikkat çekici yayınlar yapamaz hem de zarar etmeye başlar. Büyük umutlarla yayına başlayan Yeni İstiklal Gazetesi, çıkmaza girmiştir. İşten anlayan biri aranmaktadır. Dönemin Diyanet İşleri Başkanı Ömer Nasuhi Bilmen’in özel kalem müdürü olan Mehmet Şevket Eygi, hem yayıncılık konusunda tecrübeli olduğu hem de bir dergi çıkarma uğraşısı içinde olduğu için dikkati çeker. Gazetenin başına geçmesi için Eygi’ye teklif yapılır. Eygi, teklifi kabul eder” (Uğurlu, 1986: 25).

Siyami Akyel’in tespiti ile Mehmet Şevket Eygi de kendisine yapılan teklifi; “Müslümanların o tarihte basın birikimi diye bir şeyleri yok. Mesela haftalık bir gazetede tam sayfa kaktüsler hakkında bir yazı çıkıyor. Tabii yürütememişler.” Sözleri ile ifade ediyor. 1960 yılında gazeteyi devralan Mehmet Şevket Eygi, bütün zorluklara rağmen pes etmez. Yeni İstiklal gazetesini 20 bin aboneye ve 35 bin tiraja ulaştırır. Gazete, 1967 yılına kadar yayın hayatını sürdürür. O yıllarda Türkiye’deki bütün Müslümanların sözcüsü olur ve alternatif bir gazete haline gelir (Akyel, ty. <http://www.mehmetsevketygi.com/habergoster.asp?id=748> Erişim Tarihi: 18.11.2014).

Yeni İstiklâl'de başyazıları dönemin önemli kalemlerinden Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Osman Yüksel Serdengeçti ve Nevzat Yalçıntaş yazar. Öncesinde en fazla 5 bin tiraja sahip olan gazetenin tirajı, 35 binlere dayanmıştır. İşte tam bu günlerde Suffa Vakfı'nda, tüccar Hacı Nafiz Çelebi ve Mehmet Zahit Kotku Hazretlerinin de hazır bulunduğu bir ortamda, Müslümanların günlük bir gazete çıkartması gerektiği fikri ortaya atılır. Ömer Derin ve Rıfat Tandoğan beylerin yönlendirilmesiyle bu işi ancak Yeni İstiklal gazetesiyle Müslümanların sesi olan Mehmet Şevket Eygi'nin yapacağı konuşulur ve teklif götürmeye karar verilir. Hemen işe koyulan Mehmet Şevket Eygi, kırık dökük bir yer kiralar, ardından külüstür dizgi makinesi alır ve 1966 yılının sonbaharında Bugün Gazetesi'ni çıkartmaya başlar. Ancak gazete ilk başta fazla tutmaz. Çünkü diyor Eygi, "Bana dikkatli bir dil kullanmamı, bir manada suya-sabuna dokunmamamı söylemişlerdi. Baktım ki sağa-sola çatmadan, tenkit etmeden, feryat etmeden gazetecilik yapılmıyor. Bu kez başladık Komünistlere, Siyonistlere, dönmelere, resmi ideolojiye çatmaya... Velhasıl bütün kötülük odaklarına birden savaş açtık. Arkasından baskılar, tehditler, mahkemeler geldi ve yurt dışına çıkmak zorunda kaldık. Demek ki, hepsine birden saldırmamak gerekiyormuş..." (Akyel, ty. <http://www.mehmetseveteygi.com/habergoster.asp?id=765> Erişim Tarihi: 05.05.2014)

60'larda sol ve komünizm rüzgârı sert esmekte ve iki kutuplu dünyada solu Sovyetler Birliği, sağ ise Amerika Birleşik Devletleri temsil etmektedir. Bu ortamda İslamcılar, ne sağ ne sol demek için seslerini çıkarmaya çalışmaktadırlar. Ama bu kolay olmaz. Ahmet Ertürk, o günleri; "devletçi sol dışında gelişen ve rejim için tehlikeli olabilecek mecralara kayma istidadı gösteren yeni sol akımın karşısına Müslümanlar çıkarılır. Bu senaryoyu sahneye koyanlar, Müslüman kitlenin yıllar süren edilgenlikten kurtulma, daha aktif-mücadeleci bir kişilik sergileme arayışına da ustaca cevap veriyorlardı. Bu senaryoda, Komünizmle Mücadele Dernekleri, bazı talebe dernekleri ve federasyonları ile Bugün Gazetesi önemli bir rol üstlendiler. Genç Müslümanların aktiviteleri ile halkın duyguları, böylece "Anti-Komünizm" hedefine doğru kolaylıkla kanalize edildi. Daha önemlisi de anti-komünist, sağcı,

kapitalist ve ABD taraftarı bir garip Müslüman tipi yaratıldı. Dönemin önde gelen Müslüman şahsiyetlerinden Mehmet Şevket Eygi, yeni sol güçlerin desteğinde gelişen Anti-Amerikan kampanya dolayısıyla oluşturulan korku ve tedirginlik ortamında Müslümanlardı ulusal ve uluslararası sistemin arkasında saf tutmaya yönelten "toplu namazlar" ve "Müslüman Türkiye" mitingleri organize etti” sözleri anlatır (Ertük, 1990: 22).

Beyza Kural’ın araştırmasına göre; “1969 yılında yaşanan ve tarihe "Kanlı Pazar" olarak geçen olaylar bir anlamda, Mehmet Şevket Eygi’nin fenomen olmasını sağlar. İstanbul’a demirleyen Amerikan 6. Filosu’nu protesto etmek için 16 Şubat 1969’da Taksim’de yapılan miting, karşıt görüşlü bir grubun saldırısı ile sonuçlanmış ve 2 kişinin ölümü, 100 kişinin yaralanması ile neticelenmişti. İddialara göre Eygi, günler öncesinden Bugün Gazetesi’ndeki köşesinde çağrılarda bulunarak, Komünistlerin ortalığı karıştıracaklarını, vatan millet aşkı ile yananların sokaklara çıkıp, bu solculara gereken cevabı vermeleri gerektiği yolunda yazılar kaleme almıştır.” (Kural, 2013: <http://www.bianet.org/biamag/genclik/144384-kanli-pazar-dan-once-gazeteler> Erişim Tarihi: 05.07.2015).

Türkiye’yi karıştıran olayların ardından, Eygi, yaptığı yayınlar nedeniyle suçlanır ve gıyabında gözaltı kararı çıkarılır. Uzun yıllar yurt dışında kaçak yaşamak zorunda kalan Mehmet Şevket Eygi, şimdilerde Milli Görüş’ün yayın organı olan Milli Gazete’de ve Vahdet gazetelerinde köşe yazarlığı yapmakta, ince zevklerden, Osmanlı’nın muhteşemliğinden, İstanbul beyefendiliğinden, kültürden ve medeniyetten bahseden yazılar kaleme almaktadır.

Öncesinde yaşananlara bakıldığında bir anlamda Eygi, İslamcılar ile Muhafazakârlar arasındaki ince çizgide hareket eden bir isimdi. Hamza Türkmen, Mehmet Şevket Eygi’yi bu noktada eleştirmektedir; Eygi’nin öncülüğünü yaptığı toplu namazlarda, Taksim olaylarında samimi ve enerjik Müslümanlar tepkilerini -içinde yaşadığımız sosyal ve siyasi şirke yöneltmeleri gerekirken- Amerikan emperyalizmini lanetleyen öğrenci hareketlerine ve varlığı abartılan cılız ve niteliksiz Marksist güçlere yönlendirmişlerdi (Türkmen, 1991: 37).

2.2.1.6. Hilal Dergisi:

Bu dönemde yayınlanan Hilal Dergisi'nin adını anmadan geçmememiz gerekiyor. 1958 yılında yayınlanmaya başlayan dergi, kendisini adeta dünya üzerinde söz söyleyen tüm İslamcı aydınları, düşünürleri, âlimleri Türkçeye kazandırmaya adanmıştır. Seyyid Kutup, Hasan El Benna, Mevdudi ve Muhammed Kutup gibi son dönem İslam âlimleri Türkiye'ye Hilal dergisi ile girdi. Derginin kurucusu Salih Özcan derginin misyonunu; “o günlerde yeni açılan imam-hatip okullarından yetişen gençler, yeni bir bina yapacaklardı. Ama malzemeleri yoktu. Onların ufkunu açacak, onlara malzeme olacak yeni kitaplar ve yeni yorumlar lazımdı. Ve bir gece tüm İslam ülkelerinde yaşayan İslam âlimlerinin eserlerini çevirtip Türkçede yayınlamaya karar verdim. Böylece onlara, yapacakları bina için malzeme sağlamış olacaktım. Sanırım bunda da başarılı oldum” sözleri ile anlatıyor (Uğurlu, 1986: 40).

Araştırmacı yazar Asım Öz'e göre; “Özellikle Seyyid Kutub'un düşüncelerinin ve eserlerinin Türkiye'de “yaygınlaşması” sürecinde “Türkiye dışındaki Müslümanların neler düşündüğünü ve neler yapmak istediğini nakletmeye çalışan” Hilâl mecmuasının önemli katkıları olmuştur. Kutub'a dair kayda değer bir malumatın bulunmadığı bir dönemde yapılan bu katkı, sadece Kutub'un yazılarının tercüme edilmesi ile değil aynı zamanda onun hakkında derli toplu biyografik bilgilerin sunulmasıyla gerçeklik kazanmıştır. Bu bağlamda, altmışlı yıllarda tercüme ile Türkçe kültür dünyasına dâhil olan Kutub etrafında öne sürülen fikirler, birkaç on yıl boyunca Türkiye İslâmcılığında dalgalanmalara/ kopuşlara yol açan bir giriş noktası sunar” (Öz, 2013: <http://www.haksozhaber.net/firavun-mahkemesinde-seyyid-kutub-40123h.htm> Erişim Tarihi: 05.06.2015).

Fatih Uğurlu, Hilal dergisinin dünya Müslümanlarına ait haber ve yorumlara o güne kadar çıkan dergilerden farklı olarak özel bir önem verdiğinin altını çizer; “Kongo'dan Zanzibar'a, Kore'den Amerika'ya, Japonya'dan Cezayir'e kadar, pek çok ülkedeki İslâmî faaliyetler ilk defa Hilâl'le ülkemiz insanına tanıtılır. Patani

Müslümanlarından ve Eritre Mücahitlerinden Türkiyeli kardeşleri Hilâl yoluyla haberdar olur. Seyyid Kutup, Ebul Hasan en-Nedvi, Hasan el-Benna, Mevdudi, Meryem Cemile, Yusuf el-Kardavi, Muhammed Kutup ve Said Havva'nın eserlerini dilimize çeviren derginin sahibi Salih Özcan, bunları parça parça Hilâl'de yayınladıktan sonra derginin yedeğinde giden Hilâl Yayınları tarafından kitap olarak da basar” (Uğurlu, 1986: 40).

Daha önce bahsettiğimiz gibi 1961-1970 arası yoğun olarak tercüme faaliyetlerinin yaşandığı dönemdir. Dergide bu durum şu şekilde ifade edilir: "Mecmuamızda tercüme büyük bir yekûn tutuyorsa da, bu tercümelerin her biri İslam âleminin en büyük âlimleri ve mücahitlerinin kalemlerinden çıkmış olması hasebiyle çok tesirli oluyor ve hatta yerli müelliflerin doğmasına en büyük yardımcı oluyor." Hilal bu dönemlerde bir bakıma Türkiye'nin İslam âlemine açılan penceresi konumuna gelmiştir (Kuşçu, 1993: 55).

2.3. Günümüz İslamcılığı (Üçüncü Dönem: 2000-2014)

Ali Bulaç, Batı modernizminden belirgin etkiler almış olsa bile, bu dünyaya, İslam âlemine/ bu topraklara ve Müslümanların tarihte geçirdiği sosyo-politik tecrübeye dayalı yegâne akımın İslamcılık olduğuna vurgu yapar ve referansını Batı Aydınlanması'ndan alan liberalizm, sosyalizm- Marksizm ve bütün versiyonlarıyla milliyetçilik ile İslamcılık arasındaki farkın bu noktada belirginleştiğine dikkat çeker (Bulaç, 2012: 17).

Cumhuriyet'in ilk kurucularının bilinçli bir tercihle devletin çeperine savurduğu İslamcılar üçüncü nesli, ilk nesil İslamcıların Osmanlı duruşu ile ikinci nesil İslamcıların tercüme kitaplar vasıtasıyla farklı İslam ülkelerinden İslamcılarla kurdukları ünsiyetin tam ortasında yer alan bir nesildir. Hem Osmanlıyı anlama ve ona öykünme, onu özleme ve tenkit etme noktasını hem de İslam dünyası ile yeni

ilişkiler kurma, öncü İslamcılar okuma, o ülkelerdeki İslamcı hareketlerin zaferleri ile heyecanlanma noktasını yaşamaya başlamışlardır. Hem Osmanlı İmparatorluğu'nun dünyaya nizam verdiği zamanların hülyaları ile coşma, hem de Bosna Hersek'teki seçimi Alija İzzetbegoviç'in partisi SDA'nın, Tunus'taki seçimi Raşid Gannuşi'nin partisi NAHDA'nın kazanması için dua etme eylemini gerçekleştirirler. Hem geçmiş hem şimdi hem de gelecek zamanın muhasebesini yapıp, İslam Birliği için, Müslüman halkların ayağa kalması için, İslam ülkelerinin içinde bulunduğu kaos ortamından kurtulması için neler yapılması gerektiğine kafa yoran bir nesil. Bir anlamda bu nesil post-İslamcıdır. Başlangıçta reaksiyoner bir hareket olarak yola çıkan, tepkisel bir duruş sergileyen İslamcılık, üçüncü nesille birlikte kendi konumunu, öteki'nin konumunu ve herkesin konumunu yerli yerinde görmeye başlamıştır.

Koca bir imparatorluğun göz göre göre yıkılması sırasında oluşan travmatik durum, yeni ve genç bir devletin kuruluşunda yaşanan sıkıntılar, darbelerle örselenen düşünsel hayat... 2000'li yıllara gelene kadar her türlü cefayı çeken İslamcılar, 2000'li yıllardan itibaren görece özgüven kazanmaya, iktidar olmaya, ülke olarak hem bölgesinde hem de dünyada öncü rol oynayabileceği yargısına sahip olmaya başladılar (Yıldırım, 2014: 83).

Normalde 300 yılda meydana gelmesi gereken değişim, 2000'li yıllarda neredeyse 15 yıla sıkıştı. Özellikle iletişim araçlarındaki baş döndürücü değişim ve yenilikler, tüm toplum kesimlerini olduğu gibi İslamcıları da temelden etkiledi. Dünyanın küresel bir köy haline geldiği günümüzde, 15 yıl önce hayal dahi edilemeyen iletişim araçlarının gelişmesi ile sosyal medya adını alan bir sektör dahi oluştu. 90'ların videolu dönemlerinden, internetin uçsuz bucaksız sanallığına geçiş yapan İslamcılar, farklı dünyaları, farklı fikirleri ve aynı zamanda kendileri gibi İslamcı olan farklı toplumları da öğrenmiş oldular. Dünyanın öbür ucunda meydana gelen bir olay, anında Türkiye'de ses getirmeye, o olayla ilgili eylem düzenlemeye olanak sağladı. Bu durum İslamcılığın hem küreselleşmesine hem de liberalleşmesine vesile oldu.

Bu döneme dair Cihan Aktaş, önemli tespitlerde bulunuyor; “kendini yeniden doğuran bir kuşaktır İslamcılar; bu bakımdan hem doğmanın hem de doğurmanın sancılarını yaşamaları gerekmiştir. Yola çıkıldığında kadınların gazetede örtülü olarak bile fotoğraflarının yayınlanması, namahreme sesini duyurması, hatta bir düğün davetiyesinde isminin çıkması fesat sebebi sayılıyordu. Kariyer edinmek, bir yere ait olmak, herhangi bir sanat alanında derinleşmek, mutlu bir yuva kurmak, aslında mutluluğu bir amaç olarak gözetmek, İslamcılığın sorduğu sorulara cevap bulmanın yanında önemsizleşiyordu. Dolayısıyla Türkiye’de İslamcılığın en büyük zaafının, hayatı en ince ayrıntılarına kadar yeniden tanımlama iddialarına rağmen, tanımlama kapasitelerinin yetersizliği olduğu söylenebilir. Türkiye İslamcılığı sırf bu nedenle siyasal açıdan başlangıçtaki yükselişinin tersine giderek bir tanınma stratejisine doğru daralma eğilimi göstermiştir” (C. Aktaş, 2007: 55).

Ercan Yıldırım’a göre; ikinci nesil İslamcıların yaşadığı tercüme çağının bir değişimini üçüncü nesil İslamcılar da yaşadı. Ama bu nesil, bir öncekinin aksine kendi öz düşüncelerinin yazarlarından ziyade, Batılı yazarların tercümeleri ile ihya olmayı tercih ettiler. Özellikle Marksist ve sol düşünceye sahip yayınevlerinin dilimize kazandırdığı cins düşünür ve entelektüelleri keşfeden İslamcılar, farklı bir lezzete dalmanın hazzını yaşadılar. Klasik İslamcı düşünürlerin pabucu bu dönem dama atılırken, Batılı isimler revaçta olmaya başladı. Araştırmacı Yazar Ercan Yıldırım, bu durumu net bir şekilde şöyle açıklıyor: Benjamin, Foucault, Adorno, Derrida, Deleuze, Badiou, Bauman, Habermas, Badiou gibi entelektüellerin yazdıkları karşısında onları gerçek bir entelektüel olarak gören; buna karşın Akif, Topçu, Necip Fazıl gibi isimleri “dava adamı” indirgemeciliği içinde düşünen geniş bir entelektüel genç kesim her dönem ortaya çıkmıştır. Bu entelektüel çevreler belli bir süre sonra kendi metinlerimize dönüp, onları okudukça, yaptıkları hataların farkına varmışlardır (Yıldırım, 2014: 85).

Ruşen Çakır, ikinci nesil İslamcılar ile üçüncü nesil İslamcılar karşılaştırıyor ve aralarındaki farkın birey ve cemaat olma sıkıntısı olduğunu öne sürüyor;

Türkiye’de İslamcılarının en büyük sıkıntısı belki de oydu. Birey olmanın sancısını çözemeyip cemaat içerisinde kalmaktaki ısrarlarıydı. Kendi ayakları üzerinde durmaya çok yanaşmadılar. Şimdikiler öyle değil. O dönemde muhalif olmanın bir hedefi vardı. Ancak şimdi buradaki çocuklar gözlerini iktidarda açıyor. Şunu yapayım bunu yapayım arzuları yok. Tam tersine muhalefete düşelim arzuları var (Bora, 2014: 53).

Ali Bulaç da, üçüncü nesil İslamcılarının kritik bir kavşakta durduklarına vurgu yapıyor. Bu İslamcılar, ya İslam’ın özüne, kendi sahih köklerine dönüp bir yandan gelenekleriyle barışacak, diğer yandan modern dünya ile de –şairane, sanatçı duyarlılığı veya retoriklerle değil- tefekkür ve bilgi seviyesinde temas kurup yeni bir dünyanın kapısını aralayacaklar veya dinlerini Katolikler, Ortodokslar, Museviler, Budistler, Taoistler, Şintoistler gibi reforma uğrattıp Protestanlaştıracaklardır (Bulaç, 2012: 17)

2.3.1. Üçüncü Dönem İslamcı Basın

Etkileşim ve iletişim çağı olarak isimlendirilmesi gereken bu dönemde İslamcı basın, hemen hemen her konuda yayın yapıp, etkisini ve etkinliğini tüm toplum kesimlerine hissettirmeye devam ediyor. Bir önceki dönemin tecrübesini de yüklenen İslamcılar, kendilerinden önceki nesli hem taklit etmenin hem de özgün bir şeyler ortaya koymanın ikilemini yaşadılar.

Bu dönemde de İslamcılar arsında popüler olmuş, farklı kitlelerce tanınmış çok sayıda gazete ve dergi yayınlandı. Halen daha yayınlanmaya devam ediyor. Bu dönem, sadece dergiler değil, günlük gazeteler de kurulmaya ve belli bir etki gücüne ulaşmaya başlamıştır. O yüzden üçüncü dönem İslamcı basını gazeteler ve dergiler olarak iki farklı başlık altında incelemenin daha kolay ve gerekli olacağı görüşündeyiz.

2.3.1.1. İslamcı Dergiler

1. Haksöz Dergisi:

Günümüz Türkiye İslamcılığının en önemli ve en eski dergilerindendir. 1991 yılından bugüne kesintisiz her ay yayınlanmakta olan dergi, slogan olarak “Kur’an’ın aydınlığına doğru” cümlesini kullanmaktadır. Kurucusu ve sahibi İslamcı yazar Hamza Türkmen'dir.

100. sayısında yer alan başyazıda Haksöz'ün ilk çıktığı andan itibaren iki büyük hedefi olduğuna dikkat çekilmektedir: Tağutu reddetmek, örgütlü egemen güçlerle asla uzlaşmamak ve ıslah çabasının nesiller üstü misyonunu ânın sınırlılıklarını aşar bir tarzda süreklileştirmek... Dergi, bu hedeflere matuf inkılâbî metodun taşıyıcısı ve paylaşımcısı olmaya çalıştı. Bu misyon üzere hareket ederken, birilerinin iddia ettiği üzere kendisini hiçbir zaman merkezi bir konumda görmedi. Ama merkezine oturttuğu bir şey vardı ki, o da "vahyi ölçüler" ve "hayırlarda yarışma" ilkesiydi. Bu ilke, istemeyerek de olsa bazen sınırların daraltılmasını getirdiyse de; umutsuzlukların, savrulmaların, ilkesiz büyümelerin ya da sahih ve rasyonel olmayan söylem ve icraatların cirit attığı mevcut süreçte kendisini bir gereklilik olarak dayattı (Haksöz Dergisi, 1999: 23).

1991 yılında İstanbul'da yayın yapmaya başlayan Haksöz Dergisi, kendisini çağdaş İslami ihya ve öze dönüş hareketinin bir parçası olarak görmekte ve metodolojik olarak Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh, Seyyid Kutup, Ali Şeriatî, Reşid Rıza, Muhammed İkbal gibi öze dönüş ve uyanış yanlısı düşünür ve yazarların izinden gitmektedir (Wikipedia Haksöz Maddesi, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Haks%C3%B6z> Erişim Tarihi: 06.06.2015).

Haksöz dergisinde yer alan yazıda derginin gelişimi tafsilatlı bir şekilde anlatılır; “dergi ilk önce İlahiyat öğrencilerinin sesi olarak çıktı. İlk sayıda derginin adı “Söz” iken, ikinci sayıdan itibaren “Haksöz” oldu. İlk sayısında çıkış gerekçeleri şu ifadelerle açıklanmıştır; "Söz" biz Müslüman gençlerin temel sorunlarını Kur'an'ı Kerim'in ışığında tartışıp-aydınlatmaya çalışacakları ve bildikleri doğruları tebliğ edecekleri amatör ve lokal bir faaliyet türüdür. Bu dergi ile amaçlanan, özellikle İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin üniversite etkinliklerinin bir parçası olarak düşünsel çabalarını, önemli notlarını sergileyebilecekleri gerekli bir iletişim ve uğraşı zemini oluşturabilmektir. Bu amaç çerçevesinde özellikle İlahiyat Fakültesi Müslümanlardan söz edilmesi, bu derginin ilk çıkartanlarını oluşturmaları ve onu kendi faaliyetlerinde bir etkinlik aracı olarak görmeleri dolayısıyladır. Özellikle bizlerin, ayrıca İmam Hatip Liselerindeki ve diğer alanlardaki genç insanların, birçok temel sorunları ve sorumlulukları yanında, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi din eğitiminde uyguladığı çarpıtılmış ve güdümlü müfredat programlarıyla ilgili olarak da çok köklü problemleri vardır. Vahyi doğruların gereği gibi kavranması, sosyalleştirilmesi ve hâkim kılınması gibi temel problemlerimizin yaygınlığı ve kuşatıcılığı gözetilecek olursa, elinizdeki derginin hangi fakülte öğrencileri tarafından çıkarıldığı ve hangi faaliyet çevresini amaçladığı pek önemli değildir. Yaşadığımız sorunlar cahili sistemin cenderesinde bulunan bütün Müslümanların müşterek sorunlarıdır. Elinizdeki dergiyi çıkartanlar için önemli olan, problemlerimizin çözülmesinde sorumluluk duyan bütün kardeşlerimizin gerçekleştirmelerini talep ettiğimiz katkıları ve ikazlarıyla ilgilerini yöneltmeleridir. Dayanışmamızı yaygınlaştırmalarıdır. Bizler hep birlikte, İslam'ın önündeki engeller ve çevremizi kuşatan karanlıklar karşısında tevhid meşalesini daha çok yükseltmek ve güçlendirmek zorundayız, insanlığa kurtuluş rehberi olarak yaratıcımız tarafından elçisi aracılığıyla gönderilen Kur'an-ı Kerim'in okunmasının ve anlaşılmasının önündeki engelleri gidermek, Kitap ile insanlar arasında köprüler kurmak zorundayız” (Haksöz Dergisi, 1991: 3).

Haksöz; klasik bir dergi olmaktan ziyade; Hamza Türkmen, Rıdvan Kaya, Ali Değirmenci, Mehmet Ali Aslan, Kenan Alpay gibi isimlerin öne çıktığı çekirdek bir kadro hareketidir. Haksöz ekibi olarak isimlendirilen bu ekip, sadece dergi çıkarmakla kalmamış, dernekten, yayıncılığa kadar farklı alanlarda kendilerine has

bir duruş sergilemişlerdir. Haksöz hareketi, 1999 yılı itibari ile yaygın anlamda Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (ÖZGÜR-DER) çerçevesinde faaliyet yürütmektedir. Özgür-Der, 28 Şubat darbesinden sonra üniversitelere alınmayan başörtülü bazı öğrencilerin öncülüğü ve Müslüman önderlerin girişimleri sonucu kurulmuştur.

İlk sayılarından itibaren dergi, ümmetçi bir yayın anlayışını yansıtır sayfalarına. Dünya üzerindeki tüm Müslümanların sorunlarını, problemlerini her sayısında sayfalarına taşır. İlk sayılarından itibaren Halepçe Katliamı, Körfez Savaşı, Cezayir’de yaşananlar, Yugoslavya’daki Müslümanların durumu gibi farklı coğrafyalardaki Müslümanlara dair gelişmeleri derinlemesine inceler.

Daha ikinci sayısında yer alan “Cemaleddin Afgani ve Mücadelesi” başlıklı yazı ile durduğu yeri de belirlemiş olur. Zaman içinde Afgani başta olmak üzere İslamcılık ekolünün tüm isimlerini sayfalarına taşır, o isimlerin ülkemizde tanınmasını sağlar. Bununla da kalınmaz 1996 yılında kurulan Ekin Yayınları ile İslamcılık düşüncesi doğrultusunda kitaplar yayımlanır. İhvan-ı Müslimin, Cemaat-i İslami başta olmak üzere İslamcı hareketlere dair birinci elden esaslı kitaplar da bu yayınevinde basılıp, Türk düşünce hayatına kazandırılır.

Haksöz ekibi, klasik ya da bir başka ifade ile geleneksel diye ifade edilebilecek İslami oluşumlardan farklı olarak güçlü bir ideolojik dile sahiptir. Anti Emperyalist söylemi güçlü olarak dile getirmekte, protesto hareketlerinde etkin olarak yer almaktadır (Şentürk, 2011: 605).

Her zaman muhalif bir çizgide olmayı başaran ender oluşumlardan biri olan Haksöz, her ne kadar siyasi ve sosyal yönden şimdi Ak Parti hükümeti ile yakın bir düşünceye sahip olsa da kendisinin kabul edemeyeceği bir konuda atılan adımları da protesto etmekten çekinmemiştir. Başta, okullardaki başörtüsü yasağı olmak üzere,

farklı konularda ısrarlı protesto gösterileri düzenlemekten geri kalmamıştır. Kısa bir süre önce serbest bırakılan ortaokullardaki başörtüsü yasağı öncesinde, sık sık Fatih Saraçhane Parkında eylemler düzenleyip, başörtüsünün her yerde serbest olması gerektiğini savunmuşlardır.

Haksöz Dergisi, kendisini İhvan-ı Müslimin çizgisi üzerinde tanımlamaktadır. Bu sebeple, 2011 yılında başlayan Arap Baharı'nı ayırım gözetmeksizin desteklemektedir. Özellikle Mısır ve Suriye'de yaşananlar, sık sık kapaktan görülmekte, hem telif yazılarla hem de çeviri yazılarla Arap Baharı'na destek verilmektedir. Ekim-Kasım 2014 tarihli 283.-284. sayının kapağında Suriye'de öldürülen çocuklara yer veren dergi, "Esed'e Direnen Suriye Halkı ABD'ye Boyun Eğmez!" manşetiyle okurlarının karşısına çıkarken, ABD öncülüğündeki koalisyon saldırıları, bu saldırılara yönelik Türkiye Hükümeti'nin ve Türkiye'deki oluşumların tutumu, çelişkiler, tutarsızlıklar, PKK-PYD'nin tavrı, IŞİD meselesine nasıl yaklaşmak gerektiği vb. başlıkları irdleyen yazıları bir dosya niteliğinde sunmaktadır.

Dergi ile özdeşleşen Hamza Türkmen, Türkiye İslamcılığının önde gelen ismi olarak dikkat çekmektedir. 1953 yılında İstanbul Sarıyer'de doğan Türkmen, öğrenciliği döneminde ilk düşünsel ve siyasal eğitimini önce Milli Türk Talebe Birliği'nde, daha sonra da Aykut Edibali liderliğindeki Yeniden Milli Mücadele Hareketi'nden aldı. Anlaşmazlığa düşünce bir grup arkadaşı ile birlikte 1975'te Yeniden Milli Mücadele hareketinden ayrıldı. Kendi ifadesiyle; "sağcı, devletçi, Osmanlıcı dini duyarlılıktan ayrılarak Kur'an merkezli siyasal sorgulamalar gerçekleştirdi. Arkadaşlarıyla birlikte 80'li yılların ikinci yarısında Yöneliş Yayınları'nı kurdu. 1990 yılında Dünya ve İslam, 1991 yılında Haksöz Dergisi'ni yayımlamaya başladı. Kendisini her platforma İslamcı olarak tanımlayan Türkmen, İslamcılık üzerine kaleme aldığı kitaplarla dikkat çekmekte ve halen daha Haksöz Dergisi'nin sahipliğini yapmaktadır. Türkmen ayrıca, Diriliş Postası'nın da en çok okunan köşe yazarlarından biridir..

2. Umran Dergisi:

İslamcı camianın önde gelen dergilerinden Umran, Nisan 1991’de Araştırma ve Kültür Vakfı’nın bülteni formatında yayın hayatına başladı. İlk yıl üç aylık, ikinci yıl iki aylık periyotlarla çıkmış, 1993’te de Umran adını alarak uzun soluklu yürüyüşüne hız vermiştir. 1998’den itibaren de artık aylık periyotlarla yayınlanmaya başlamıştır. Derginin ilk sloganlarından biri; "Gelenegın İhyasından Geleceğın İnşasına" şeklindeydi. Derginin ismi konulurken Cemil Meriç'ten esinlenilmiştir. Medeniyet, yani Cemil Meriç'in tabiriyle “Umran” gelenekle yoğrularak yeniden inşa edilen daha üstün bir medeniyettir.

İlk yayımlandığı dönemde derginin sahipliğini İslami camianın yakından tanıdığı isimlerden birisi olan Abdullah Yıldız, genel yayın yönetmenliğini de yine İslami camianın yakından tanıdığı bir başka isim Cevat Özkaya yapıyordu. Şimdilerde derginin sahibi İslami Camianın önde gelen yayınevlerinden olan Pınar Yayınevidir. Genel yayın yönetmeni ise Şemsettin Özdemir’dir.

Dergi kendini tanıtırken “kültür” ve “medeniyet” kavramlarına özellikle vurgu yapar; Umran Dergisi “Yeni Soğuk Savaş” olgusundan “İlimli İslâm” projelerine kadar bir dizi senaryoya dikkat çekerek Müslümanları uyanık ve dikkatli olmaya çağırdı. Aynı yıllarda entelektüel çıtasını daha da yükselten Umran; İslâm düşüncesi, dil-kültür-medeniyet, Batı’nın bunalımı, Dünya’nın bunalımı, İslâm dünyasının dinamizmi, İslâm’ın Protestanlaştırılması gibi konuları vukûfiyetle tahlil etmiştir. Batı uygarlığı ve Batı-merkezli küresel sistemin kaçınılmaz iflası karşısında İslâm’ın ve İslâm dünyasının dinamizmini özgüven yüklü bir derinlikle ortaya koyan Umran, “21. Yüzyılı İslâm’ın belirleyeceğini” ısrarla vurgulamaktadır (Umran Dergisi, <http://www.umrandergisi.com/hakkimizda-pg5.html> Erişim Tarihi: 15.11.2014).

Umran adıyla 1993'te çıkan ve Körfez Savaşı'ndan Bosna'ya uzanan çizgide meydana gelen olayların “Çağdaş Haçlı Seferleri” olarak yorumlandığı ilk sayıyla birlikte dergi, İslami hareket içinde siyasal bir söyleme sahip olacağının işaretlerini vermiştir. Bir yanda İslam dünyası ve “Osmanlı Coğrafyası” diğer yanda Batı dünyası arasındaki gerilimli ilişki; Bosna, Keşmir, Cezayir, Ortadoğu, Filistin ve Afganistan sorunları bağlamında bol miktarda işlenmiş ve iki kutuplu dünyanın sona ermesinden sonra bu sıcak coğrafyalarda yeniden şekillenen dünya meseleleri, modernleşme, küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni gibi teorik çerçevelerle ilişkilendirilerek tartışılmıştır (Kentel, 2011: 735).

İlk sayılarından itibaren, Mustafa Özel, Mustafa Aydın, İbrahim Sarmış, Mesut Karaşahan, Abdullah Yıldız, Hikmet Zeyveli, Burhanettin Can gibi İslami camianın önemli isimlerine sayfalarını açan dergi, hem Türkiye'deki İslami camianın hem de İslam dünyasının problemlerini kapak dosyası olarak işlemeye devam etmektedir. Eylül-Ekim 1996'daki 33. Sayının kapağında Necmettin Erbakan'ın fotoğrafı ve “İktidar Esarete mi Düşüyor?” manşeti ile logonun üzerinde “RP'yi Bekleyen Tehlike: Dünyevileşme” başlığı dikkat çekiyor. Bu sayıda, Refah Partisi ile ilgili öneriler, eleştiriler ve analizler sayfalarda bol miktarda yer alıyor.

Arap Baharı'na karşı Haksöz Dergisi'nden biraz daha mesafeli bir yaklaşım sergilediği dikkatlerden kaçmayan dergi, ancak her şeye rağmen, İslam coğrafyasındaki gelişmeleri İhvan-ı Müslimin penceresinden izlemekte ve özellikle Mısır'da meydana gelen askeri darbeye karşı İhvan'ın yanında yer aldığını deklare etmekten geri durmamaktadır.

Çok sık olmamakla birlikte yazı ve haberlere dair fotoğraflara da yer verilen 80 sayfalık dergide, sadece telif eserler değil, aynı zamanda gündeme dair tercüme yazılarda yer alıyor. Özellikle Arap dünyasından yazarların gazete ve dergilerde çıkmış yazıları iktibas edilmekte ve okura sunulmaktadır. Kültür Sanat'a da müstakil birkaç sayfa ayıran dergi, okurların gerçekleştirdiği faaliyetler başta olmak üzere,

farklı alanlardaki etkinlikleri sayfalarına taşımakta ve yine yayın politikası kapsamında yeni çıkmış kitapların tanıtımlarına yer vermektedir.

3. Hüküm Dergisi:

Günümüz İslamcı dergiler arasında en yeni olmasına karşın, etkinliği ile en başta yer alacak kadar ilgi ve alakayı hak eden aylık dergidir. Ocak 2013 tarihinde ilk sayısı yayımlanan dergi kendini; ilim, fikir ve hareket dergisi olarak tanımlıyor. Youtube'da yer alan tanıtım videosunda; "Baş Yücelikte Fatih Sultan Mehmet, ilimde Mehmed Zahid Kevserî, fikirde Necip Fazıl Kısakürek, harekette Hasan El Benna, cihatta İmam Şamil, siyasette Sultan Abdulhamid, zühd ve takvada Ali Haydar Efendi, Azim ve Mücadelede Necmettin Erbakan... Onların ufkunda yeniden İslam'a davet, uydurma gündemlerin değil, ümmetin meselelerini önceleyen bir anlayış ile Hüküm" ifadeleri dikkat çekicidir.

Gazete formatında, 32 sayfa olarak yayınlanan dergi, Samsun merkezli İlmi ve Fikri Araştırmalar Merkezi İFAM tarafından çıkarılıyor. Derginin yayın danışmanlığını İFAM'ın kurucu başkanı İhsan Şenocak ile Yeni Şafak gazetesi yazarı Yusuf Kaplan yapmaktadır. "İslâm Hukuku'nda Örfün Hükümlere Etkisi" adlı tezi ile doktorasını yapan İhsan Şenocak, halen Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Samsun Aşıkutlu Eğitim Merkezi'nde müdür olarak çalışmaktadır.

İlk sayısının kapağında Suriye'deki iç savaşa atıfta bulunan dergi, "Bilad-ı Şam İslam İnkılâbına Hazırlanıyor" manşeti yer alıyor. İç sayfalarda Suriye ile ilgili çok sayıda yazı yer alıyor. Buradan da görüldüğü gibi dergi, Arap Baharı'na pozitif yönde yaklaşıyor. Suriye'de muhalifleri destekleyen dergi, Mısır'da da İhvan-i Müslimin tarafında yer alıyor. İkinci sayısının kapağında, "Ne Türk İslam, Ne Kürt İslam Sentezi, Sadece İslam" manşeti yer almakta. Dergi bu manşeti ile

muhafazakârlık, milliyetçilik gibi farklı ideolojileri değil, İslamcılığı ön plana çıkardığını göstermektedir.

Dergi sık sık Necip Fazıl, Hasan El Benna, Necmettin Erbakan, Sultan Abdulhamid gibi İslamcılığın önemli isimlerini gündeme taşıyıp, okurlarına bu isimleri tanıtmaya gayreti göstermektedir. Filistin ve Suriye başta olmak üzere İslam coğrafyasındaki gelişmelere çokça yer ayırmaktadır. Derginin yazar kadrosunda İhsan Şenocak ve Yusuf Kaplan'ın yanı sıra, Ebubekir Sifil, Nurettin Yıldız, Adem Özköse gibi günümüz İslamcılığının önde gelen isimleri yer almaktadır.

Dergi, Kasım 2014'te yayınlanan 23. sayısında Arapça Ek vermeye başladı. 8 sayfalık bu ekte, daha çok Mısır ve Suriye ile ilgili yazı ve haberler göze çarpmaktadır. Dergi bu girişimiyle hem ülkemizdeki yaklaşık 2 milyon Suriyeli, Mısırlı ve Iraklı mülteciye hem de tüm Arap coğrafyasına seslenme imkânına kavuşmuştur.

2.3.1.2. İslamcı Gazeteler

İslamcı gazeteler başlığı altında inceleyeceğimiz gazeteler kronolojik kuruluş tarihine göre sıralarsak; Yeni Akit, Yeni Şafak, Milat, Vahdet ve Diriliş Postası olacaktır. Bu gazetelerin haricinde birçok akademik tezde İslamcı gazeteler kategorisinde konumlanan Zaman, Yeni Asya, Türkiye ve Star gazetelerini ise bu incelemede İslamcı gazeteler arasında yer vermedik. Burada kriterimiz, gazetelerin İslamcı olarak kabul görmesi için kurulduğu andan itibaren tüm yayın hayatı boyunca İslamcı bir çizgide yer alması, haberlerinde ümmetçi ve İttihad-ı İslam (İslam Birliği) idealine yer vermesi, köşe yazarlarının genelinin İslamcı çizgide yazılar kaleme almasıdır.

Zaman, Yeni Asya ve Türkiye gazeteleri “muhafazakâr gazeteler” olarak isimlendirilmeyi daha çok hak ediyorlar. Kuruluş gerekçeleri ve yayın politikaları

itibariyle bu gazeteler İslamcı tanımına uymamaktalar. Kuruluşundan başlayarak 2002 yılına kadar Turgut Özal ve onun çizgisini takip eden Zaman ve Türkiye gazeteleri, daha sonraları iktidara Ak Parti'nin gelmesi ile birlikte iktidara yakın olma adına Ak Parti çizgisinde bir yayın politikası benimsediler. 17-25 Aralık Operasyonu sonrasında ise Zaman gazetesi, AK Parti ile yolunu ayırırken, Türkiye gazetesi ise Ak Parti'nin çizgisinden çıkmamıştır. Yeni Asya gazetesi de, başlangıcından günümüze kadar Demokrat Parti ve Doğru Yol Partisi çizgisinde bir yayın politikası benimsemiş ve yoluna bu şekilde devam etmiştir. Bu üç gazetenin de yayın politikaları, haber tarzları ve yorum aralıkları incelendiğinde İslamcı tanımına uymadıkları çok rahat anlaşılabacaktır.

Şüphesiz ki Ak Parti'yi destekleyen bir yayın politikası izleyen Star ve Sabah gazeteleri de, ilk bakışta İslamcı basın başlığı altında görülse de, Ak Parti'nin güç kaybetmesi, muhalefet konumuna düşmesi sonucunda yayın politikalarını değiştirecek bir pozisyona geçebilirler. Tezimize konu olan Yeni Akit, Yeni Şafak, Vahdet, Milat ve Diriliş Postası ise Ak Parti çizgisinde yayın politikası olan gazeteler olarak görülse de, Ak Parti'nin muhalefet konumuna gerilemesi durumunda da olaylara bakış açıları bu çizgiden sapmayacaktır. Zira bu gazetelerin yönetici reflekslerine, yayın politikalarına ve geçmişlerine bakılacak olursa bu durum tespiti çok net bir şekilde anlaşılabacaktır.

1. Yeni Akit:

İslamcı camianın önde gelen gazetesi Yeni Akit, 12 Eylül 1993'te Beklenen Vakit adıyla yayınlanmaya başladı. Gazeteyi yayınlayan ekip, yazar kadrosu Milli Gazete'den ayrılmış isimlerden oluşmaktaydı. Bir anlamda Milli Gazete'nin Milli Görüş'ün gazetesi olması, Refah Partisi'nin haber bülteni gibi yayınlanması, yeni bir gazetenin çıkması gerektiğini düşünenlerin sayısını artırmış ve nihayet Beklenen Vakit adıyla ilk gazete yayınlanmıştı (A. Dilipak ile Görüşme, 07.11.2014).

Halen Yeni Akit gazetesinin icra kurulu başkanlığı görevini yürüten, Beklenen Vakit gazetesi imtiyaz sahibi Mustafa Karahasanoğlu, gazetenin çıkış amacını şu sözlerle anlatıyordu: Hiçbir ekolle tam manasıyla bağımlı olmayan, ama hepsiyle sıcak münasebeti bulunan, Müslüman kimliğini taşıyan herkese aynı derecede, aynı yakınlıkla, aynı sıcak bakışla yönelen bir gazete olursa, mevcut gazetelerin dışındaki kişileri de çekebiliriz. İşi biraz daha açık ifade edersek, biz, Müslüman'ım diyen bütün cemaatlere açığız. Müslüman kimliği taşıyan hiçbir cemaatle, şahısla, kuruluşla, hiçbir zaman kavga etmeyeceğiz (Karahasanoğlu, 1993: 31).

1974 yılında Milli Gazete'de Müessese Müdürü olarak gazeteciliğe başlayan Karahasanoğlu, aynı zamanda da Milli Görüş partilerinde de önemli görevlerde yer alır; 1976'da Milli Selamet Partisi Teşkilatlanma Genel Sekreteri olarak görev yapar. İlk olarak haftalık Cuma dergisini çıkaran Karahasanoğlu, daha sonra Beklenen Vakit Gazetesini çıkaran ekibin başı olarak görev yapar. Gazete ilk kurulduğunda büyük ses getirir. Milli Görüş hareketi mensupları, yeni gazeteyi adeta davaya ihanet olarak görür. Teşkilat mensuplarına, Vakit gazetesinin alınmaması, okunmaması talimatı verilir. Gazete kurulmadan önce Milli Gazete'de köşe yazarlığı yapan Abdurrahman Dilipak, her iki gazetede birden köşe yazmak niyetindedir ancak Milli Gazete yönetimi bu tavrı hoş karşılamaz. Dilipak da, Milli Gazete'den ayrılır. (A. Dilipak ile Görüşme, 07.11.2014)

Parti gazetesi okumak istemeyen İslamcılar ise yeni gazetenin kurulması ile adeta bayram ederler. Artık, sadece bir partinin sözcüsü olan gazeteyi değil, tüm İslami kesimlere birden eşit yaklaşım sergileyen Vakit Gazetesi'ni okumaya başlarlar. Parti gazetesi olan Milli Gazete'de yazmak istemeyen İslami kesimin önde gelen fikir ve düşünce adamları da, Vakit Gazetesi'nde köşe yazarlığı yapmaya başlarlar.

Beklenen Vakit, bir süre sonra isim değiştirip Akit adını alır. Daha sonra ise Anadolu'da Vakit olarak yayınlanan gazete şimdilerde ise Yeni Akit ismiyle yayınlanmaya devam ediyor. Tüm bu isim değişiklikleri, gazetenin pervasız yayın politikası neticesinde oldu. Milyonlarca liralık tazminata mahkûm olan gazete, her defasında tazminat ödememek için adını değiştirdi.

Ümmetçi bir anlayışla, İşlamcı yayın politikası çerçevesinde yayın yapan Yeni Akit, gözünü budaktan sakınmayan bir anlayışla yayınlanmaktadır. Abdurrahman Dilipak, Hasan Aksay, şevki Yılmaz, Merve Kavakçı, Hasan Karakaya, Kenan Alpay, Ersoy Dede, Faruk Köse, Serdar Arseven, Mehmet Doğan, Yavuz Bahadıroğlu, Abdullah Yıldız gibi isimleri bünyesinde barındıran Yeni Akit, iç politikada Ak Parti hükümetine koşulsuz destek vermesi ile dikkat çekmesine karşın Saadet Partisi'ne de olumlu yaklaşan haberlere de yer vermektedir. 17 ve 25 Aralık operasyonlarına kadar Büyük Birlik Partisi'ne de olumlu yönde yaklaşan gazete, BBP yönetiminin Gülen Cemaati'ni destekleyen politikaları karşısında BBP'ye dair olumsuz tarzda haberler yapmaya başlamıştır.

Mizanpaj olarak özensiz bir görünüm sergileyen gazete. Kitap eki ve hafta sonu eki dâhil okurlarına haftalık hiçbir ek vermemektedir. 9 Mart 2015- 15 Mart 2015 tarihleri arasında 67 bin'lik satışı ile Türkiye'nin en çok satan 18. gazetesidir.

2. Yeni şafak:

İşlamcı camianın önemli gazetelerinden Yeni şafak, 19 Eylül 1994 yılında Hekimler Birliği Vakfı Başkanı Dr. Yakup Yönten ve Mazlum Der Başkanı Tufan Mengi'nin öncülüğünde "Türkiye'de şafak söküyor" sloganıyla kuruldu. Ancak bir hafta gibi kısa süre içinde gazete kapanmak zorunda kaldı. Ardından, gazete 23 Ocak 1995 tarihinde dönemin Ensar Vakfı Başkanı İz Yayıncılık'ın sahibi Ahmet şişman tarafından satın alınarak yeniden yayın hayatına başladı. Gazetenin kuruluş

yıldönümü olarak bu tarih esas alınmaktadır. Hayrettin Karaman, Yeni Şafak'ın kurucu kadrosu olan rahmetli Ahmet Şişman ve Kış Ailesi'nin İmam Hatip Dernekleri ve Ensar Vakfı çevresinin, camianın bir gazetesi olması gerektiğini düşündüklerini ve bu düşünce üzerinden hareket ettiklerini söylüyor. Karaman, "Osmanlı'nın ilk yerleştiği yerlerden biri olan Güzelyayla'da bir İmam Hatipliler pikniğindeydik. Konuyu bana açtılar. Eğer sen yazarsan bu gazeteyi alacağız. Yazmazsan almayacağız dediler. Ben mazeret beyan ettim. Köşe yazarı değilim dedim. Öyleyse biz de almayız dediler. Böyle bir şeye sebep olamayacağım için yazmayı kabul ettim. Haftada bir gün yazı yazayım dedim. Yok, olmaz daha fazla derken pazarlık ettik, haftada bir günde anlaştık" şeklinde anlatıyor gazeteye dâhil olma sürecini (Karaman, 2013: 2).

Yeni Şafak, 1995 Ocak ayından 1998 Mart ayına kadar İz Yayıncılık bünyesinde faaliyet gösterdi. Gazetenin bu dönemdeki ekleri ve kitap promosyonları İz Yayıncılık editörlüğünün imzasını taşıyordu. Gazete, hem mizanpajıyla hem de entelektüel yazarlarıyla İslamcı camianın en dikkate değer gazetesi olarak bilindi. Yazar kadrosunda Ali Bulaç, İsmail Kara, Hayrettin Karaman, Mustafa Kutlu, Ömer Lütfi Mete, Mustafa Özcan, Rasim Özdenören, İsmet Özel, Mustafa Özel, İhsan Süreyya Sırma ve Ahmet Taşgetiren vardı. Ancak, günlük bir gazete yayınlamak bir yayınevi için kolay bir şey değildi. Artan maliyet sebebiyle gazete, 1997 yılında Albayrak Holding yönetimine geçti. 1995 yılından 2015'e kadar sırasıyla Mehmet Ocaktan, Nabi Avcı, Akif Emre, Yusuf Kaplan, Selahattin Sadıkoğlu, Mustafa Karaalioğlu, Yusuf Ziya Cömert ve İbrahim Karagül gazetenin genel yayın yönetmeni olarak görev aldı.

Gazete, 28 Şubat post modern darbe döneminde iktidarda olan Refah Partisi'ne koşulsuz destek verdi. Ancak zaman zaman da Refah Partisi'nin politikalarını da eleştirmekten geri durmadı. Bütün bu çalkantılı ve gerilimli ortamlara rağmen Mehmet Ocaktan'ın genel yayın yönetmeni olduğu Yeni Şafak'ta bir önceki genel yayın yönetmeni Nabi Avcı'nın kazandırdığı entelektüel çizgi daha da derinleştirildi. Sağcı, solcu, İslamcı ayrımı yapmadan tün sinema, edebiyat, şiir ve

müzik eserlerine kültür sayfalarında yer açıldı. Ölüm yıldönümlerinde Cahit Zarifoğlu'nu anarken, Edip Cansever ve Cemal Süreyya ihmal edilmedi (Arıoğlu, 2008: 105).

28 Şubat sürecinde yazdıkları gazetelerden kovulan isimlere kapılarını açan gazete Yeni Şafak oldu. Mehmet Barlas, Nazlı Ilıcak ve Cengiz Çandar, anılan dönemde Yeni Şafak yazar ailesine katılan ve uzun yıllar boyunca da yorumlarıyla gazetede köşe yazarlığı yapan yazarlardan yalnızca bir kaçıydı. Şu anda da Yeni Şafak'ta Markar Esayan, Ali Bayramoğlu, Süleyman Seyfî Öğün, Atilla Yayla gibi liberal kalemlerin yanı sıra; Hayrettin Karaman, Rasim Özdenören, İsmail Kılıçarslan, Müfit Yüksel, Yusuf Kaplan, Akif Emre gibi İslamcı kalemler de yer almakta ve bu tavrıyla da İslamcı camia içerisinde farklı seslerin ahenk içerisinde kendine yer bulduğu bir mecra olarak saygı uyandırmaktadır.

Yeni Şafak, günümüz politik ortamı içerisinde koşulsuz bir biçimde Ak Parti iktidarına destek vermekte ve bu haliyle bir anlamda Ak Parti hükümetlerinin yarı resmi gazetesi olarak bilinmektedir. Halihazırda 62. Hükümet'in Başbakanı Ahmet Davutoğlu dahil, Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı, Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan, Gümrük ve Ticaret Bakanı Nurettin Canikli, Kültür ve Turizm Bakanı Ömer Çelik Yeni Şafak Gazetesinde yöneticilik ve köşe yazarlığı yapmış isimler arasında yer alıyor.

Gazete Ak Parti'yi desteklemesinin yanı sıra Saadet Partisi ile ilgili de zaman zaman olumlu yönde haberler yapmaktadır. İslam coğrafyasına ilişkin duyarlı yayınlar yapan gazete, özellikle Filistin, Doğu Türkistan, Suriye ve Irak'ta yaşananlarla ilgili tavır sahibi haber ve yorumlara yer vermektedir. Gazetenin şu anki genel yayın yönetmeni, köken olarak dış haberler ekolünden gelen, dış politika üzerine kalem oynatan İbrahim Karagül'dür. Gazetede haftanın 7 günü Düşünce Günlüğü sayfası yayınlanmakta, bu sayfada farklı kalemler ülke ve dünya gündemine ilişkin yazılar yazmaktadır. Gazetede Cumartesi ve Pazar günleri bulmaca eki, Pazar

günü hafta sonu eki, ayda bir defa da kitap eki vermektedir. Türkiye'nin Birikimi sloganını kullanan gazete 9 Mart 2015 - 15 Mart 2015 tarihleri arasında 107 bin'lik satışı ile en çok satan 12. gazetedir.

3. Milat:

20 Ekim 2011 tarihinde yayın hayatına başlayan Milat Gazetesi'nin kurucuları Ali Adakoğlu ve Türker Saltabaş'tır. Gazetenin sahipliğini ve genel yayın yönetmenliğini Ali Adakoğlu yapmaktadır. Gazete ilk olarak Numan Kurtulmuş'un liderliğini yaptığı Has Parti'nin yayın organı olarak tanındı. Has Parti'nin Ak Parti'ye katılması ile gazete de Ak Parti politikalarına destek veren bir yayın politikasına göre yayımlanmaya devam etmektedir.

Gazetenin genel yayın yönetmeni Ali Adakoğlu, kendisiyle yapılan bir röportajda gazetenin Türkiye'ye farklı bir soluk, genç bir nefes olma iddiasıyla yola çıktığını söylemekte ve "Türkiye'deki İslamcılık düşüncesinin 20 yıl öncesinden farklı olduğunu biliyoruz. 20 yıl önceki insanlarla bugünün gençlerinin dilinin aynı olmadığını farkındayız. Hem haber dilimizde hem de yazı dilimizde bugünün gençlerinin diliyle geçmişin birikimini barıştırmak, bir potada buluşturma gayesiyle yola çıkıyoruz ve yayın politikamızı buna göre belirledik" ifadelerini kullanmaktadır (Kesimli, ty, <http://www.timeturk.com/tr/2011/10/12/yeni-bir-ses-iddiasi-ile-milat-gazetesi.html> Erişim Tarihi: 11.05. 2014)

Gazetenin ilk kurulduğunda imtiyaz sahipliğini yapan Türker Saltabaş, gazetenin ilk sayısındaki yazısında Milat için; siyasi, ekonomik ve çevresel konularda millet menfaatinin yanında yer alacaklarını, küresel emperyalizmin karşısında; ekmek, adalet, özgürlük ve hakikatin peşinde koşacaklarını beyan etmektedir (Saltabaş, 2011: 3).

Milat, refikleri Akit ve Yeni Şafak çizgisinde bir yayın politikasını takip etmekte, dış politikada Arap Baharı'na destek vermektedir. Ali Adakoğlu, bu durumu; "Biz Ortadoğu'da yaşanan Arap Baharıyla, Orta Asya'daki hareketlenmeleri, Avrupa ve Amerika'daki Türkiye'ye dikkat kesilmeyi gözümüzün önünden hiç ayırmayacağız ve Türkiye merkezli olarak dünyaya bakacağız. Merkezimiz Türkiye, bakış açımız ise Türkiye'nin geçmişten bugüne hinterlandı içerisinde yer alan bütün coğrafya. 20. yüzyılın Soğuk Savaş döneminin dilini gazetemizde bulamayacaksınız. Bu dil, bugünün Türkiye'sini ve dünyasını içinde barındıran bir dil değil. Bu yüzden Milat, İslami hassasiyete sahip insanlar açısından yeni bir ses, soluk olacak." sözleri ile açıklamaktadır (Kesimli, ty: <http://www.timeturk.com/tr/2011/10/12/yeni-bir-ses-iddiasi-ile-milat-gazetesi.html> Erişim Tarihi: 11.05.2014).

"Yeni Türkiye'nin Geleceği" sloganını kullanmakta olan gazete, özensiz bir mizanpaja sahip ve aynı zamanda sürekli değişen köşe yazarları ile dikkati çekmektedir. Ahmet Ay, Zehra Türkmen, Mustafa Tekin, Feyzulah Bırışık gibi İslamcı isimlerin yer aldığı gazete, 9 Mart 2015 - 15 Mart 2015 tarihleri arasında 30 bin'lik satışıyla en çok satan gazeteler arasında 26. sırada yer almaktadır.

4. Vahdet:

15 Aralık 2014 tarihinde yayımlanmaya başlayan Vahdet Gazetesi'nin sahibi ve genel yayın yönetmeni, en son Yeni Akit gazetesinin Ankara temsilciliği görevini yürütürken bu görevinde ayrılan gazeteci Yener Dönmez'dir.

Gazetenin ilk sayısında Yener Dönmez imzalı "Bu duruşu çok seveceksiniz" başlıklı yazıda Vahdet için şu sözler sarf edilmektedir; sırtını mukaddesatına dayayan, milli ve manevi değerlerini rehber edinen, çağın gerektirdiği ne varsa yerine getiren bir gazete, bu neslin rehberi olacaktır. Dünün Büyük Doğu'su,

Sebülürreşad'ı neyse bugünün Vahdet'i odur. Elinizde tuttuğunuz gazete, bu toprakların değerleriyle beslenecek, milletimizin ve maneviyatımızın rehberliğinden asla sapmayacaktır. Her bir sayısına emek harcanacak, okunmayı hak edecek, sürekli gelişecek, muhafazakâr dünyaya yepyeni bir soluk getirecek. Sayfalarımızda İslam, sayfalarımızda insan, sayfalarımızda hayat olacak. Bu gazete Ankara'yı aşacak. Bu gazetede İstanbul, bu gazetede Anadolu, bu gazetede İslam coğrafyası olacak. Okurken keyif verecek, her bir sayısı ardından dualar edilebilsin diye hazırlanacak. Milletin özlemi Vahdet, Hakkın rızası için Milletimize adanmış bir yemin olacak (Dönmez, 2014: 1).

"Vahşet bitiyor, Vahdet geliyor" sloganıyla televizyonlarda reklamları dönen gazete, geniş yazar kadrosu ile dikkati çekiyor. Cübbeli Ahmet Hoca olarak bilinen Ahmet Ünlü'nün de yazar olarak yer aldığı gazetede, Mehmet Şevket Eygi, Mustafa Özcan, Mehmet Doğan, Cihangir İşbilir, Ebubekir Sifil, Hüsnü Aktaş, Dursun Gürlek gibi İslamcı camianın önde gelen kalemleri köşe yazarlığı yapıyor.

Gazete, her ne kadar İslamcı bir damara yaslansa da, milliyetçi- muhafazakâr bir okur kitlesini de hedeflediğini belli ediyor. Yener Dönmez'in bu konuyla ilgili şu sözleri Vahdet'in hedef kitlesini de göstermiş oluyor: Türkiye'nin giderek büyüyen ve genişleyen milliyetçi muhafazakâr tabanına karşın, bir türlü büyüymeyen aynı hassasiyetlere sahip medyası ilginç bir tezat oluşturuyordu. Bu tezadı aşma yönünde Vahdet önemli bir misyon eda edecek. Yeni okuyucu kitlelerine ulaşmak ana hedefimiz. Mevcut okuyucu kitlesinin ötesindeki kitleye ulaşacağız. Onların kaliteli gazete beklentisini Vahdet karşılayacak. Belli bir okuyucu tabanına yaslanıp kalmayacağız. Her gün büyümek üzere hareket ediyoruz. Gazetecilikten kazandığımız her kuruş gazeteciliğe dönecek. Bu hayattan bir beklentimiz yok. Üstad Necip Fazıl gibi fakru zaruret içinde ölsek ama geriye Büyük Doğu gibi bir efsane bırakabilsek keşke (Dönmez, 2014: 2)

Halen yayınlanan İslamcı gazeteler arasında Türklük vurgusu en fazla görülen gazete olarak öne çıkan Vahdet, Lütfü Şehsuvaroğlu, Batuhan Çolak, Alper Tuna, Ahmet Türk gibi milliyetçi yazarlar da öne çıkmakta. Batuhan Çolak'ın şu yazısı da bu duruma ışık tutmakta: Milliyetçi yazarların yanı sıra muhafazakâr camianın önemli isimlerinin aynı çatı altında buluşturulması daha önce denenmemiştir. Özünde aynı değerleri paylaşan, Türk-İslam coğrafyasındaki sorunlara çözüm arayan, sevinçlere ortak olanların adresidir Vahdet (Çolak, 2014: 11).

“Milletin Özlemi” sloganını kullanan gazete, bol renkli bol fotoğraflı mizanpajı ile dikkat çekiyor. Logosunda Türk bayrağı da bulunan gazete, 9 Mart 2015 - 15 Mart 2015 tarihleri arasında 25 bin'lik satışıyla en çok satan gazeteler arasında 29. sırada yer almaktadır.

5. Diriliş Postası:

Türkiye'nin en genç İslamcı gazetesi Diriliş Postası, 28 Şubat 2015 tarihinde okurlarına merhaba dedi. Gazetenin sahipliğini işadamı Mehmet Akosman yapmakta. Gazetenin genel yayın yönetmenliğini ise İslamcı camianın yakından tanıdığı gazeteci yazar Hakan Albayrak yapmakta. Daha önceleri Zaman, Milli Gazete, Yeni Şafak ve Star gazetelerinde yazan, Gerçek Hayat ve Sancaktar dergilerini çıkaran Albayrak, İslamcı camianın şair, entelektüel, aktivist ismi olarak dikkat çekiyor.

Selahattin Eş Çakırgil, İsmail Yaşa, Nevzat Çiçek, Fatih Mutlu, Mazhar Bağlı, Saim Tut, Şahan Çoker, İlhami Atmaca, Esra Elönü, Yaşar Yavuz, Erem Şentürk, Cahit Koytak, Kadir Metin Akbaş gibi isimler var. Her sayıda ortalama 10 yazara yer veriliyor. Sadece Türkçe yazan yazarlar yok, Arapça, Yunanca ve İngilizce yazan yazarları da var gazetenin. 20 sayfa çıkan gazetenin 4 sayfası dünya gündemine ayrılmış. Bunun da bir sayfasında Balkan Ekspresi, Turan Yıldızı ve Şimali Kafkas Muhabiri adlı özel köşeler yer alıyor. Genelde kaza, cinayet, tecavüz

ve benzeri adliye haberlerinin yer aldığı 3. sayfa haberlerine farklı bir tarz dikkat çekiyor. Gazetenin 3. sayfası "İnadına iyi haber" mottosuyla sadece iyi haberlerin yer aldığı bir 3. sayfa ile iyiliğin yaygınlaşmasına hizmet etmektedir. Güncel spor haberlerinden ziyade derinlikli ve daha insani haberlere yer verilen Spor sayfası da, gazetenin bir başka ilginç özelliği.

Ak Parti hükümetini desteklediğini gizlemeyen gazete, Arap Baharı'na koşulsuz destek veren ve İslam Birliği'ni savunan haber ve yorumlara ağırlık veriyor. Farklı ve özgün tasarımıyla dikkat çeken Diriliş Postası, az fotoğraf çok yazı mantığını benimsediğini gösteriyor. Siyah logosu ile de daha estetik bir tarza sahip olan gazete özellikle birinci sayfasının tasarımı ile diğer gazetelerden ayrılıyor. Günlük Siyasi Gazete sloganını kullanan gazete, 9 Mart 2015 - 15 Mart 2015 tarihleri arasında 11 bin'lik satışıyla en çok satan gazeteler arasında 32. sırada yer almaktadır.

2.4. Türkiye İslamcılığını Şekillendiren İslamcı Hareketler

Bu bölümde Türkiye İslamcılığını derinden etkilemiş, bir anlamda onu dönüştürmüş, evrensel ölçekte üretim imkânına kavuşturmuş farklı ülkelerin İslamcı hareketlerini inceleyeceğiz. Şüphesiz ki Türkiye İslamcılığı, her ne kadar başlı başına kendisi olarak ortaya çıkmış gibi görünse de, zaman içerisinde farklı İslamcı oluşumlardan etkilenmiştir. Aslında günümüz İslamcı düşüncenin ve örgütlerin temelinde, 1928 yılında Mısır'da Hasan El Benna tarafından kurulan Müslüman Kardeşler teşkilatı ile 1941'de Ebul Âla Mevdudi tarafından kurulan Pakistan Cemaati İslami teşkilatı bulunmaktadır (Roy, 2005: 55). Ancak bu iki kadim hareketin yanı sıra, Bosna Hersek'in ilk Cumhurbaşkanı Alija İzzetbegoviç'in hareketi ile Tunus'ta Raşid Gannuşi'nin En Nahda hareketi de, Türkiye İslamcılığını etkileyen diğer isimler ve hareketler olmuştur.

2.4.1. İhvan-ı Müslimin (Mısır: Müslüman Kardeşler)

Tüm dünyada İslamcı hareketleri İhvan kadar temelden etkileyen ve sağlamlaştıran başka bir hareket yoktur. Bosna-Hersek'ten Türkiye'ye kadar neredeyse tüm İslam ülkelerinde kurulan İslamcı teşkilatlar, bir anlamda İhvan'ın paltosundan çıkmıştır.

Mısır'ın İsmailiye kentinde öğretmen olan Hasan el-Benna ve arkadaşları tarafından 1928'de kurulan "Müslüman Kardeşler Cemiyeti", İngiliz sömürge döneminin koşulları altında hayatıyet kazandı. Sultan Abdülhamit'in "İttihad-ı İslam" siyasetinin mirasını devralan "Müslüman Kardeşler" sömürge sonrasındaki güdümlü askeri diktatörlük rejimlerinde sivil muhalefeti temsil ettiler (Muradoğlu, 2012).

Hasan El Benna; Müslüman Kardeşler teşkilatının kurucusu ve İslam'ın bir hayat düzeni olarak savunulmasında temel taşlarından biridir. Kendisinden önce Muhammed Abduh'un temsil ettiği reformist görüşler yerine, aktif bir İslam davası savunucusu olan Benna, İslam'ın belli bir toplum ve devlet görüşüne sahip olduğunu çalışmaları ve risaleleri ile yaymaya çalışmış ve hayatının çok genç bir döneminde, bu nedenle, bir suikast sonucu öldürülmüştür (Başer, 2004: 230).

1906 yılında Mısır'ın İskenderiye şehrinde dünyaya gelen El Benna'nın çocukluğu ve ilk gençliği Osmanlı'nın son dönemi ile İngiliz işgali altındaki Mısır'da geçmiştir. El Benna, genç yaşta dini konulara ilgi duymaya, bu konuda çevresini tanzim etmeye başlamıştı. Daha çocuk yaşta, birçok İslami dernek kurup, arkadaşları ile bu derneklerde faaliyet gösteriyordu. Ortaokulda Ahlak ve Edep Cemiyeti'nin başkanlığına seçildi. Derneğin amacı, okul içerisinde iyilikleri emredip kötülüklerden sakındırmaktı. Örneğin; küfür ve kavga gibi istenmeyen davranışlarda bulunanlardan belli bir ceza alınıyor ve bunlar hayır işlerinde kullanılıyordu (El Benna, 2007: 23). Daha sonra ise Haramların İşlenmesini önleme Cemiyeti adlı başka bir dernek

kurdular. Haram işleyenlere mektup göndermek suretiyle onları uyarıyorlardı (El Benna, 2007: 26).

Hasan El Benna, kendi yazdığı “Hatıralarım” adlı kitabında tüm bu gençlik oluşumlarını ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Bu şekilde faal bir gençlik hayatı geçiren El Benna, öğretmen olduktan sonra ise daha büyük bir atılımın içine girer. Zira o dönemde Mısır’da bütün açıklığıyla İngiliz hâkimiyeti sürüyordu. Bu durum Benna’yı oldukça rahatsız etmekte ve ona Selahattin Eyyubi’nin torunlarının bu istiladan kurtarılması gerektiği fikrini aşlamaktaydı (Başer, 2004: 230).

Selin Çağlayan’ın anlatımı ile “genç öğretmen Hasan El Benna; Mısır gençliği üzerinde giderek daha etkili olan Batılı seküler düşünceden, Hristiyan misyonerlerin faaliyetlerinden, El Ezher ulehasının bu konudaki hareketsizliğinden ve Kemal Atatürk’ün halifeliği kaldırmasından büyük endişe duymuştur. Benna, 1925’te seküler Mısır üniversiteleri kurulduğunda bunu “Türk usulü İslam’ı terk etmenin ilk adımı” olarak görür ve bu nedenle okulda bir kompozisyon ödevinde yazdığı gibi, hem büyükler hem de çocuklar için “rehber ve öğretmen” olmaya karar verir. Onlara “dinin amaçları ile hayatta mutluluğun ve iyiliğin kaynaklarını” öğretecektir. Bu düşünceler onu İslam konusunda, halka açık yerlerde vaazlar vermeye yöneltecektir” (Çağlayan, 2011: 166).

Benna, halkın bir arada bulunduğu yerler olan kahvehanelerde kısa süreli konuşmalar yapıyor ve insanlara dinlerinin gereklerini anlatıyordu. Bir akşamda 10-15 dakikalık seanslar halinde 20 kahvehanede konuştukları dahi olur. Halkı hesaba katmadan bir yere varılamayacağının bilincindedir o. Bu nedenle İhvan Hareketi çıkış döneminde, diğer birçok harekette görüldüğünün aksine “elitizm”den uzak; halkı kucaklayan bir tavrı kendine şiar edinmiştir (İslamoğlu, 2011: 57). Bu konuşmaları dinleyen altı arkadaşı, ona gelerek kendilerine yol göstermelerini ister. Ve böylece Müslüman Kardeşler Teşkilatı’nın ilk çekirdeği kurulmuş olur (Başer, 2004: 231).

Hasan El Benna, çoğunluğu çağdaşı olan birçok İslamcı âlimden ve fikir öncüsünden etkilenmiştir. Bunlar İslam'ı müdafaa, meydanlarda ıslaha, İslam düşüncesinin yenilenmesine, İslam toplumlarının kalkınmasına çağrının sancağını taşıyan kişilerdi. El Benna, bu şahıslardan ya kitaplarını okuyup öğrencileri ile tanışarak ya karşılıklı görüşüp konuşarak ve bazı durumlarda onlarla paslaşarak tesirleri altına girmiştir. İslam savunucularının ve İslam birliği çağrısı yapanların başında Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh, Reşid Rıza ve Emir Şekip Arslan gibi isimler Hasan El Benna üzerinde etkili olmuşlardır. El Benna'nın kendileri ile hiç karşılaşmadığı Afgani ve Abduh, düşünce dünyasındaki ve eylem alanındaki çalışmaları ve öğrencilerinin eserleri üzerinde uzun süre düşünsel ve siyasal iklimi etkilemiştir (Ganim, 2012: 156). El Benna, Cemaleddin Afgani'ye olan hayranlığının bir ifadesi olarak en küçük oğluna Cemaleddin adını vermiştir (Çağlayan, 2011: 165).

Müslüman Kardeşler'in kuruluş tarihi tam da Türkiye'de halifeliğin kaldırıldığı tarihlerdir. İslam ülkelerindeki Müslümanların bir şekilde tabi olduğu İstanbul'daki Halifelik makamı, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti yöneticileri eliyle kaldırılmıştır. Bir anlamda Müslümanlar başsız, İslam ülkeleri lidersiz kalmıştır. El Benna, bu durumu hatıralarında; Türkiye'de Kemalist devrim gerçekleşmiş, Mustafa Kemal Paşa, halifeliğin kaldırıldığını ilan ederek, birkaç yıl öncesine kadar tüm dünya tarafından Müminlerin Emiri'nin bulunduğu yer olarak bilinen bir ülkede, din devletten uzaklaştırılmış ve hayatın her alanında bu doğrultuda adımlar atılmıştır, diye anlatır (El Benna, 2007: 90).

Müslüman Kardeşler, hilafet sonrası koşullarda ümmetin başsız kalmasından sonra çare arayışlarının önemli bir çabasıdır. Bu hareket, ümmete tekrar izzetini iade etmek ve Müslümanları düştüğü zilletten kurtarmak esasına dayanır. Karşı koymanın, kendini korumanın ve atağa geçerek gasp edilmiş haklarının alınmasının öyle ucuz ve sıradan olmadığını çok iyi şekilde yaşayan Hasan El Benna, yol ve dava arkadaşları buna göre bir eğitim metodu geliştirmişlerdir (Öz, 2013: 397).

Bu metoda göre hareket eden El Benna ve arkadaşları, çalışmalarının meyvesini kısa zamanda misliyle alırlar. Başlangıçta mütevazı bir kuruluş olarak yola çıkan teşkilat, kısa zamanda baş döndürücü bir hızla yayılarak güçlenir. 1929'da dört şubeden, 1932'de 15, 1938'de 300, 1948'de 2 bin'den fazla şubeye ulaşır. 1945'de Mısır'da 500 bin aktif üyesi ve 3 Milyon'a yakın destekçisi vardır (Çağlayan, 2011: 168).

Selin Çağlayan'ın aktarımıyla Filistinli İslam Uzmanlarından Dr. İbrahim Ebu Rami'ye göre kuruluşundan başlayarak İhvan hareketi, toplumdaki eğitim, ekonomik örgütlenme ve sosyal adalet sorunlarına “İslami çözümler” bulmayı amaçlamıştır. Devlet ve dinin birbirinden ayrı olmadığı bir İslam ulusunu savunmuştur. “Müslüman birey, Müslüman aile, Müslüman ulus ve Müslüman bir hükümet” oluşturacak bir İslami eğitim sistemi önermiştir. Ayrıca sosyal adaletsizliği yok etmek için İslami prensipler üzerine dayalı bir ekonomik altyapı (modeli) geliştirmiştir. Bu bedelleri ağır miras, İhvan'a iki miras yükler; İslam topraklarını yabancı işgalinden kurtarmak ve bu topraklarda bağımsız bir İslam devletinin kurulmasını sağlamak. Benna, böyle bir devletin kurulmasına yardım etmeyi her Müslüman'ın görevi olarak görürdü. Çünkü bu devlet kurulmadıkça, bütün Müslümanlar günah işlemiş olacaklardı (Çağlayan, 2011: 177).

Müslüman Kardeşler, sadece Mısır'da kalmaz. Neredeyse tüm Arap ülkelerinde farklı adlarla ama temelde İhvan-ı Müslimin ruhu ve anlayışıyla teşkilatlanırlar. İhvan, sadece Arap ülkelerini etkilemekle kalmaz, Türkiye İslamcılarını da derinden etkiler. Özellikle Hasan El Benna ve Seyyid Kutup gibi isimlerden yapılan tercümeler, bu bilincin oluşmasına önemli bir rol oynar. Bu durumu, ülkemizde ilk kez 2012 yılında gerçekleştirilen “Uluslar arası Hasan El Benna ve Müslüman Kardeşler Sempozyumu” düzenleyicilerinden Kazım Sağlam; “Türkiye’de 1970 sonrası oluşan İslami ortam, kendine bir dayanak, bir yer, bir kök aramaya çalıştı. Bu çağın problemlerini bilen, bu çağla hesaplaşmaya çalışan İhvan’ın eserlerini buldu önünde ve var gücüyle sarıldı ona, bu da çok hayırlı oldu

bence. Pek çok şeyi yeni baştan düşünmemize, tekrar gözden geçirmemize, nasslara dönmemize, dini asli şekliyle öğrenmeye ve yaşamamıza vesile oldu.” sözleri ile açıklamaktadır (Öz, 2013: 401).

Kendinden önce ve sonra dünyadaki en büyük ve etkili İslamcı kuruluşlardan biri olan Müslüman Kardeşler’in kurucusu Hasan El Benna, yaptıkları ve yapacakları ile hem Mısır içinde hem de Mısır dışında birçok odağı telaşlandırır. 12 Şubat 1949 tarihinde, 43 yaşında iken uğradığı silahlı saldırıda öldürülür. Ancak onun ölümü Müslüman Kardeşler teşkilatını bitirmez. Tam aksine Mısır’ın hâlihazırdaki en güçlü ve en yaygın teşkilatı olarak tanınmasını sağlar.

El Benna’nın ölümünün ardından, İhvan hareketi içerisinde anılması gereken bir başka önemli isim ise Seyyid Kutup’tur. Seyyid Kutup, İhvan’ın fikri planda vardığı uç noktası, yani kutbudur. İhvan fiziki varlığını Hasan El Benna’ya borçluysa fikri varlığını da Seyyid Kutup’a borçludur. Yani İhvan’ın düşünsel doğumu fiziki doğumundan çok sonraları gerçekleşmiştir (İslamoğlu, 2011: 59).

Kutub’un haricinde, Abdulkadir Udeh, Muhammed Kutup, Zeynep Gazali, Said Havva, Fethi Yeken gibi şahsiyetler ve yazdıkları eserler de, tüm dünya İslamcılarını olduğu kadar ülkemiz İslamcılarını da kökten etkilemiştir. Bugünlerde ise, İhvan denilince Arap Baharı’nın etkisiyle Muhammed Bedii, Muhammed Mursi ve Hayrat Şatır gibi isimler de ön plana çıkmıştır.

Arap Baharı neticesinde Mısır’da hüküm süren Hüsnü Mübarek devrildi. Yapılan seçimler neticesinde Müslüman Kardeşler’in desteklediği Adalet ve Özgürlük Partisi seçimlerden birinci parti çıktı. Muhammed Mursi, ülkenin özgür ve adil seçimle yönetime gelen ilk cumhurbaşkanı oldu ancak ordu 3 Temmuz 2013’de darbe yaptı ve Mursi’yi tutukladı. Ülkede büyük çaplı protesto gösterileri düzenlendi. Askeri darbe karşıtlarının eylemleri, ordu tarafından kanla bastırıldı. Binlerce darbe

karşıtı bu gösterilerde hayatını kaybetti. Mursi yanlıları, protesto gösterileri sırasında kendilerini temsilen sağ ellerinin 4 parmağını göstererek tüm dünyaya yeni bir simge kazandırdılar. Bu el işaretinin sarı zemin üzerine siyah renkli tasarımını ise Türkiyeli grafikerler yaptı. R4bia işareti, bir anda internet üzerinden tüm dünyaya yayılmış oldu. Türkiyeli İslamcılar da işaretin çıkarmasını arabalarının, evlerinin ve iş yerlerinin camına yapıştırarak İhvan'ın mücadelesine destek verdiler. Bir kez daha İhvan ile Türkiye İslamcıları aynı hedef doğrultusunda buluşmuş oldular. R4bia işareti bizzat dönemin başbakanı Erdoğan tarafından da sahiplenildi. Erdoğan, katıldığı birçok toplantı ve mitingde bu işareti yaptı ve partililerine de yapmaları yönünde teşvikte bulundu.

2.4.2. Cemaat-i İslami (Pakistan: İslam Cemaati)

Türkiye'deki İslamcılarını etkileyen bir diğer oluşum, Pakistan Cemaat-i İslami Hareketidir. Bu etkilenme hareketten daha çok bu hareketin kurucusu, İslam dünyasının önemli âlimlerinden Ebu'l Âla El Mevdudi vasıtasıyla olmuştur. 60'lı yılların ortalarından itibaren İslam dünyasında gelişen dini sahih bir temelde anlama ve bu temelde toplumsal hayatı tanzim etmeye yönelik birikimin Türkçeye kazandırılmasına yönelik çabalar hız kazanır. Bu çabanın neticesinde diğer öncülerle beraber Mevdudi ismi de Türkiyeli Müslümanların gündemine girmiştir (Kaya, 2000: 13).

1903 Haydarabad doğumlu olan Mevdudi, genç yaşlardan itibaren gazetecilik faaliyetleri içerisinde yer alır. Babasının ölümünden sonra yerel gazetelerde çalışmaya başlayan Mevdudi, bir müddet sonra “Tercümanü'l Kur'an” adlı dergiyi çıkarır. Bu derginin ana hedeflerini tespit ederken çok net ve cesaretli bir dil kullanır: Dünyada yayılmakta olan (Batı) kültür ve medeniyetin düşünce ve prensiplerine karşılık Kur'ani görüşleri sunmak; Kur'an ve sünnetin prensiplerinin çağa uygulanmasını formüle etmek (İslamoğlu, 2011: 105).

Veli Rıza Nasr'ın araştırmasına göre; “Mevdudi, 1932 yılından 1979'a kadar derginin editörlük görevini sürdürür. Düşüncelerini dergi vasıtasıyla geniş kitlelere ulaştırır. Derginin ilk yayınlanmaya başladığı yıllar, Hindistan'daki İngiliz sömürsünün kırıldığı ve Hindistan'ın bağımsızlığa kavuştuğu yıllara rastlamaktadır. Müslümanlarla Hindular, İngiliz sömürsüne karşı omuz omuza mücadele etmişlerdir. Ancak, bağımsızlık sonrası Hindistan'daki Müslümanların bir kısmı, Hinduların birinci sınıf, kendilerinin ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördükleri gerekçesiyle ayrı bir devlet kurmanın gerekli olduğuna inandılar. Diğer bir kısım Müslüman ise, ayrı bir devlet olmasını değil, Hindistan'da Müslüman ve Hinduların birlikte yaşaması gerektiğini savundu. Mevdudi, bu iki taraftan hiç birisine katılmadı. O, Müslümanların, önlerindeki mücadelede kuvvet kazanmak için, saf ve bozulmamış İslam'a dönmeleri gerektiği düşüncesiyle hareket etti. Bölünme tartışmaları yaşanırken, Müslümanların Hindistan siyasetinde etkin olması fikrinden hareket eden Mevdudi ve 75 arkadaşınca, 1941 yılında Cemaat-i İslami Hareketi kuruldu. Mevdudi sık sık Cemaat-i İslami'yi kurma fikrinin, kendisine, bölünme arefesinde Hindistan Müslümanlarının karşılaştığı problemler üzerinde düşünürken aklına geldiğini belirtmiştir. Ona göre bu problemlerin halli, Müslüman toplumda köklü değişimler başlatacak ve aynı zamanda Hindistan'da bu toplumun menfaatlerini gözetecek, bir siyasi partinin hizmetlerine bağlı bulunmaktaydı” (Nasr, 2014: 26).

Mevdudi'nin hareketin kuruluşunda yaptığı konuşma tüm İslamcı hareketlere yön verecek güçtedir. Hareketin “idealleştirilmemesi” üzerinde durur: Partimizin, Allah Resulü'nün kurduğu cemaat ile özdeş olmadığı hususu sizler için açık olmalı. O halde partimizin tüm üyelerinin partinin statüsünü veya parti liderinin statüsünü abartmaktan kaçınmaları istenir. Her halükarda dini bir mezhebe dönüşmemeliyiz ve İslam'a yapılan zarara yamanmakla hedefimizi yok etmemeliyiz. Cemaatten ayrılmak kuşkusuz kişinin sırtını İslam'a dönmesi demek değildir (İslamoğlu, 2011: 89).

Araştırmacı yazar Gülsüm Peker, Cemaat-i İslami'nin dört maddelik bir program hazırlayarak, kuruluş amacını ve bundan sonraki hedeflerini kamuoyu ile paylaştığını söyler:

- 1- İlahi değerler ve prensiplerin ışığında İslam düşüncesini yeniden şekillendirmek,
- 2- Bireyi değiştirip kötü huylarından temizleyerek, gerçek bir İslami şahsiyete kavuşmak, davete uyanların tamamını bir nizama sokarak onların da insanları, Allah'ın yoluna davet etmek üzere düzenli çalışmalar yapmalarına yardımcı olmak,
- 3-Toplumun bütün kurumlarını ve kişiler arasındaki ilişkileri İslam öğretisine göre tanzim etmek ve düzeni yeniden kurmak üzere mümkün olan bütün adımları atmak, bu amaçla eğitim programları, sosyal hizmetler ve kültürel faaliyetleri desteklemek,
- 4-İslam toplumunun liderliğiyle bir inkılâp yapmak. Ülkedeki siyasi ve sosyoekonomik nizamı, İslam ölçüleriyle yeniden düzene sokmak ve nihayet bir İslam devleti kurmak (Peker, ty).

Cemaat-i İslami, bu dört hedefi doğrultusunda ne kadar başarılı oldu bilinmez ancak dördüncü maddedeki hedefine -istemeyerek de olsa- ulaştı. Hindistan'daki Müslümanlar Hindu toplumundan ayrılarak bağımsız bir devlet kurdular. 14 Ağustos 1947'de Pakistan İslam Cumhuriyeti, modern zamanlarda İslam devleti adıyla kurulan ilk devlet olma özelliği taşır. Ancak bu devletin kuruluşunda ulusalcıların etkin bir rol oynaması, Cemaat-i İslami'nin toplum tarafından dışlanmasına neden oldu. Yeni kurulan devlet sonrası kendini siyasi parti olarak konumlandıran Cemaat-i İslami'nin, ülkesinde girdiği seçimlerden aldığı oy oranı %5'i geçemedi (Roy, 2011: 930).

Ancak Mevdudi ve Cemaat-i İslami, her ne kadar kendi ülkesinde yeterli ilgi ve alaka görmemiş olsa da, başta ülkemiz olmak üzere dünya üzerindeki İslamcı hareketleri ve genel itibarıyla tüm Müslümanları etkilemiştir. Milli Gazete yazarı Mehmet Şevki Eygi, kaleme aldığı “Mevdudi” başlıklı bir yazıda Mevdudi'nin Türkiye için etkisine dikkat çekmiştir: Son kırk yıl içinde, ülkemizdeki İslami uyanış

hareketine Pakistanlı Mevdudi kadar etkisi olmuş bir kimse yoktur. Kitapları dilimize tercüme edilmiş, fikir ve görüşleri desteklenmiş, ideolojisi ve doktrini benimsenmiş, reçetesi Türkiye’yi kurtaracak plan ve program olarak genç nesillere takdim edilmiştir (Eygi, 2009).

Tedavi amacıyla gittiği ABD’de 23 Eylül 1979’da vefat eden Mevdudi, İslamcı düşünceye silinmez izler bıraktı. Türkiye’de hemen hemen her İslamcının evinde bulunan Tefhimul Kur’an, Kur’an’a Göre Dört Terim, Kur’an’ı Nasıl Anlayalım kitaplarının haricinde Mevdudi’nin yüzlerce eseri Türkçeye çevrilmiş ve İslamcı aklın oluşumunda önemli bir yer edinmiştir.

2.4.3. Mladi Muslimani (Bosna: Genç Müslümanlar)

Türkiye İslamcılarını etkileyen, dönüştüren üçüncü dış etken, ilk ikisinden farklı olarak Batı’dan bir hareket; Balkanlardan, Bosna Hersek’ten. Beyaz zambaklar ülkesi Bosna deyince akla ilk gelen isim olan Alija İzzetbegoviç, ülkemiz İslamcılarını derinden etkilemiş önemli bir İslam düşünürüdür.

Alija İzzetbegoviç, 1925 yılında, Bosna’nın kuzeybatısında bulunan Bosanski Smaç’da, Bosna’nın en büyük iki nehri olan Bosna ve Sava’yı gören bir evde dünyaya geldi. Hukuk eğitimi gördü. Ancak hayatı, ülkesi uğruna giriştiği önemli işleri yerine getirmekle geçti. 1946 yılında Mladi Muslimani yani Genç Müslümanlar Teşkilatı’na üye olmaktan 3 yıl hapse mahkûm edildi. Bu hapis onun mücadele dolu hayatının da başlangıcı oldu.

Genç Müslümanlar Teşkilatı; İslami ölçüleri benimseyen genç bireylerin manevi, ahlaki ve kültürel manalarda yeniden doğuşları ile onların bu sahalarda güçlenerek ilerlemelerini talep etmeleri sonucu ortaya çıkmıştır. Bir başka ifadeyle

teşkilat, 1940'lı yıllarda Boşnak toplumuna ait siyasi, kültürel ve dini kurumlara yönelik önemli noktaların zayıflatılmalarına, genç bireylerce tepki gösterilmesiyle oluşum sürecine girmiştir (Behmen, 2008: v).

Gazeteci Adem Demir'e göre; "Bosna Hersek'in İslam kalmasında en önemli pay sahibi ise Genç Müslümanlar Teşkilatı, aynı zamanda, özgür Bosna Hersek'e giden yolda önemli bir kilometre taşıdır. 1939 yılında ülkenin önde gelen vatansever ailelerinin, lise çağındaki çocukları tarafından kurulan "İlerici Derneği", Genç Müslümanlar'ın ilk adımlarıydı. Tek gayeleri, Bosna Hersek başta olmak üzere, Balkanlar ve Avrupa'daki Müslümanların İslamlaşmasına vesile olmaktı" (Demir, 2014).

Süreç şöyle başlamıştı: Genç Boşnak aydınlar, kendilerinin, milli anlamda Sırp ya da Hırvat olarak isimlendirilmelerini, aynı platformda yer almalarını kabul etmemişler, ancak milliyet kökenlerinin belirleyiciliği konularında etnik tavır sergilemekten de önceleri kaçınmışlardı. Zira onlar, İslam'ın evrensel değerleriyle hümanizmin sevgiye dayalı ideolojisinin eşit ve kucaklayıcı anlayışını önemsemişler ve o değerleri, milli ve diğer etnik görüşlerin üzerinde kabul etmişlerdi. Fakat 1939 yılı, bu genç teşkilat için önemli bir yıl olmuştu. Yugoslavya Krallığındaki Müslüman Boşnakların belirsiz durumu, teşkilatın fiilen kurulmasına sebep oldu (Behmen, 2008: v).

Genç Müslümanlar (Mladi Muslimani) Teşkilatı'nın kuruluşu 1941 yılı Mart ayı sonunda Tresvenust Müslüman Cemiyeti'nin Konferans Salonu'nda 50'ye yakın Müslüman gencin katılımı ile gerçekleştirilmişti. Bu gençler 1939'dan o yana yaptıkları ön toplantılarda İslam'ın esası, İslam'ın o günkü dünyadaki rolü, İslam ülkeleri arasındaki ilişkiler, Hristiyanlığın İslam'a bakış açısı ve davranışı, Müslüman halkın içinde bulunduğu problemler, onların geleceği, İslami amaçları gerçekleştirebilmek için politik organizasyon imkânları konularında sohbet ediyorlardı (Trhhulj, 1994).

1941 yılında Genç Müslümanlar ismini alan bu teşkilatın hızla taban bulması, komünist rejimi oldukça rahatsız etti. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, teşkilatın önde gelenlerinden Esad Karadzoviç, Asaf Serdareviç, Nurudin Gaçkiç, Osman Krupliya ve Sakip Nikşiç yargılanmadan şehit edildiler. Birkaç yıl sonra yeni usulsüz tutuklamalar ve hukuksuz yargılamalar ardı ardına geldi. Teşkilatın önde gelen isimlerinden Hasan Biber, Halid Kaytaç, Ömer Stupac ve Nusret Fazlibegovic, 1949 yılında idama mahkûm edildiler. Bir araştırmaya göre Genç Müslümanlara mensup 4 bin 500 genç hapsedildi. Alija İzzetbegoviç de, 1946 yılında teşkilata üye olma suçlamasıyla tutuklandı ve 3 yıl hapis yattı (Demir, 2014).

Bosna Hersekli araştırmacı yazar Sead Trhhuji'ye göre; "Mladi Müslimani Teşkilatı yeni bir mezhep veya tarikat değildi. Bu İslami bir eğitim ve mücadele teşkilatıydı. Teşkilatın esasını belirleyen bu cümle "Bizim Hareketimiz" adlı broşürde yer almaktadır. Aynı broşürde teşkilatın birinci amacı genç insanların İslam ruhu ile gelişmelerini sağlamak, ikinci amacı ise onları, dinlerini ve halklarını baskı altında tutan tüm güçlere karşı mücadeleye hazırlamak olarak gösterilmişti. Kendi çaplarında İslam'ı koruyup güncelleştirmek ve özellikle gençler arasında onun yayılması amaçları taşıyan ve tüm dünyadaki Müslüman kardeşleri ile birlik oluşturmak isteyen bir ideoloji taşıyorlardı. Onların teşkilatı panislamist düşünceye sahip bir teşkilattı. Ancak bu teşkilat, diğer İslam ve Arap ülkelerindeki teşkilatların gerek metod ve gerekse mücadele tarzı bakımından bir kopyası niteliğinde değildi. Bu ülkenin ve halkın şartlarından çıkmış kendine özgü bağımsız bir hareketti. Baskıcı ateizme ve özellikle baskıcı değişime karşı, Komünist Partisi ve onların taraftarlarına karşı direnmişler ve mücadele etmişlerdi. Bunun için öncelikle kendi kendilerini eğitmek ve dini bilgilerini arttırmak ve temizliğe dikkat ederek çocuklara, gençlere ve genç kızlara daha iyi davranış şekilleri göstermeleri ve gerçekleri tanımaları için örnek olmayı amaçlıyorlardı" (Trhhulj, 1994).

"Bilge Lider" olarak Alija İzzetbegoviç, işte böyle bir teşkilat içerisinde yetişti. 1970 yılında yayınlanan "İslam Deklarasyonu" ile dünya Müslümanlarına yepyeni

bir ufuk sundu. Yazar Hakan Albayrak'ın ifadesiyle; İslam Deklarasyonu, 40 sayfalık bir risale olmanın ötesinde, Boşnak kurtuluş savaşının nüvesidir. Bunun da ötesinde, İslami siyasetin ve İslam Birliği'nin modern dünyadaki dirilişine hizmet edebilecek bir “enstrümandır” (Albayrak, 2010).

Bu eser, Müslüman toplumların İslamlaşması gerektiğini ve Müslümanların manevi muhtaçlık içinde ve maddi ve siyasi olarak bağımlı olduğunu vurguluyordu. Deklarasyon'un I. bölümünde İzzetbegoviç, Müslümanları yakın bir gelecekte yok olmaktan kurtarmak için İslami yenilenmeye ve Kur'an-ı Kerim'i daha sıkı bir okumaya tabi tutmaya ve onu tatbik etmeye çağırıyordu. O, Batı'yı günah keçisi yapmak yerine en sert eleştirilerini tutucu veya modernist olan Müslüman liderlere yöneltiyordu. Çünkü onlar İslâm'ı dünyayı yönetme tarzı yerine salt bir din olarak görüyorlardı (Kayacan, 2003).

Bu kitap nedeniyle 1983'te Avrupa'nın ortasında radikal İslami bir cumhuriyet kurmak için çalışmakla suçlandı ve tutuklandı. İzzetbegoviç, mahkeme önüne çıkarılıp “hâkim sistemi değiştirmek ve Bosna-Hersek'i İslami devlete dönüştürmek için çalışmakla” itham edildi ve 14 yıl hapis cezasına mahkûm edildi. Fakat bu mahkûmiyet Deklarasyon'un Bosna başta olmak üzere tüm dünyada duyulmasını ve tesirini göstermesini sağladı. Müslümanlar muhtelif yollarla İslami Deklarasyon'u temin etmeye çalışıyorlardı. Alija İzzetbegoviç'in İslam Deklarasyon'u dolayısıyla hapiste olması okuyanların ruhlarındaki tesirinin daha da artmasına sebep oluyordu. İslam Deklarasyonu kitabını yazması nedeniyle 1983'den 1988'e kadar beş yıl hapis yattı. İzzetbegoviç hapiste düşünmeye, fikir üretmeye, daha önce üretilmiş fikirlerden istifade etmeye çokça fırsat buldu. Bunun yanı sıra önemli bir fikir eserinden dolayı hapse atılmış olması, onun fikirlerinin daha çok yankılanmasına sebep oldu. Ayrıca onun hapiste olduğu dönemde yıllarını verdiği "Doğu ve Batı Arasında İslam" adlı meşhur kitabı yayımlandı. Bu kitabını bir arkadaşı neşretti ve çok kısa zamanda geniş bir kitleye ulaşarak büyük yankı uyandırdı. İzzetbegoviç, bu kitabıyla İslam'ı sade ve öz bir şekliyle, yeni nesillere kazandırmayı hedefliyordu (Wikipedia, Alija İzzetbegoviç Maddesi: 2014).

İslam Deklarasyonu ve Doğu-Batı Arasında İslam kitapları, Türkiye'deki İslamcılarının en gözde iki kitabı oldu. Doğu ile Batı'yı kendi düşünce sistemi içerisinde meczeden Alija, İslam'ın yepyeni ve üçüncü bir yol olarak ele alınması gerektiğini Müslümanlara göstermektedir. Bir anlamda Alija ve arkadaşları, Afgani, Abduh, Mevdudi, Seyyid Kutup çizgisini o dönem İslamcılığını çok iyi araştırmışlar, çok iyi okumuşlar; özümsemişler ve ona göre bir beyanname ortaya koymuşlardır (Balci, 2010: 147).

1989'da Eski Yugoslavya'da çok partili hayat ve serbest seçimlerin yapılmasına izin verilmişti. Alija İzzetbegović ve arkadaşları hapisten çıktıktan sonra tüm Yugoslavya'da siyasi mücadele yapacak bir siyasi parti kurmaya karar verdiler. Stranka Demokratske Akcija-SDA (Demokratik Eylem Partisi) adında bir siyasi parti kurdular. Bu siyasi parti; yeryüzünde ezilenlerin ve ötekileştirilen Müslümanların haklarını koruyacak, onlar için sığınılacak bir mekân olacaktı. Milli politikalar üreten ve milli sınırlara hapsedilmiş bir siyasi yapı olmayacaktı.

Teorisini yaptığı siyasi düşüncesinin pratiğini de ortaya koyma başarısını gösteren ve Bosna Hersek'in demokratik yapısı içerisinde kendisini Bosna halkına anlatan Alija İzzetbegović, 18 Kasım 1990'da Bosna Hersek'te yapılan ilk serbest seçimlerden zaferle çıktı. 20 Aralık 1990'da da Genel Başkan Alija, Bosna Hersek Federasyonu'nun halk tarafından seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı oldu.

Bosna ve Balkanlar konusunda önemli çalışmalara imza atan yazar Süleyman Gündüz, İzzetbegović'in siyasi düşüncesini bakın nasıl anlatıyor: "1993'te Alija ile birlikte Senegal'e giderken SDA üzerine konuşmuştuk. O partinin Avrupa ve ABD'de bürolar açmasını ve buralarda insanlığın sorunlarının tartışılmasını istiyordu. Bu konuda Adil Zülfikar Paşiç ve Fikret Abdiç gibi bir kısım parti kurucuları arasında görüş farklılığı doğmuştu. Onlar siyasetin daha çok "Boşnak" aidiyeti üzerinden "ulus" inşası temelinde yapılmasından yanaydılar. Alija, Müslümanların ortaya

koyacakları siyasi çözümlerin bütün insanlığın sorunlarının karşılığı olması gerektiğini düşünüyordu. Bosna Hersek'te yaşayan bir insanın sorunuyla, Ruanda'da da, Tibet'te, Kolombiya'da, Fransa'da ve ABD'de yaşayanlarınkinden farklı olmadığının idraki içindeydi. “İslam Deklarasyonu” ve “Doğu ile Batı arasında İslam” kitaplarında da bunu ortaya koyuyordu. Alija, Müslüman düşünürlerin ve siyasilerin ele aldıkları her soruna evrensel yaklaşımları gerektiğini söylüyordu” (Gündüz, 2012: 11).

Bir dönem Milli Gazete'nin de yazı işleri müdürlüğünü de yapmış olan Ekrem Kızıлтаş'a göre; “Bosna-Hersek, 1 Mart 1992'de gerçekleştirilen referandum sonrasında bağımsızlığını ilan etti. Çünkü yapılan referandumda halkın % 62,8'i bağımsızlığı tercih etmişti. Ancak Sırlar, bu bağımsızlığı kabul etmediler ve Bosna-Hersek yönetiminde söz sahibi olan Müslümanlara karşı savaş açarak yeni bir katliam hareketi başlattılar. 1992'den 1995'e kadar süren savaşta 250 bin insan hayatını kaybetti. Boşnaklar, güçlü Yugoslav ordusunu sahiplenerek Sırlara karşı kurtuluş mücadelesi verdiler. Devlet Başkanı Alija İzzetbegoviç ve Boşnakların bu destansı mücadelesi, tüm dünya halklarını etkilediği gibi Türkiye İslamcılarını da büyük oranda etkiledi. Boşnakların sırf Müslüman oldukları katliama maruz kaldıklarının altını çizen İslamcılar, Alija İzzetbegoviç'in Müslüman bir lider olarak yaptıklarını büyük bir saygı ve heyecanla takdir ettiler. Özellikle Türkiye'de Milli Görüş hareketi, Alija İzzetbegoviç ile çok yakın temas halindeydi. Erbakan ile Alija'nın yakın dostluğu, Türkiye İslamcılarının Alija ve halkını daha çok sahiplenmesini sağladı. Alija İzzetbegoviç ve çevresindekiler, çok iyi tanıştıkları Erbakan ve Refah Partisi camiası ile sürekli temas halinde idiler” (Kızıлтаş, 2011: 310).

Boşnak Gazeteci Yazar Bekim Muftareviç'e göre, etkileşim iki taraflıydı. Alija'nın Türkiye ziyaretinde Milli Görüş geleneği ile tanışarak, milli değerlere sahip çıkmanın önemini kavradığını belirten Muftareviç; “Alija, Necmettin Erbakan ile tanıştıktan sonra milli kavramını Bosna'ya taşıdı. Alija Türkiye'yi keşfettikten sonra Bosna'daki inanışımızın doğruluğunu anlamıştır. Öyle ki biz her zaman dualarımızda

muhakkak Fatih Sultan Mehmet'i zikrederiz. Bu bizim için önemli bir değerdir. Vatanımızın ilk kurtarıcısıdır. Bizim için Yavuz Sultan Selim Han Hazretleri de önemli bir değerdir. Mübarek toprakları bize kazandıran büyük bir zattır. Biz bunların ışığında hareket ediyoruz, bundan sonra da etmeliyiz" ifadelerini kullanmaktadır (Bugün Gazetesi, 2014: 8).

Cesaret ve kararlılığıyla hemen herkesin dikkatini üzerinde toplayan İzzetbegoviç, bütün baskılara rağmen boyun eğmeyen ve inandığını hiç çekinmeden her yerde savunan bir insandı. İslami kimliğini her zaman ve her mekânda sergilemekten çekinmeyen, inancından taviz vermeyen bir şahsiyetti (Eliçik, ty: 135).

Sağlık durumundan dolayı, Ekim 2000'de, Bosna-Hersek başkanlığı görevinden çekilen Aliya İzzetbegoviç, 19 Ekim 2003'te vefat etti. Merhum Aliya İzzetbegoviç'i hastanedeki odasında vefatından önce son ziyaret eden devlet adamı olarak ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan kayıtlara girdi. Bu ziyaret sırasında İzzetbegoviç'in Erdoğan'a, "Bosna'mı koruyun, Bosna'ma sahip çıkın" dediği belirtildi (Habertürk Gazetesi, 2010: 2).

Vefatından sonra da Alija İzzetbegoviç, İslamcıların en gözde lideri olmayı sürdürüyor. Kitapları, en önemli başvuru kaynağı olarak, İslamcıların bugün dahi fikri dünyasını şekillendirmeye devam ediyor. Yine aynı şekilde Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna da, İslamcılar için Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra en rağbet gören İslam şehri olmayı sürdürüyor.

Alija İzzetbegoviç'e göre, çağdaş dünyaya damgasını vuran ideolojik çatışmalar içinde İslam'ın yerinin neresi olduğu sorusuna cevap vermek zorunludur ve bu sorgulama dünyayı şekillendirmede İslam'ın rolünün ne olacağına dair tartışmalar açısından da belirleyici olacaktır (Erkilet, 2015: 204).

2.4.5. En NAHDA (Tunus: Nahda Hareketi)

Türkiye İslamcılığının etkilendiği bir diğer İslamcı hareket ise Kuzey Afrika'dan Tunus merkezli Nahda Hareketidir. Nahda, Yeniden Doğu anlamında bir isimlendirmedir. Daha çok "İslami Hareket" olarak tanınan Nahda, Raşid Gannuşi tarafından 1981'de "İslami Eğilim Hareketi" olarak kurulmuştur. Ülkedeki ekonomik kaynakların tüm Tunuslularca daha adil paylaşımı, tek parti yönetimi yerine çok partili demokrasiye geçilmesi ve günlük yaşamda dindarlığın izlerinin daha fazla görülmesini savunmuş ve bu amaçlara ulaşmak için de, şiddet içermeyen, demokratik ve barışçıl yolların aranmasını önermiştir.

Hareketin kurucu lideri olan Raşid Gannuşi, İslam dünyasında kendisinden saygı ile bahsedilen entelektüel bir İslamcıdır. Yapılan röportajlarda çoğunlukla kendisini Müslüman Demokrat olarak tanımlayan Gannuşi, hem kurduğu hareketin tavrı hem de kaleme aldığı kitaplar vasıtasıyla İslam dünyasında ve Türkiye'de tanınır ve benimsenir oldu. İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler, Laiklik ve Sivil Toplum gibi kitapları Türkçeye çevrildi ve İslamcılar tarafından büyük bir dikkat ve eleştirel bakış açısıyla okundu. İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler kitabına yazdığı önsözde; "Bu kitap, çağdaş İslam siyaset düşüncesinin en temel eserlerinden sayılır. Özgürlük değerlerinin kökleşmesi, insana saygı ve insan haklarını yüceltmek suretiyle diyalogu kolaylaştırmaya katkıda bulunmak, dolayısıyla yeryüzünde acı çekenlerin yeniden direnme gücü kazanmasında ve azcık da olsa sıkıntıların hafiflemesinde pay sahibi olmak beni mutlu kılar." ifadelerini kullanan Gannuşi, İslam ve demokrasinin uzlaşırılığı konusunda ilk teorik yaklaşımları geliştiren düşünür olarak kabul görmekte (Ogan, Tunus NAHDA Lideri Raşid El-Gannuşi İle Arap Baharı Üzerine. http://sivildayanismaplatformu.org/haber_detay.asp?haberID=105 Erişim Tarihi: 18.03 2015).

Al Jazeera Türk internet sitesinde Nahda Hareketi'nin 33. yıldönümü vesilesiyle kaleme aldığı yazıda Gannuşi; "33 yıl önce muhalefetteyken demokrasi ve barışı seçen Nahda Hareketi, hükümette geçirdiği süre zarfında ve ayrıldıktan sonra bazı ideolojik düşmanlarının ortaya attığı yalanların geçersiz olduğunu gösterdi. Bu

çevreler, Nahda'nın iktidara gelirse özgürlükleri bastıracağı, yönetimi tekeline alıp faşist bir rejime götüreceğini öne sürmüşlerdi. Nahda, İslamcıların demokrasi düşmanı olmadığını gösterdi." diyerek, parti olarak demokrasiden taviz vermediklerinin altını çizme ihtiyacı duyuyordu (Gannuşi: Tunus'un yapıcı gücü. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/nahda-tunusun-yapici-gucu> Erişim Tarihi: 18.03.2015).

Başında bulunduğu Nahda hareketi, dönemin Tunus rejimi tarafından tehlikeli bulunduğu için siyasi yasaklı olarak kabul edilince, Gannuşi de, ülkesinden ayrı yaşamak zorunda kaldı. 2011'de Arap Baharı'na kadar tam 22 yıl İngiltere'de sürgün hayatı yaşadı. Demokratik teamüllerin haricindeki girişimleri kabul etmediğini her fırsatta dile getiren Gannuşi, ülkesine döndükten sonra kurucusu olduğu Nahda Hareketi'nin lideri olmaya devam etti ancak Tunus siyasetinde aktif rol oynamayacağını deklare etti. Bu tavrıyla gençlere güvendiğini ve Tunus siyasetinde gençlerin aktif rol oynaması gerektiğine vurgu yapmış oldu.

Özellikle Necmettin Erbakan'ın sağlığında Milli Görüş Hareketi'nin daveti ile sık sık Türkiye'ye gelen ve birçok mitinge ve toplantıya katılan Gannuşi, iki ülke İslamcıları arasında köprü vazifesi gördü. Kasım 2014 tarihinde Saadet Partisi Genel Merkezi'ni ziyaret eden Gannuşi hakkında Saadet Partisi'nin internet sitesinde yer alan haberde; Gannuşi'nin her geçen gün çaresizliğe sürüklenen İslam coğrafyasının hislerini dile getirdiğine vurgu yapılıyor ve 40 yıldır Erbakan Hoca'yı ve Milli Görüş hareketini yakından takip ettiklerini söyleyen Gannuşi'nin "Ömrünü İslam Birliği'ne adayan Erbakan Hocamızı özledik" dediği aktarılıyor (Saadet Partisi Resmi Sitesi, <http://www.saadet.org.tr/haber/hocamizi-ozledik> Erişim Tarihi: 18.03.2015).

Erbakan'ın vefatının ardından da Erdoğan ile yakın temas halinde oldu. Baş her sıkıştığında geldiği ilk adresi hep Ankara idi. Gannuşi ve Erdoğan, birçok noktada birbirine fazlasıyla benzeşen iki ülkenin en önemli iki siyasetçisi olarak, düşmanlarını kışkındıracak kadar omuz omuza ve yan yana oldular. Ak Parti'nin 30

Mart seçimleri için hazırladığı Türk Bayraklı reklamını dahi, Nahda, 26 Ekim seçimleri için Tunus Bayraklı ve aynı içerikle yeni baştan yorumlayarak kullandı.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ

Birinci bölümde Türkiye'de İslamcılık akımının Osmanlı ve sonrasında geçirdiği evreleri ve bu evreler içerisinde dikkate değer değişimi inceledik. Üç nesil halinde ele aldığımız İslamcılık akımının önce çıkan gazete ve dergilerini mercek altına aldık. İslamcılık akımının 2014 yılına kadar olan bölümünü elden geçirdik. Şimdi sıra İslamcılık akımı / Siyasal İslam deyince akla ilk gelen hareketi, bu topraklarda doğup büyüyen ve çevre ülkeleri de etkileyen bir siyasal düşünceyi, son 13 yıldır Türkiye'yi yöneten kadroların içinden çıktığı çevreyi yani Milli Görüş Hareketi'ni inceleyeceğiz. Hareketin ilk kuruluşundan itibaren, Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Refah Partisi, Fazilet Partisi, Saadet Partisi kronolojik bir sıra ile incelenecektir. Hareketin kurucusu Türk siyasi yaşamının renkli simalarından, eski başbakanlardan Necmettin Erbakan'ın yaşam öyküsü de burada ele alınacak.

1. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli bağımsız İslami hareketi hiç kuşkusuz Milli Görüş'tür. Milli Görüş lideri Necmettin Erbakan da kaçınılmaz olarak 20. yüzyılın en etkili Türk İslamcı siyasetçisi olarak tanımlanmayı hak etmektedir (Çakır, 2011: 544).

Ak Parti Milletvekili Nurettin Nebati'ye göre; “Milli Görüş Hareketi, İslamcılığın harekete dönüştüğü bir konjonktürde hem doktriner hem de pratik olarak İslamcı söylem ve siyaseti yürütmüş Cumhuriyet tarihinin ilk bağımsız hareketidir.

Bu anlamda Türkiye İslamcılığının özgün bir motifi, geçirilen tecrübeler adına önemli bir duraktır” (Nebati, 2014: 138).

İslamcılığın siyasi alandaki kurucusu ve temsilcisi Necmettin Erbakan'a ait olan Milli Görüş, milliliği salt adında kalmış bir söylem değildir; tam tersine, genel hatları itibariyle, tıpkı Meşrutiyet yıllarındaki benzerleri gibi, bir kurtuluş ideolojisidir. Temel meselesi, yüzyıl öncesindeki gibi, Batı karşısındaki yenilginin üstesinden gelmek, makûs talihimizi tersine çevirmektir (Mert, 2011: 414).

Milli sıfatının Erbakan ve arkadaşlarının başlattığı harekette vurguladığı anlam, sadece etnik bir aidiyeti belirten Türk ulusunu ve Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yaşayanları değil, ümmet kavramını da içererek, II. Abdülhamit döneminden beri İslamcılığın bir ütopyası haline gelmiş olan İslam Birliği (İttihad-ı İslam) kavramına kadar uzanmaktadır. Erbakan'a göre Milli Görüş, ilk defa kendilerinin önerdiği sıradan bir düşünce değil, milletin kendi değerleri, düşünceleri ve hedefleridir (Küçükylmaz, 2009: 77).

Mustafa Tekin'e göre ise Milli Görüş kavramındaki "Milli" kelimesine olan vurgu, ilk dillendirildiği andan itibaren hareketin Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlarda meşruiyetini garanti altına alma gibi bir işlev görmüştür. Bu, bir yandan ulus devletin meşruiyet sınırlarına kendisini yerleştirmekte, diğer yandan bu topraklara yabancı olmadığını vurgulamaktadır (Tekin, 2011: 36).

Milli Görüş, siyasal İslamcı bir harekettir ve söyleminde İslamcılık hareketlerine özgü pek çok motif barındırmaktadır (Nebati, 2014: 139). Milli Görüş Hareketi başlangıçta inceden inceye düşünülüp, uzun vadeli bir strateji ve program belirleyip felsefi altı yapısı, teorik yapısı olan bir hareket değildir. Bir sisteme, yaşam tarzına, kendi kültür medeniyetini ret eden bir zihniyete ve yönetim anlayışına karşı

çıkış ve duruşu olan bir grup insanın bir araya gelmesi ile başlamış bir siyasi yapılanıştır (Can, 2011: 19).

Erbakan üzerine yazılmış ilk kitaplardan birine imza atan Fehmi Çalmuk’a göre ise; “Cumhuriyetçi seçkinlerin Osmanlı’nın çöküşünü sanayileşmeye ayak uyduramamasına ve dindarlığa bağlamasının aksine Erbakan, bu gerilemeyi dini hayattan kopuşa bağlar. Bunun içindir ki, Erbakan’ın ortaya koyduğu siyasi kimlik olan Milli Görüş, hem yerliliği hem dinliliği ima etmektedir. Milli Görüş, dış politikadan güncel gelişmelere, sanayileşmeden eğitime her olaya dine dayalı ve "yerli" bir bakış açısı sağlama iddiasındadır. Yerliliğe yaptığı vurgu, Erbakan hareketinin İslam dünyasındaki başka radikal akımlardan farklılaşan özgün bir yönüdür” (Çalmuk, 2011: 554).

Hakan Yavuz, Erbakan öncülüğünde başlatılan Milli Görüş Hareketi’nin iki ana kavram üzerine inşa edildiğine vurgu yapar; "Ağır sanayileşme" (adil toplumun kurulması için ekonomik bağımsızlık) ve "manevi kalkınma" (otantik İslam kimliğinin inşası ve korunması). Milli Görüş Hareketi etrafında kurulan siyasi partiler dinin siyasi alanda temsilini sağlayarak, dindar-muhafazakâr kesimlerin yerel ve ulusal düzeyde politikaya ve bürokrasiye katılmalarını mümkün kılmıştır. Bu süreçte de isteyerek veya istemeyerek hem geleneksel devlet bürokrasisinin hem de siyasi alanın dini konularda daha hassas olmasına neden olmuştur. Milli Görüş Hareketi’nin asıl başarısı ekonomik ve kültürel açıdan dışlanmış kitleleri ulusal siyasi sisteme yerel yönetimlerden başlayarak entegre etmesidir. Kısacası Milli Görüş Hareketi, hem muhalif merkez olmuş hem de çatısı altında toplanan kitlenin modernleşmesini sağlamıştır (Yavuz, 2011: 591).

Yılmaz Çakır’ın tespitine göre de;

a-Milli Görüş Müslümanlara bir özgüven kazandırmıştır.

b-Tanzimat’tan bu yana aşağılanan Müslümanların üzerindeki psikolojik yenilmişlik hissini atmasını sağlamıştır.

c-Müslümanların sosyalleşmesinde etkisi büyüktür.

d-Müslümanların siyasallaşmasında katkıları büyüktür. Sağcılıkla yani komünizm karşıtlığıyla özdeşleşmiş tarikatlar ve cemaatleri İslami kimlik ile tanıştırmıştır.

e-Müslümanların örgütlenmesinde büyük bir katkısı olmuştur. Odalar, dernekler, sendikalar kurmuş, sağ ve soldan bağımsız İslamcı özellikleriyle ayrışan Milli Görüş geleneği oluşumlara teşvik etmiştir.

f-Ümmetçiliği pekiştirecek katkılarda bulundu.

g-Düzenin çirkin yüzünü görmemize yardımcı oldu (Y. Çakır, ty, http://www.ozgurder.org/news_print.php?id=2094 Erişim Tarihi: 06.05.2015).

1.1 Necmettin Erbakan

Türk siyasal yaşamının en renkli simalarından olan Necmettin Erbakan, Cumhuriyet'in kuruluşundan tam 3 yıl sonra 29 Ekim 1926'da Sinop'ta dünyaya geldi. Babası Mehmet Sabri'nin Ağır Ceza Reisi olması sebebiyle çocukluğu Anadolu'nun farklı yerlerinde geçti. İstanbul Erkek Lisesi'ni birincilikle bitiren Erbakan, 1948 yılında İTÜ Makine Mühendisliği'nden mezun oldu. Motorlar Kürsüsü'nde asistan olan Erbakan, Almanya'ya giderek Aachen Teknik Üniversitesi'nde doktorasını yaptı. Leopard tankları üzerine araştırmalarda bulundu. 3 yıl sonra Türkiye'ye döndü, 27 yaşında doçent oldu (Şentürk, 2011: 340).

1956-1963 arasında 200 ortaklı ilk yerli motoru üretecek olan Gümüş Motor'u kurdu ve motor üretimini gerçekleştirdi. 1965'te profesör unvanını aldı. O zamana kadar kamuoyu tarafından bilinen bir şahsiyet olmayan Erbakan, 1967'de çoğunlukla Anadolu tüccarların tercihiyle Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Genel Sekreterliği'ne seçildi (Özdalga, 2007: 105).

Ancak Erbakan'ın TOBB başkanlığı bazı kesimleri rahatsız etti. Erbakan, İstanbul sermayesine karşı Anadolu sermayesini savunuyordu. O zamanki Demirel hükümeti her türlü kanuni hükmü hiçe sayarak Erbakan'ı polis zoruyla görevinden uzaklaştırdı. İstanbul sermayesinin koordine ettiği bu operasyon, Erbakan'ın Türk siyasetine hızlı bir giriş yapmasını sağladı (Çalmuk, 2000: 14).

Erbakan, ilk olarak 1968'de Senato için ve yine 1969'da Millet Meclisi için Demirel'in Adalet Partisi'nden milletvekili adayı olmak istediğinde, Demirel'in muhalefetiyle karşı karşıya kaldı. Çabaları başarısızlığa uğrayınca Erbakan, 1969 parlamento seçimleri için bağımsız katılmaya karar verdi. Konya'dan bağımsız milletvekili seçilerek TBMM'ye girdi (Özdalga, 2007: 106).

1970 yılında bir grup arkadaşı ile birlikte Milli Nizam Partisi'ni kurdu. Bu partinin kapatılması üzerine İsviçre'ye gitti. Milli Selamet Partisi'nin kurulması aşamasında yeniden Türkiye'ye geldi. 20 Ekim 1973 tarihinde yapılan kongrede MSP Genel Başkanı oldu. 1974-1978 döneminde üç ayrı koalisyon hükümetinde başbakan yardımcılığı yaptı (Şentürk, 2011: 341).

12 Eylül Askeri Darbesi'nde MSP kapatıldı, kendisi de tutuklandı. 19 Ekim 1983'de kurulan Refah Partisi'nin kuruluşunda siyasi yasaklı olduğu için yer alamadı ama siyasi yasakların kalkmasından sonra RP Genel Başkanı oldu. 28 Haziran 1996 yılında kurulan Refah-Yol Hükümeti'nde başbakanlık görevinde bulundu. 28 Şubat süreci olarak bilinen post modern darbe sürecinde görevini bırakmak zorunda kaldı. Refah Partisi kapatıldı, kendisi de siyasi yasaklı oldu. Yerine kurulan Fazilet Partisi'nde yer alamadı ancak Fazilet sonrası kurulan Saadet Partisi'nde bir ara genel başkan oldu. 27 Şubat 2011'de vefat etti.

Vasiyetine uygun olarak resmi devlet töreni tertip edilmedi. 1 Mart 2011 Salı günü önce Ankara'da Hacı Bayram Camii'nde sabah namazına müteakip cenaze

namazı kılındıktan sonra, cenazesi İstanbul'a getirilerek öğlen namazını müteakip Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazı sonrasında Zeytinburnu Merkez Efendi Mezarlığı'na defnedildi.

Elisabeth Özdalga, Erbakan'ın Türkiye'de demokratik sürece en önemli katkısını, kitle siyasetine önem vermesi olarak yorumluyor. İkinci ve belki de daha önemli katkısı olarak ise, hareketini Türk siyasetiyle bütünleştirmede ve böylece demokrasiyi zenginleştirmedeki nihai başarısı olarak görüyor (Özdalga, 2007: 128).

1.2 Milli Nizam Partisi

Araştırmacı yazar Şadiye Ay, Türkiye'de çok partili yaşama geçildikten sonra İslamcı hareket ve ideolojinin sağ partilere yöneldiği görüldüğünü iddia eder; “1945-1950 döneminde İslamcı- gelenekçi düşüncenin en önemli temsilcisi, Millet Partisi'dir. MP, İslamcıların desteklediği ciddi bir muhalefet partisi olmuştur. Daha sonra Milli Nizam Partisi kuruluncaya kadar İslamcılar genellikle Adalet Partisi'nin (AP) yanında yer almıştır. Ancak, AP'nin politikalarını beğenmeyen İslamcılar daha sonra AP'yi de bırakmışlar ve bağımsız bir siyasete yönelmişlerdir. Daha açık bir ifade ile 1950'lerde Demokrat Parti, 1960'larda da Adalet Partisi'nde örgütlenerek merkez sağ partiler içinde yer almayı tercih eden siyasal İslamcı akım, 26 Ocak 1970'te Millî Nizam Partisi (MNP) adıyla ayrı bir siyasi güç olarak ortaya çıktı” (Ay, 2004: 18). Milli Görüş'ün bu ilk göz ağrısının isim babası Sırat-ı Mustakim ve Sebilürreşat dergilerinin yayıncısı Eşref Edip'tir (Ertem, 2013: 27).

Cumhuriyet'in kuruluşundan beri ilk defa olarak siyasi hayatta İslamcı denebilecek bir partiye geçiş izni verilmesi MNP ile olmuştur. Bunun da yorumu; iktidarda olan AP'nin akış ve gidişine sekte vurmak için 1961 Anayasası'nın doğurduğu özerk kurumların varlığı ile yapılabilir. Ayrıca Türkiye'de 1969 yılında yapılan seçimlerde 1961 Anayasası'nın siyasi hayata aktardığı birçok partinin silinip

gitmesi ve Türkiye İşçi Partisi (TİP) gibi Solcu, MHP gibi Türkçü bir partinin Türk siyasi hayatında yer alması MNP gibi Dinci bir partinin gerekliliğini demokratik ortam içinde zorunlu kılmıştır (S. Albayrak, 1989: 67).

Ruşen Çakır, Mili Nizam Partisi'nin kuruluşuna giden yolu şu şekilde anlatmakta; “1967 yılında Süleyman Demirel liderliğindeki Adalet Partisi (AP) içindeki bir avuç milletvekili ile bir senatör, İslami motifleri ağır basan yeni bir arayış içine girmişlerdi. Kahramanmaraş Senatörü A. Tevfik Paksu, Adana Milletvekili Hasan Aksay ve Rize Milletvekili Arif Hikmet Güner'in çalışmalarına o tarihte Odalar Birliği Sanayi Dairesi Başkanı olan Prof. Necmettin Erbakan da dâhil oldu. Ancak bu parti girişimi, 1969 seçimlerine yetişmeyince, bazı isimlerin sağ partilerden ya da bağımsız olarak aday olması kararlaştırıldı. Erbakan Konya'dan AP aday adayı olarak başvurdu. Demirel tarafından veto edilince aynı ilden bağımsız aday oldu ve kazandı. Daha sonra "Bağımsızlar Hareketi" adını alacak olan bu girişimin diğer bağımsız adayları seçilemediler. 29 Ocak 1970'de 18 kişi Erbakan'ın liderliğinde Milli Nizam Partisi'ni kurdu. İki Adalet Partisi milletvekilinin katılımıyla MNP, TBMM'de 3 kişiyle temsil edilmeye başlandı” (Çakır, 2011: 544).

Milli Görüş üzerine ilk kez akademik araştırma yapan Ali Yaşar Sarıbay'a göre ise; “Milli Nizam Partisi'nin Türk siyasi hayatına doğmasına neden olan olay, Türkiye Odalar Birliği içindeki kişiler düzeyinde görülen bir çekişmeyle ilgilidir. 1966 yılında Türkiye Odalar Birliği Sanayi Dairesi Başkanlığı'na getirilen Prof. Dr. Necmettin Erbakan, 1968'de büyük ticaret ve sanayi çevrelerine karşılık "küçük ve orta çaptaki işadamlarının temsilcisi" olarak Odalar Birliği başkanlığına seçilmiştir. Ancak, görüşleri büyük ticaret ve sanayi kesiminin etkin olduğu İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları'nın tepkileri ile karşılaşan Erbakan; AP iktidarının Ticaret Bakanı tarafından başkan olarak tanınmayarak bu önemli karar merkezi yönetiminden hemen uzaklaştırılmış, hatta AP'den milletvekilliği aday adaylığı da veto edilmiştir. Odalar Birliği içindeki mücadele, Anadolu küçük ve orta girişimciliğinin Erbakan'ın önderliğinde bir siyasal parti olarak örgütlenmesini gerektiren boyutlara ulaşmıştır. Böylece Milli Nizam Partisi 26 Ocak 1970'de siyasal hayattaki yerini almıştır.

MNP'nin kuruluşunu zorunlu kılan nesnel koşullar, sanayileşen Türk toplumundaki işlevsel bölünmelerin keskinleşmesinin bir sonucu olmasına rağmen; basın ve kamuoyu, yeni partiyi ve yöneticilerini siyasal yollarla Türkiye'de İslamiyet'in destekleyicisi olarak nitelemiştir” (Sarıbay, 2011: 576).

MNP Türk siyasal hayatına "taşra kökenli, dindar, serbest meslek sahipleri ile yine taşrada ticaret ve sanayi ile iştigal eden dindar girişimcilerin" temsilcisi olarak girmiştir. MNP'nin temsil ettiği kitlenin iki temel özelliği vardı. Bunlardan ilki; Cumhuriyet'in tüm modernleştirme çabalarına rağmen, gelenekselliğini muhafaza etmiş ve giderek dindarlığını bir ideolojik kimlik haline dönüştürmüş olmaları. İkincisi ise; Anadolu'da küçük sermayeleri ile kurdukları küçük işletmelerde ticaret ve sanayi ile uğraşan Anadolu esnaf ve tüccarı oluşlarıdır (Maviş, ty: 125).

Amblemi, işaret parmağını kaldıran sağ bir yumruk olan partide, İslamcı bir söylem egemendi. Programında, milli ve manevi kalkınmaya önem verildiği belli oluyordu. Parti, ahlak ve fazilet kavramlarını ön plana çıkarttı. Serbest rekabetçi ekonomik anlayışa ve faiz sistemine karşı çıkarak, devlet müdahalesiyle ekonomide bir nizam sağlanması gerektiğini öne sürdü. Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (Avrupa Birliği) girilmesine de karşı çıkan parti, Türkiye'de ağır sanayi yatırımlarına hız verilmesi gerektiğini savundu.

Partinin Kuruluş Beyannamesi'nde; Aziz Milletimiz; Bugün, daima Hak'ka bağlılıkta, Hak'kı tutmakta, iyiyi destekleyici, kötüyü men edici hüviyetiyle insanlık tarihinin en ulvi mahreki üzerinde yürüyen Büyük Milletimizin çeşitli tesirlerle kendi yolundan saptırılması gayretlerinin hüküm sürdüğü oldukça uzun bir devreden sonra yeniden ulvi ve şanlı tarihi yörüngesi üzerine oturtulması için füzelerin ateşlendiği gündür. Milli Nizam Partisi; Milletimizi karışık ve karanlık devrelerden sonra aydınlığa götürecektir, onu parlak tarihi yörüngesi üzerine yeniden oturtmak için ateşlenen güçlü füzedir. Bugün bu füzenin ateşlendiği gündür. Bugün bu mutlu gündür. Bütün milletimize uğurlu ve hayırlı olsun. Ey daima Hak'kı tutmak, iyiyi

sağlamak ve kötüyü men etmek yolunda bulunmak üzere seçilmiş mümtaz ve Aziz Milletimiz! Deniliyordu (Manaz, 2005: 358).

Partinin 1. Olağan Kongresinde, Necmettin Erbakan konuşmasının bir bölümünde şu ifadeleri kullanıyordu: Açıkça ifade ediyorum ki, bizim partimizin kurucuları Sultan Fatih Hazretleri, Sultan Yıldırım Hazretleri, Sultan Murat, Sultan Melikşah, Ulubatlı Hasan, Orhan Gazi, Nizamül Mülk, Akşemseddin, Sultan Yavuz, Kılıçaslan, Alparslan, Gelenbevi Hazretleri, Sultan Hamid'tir (Şentürk, 2011: 353).

MNP, ilk olmanın getirdiği bir dizi sorunla boğuşmak durumunda kaldı. Bunların en önemlilerinden biri ideolojik belirsizlikti. Çünkü MNP kadroları, bağımsız bir İslamcı siyaset yapma konusunda tecrübesizdi. Zaten mevcut yasalar İslamcı temelde siyaset yapmayı büyük ölçüde kısıtlıyordu (Çakır, 2011: 546).

Hamza Türkmen'e göre MNP'nin temel sorunu, İslamcılık anlayışının sağcılıktan ve milliyetçilikten yeterince kopmamış olması; dolayısıyla "sağı bölme" ile suçlanmış olmasıydı. MNP, tarihi hamaseti öne çıkaran, İslami duyarlılığı yüksek ama çözümü sistem içinde arayan eklektik bir söylemin taşıyıcısıydı (Türkmen, 2014: 54).

Diğer yandan MNP'nin kurulduğu dönemde İslami camia içerisinde partiyi ve particiliği şirk olarak görenlerin, siyasal parti kurarak, sistem içerisinde olmanın işbirlikçilikle eşdeğer olduğuna inananların sayısı da bir hayli fazla idi. Bu da MNP'nin sistemin egemenleri ile olacak muhtemel çatışmalara ek olarak İslami camia içerisinde yer alan güçlü tarikat, cemaat ve İslami hareket yapılanmalarıyla da çatışacağının bir göstergesiydi (Yorgancılar, 2012: 94).

Başlangıçta Milli Görüş hareketi tepkisel bir toparlanış hareketidir. O günü toplumsal taleplerine tekabül etmişlerdir. O nedenle Milli Nizam'ın kurucuları bir kadrodan ziyade belli bazı ortak paydalar etrafında bir araya gelmiş bir ekiptir. Bir kadro değildi. Nitekim bazı taktik konularda aralarında ihtilaf çıkıp yolları ayrılmıştır. Bununla beraber Erbakan'ın kapatılan partilerin yerine yenileri kurulurken ortaya çıkan insan unsurunu uzun süren sohbetlerle bir eğitime tabi tutup lider ağırlıklı ve merkezi bir kadro oluşturduğu söylenebilir (Can, 2000: 18).

Büyük umutlarla ve gayretlerle kurulan Milli Nizam Partisi, Türk siyasal hayatında uzun ömürlü olamadı. Cumhuriyet Başsavcılığı, 5 Mart 1971'de, MNP hakkında "laikliğe aykırı çalışmalar yürüttüğü" gerekçesiyle dava açtı. Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 1971'de, partinin "laik devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması prensiplerine aykırı olduğu" gerekçesiyle kapatılmasına karar verdi. Milli Görüş Hareketi'nin ilk göz ağrısı MNP, sadece 1 yıl açık kalabildi. Ancak bu kısacık ömrüne rağmen, harekete rengini veren bir parti oldu.

1.3 Milli Selamet Partisi

Milli Görüş Hareketi'nin ikinci partisi Milli Selamet, 12 Mart Muhtırası'nın siyaset üzerindeki etkisinin azalmaya başladığı günlerde, 11 Ekim 1972'de kuruldu. Fakat genel başkan, MNP'nin kapatılmasından sonra yurtdışına giden, Almanya ve İsviçre'de ikamet eden Erbakan değil; onun MNP döneminden "dava arkadaşı" Süleyman Arif Emre'dir. Milli Görüş'ün daha sonraki Refah Partisi, Fazilet Partisi ve Saadet Partisi gibi siyasal örgütlenmelerinde de görülecek olan bu durumu, "emanetçilik" kavramının pratik bir zorunluluk olarak Türk siyasal yaşamına girmesi şeklinde değerlendirmek mümkündür (Küçükyılmaz, 2009: 94).

Erbakan'ın neden partinin başına geçmediğini Süleyman Arif Emre şöyle anlatıyor; "MSP kurulurken istişare edeceğimiz 40-50 kişilik arkadaş grubumuz

toplandı, içinde Necmettin Hoca da vardı. Uçağın yumuşak kalkış yapması gibi bizim de yumuşak kalkış yapmamız lazım. Hala 12 Mart'ın olağanüstü dönemi sürüyor. Onun için bir siyasi kuruluş yapacaksak, kritik şartları göz önünde tutarak bir yöntem takip edelim dedik. Mesela genel başkan başka birisi olsun fikrindeydik. Beni, genel başkanlığa münasip gördüler. Partiyi kurduk ve Anadolu çapında teşkilatlanmaya başladık" (Çalmuk, 2000: 27).

Partinin amblemi kulpu kalp şeklinde olan ve dik duran bir anahtardır. Erbakan, amblemle ilgili olarak; kalp şekli manevi kalkınmayı, diğer kısımlar maddi kalkınmayı temsil eder. Anahtar ağız kısmı da bayrak gibi siyasi zaferi temsil eder yorumunu yapar (Şentürk, 2011: 348).

Şimdi Ak Parti Milletvekili olan Mehmet Metiner, otobiyografik eseri Yemyeşil Şeriat Bembeyaz Demokrasi'de MSP'yi bakın nasıl anlatıyor: Biz MSP'yi sadece bir parti olarak değil, İslami mücadelenin siyasi öncüsü olarak da gördük. Bu yüzden de bağlılığımız dinsel temeldeydi. Sahabenin Peygamber'e bağlılığı hangi ölçüde ve kertedeysen Erbakan önderliğine bağlılık da o ölçüde ve kertedeydi. İtaat anlayışımızın tüm referanslarını Peygamber-Sahabe ilişkisi bağlamındaki örnekler oluştururdu. Erbakan Hoca, siyasi bir partinin sıradan bir lideri olarak değil, kendisine biat edilmesi gereken dini bir önder/ lider olarak kabul edilirdi (Metiner, 2004: 31).

Genel başkan Süleyman Arif Emre ile girdiği 14 Ekim 1973 seçimlerinde MSP tam bir zaferle çıktı. 1 milyon 200 bin oy aldı, %11'lik bu oyla 48 milletvekiliyle meclise girdi. Seçimlerin hemen ardından MSP'nin kuruluş çalışmaları içinde yer alan ancak bir önceki parti MNP'nin kapatılmış olmasından dolayı partiye hemen dönmeyen Necmettin Erbakan, MSP'ye resmen 1973'ün Mayıs ayında katıldı, 20 Ekim 1973'te de partinin genel başkanı oldu (Çakır, 2013: 758).

Seçimden birinci parti olarak çıkan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 181, Adalet Partisi (AP) 149, Demokratik Parti (DP) 45, Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) 13, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 3, Türkiye Birlik Partisi (TBP) 1, Bağımsılar 5 milletvekili çıkarmıştı. TBMM aritmetiği bir koalisyonu zorunlu kılıyordu. Tabir yerindeyse MSP, amblemi gibi anahtar bir konuma gelmişti. Bu aşamada Erbakan'ın pragmatik davrandığını söylemek yanlış olmaz. İktidara gelebilmek adına tabandaki muhalefete rağmen CHP ile koalisyona yeşil ışık yakmıştır ve 26 Ocak 1974 tarihinde koalisyon protokolü imzalanmıştır. Ancak her iki partinin de tabanını ikna etmesi pek kolay olmadı. MSP'ye bu koalisyon hükümetinde Başbakan Yardımcılığı, İçişleri Bakanlığı, Din İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verildi (Nebati, 2014: 155).

"Umudumuz Ecevit" diye haykıranlar, artık iktidara doğru yürümeye başlamışlardı bile. 7 Şubat 1974'te CHP gibi MSP de artık iktidar oluyordu. CHP 1950'den sonra hiç bir şekilde tek başına iktidar olmamıştı. 1961'den sonra bir kaç yıl İsmet Paşa sayesinde koalisyonlarda yer almış, 1965'den sonra ise bu tür bir ortaklığa bile kavuşamamıştı. MSP ise yeni bir siyasi örgüt durumundadır. "Ezilmiş ve horlanmış İslamcılar" demokratikleşme ve siyasi arenada milliyetçi, muhafazakâr, sentezci siyasi akımlardan kendilerini soyutlamış bir halde hem parlamentodalar ve hkmettedirler artık (S. Albayrak, 1989: 84).

Koalisyon kurulmasına kurulmuştu ancak her iki partinin de dünya görüşlerinin ve siyasal duruşlarının farklılığından dolayı hükümetin ömrünün uzun olmayacağına dair kamuoyunda bir inanış vardı. Ecevit- Erbakan ikilisi ise hükümet kurma çalışmalarında iki parti arasında her konu derinliğine ve ayrıntılı olarak konuşulmuş ve nelerin yapıp yapılmayacağı ayrıntılı bir biçimde konuşulup imza altına alınmıştır (Yorgancılar, 2012: 264).

Ancak, zaten pamuk ipliğine bağı olan koalisyonu bozmaya kadar götüren olay, af kanunu oldu. Hükümet programında af konusu bulunmaktaydı. MSP grubu affa şiddetle karşı çıkıyordu. Karşı çıkışın temelinde TCK'nın 141 ve 142. maddeleri kapsamında olan solcuların affedilmesi yatıyordu. Gerek parti içinde gerekse partiyi destekleyen kitlelerde solcuların affedilmesine karşı ciddi tepki bulunmaktaydı. Haftalarca süren genel idare kurulu ve MSP meclis grubu görüşmelerinde bir türlü af konusunda olumlu bir karar çıkmıyordu. Nihayet konu meclise geldi. MSP milletvekillerinin TCK'nın 163. maddesi gereği laikliğe aykırı davranışta bulunanların affını desteklemeleri ile bu madde kapsamındaki suçlar affa girdi ama 20 kadar MSP'li milletvekilinin ret oyu sebebiyle TCK'nın 141 ve 142. maddeleri kapsamında olan solcuların affedilmesi maddesi kabul edilmedi. Parti içerisinde özellikle Nurcu kökenli milletvekillerinin ret oyu kullanması partideki Nakşi kökenlilerin parti disiplinine aykırı davranan Nurcu gruba tepkisini artırırken diğer yandan da CHP'nin koalisyon ortağına güvenini sarstı (Şentürk, 2011: 359-360).

CHP- MSP koalisyon hükümeti dönemindeki en önemli olay, hiç şüphesiz Kıbrıs'a yapılan askeri müdahaledir. Kıbrıs Barış Harekatı, koalisyonun yapmış olduğu en önemli icraat iken aynı zamanda iki parti arasındaki anlaşmazlığı derinleştirici bir görevde görmüştür. CHP'nin, askeri harekâtı Ada'daki Türklerin aleyhine muhtemel gelişmeleri önlemek ve güney kıyılarımızın güvenliğinin sağlanmasıyla sınırlandırmak istemesine karşılık MSP, Ada'nın taksimini gerçekleştirici düzeye gelinceye kadar harekâtın devam etmesinden yana olmuştur (Sarıbay, 2011: 585).

Kıbrıs'ta Yunanistan'ın oldu bittiye getirme çabaları sonunda Türkiye'de bardağı taşırmış ve Türk ordusu 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'a çıkarma yapmıştır. Kıbrıs'a çıkarma yapılmasında Erbakan'ın rolü büyük olmuştur. MGK toplantısında Ecevit, sorunun sulh yoluyla çözülmesi için İngiltere'ye gideceğini açıklamış ama Erbakan, İngiltere'nin Türk tezini kabul etmeyeceğini, vakit kaybedilmeden harekâta başlanmasını istemiştir. Sonuçta Ecevit görüşmeler için İngiltere'ye gitmiştir. Daha havaalanında Ecevit'i yolcu ettikten sonra başbakanlık

vekâleti kendisinde olan Erbakan, Genel Kurmay Başkanı'na harekât yapma talimatını vermiştir. Ülkeye eli boş dönen Ecevit, harekâttan başka yol olmadığını açıklamış ve zaten hazırlıklarını ikmal eden Türk ordusu Kıbrıs'a çıkarma yapmıştır bile (Şentürk, 2011: 360).

Kıbrıs Harekâtı sonrasında tartışmalar artmış, hareket emrini kimin verdiği haberi uzun süre gündemde kalmıştır. Her ne kadar MSP kanadı, harekât emrini kendilerinin verdiğini söyleseler de Ecevit, Kıbrıs Harekâtı'nın kahramanı sıfatını çoktan yakıştırmış ve ortalıkta bir komutan edasıyla dolaşmaya başlamıştır (Yorgancılar, 2012: 293).

Ali Yaşar Sarıbay'a göre ise Kıbrıs sorununa ilişkin koalisyon ortakları arasında çıkan sürtüşmeyi, askeri harekâtın MSP'li bakanların zoruyla başlatıldığını yayarak, bizzat MSP'liler yaratmışlardır. MSP'li basın bunu özellikle yaymış, on bir CHP'li bakanın çekimser kaldığı ve başta Ecevit olmak üzere diğer CHP'li bakanların harekâta karşı çıktığı, harekâtın MSP'li bakanların direktmesiyle başlatıldığı sürekli yinelenmiştir. Şüphesiz MSP'yi böyle davranmaya iten neden, askeri harekâttan sonra Ecevit'in kamuoyunda kazandığı saygınlık olmuştur. MSP bu tür söylentileri yayarak bunu önlemeye çalışmıştır denilebilir (Sarıbay, 2011: 585).

Partiler arası gerilime rağmen, bu dönemde MSP'nin pek çok icraatına karşı çıkılmaz. Örneğin binden fazla köy camisinin proje bedellerinin devletçe karşılanması, beş bin imam-müezzin ve Kur'an Kursu hocası kadrosunun açılması, İmam-Hatip okulu mezunlarının diğer liselerden mezun olanlarla aynı haklara sahip olması, bütün ortaokul ve liselere ahlak derslerinin konması bunlardan bazılarıdır (Nebati, 2014: 157).

Hulusi Şentürk'e göre; "CHP-MSP Koalisyon hükümetinin ne kadar uyumsuz olduğu kamuoyunda da açıkça görülmekteydi. Başbakan Ecevit, MSP Genel Başkanı

ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'a güvenemiyor, onunla hükümeti sürdürebileceğine inanmıyordu. Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında "Karaoğlan" olarak adlandırılmıştı ve Kıbrıs Fatihisi olarak destek seviyesinin çok yukarıda olduğunu düşünmekteydi. Bu sebeple hükümetten istifa etmeye ve erken seçime gitmeye karar verdi. Başbakan Ecevit, 17 Kasım 1974'te istifa etti. Önce Af kanunundaki anlaşmazlık, ardından da Kıbrıs Barış Harekâtı'nın meyvesini yeme konusundaki tamahkârlık neticesinde, 7 aylık koalisyon dönemi sona ermiş oldu. Ancak muhalefet partileri erken seçime destek vermiyorlardı. 12 Nisan 1975'de meclisteki dört sağ parti de birleşerek Milliyetçi Cephe hükümetini kurdu. Başbakan'ın Süleyman Demirel olduğu koalisyonda Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Cumhuriyetçi Güven Partisi yer alıyordu. MSP, bir kez daha koalisyon ortağı olmuştur" (Şentürk, 2011: 362).

Dört farklı görüşün bir araya geldiği koalisyon hükümeti aslında aynı istikamet üzere olan partilerden oluşmuyordu. Adalet Partisi, muhafazakâr ve liberal bir yapıda "Milliyetçiliği" savunurken, Milliyetçi Hareket Partisi Atatürk milliyetçiliği esassından yola çıkıp, Ziya Gökalp'in "Türkçülüğünü" savunuyordu. Bir yandan Nurcular diğer yandan Süleymancılar her iki partinin "pay alma" alanı içine girmişlerdi. Milli Selamet Partisi'nin konumu ise farklıydı. Çünkü MSP, Atatürk ve devrimlere karşı olduğu iddiası ile suçlanırken öte yandan da "Milliyetçi" güçlerin "dini istismar" etme yaygarasına muhatap oluyordu (S. Albayrak, 1989: 151).

Dört partili koalisyon, 5 Haziran 1977'deki Genel Seçime kadar güç bela gitti. Her kafadan farklı bir sesin çıktığı koalisyonun büyük ortağı Adalet Partisi, seçimden tek başına iktidar olarak çıkmayı hedefliyordu. MSP de, oyunu artırıp meclise daha güçlü gelmek istiyordu. Ne var ki, 1977 Genel Seçimleri ne AP'nin ne de MSP'nin umduğu sonucu verdi. Bir önceki seçimde 48 milletvekili çıkaran MSP, bu kez milletvekillerini yarı yarıya kaybetmiş, %8 oy oranı ile 24 milletvekili kazanmıştı. Şüphesiz bunda MSP'nin hem CHP ile hem de diğer partilerle birlikte koalisyon hükümeti kurması neticesinde yıpranmış olması büyük pay sahibidir (Hasırcı, 2006: 60).

CHP, %41 oy almasına rağmen elde ettiği 213 milletvekili hükümet kurmasına yetmediği için Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel tarafından AP-MSP-MHP'den oluşan yeni bir hükümet kuruldu. MSP Lideri Erbakan, 2. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nde yine devlet bakanı ve başbakan yardımcısı oldu. Bu hükümet kamuoyunda ve siyasal çevrelerde 2. Milliyetçi Cephe hükümeti olarak adlandırıldı. 21 Temmuz 1977'de kurulan hükümet, 5 Ocak 1978'e kadar devam etti. MSP, böylece toplam 4 yıl süreyle hükümet ortağı oldu. 2. MC döneminde enflasyonun, işsizliğin, anarşinin, koalisyon ortaklarının partizanlığı bile aşan kadrolaşma politikalarının ve dış politikadaki tutarsızlıkların kamuoyuna yarattığı rahatsızlıkla birleşince hükümet daha fazla dayanamadı. 1978'de AP'den ayrılan 11 milletvekilinin CHP'ye katılımıyla bu hükümet düştü ve CHP hükümeti kuruldu.

Milli Selamet Partisi, iktidar ortağı olarak, gerek manevi gerek maddi kalkınma alanlarında öngördüğü politikaları uygulamaya büyük özen göstermiştir. Koalisyonlarda doğan sürtüşmelerin önemli nedenlerinden biri MSP'nin bu tutumudur. MSP, Türkiye'nin sanayileşmesinde öncülük görevini devlete yüklemekte ve bunu "sanayide devlet" sloganıyla dile getirmektedir. Manevi kalkınma alanında ise, İmam-Hatip okullarını, Kur'an Kurslarını hızlı bir şekilde yaygınlaştırma çalışması, kendi ideolojisi doğrultusunda hareket ettiğinin göstergesidir (Sarıbay, 2011: 590).

Milli Selamet Partisi'nin Ekim 1978'de yapılan 4. Olağan Kongresi, Milli Görüş Hareketi'ne damga vurmuş bir kongredir. Kongre öncesinde Korkut Özal'ın liste çıkaracağı söylentisi yayılmıştır. Özal böyle bir çaba içindedir ancak aradığı desteği bulamayınca genel başkanlığa aday olmaz. Buna karşılık parti yönetim kurulu için muhalif liste çıkarılır. Kongre, Erbakan'ın tek aday olduğu ama yönetim kurulu için iki listenin yarıştığı bir süreç olur. Sert tartışmaların yaşandığı kongrede muhalif listeden Korkut Özal, Kadir Mısıroğlu ve Mustafa Yazgan, Hoca'nın listesini delerek yönetime girer (Şentürk, 2011: 366).

Erbakan'ın kongrede yaptığı konuşma, bir anlamda Milli Görüş'ün ne olduğuna dair de önemli bir veridir; "Herhangi bir kimse Malazgirt'te inanişının şahlanışını yaşamadan, Kosova'da, Niğbolu'da bir kılıç olup parlamadan, Ulubatlı Hasan olup İstanbul'u fethetmeden, Sultan Fatih olup atını denize sürmeden, Kanuni olup şanlı ordularıyla Avrupa'nın içlerine yürümeden, Seyit Çavuş olup 250 kiloluk mermiyi "Ya Allah"□ deyip namluya sürmeden, bir insan Sakarya'nın siperlerine girmeden ve Kıbrıs'ta düşman tahkimatının arasından geçmeden Milli Selamet'in ne olduğunu anlayamaz." (Erbakan, <https://www.youtube.com/watch?v=qVfZ6uS8TOA> Erişim Tarihi: 15.08.2014).

Milli Görüş'ün ikinci partisi 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonucunda kapatıldı. Ancak darbeden sadece bir hafta önce Konya'da yapılan Kudüs mitingi, bir çokları tarafından darbe gerekçesi olarak gösterildi. Peki, Konya'daki mitingin mahiyeti ne idi? İsrail, 23 Temmuz 1980'de Kudüs'ü İsrail'in ebedi başkenti olarak ilan etti. Söz konusu kararın 30 Temmuz 1980 tarihinde İsrail parlamentosu Knesset'te onaylanması üzerine 28 Ağustos 1980'de Türkiye, tepki olarak Kudüs'teki Başkonsolosluğu kapatıp İsrail ile ilişkilerini maslahatgüzarlık seviyesine indirdi. Ancak muhafazakâr çevrelerin söz konusu karar dolayısıyla İsrail'e tepkisi bununla sınırlı kalmadı. Milli Selamet Partisi Genel Merkezi, kendisine yakın çevrelerin bu tepkisini dile getirebilmesine olanak tanımak için 6 Eylül 1980'de Konya'da bir "Kudüs'ü Kurtarma Mitingi" düzenlemeye karar verdi.

Konya Belediye Başkanı MSP'li Mehmet Keçeciler'in önderliğindeki Tertip Komitesi'nin hazırladığı ve MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın da katıldığı mitinge, Konya ve çevre illerden gelen yaklaşık 100 bin kişi katıldı. Miting adeta Türkiyeli Müslümanların gövde gösterisine sahne olmuştur. Kelime-i Tevhid yazılı yeşil bayraklar, Mescid-i Aksa posterleri, Müslümanların ayağa kalkmaya çağıran dövizler, yapılan ateşli konuşmalar devleti fazlasıyla rahatsız etmişti (Çalmuk, 2000: 59).

Mitingin ardından Konya Cumhuriyet Başsavcılığı, Siyasi Partiler Kanunu hükümlerince MSP hakkında soruşturma başlattı. Özellikle İstiklâl Marşı'nın alandaki küçük bir grup tarafından protesto edilmesi, dönemin başbakanı Süleyman Demirel'i bile kızdırmıştı. Bu mitingin, 6 gün sonra gerçekleşen 12 Eylül Darbesi'nin gerekçelerinden biri olduğu, Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Haydar Saltık tarafından, 29 Ekim 1980 tarihinde yapılan bir basın toplantısında dile getirilmiş ve "Konya mitingi 12 Eylül'e gelinmesinde bardağı taşıran son damla olmuştur" değerlendirmesini yapmıştı. MSP'liler Konya mitingi sebebiyle yargılandılar, beraat ettiler. Ancak Erbakan'ın da aralarında olduğu üst düzey yöneticilere ise siyaset yasağı kondu (Çakır, 2011: 547).

1.4 Refah Partisi

Millî Selamet Partisi, 12 Eylül 1980 askeri harekâtından sonra kapatılmıştı. Millî Güvenlik Konseyince (MGK) siyasi partilerin yeniden kurulup faaliyet göstermesine izin verilmesi üzerine 19 Temmuz 1983'te avukat Ali Türkmen başkanlığında Millî Selamet Partisi'nin görüşlerini benimseyen Refah Partisi (RP) kuruldu. Kurucularının Millî Güvenlik Konseyi tarafından birkaç defa veto edilmesi sebebiyle, kadrosu, kanunların öngördüğü zamanda tamamlanamadığından 1983 seçimlerine katılamadı. Daha sonra kurucu üyeler arasından veto edilmeyen Ahmet Tekdal parti başkanlığına getirildi. Refah Partisi ülke çapında çok kısa zamanda bütün teşkilatını kurdu. Programında manevi kalkınmaya ve sanayileşmeye ağırlık vereceğini belirterek, Millî Selamet Partisi'nin muhafazakâr-dini oy tabanına yerleşti. İlk olarak 25 Mart 1984'te Ahmet Tekdal başkanlığında yerel seçimlere katıldı. Oyların %4,44'ünü alarak Urfa ve Van belediye başkanlıklarını kazandı (Çalmuk, 2000: 96).

Hilal - Başak sembolü Refah Partisi, Milli Görüş Hareketi'nin 3. partisi olarak siyaset sahnesine çıktı. Amaç, MSP sonrası sahipsiz kalan kitlenin yeni adresi

olmaktı. Milli Görüşçüler disiplini vurgulayan "Nizam'dan", manevi vurgusu yüksek "Selamet'e" geçmişlerdi. Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine geçiş yıllarındaysa "Refah" adını seçmeleri sadece bir rastlantı değildi. 1980'lerin ilk yılları Milli Görüş geleneğinin, her şeyden önce sürekliliğini garanti altına alma çabalarıyla geçti. 12 Eylül askeri rejimi, MSP'nin mal varlığına el koymuş, önde gelen isimlerine siyaseti yasaklamıştı. Bunlardan daha önemlisi, eski MSP'li İçişleri Bakanı Korkut Özal'ın kardeşi ve kendisi de bir dönem MSP'den İzmir milletvekili adayı olmuş Turgut Özal, "dört eğilimi birleştirerek" kurduğu Anavatan Partisi'ne MSP'den ve ona yakın çevrelerden çok sayıda nitelikli kadro devşirmişti. Refah Partisi'nin siyasi hayata damga vurması için yasakların kalkmasını ve Necmettin Erbakan'ın 11 Ekim 1987'de yapılan RP 2. Kongresi'nde genel başkanlığa seçilmesini beklemek gerekecekti (Çakır, 2011: 548).

RP sözcüleri, görüntüleri, beyanları ve ilişki kurma biçimleri itibariyle kendilerini sui generis bir İslam yorumunun siyasi adresi olarak takdim ediyorlar. Beyanlarda sıklıkla kullanılan İslami terminoloji, giyim-kuşamdaki sünnete uygun sakallar ve başörtüsü, toplumsal ilişkiler alanında İslami kriterlere yapılan göndermeler bu anlamda İslamcı görüntünün ilk elde anlaşılan unsurlarıdır. Bunların hemen peşinden gelen "İslam ortak pazarı, faizsiz düzen" programları ve Batı'ya yönelik yoğun eleştiriler RP'nin İslamcı siyasi konumunu pekiştiriyordu (Bostancı, 1998: 34).

12 Eylül Askeri Darbesi'nin ardından ilk yapılan serbest seçim; 6 Kasım 1983'te yapılan genel seçimdir. Seçimlere sadece Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), Halkçı Parti (HP) ve Turgut Özal'ın Genel Başkanlığını yaptığı Anavatan Partisi (ANAP) katılım hakkı kazanır. Refah Partisi, Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti ile birlikte 1983 seçimlerine katılamaz. Üç parti arasında yapılan seçimleri dört eğilimi birleştiren Anavatan Partisi, oyların yüzde 45'ini alarak kazanır. Genel Seçimlere kasıtlı olarak sokulmayan Refah Partisi, ilk olarak 25 Mart 1984 Yerel Seçimlerine katılır. Mevcut ilçelerin yarısında ve beldelerin ise yüzde

16'sında aday çıkaran RP, toplamda yüzde 4,4 oy oranı ile sonuncu olur (Şentürk, 2011: 479).

Ekrem Kızıldaş'a göre; "Refah Partisi, güçlü Anavatan rüzgârı karşısında kendisini güçlkle ayakta tutuyordu. MSP zamanında alınan oyların henüz yarısı partiye dönmemişti. Bunda şüphesiz Erbakan'ın siyasi yasaklı olması ve partinin başında bulunmamasının büyük etkisi vardı. 6 Eylül 1987'de yapılan referandum ile Erbakan dâhil Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Erdal İnönü gibi isimlerin siyaset yapma yasağı kaldırılınca, Millî Selamet Partisi eski genel başkanı Necmettin Erbakan, 11 Ekim'de Refah Partisi genel başkanlığına seçildi. Eski siyasilerin politikaya dönmesini istemeyen Başbakan Özal, referandum sonrası kötü bir sürpriz yaptı. Normalde 1988 sonunda yapılması gereken genel seçimlerin, Kasım 1987'de yapılacağını açıkladı. Bu, halkoylaması sonucundan hemen sonra partilerinin başına geçeceği bilinen liderlere, seçimlere hazırlanmaları için yeterli zaman bırakmamak için alınmış bir karardı. Neticesinde yedi partinin girdiği seçimden yüzde 7,1 oy oranına ulaşan Refah Partisi, beşinci büyük parti oldu. Ancak Yüzde 10 barajını aşmadığı için meclise giremedi" (Kızıldaş, 2011: 241).

RP, ilk sandık başarısını 26 Mart 1989 seçimlerinde oyların yüzde 9,8'ini ve Konya, Şanlıurfa, Sivas, Van, Kahramanmaraş il merkezlerinde belediye başkanlıklarını alarak gerçekleştirdi. Bu seçim, Refah Partisi'nin yükselişini gösteriyordu artık. Psikolojik eşik olan yüzde 10'un her an aşılabileceğinin göstergesiydi. 20 Ekim 1991 tarihinde yapılan genel seçimleri Refah Partisi'nin rüştünü ispatladığı ilk seçim olur. 1991 seçimine giden süreçte RP'nin geleneksel propaganda yöntemlerini değiştirerek, kitlesel bir parti olmaya yönelik adımlar attığı söylenebilir. RP, taşranın az gelişmiş sanayisinin yükseliş istemini ve muhafazakâr dini eğilimlerini temsil eden bir parti olmakla birlikte, toplumun tüm dezavantajlı kesimlerini kucaklayan bir söylem geliştirir. Nitekim 1991 seçim kampanyası içinde yer alan "Babamı işten attılar, Refah Partisi iktidarında babam işsiz kalmayacak", "İki yakamız bir araya gelmiyor, Refah iktidarında iki yakamız bir araya gelecek",

"Köylü çalışıyor karşılığını alamıyor, Refah Partisi iktidarında köylü emeğinin karşılığını alacak" gibi sloganlar bu dönüşümün göstergesidir (Nebati, 2014: 159).

Mücahit Küçükylmaz'a göre; "bu dönemde Genel Başkan Yardımcılığı görevinde bulunan Bahri Zengin'in öncülük ettiği kitlelere açılma, merkez sağa yaklaşma stratejisi uygulandı. Böylece ılımlı sağ seçmenin ve politikacıların kafalarındaki soru işaretleri azalmış oldu. Bir süreden beri RP içinde bir değişimin gerekliliğini ve partinin geleneksel tabanının dışına çıkmadan iktidar olamayacağını savunan Bahri Zengin, sosyalist aydınların da bulunduğu çeşitli toplumsal gruplarla tartışma toplantıları düzenleyerek RP yöneticileri ile onları bir araya getirdi. Başlıca açık kadınlar, işçiler, memurların da yer aldığı duvar afişleri ve gazete ilanlarında daha çok yoksulluk ve yolsuzluk sorunları öne çıkarılarak RP'nin salt ideolojik bir parti olmadığı, vatandaşların güncel ve acil sorunları konusunda da duyarlılık taşıdığı mesajı verildi" (Küçükylmaz, 2009: 110).

İslam'ın siyasallaşması sürecinde 25 yıl büyük mesafeler kat etmiş olan Milli Görüş Hareketi, 11 yıldır meclise girememesinin taban ve tavan olarak sıkıntısını çekiyordu. 1991 seçimleri bunun için önemli bir fırsattı. RP, 1991 seçimleri öncesinde çok zorlu bir sürecin içinde kendisini buldu. Refah Partisi seçimlere ittifak yaparak girmek istiyor, mecliste daha çok sandalye ile temsil edilmeyi planlıyordu. Bu kapsamda Kürt tabanına hitap eden Halkın Emek Partisi (HEP) ile Refah Partisi arasında ittifak görüşmeleri başladı. İki partinin de üst düzey isimleri arasında süren görüşmeler anlaşmazlıkla sonuçlandı. Bunda Refah Partisi içerisindeki milliyetçi kanadın HEP ile ittifak istememesi büyük rol oynadı. Bu kez ibre milliyetçi tabana hitap eden Alparslan Türkeş liderliğindeki Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve Aykut Edibali'nin Genel Başkan olduğu Islahatçı Demokrasi Partisi'ne (IDP) döndü (Çalmuk, 2000: 108).

Hulusi Şentürk'e göre; "Aydınlar Ocağı, Birlik Vakfı ve Yazarlar Birliği gibi kuruluşlar bu ittifak çalışmasının kamuoyunda en büyük destekçisiydi. İslamcı-

milliyetçi ittifakının kurulması için kamuoyu baskısı oluşturmaya başladılar. Özellikle Zaman ve Türkiye gazeteleri de bu kampanyaya destek verdi. İttifakın en fazla isteklisi IDP idi. Çünkü bu partinin oy oranı çok düşüktü ve en iyi ihtimalle %3 civarında oy alabilirdi. MÇP yönetiminde de ittifak ağır basıyordu. Çünkü MÇP'nin barajı aşacak oy alması mümkün görünmüyordu. RP içinde ise ittifak konusunda tam bir karmaşa ve çatışma hali hâkimdi. Özellikle Kürt kökenli partililer milliyetçi partilerle ittifaka karşı çıkıyorlardı. Onlar HEP ile ittifak yapılması düşüncesindeydi. Milletvekili listelerinin Yüksek Seçim Kurulu'na teslim edileceği saate kadar ittifakın kiminle yapılacağı netleşmemişti. Listeler teslim edildiğinde Refah Partisi, Milliyetçi Çalışma Partisi, ve Islahatçı Demokrasi Partisi üçlü ittifakı tamamlanmıştı. Bunun üzerine özellikle Doğu ve Güneydoğu teşkilatları ayağa kalktı. Altan Tan, Yakup Hatipoğlu, Fuat Fırat, Haşim Haşimi başta olmak üzere Kürt kökenli birçok partili istifa etti” (Şentürk, 2011: 482).

Ruşen Çakır'a göre; ittifak kararı, RP'nin ideolojik-fikri bünyesini belirleyecek iki temel tercihi yapması anlamına geliyordu: Yeniden sağcılaştırmak ve Türk İslamcılığına sığınarak Kürt İslamcılığı ile yolunu ayırmak. RP, milliyetçi-muhafazakâr rotaya girmekle, sağ ile sol dışında İslamcılığı "üçüncü bir yol" olarak tanımlama çabasından vazgeçmiş oldu (Çakır, 2013: 760).

Ali Bulaç da bu ittifaka eleştirel gözle bakmaktadır. Bulaç'a göre; bu ittifakla RP büyük bir yara aldı ve Kürt tabanını geniş ölçüde kaybetti. Bu, PKK'nın gelişme zeminini kolaylaştıran önemli bir husustu. Bu ittifak, basit bir seçim ittifakı ötesinde, bir projenin parçasıydı. Bu sayede Kürtler ve Kürt hareketiyle İslam arasındaki ilişki koparılacak istendi ki, bu PKK'nın gelişmesini sağladı (Bulaç, 2009: 204).

İttifakı eleştirenlerden bir diğer önemli isim de Abdurrahman Dilipak idi. İttifak RP'nin Güneydoğu'daki gücünü zaafa uğratmıştır diyen Dilipak, RP'nin Kürt sorununu çözme noktasından uzaklaştığını ileri sürmüştür: RP'nin Güneydoğu'da kemikleşmiş yüzde 5'lik bir oyu vardır. Türkiye'nin öteki bölgelerindeki Güneydoğu

orijinli oyları da yüzde 2 olarak hesap ederseniz bu oy gücünün yüzde 10'lara ulaştığı görülür. RP'nin MÇP ittifakından sağladığı oy desteği yüzde 2 kadardır. Bu ittifak vesilesi ile gelen oyları da yüzde 2 olarak hesap ettiğinizde RP'nin yine bu pazarlıktan zararlı çıktığı anlaşılabacaktır. Kaldı ki kendi tabi oyunu riske ederek geçici bir oya talip olunmuştur. Daha da önemlisi RP ile rekabet edecek politik bir güç yeniden hayata döndürülmüştür (Çalmuk, 2000: 108).

İttifak, Haksöz Dergisi çevresince de kıyasıya eleştiriliyordu. Derginin seçimden sonraki ilk sayısında ittifakın olumsuzluğuna dikkat çekici bir yazı kaleme alınmıştı. RP ittifakının Müslümanlar açısından en olumsuz sonuçları Güneydoğu ile ilgilidir. Bu bölgede Müslümanların ırkçılık karşıtı ümmetçi politikaları MÇP gibi Türk ırkçısı bir parti ile yapılan ittifak sonucunda ağır bir darbe yemiştir. Daha fazla milletvekili çıkarmak gibi pragmatik yaklaşımlar sonucunda oluşturulan ittifak, şimdiden bölgede PKK'nın ekmeğine yağ sürmüştür. Bölgedeki Müslümanlar da en azından küstürülmüş, incitilmiştir. Bundan böyle bölgede zaten hassas bir konumda bulunan Müslümanları daha güç şartlar beklemektedir, denilmiştir (Y. Çakır, 1991: 22).

20 Ekim 1991 Milletvekili Seçimleri'nde Refah Partisi'nin oluşturduğu ittifak, oyların yüzde 16,8'ini alarak 62 milletvekili kazandı. Belki umulduğu kadar olmamıştı ancak fena da değildi. Seçimi birinci olarak bitiren Süleyman Demirel'in DYP'si yüzde 27 oy oranıyla 178; Mesut Yılmaz Genel Başkanlığındaki ANAP yüzde 24'lük oy oranıyla 115 HEP ile ittifak yaparak seçime giren Erdal İnönü'nün SHP'si yüzde 20,7 ile 88, Bülent Ecevit'in DSP'si de yüzde 10,7 ile 7 milletvekili çıkarmıştı. Refah Partisi ile ittifak halinde seçimlere giren MÇP ve IDP seçimlerden kısa bir süre sonra, 15 Ekim 1991'de RP'den istifa ederek kendi partilerine geçtiler. 62 milletvekilinden 19'u MÇP, 3'ü de IDP milletvekili idi artık ve Refah Partisi'nin 40 sandalyesi kalmıştı (Kızıldaş, 2011: 306)

Demirel liderliğindeki Doğru Yol Partisi, İnönü liderliğindeki Sosyal Demokrat Halkçı Parti ile koalisyon kurunca Refah Partisi'nin muhalefet mesaisi de başlamış oldu. ANAP ile DYP arasındaki çekişme RP'ye yarayacaktı. Bir yandan genel merkezde Bahri Zengin öncülüğünde, diğer yandan da Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, Abdullatif Şener gibi genç yüzlerle kitlelere açılma politikasını sürdüren RP, aynı zamanda Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan, İmdat Kaya, Hasan Mezarıcı gibi hitabeti güçlü siyasetçiler üzerinden geleneksel tabanıyla bağlarını sağlam tutmaya devam etti. Denebilir ki; MÇP ve IDP ile yapılan ittifak nedeniyle Güneydoğu'da kaybedilen oylar dışında, Milli Görüş tabanında hemen hemen fire verilmedi. 1993 yılında Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ölümü, ardından terör ve ekonomi konularında başarı sağlayamamakla eleştirilen Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanlığı'na seçilmesi, merkez sağda süren sahiplik kavgasını iyice kızıştırdı ve yıpratıcı hale getirdi. RP ise, Adil Düzen adını verdiği iktisadi ağırlıklı sistem önerisiyle, hem terör ve yoksulluk nedeniyle büyük kentlerin varoşlarında toplanmış kitlelere umut olmakta hem de ANAP bünyesinden kopmaya hazır fakat kendisine mekân arayan tarikat ve cemaat oyları için yeniden bir adres haline gelmekteydi (Küçükyılmaz, 2009: 113).

1991 seçimleri, Milli Görüş hareketinin ideolojik çizgisine gölge düşürmekle birlikte önünü alabildiğine açtı. Artık TBMM'de temsil edilen RP, diğer partilerin krizlerinden de alabildiğine istifade edip, disiplinli, dinamik ve fedakâr örgütü aracılığıyla hızla kitleselleşmeye başladı. Artık MSP döneminin dışlayıcı, kendi içine kapalı çalışma tarzının yerini bambaşka bir perspektif almıştı. Erbakan, bu yeni dönemin hedefini "iki tip insan vardır; Refahlı olanlar ve Refahlı olmayı bekleyenler" diye özetliyordu. Artık "cami cemaati" ile yetinilmiyor, "Yaratılanı severiz Yaradan'dan ötürü" sözleriyle her yere gidiliyor, her kapı çalınıyordu (Çakır, 2013: 760).

Refah Partisi'nin önlenemeyen yükselişi 27 Mart 1994'de yapılan yerel seçimlerde iyice tavan yaptı. Refah Partisi 28 ilde, Anavatan Partisi 14 ilde, Doğru Yol Partisi 11 ilde, Sosyal Demokrat Halkçı Parti 10 ilde, Milliyetçi Hareket Partisi 8

ilde, Cumhuriyet Halk Partisi ise 5 ilde seçimleri önde bitirdi. RP, yüzde 19.1 oranında oy alarak, İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlıklarını kazandı. Ankara'da Melih Gökçek, İstanbul'da ise Recep Tayyip Erdoğan'ın belediye başkanlığını kazanması, geleneksel iktidar kesiminde büyük bir şok etkisi oluşturdu (Nebati, 2014: 162).

Refah Partisi, göç olgusunun neticesi olan "yeni şehirli" kitlelerin umudu oldu. Göç dalgası içinde yer alan kitleler, kentlerin kenar mahallelerinde iskân imkânı bulabilirken geleneksel değerleri de muhafaza ediyorlardı. Kültürel, ekonomik, siyasi vb. eşitsizlikler onları muhalif olarak tavır almaya sevk etti. Bu yokluk ve yoksulluğun oluşturduğu toplumsal muhalefet potansiyelini resmiyette muğlâk bir Adil Düzen söylemi ile örtülü olarak özelde İslami sembolleri savunarak RP yakalayabildi (Alpay, 1994: 42)

Mart 1994 seçimlerinde RP'de, kitle partisi olabilmek için yeni ve seküler kesimlere de kucak açan söylemler gündeme geldi. Eski iddialarından vazgeçen bu söylem, partide "yenilikçiler" hareketinin de oluşmasına neden oldu. Yerel seçimlerde dağıtılan bildirilerde RP çalışmaları "cihad" olarak nitelenmiş, RP'li olmayanların da "renksiz" oldukları belirtilmiştir, böylece dindar kesimin ve Milli Görüşçü gençlerin dini duyguları okşanarak seçim kampanyasındaki motivasyonları artırılmak istenmiştir (Türkmen, 2014: 67).

İslami hareket, RP ekseninde, 1990'lı yıllarda tabanını geleneksel dayanakları ve şehirlerdeki yeni tabanını İslami hareketi sahiplenen kitleler dışına da taşımaya başlamıştır (Koruşuoğlu ve Kurtoğlu, 2009: 20). Belediyelerde gösterilen performans Refah Partisi'ne olan ilgiyi daha da artırıyordu. Özellikle rüşvet konusunda çok çeken vatandaş, RP'li belediyelerin iş başı yapar yapmaz belediyenin girişine "rüşvet alan da veren de melundur" tabelası asması ve bu düstura uymaları, halkta bir karşılık buluyordu.

Ancak bu karşılık, Milli Görüş dışındaki İslamcılar tarafından da yakından takip ediliyor ve RP, kıyasıya eleştiriliyordu. Haksöz Dergisi'nde çıkan Burhan Kavuncu imzalı yazı bu konuda iyi bir örnektir; “Önümüzdeki seçimler belki de acı reçetenin yeni takdimcisini RP ve Erbakan olarak çıkaracak. Müslüman halkı ezme görevini, Müslüman halk muhalefetini temsil etme durumundaki siyasi kadroya vererek belki de bir taşla bir kaç kuşu birden vurmuş olabilecekler. RP, düzen partisi olduğu yolunda yeterli güvenceyi verebildiği oranda, iktidara yaklaşacaktır. Her türlü teminata rağmen, rejimin önemli bir kesimini oluşturan fanatik laik unsurlar, halktan ve İslam'dan duydukları korku sebebiyle, RP iktidarına yeşil ışık yakmak istemiyorlar. Hâlbuki "radikal İslam tehlikesi giderek büyüyeceğine", rejimin Hristiyan demokratları olsa da, acı reçeteyi halka onlar içirse, bir mahzuru var mı?” (Kavuncu, 1995: 34).

İslamcıların eleştirilerine karşın, halkın teveccühü neticesinde 24 Aralık 1995'te yapılan genel seçimlerde Refah Partisi, birinci parti olarak çıkmayı başardı. 6 milyon oy ile yüzde 21,3 oy oranını yakalan RP, ülkenin en büyük partisi olarak 158 milletvekili çıkardı. RP'yi yüzde 19,6 ile Mesut Yılmaz'ın liderliğindeki ANAP, onu da yüzde 19,1 oy oranı ile Tansu Çiller'in Genel Başkanlığını yaptığı DYP takip etti. Bülent Ecevit'in partisi DSP yüzde 14,6 oy oranı ile dördüncü olurken, Deniz Baykallı CHP ise yüzde 10,7 ile beşinci olabildi. Merkez sağ ve sol partilerin birbirine yakın oy oranları ile ikiye bölünmesi neticesinde RP, birinci olmuştu (Şentürk, 2011: 489).

Refah Partisi'nin oylarının düzenli artmasının ana sebeplerinden biri, diğer partilerin toplumun karşılaştığı sorunlar karşısındaki kayıtsızlıkları ve sorunların kaynağı haline gelmeleridir (Yavuz, 2011: 596). Merkezin erimesi ve parçalanması sürecinin köklerinde 1980'li yıllarda hâkim olmaya başlayan ideolojisiz, toplumsal projesiz ve yaratıcı fikir yoksunu bir siyaset yapma tarzı vardı. Yapılacak işlerin ne olduğunu sormayarak siyaseti, idareye indirgeyen bu çeşit siyaset yapma tarzının hâkim olduğu 24 Aralık 1995 seçimleri, bir belirsizlik ve kilitlenme üreterek,

merkezin erimesi ve parçalanması sürecinde doruk noktasına ulaştığımızı göstermişti (Çınar, 2005: 63).

Refah Partisi'nin seçim zaferi, düzen için bir açmazdı. Daha önceki parti olan MSP, 1974'te Ecevit'in CHP'si ile hükümete gelmiş ve o zaman birçok Atatürkçü bu davranışı bir rezalet olarak algılamıştı. Fakat MSP o hükümetin küçük ortağı durumundaydı, Ecevit başbakanı. Şimdi ise Erbakan'ın başbakan olması söz konusuydu. Kimileri RP'nin oyların yalnız yüzde 21'ini almasıyla, geriye kalan yüzde 79'un İslamcı olmamasıyla avunuyordu. Ne var ki öbür partilerin bir araya gelmesi çok zordu (Arioğlu, 2008: 64).

Refah Partisi'nin iktidara gelmesini engellemek için mecliste en çok milletvekiline sahip iki parti (ANAP ve DYP) aylarca uğraştı ancak Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller arasındaki husumet bu çabaları boşa çıkardı (Findley, 2012: 357). Hükümet kurma girişimleri sırasında Refah Partisi, önce ANAP ile koalisyon kurmayı denedi, bu olmayınca, seçimlerden yaklaşık iki ay sonra ANAP-DYP koalisyonu (ANAYOL) kuruldu. Ancak bu koalisyon, hem iki partinin genel başkanları arasındaki geçimsizlik, hem de Anayasa Mahkemesi'nin güven oylamasını iptal etmesi nedeniyle kısa sürede sona erdi. 28 Haziran 1996'da, Necmettin Erbakan'ın başkanlığında, RP ile DYP arasında Refahyol hükümeti kuruldu ve 8 Temmuz'da güvenoyu aldı. 1969'da Bağımsızlar Hareketi ile başlayan, Milli Nizam ve Milli Selamet Partileri'nin kapatılmasından sonra Refah Partisi ile devam eden yolculuk, tek başına iktidar olma imkânına kavuşmuş olmasa da Milli Görüş Hareketi lideri Necmettin Erbakan Başbakan olmuştu (Kızıлтаş, 2011: 368).

Ali Bulaç'a göre her ne kadar RP, birinci parti olmuş olsa da iktidar olmamalı muhalefette kalmalıydı. En azından bir dönem muhalefette kalıp, daha sonra daha güçlü ve kalıcı bir iktidarı düşünmeliydi. Bulaç'a göre RP sabırlı davranmadı, çok acele etti; devletin kontrol ettiği namütenahi kaynaklar, avantajlar ona cazip geldi (Bulaç, 2009: 204).

Milli Görüş dışındaki İslamcı camia, Refah Partisi'nin illa da koalisyon ortağı olmasını istemiyordu. Ve bunu her fırsatta dile getiriyor, RP yönetimi ilkesiz ve tavizkar olmakla suçlanıyordu. Onlara göre; özellikle seçimler sonrasında hükümet etmek hırsıyla kendinden geçen RP liderliği, inanılmaz savrulmalar ve ilkesizlikler sergilemiş ve bu politikalarıyla tabanını zillet içine sürüklemiş, boynunu bük müştür. "Her ne pahasına olursa olsun hükümet" anlayışıyla ANAP'a verilen tavizler sonuçsuz kalmıştır ve Anayol hükümetinin kurulması engellenememiştir. Buna rağmen RP kurmayları bu tavizkâr, vakardan uzak, iflas etmiş politikaların hesabını vermemiştir. Şimdi Anayol hükümetinin krize girip yeni hükümet senaryolarının gündeme gelmesiyle birlikte RP liderliği daha önce iflas etmiş olduğu açıkça görülen ilkesiz politikalarını tekrar sergilemekten ve bu kez de DYP ile flört etmekten çekinmemiştir (Haksöz Dergisi, 1996: 7).

Muhsin Yazıcıoğlu genel başkanlığındaki Büyük Birlik Partisi (BBP)'nin de dışarıdan desteği alınarak 278 güvenoyu ile Refah Yol hükümeti kurulmuş oldu. 54. Cumhuriyet hükümetinde Erbakan Başbakan, Çiller Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı oldu. Ancak iki parti arasında imzalanan koalisyon protokolüne göre başbakanlık makamı dönüşümlü olacak ve iki yıl sonra Erbakan başbakanlık koltuğunu Çiller'e bırakacaktı (Şentürk, 2011: 492).

Hükümet kurulduğu günden itibaren adeta ateşten bir çember içine girdi. Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı üst üste köşke çıkarak ordunun rahatsızlığını belli etti. Üst düzey bir askeri yetkilinin ağzından gazetelere faksler çekilerek, RP çevrelerine ağır eleştiriler hatta uyarılar yapıldı. Genelkurmay'dan altı ayrı metin fakslanarak "ordunun rahatsızlığı" manşetlere çıkarıldı. Askerlerden hiç bir yalanlama gelmeyen bu ifadeler "neredeyse üstü kapalı muhtıra" görüntüsü vermektedir (Nebati, 2014: 184).

RP'ye yöneltilen temel eleştiri partinin demokrasiye ve demokrasinin ön koşulu olan laikliğe inanmadığıdır. Kemalistler genelde laikliği cumhuriyet ideolojisinin özü olarak kabul etikleri için laikliğe karşı olduğunu iddia ettikleri RP'nin cumhuriyete de karşı olduğunu savundular. Erbakan'ın tarikat liderlerine verdiği iftar yemeği, Taksim'e cami yapılması tartışması, Libya gezisi, başörtüsüne özgürlük eylemlerine RP'li milletvekillerinin destek vermesi, kimi RP'li milletvekillerinin radikal çıkışları gündeme taşınarak medya aracılığıyla hükümet kuşatma altına alındı (Yavuz, 2011: 600)

Muhalefet döneminde "biz ve ötekiler", "inananlar-inanmayanlar" ayrımını keskin bir biçimde yapabilen ve bunu siyasal kazanca dönüştürebilen RP, iktidarının başlamasıyla birlikte kamuoyuna, özellikle asker-sivil bürokrasi ile kendisine muhalif olan basına karşı rahatlatıcı söylemler kullanmaya çalıştı. Fakat bu çabanın pek de profesyonel ve tutarlı bir üslupla yapıldığını söylemek kolay değildir. 28 Haziran 1996'da Refah Yol Hükümeti'nin kuruluşundan 28 Şubat 1997'deki Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısına kadar geçen süreçte gelişen olaylara göz atıldığında, RP'nin kendi organik tabanında kurduğu güvene dayalı ilişki modelini, resmi kurumlar ve laik kamuoyu ile olan ilişkiler düzeyine taşıyamadığı görülmektedir (Küçükylmaz, 2009: 126).

Elazığ'da Bediüzzaman Said Nursi'nin takipçileri olduklarını beyan eden ve farklı kıyafet tercihleri ile dikkat çeken Aczmendiler isimli bir grup, Kocatepe Camii'nde Said Nursi'nin vefat yıldönümü vesilesiyle düzenlenen Mevlit törenine katılmak için 1 Kasım 1996 tarihinde geldikleri Ankara'da karışıklığa sebebiyet verip gözaltına alınmaları, sonradan yaşanacak olumsuz gelişmelerin ilk adımlarından biriydi (Kızıltaş, 2011: 423).

Ülke bir anda sarıklı cübbeli, ellerinde asaları ile yollarda yürüyen insanlarla tanışmıştı. Zaten buluttan nem kapan laik kesim bu manzara karşısında, iyice ülkenin şeriat tehlikesi içerisinde olduğuna inanmaya başlamıştı. İrtica bir kez daha ama daha

güçlü bir şekilde ülke gündemine dâhil olmuştu. 31 Ocak 1997'de Ankara'nın Sincan ilçe belediyesinin düzenlediği Kudüs Gecesi, hükümeti devirmek isteyenler için altın tepside sunulmuş bir bahane oldu. 4 Şubat 1997'de Sincan'da tanklar yürüdü. Genelkurmay'dan yapılan açıklamada "motorlu yürüyüş tatbikatı" dendi ancak kamuoyu yaklaşan darbenin ayak seslerini duymaya başlamıştı bile (Şentürk, 2011: 497).

28 Şubat 1997 tarihindeki, 9 saatlik MGK toplantısı, Erbakan'ın hiç de rakiplerinin vehmettiği ve kendisinin de sandığı gibi güçlü olmadığını ortaya çıkardı (Çakır, 2011: 571). MGK, tarihinde ilk kez kendine muhalefet eden bir hükümetle karşılaşmıştı (Çınar, 2005: 66). MGK, laikliğin Türkiye'de demokrasi ve hukukun teminatı olduğunu sert bir şekilde vurguladı. MGK kararları hükümete bildirildi. Kararda, laiklik için yasaların uygulanması istendi, tarikatlara bağlı okullar denetlenmeli ve Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) devredilmeli, 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmeli, Kuran kursları denetlenmeli, Tevhidi Tedrisat uygulanmalı, tarikatlar kapatılmalı, irtica nedeniyle ordudan atılanları savunan ve orduyu din düşmanıymış gibi gösteren medya kontrol altına alınmalı, kıyafet kanununa riayet edilmeli, kurban derileri derneklere verilmemeli, Atatürk aleyhindeki eylemler cezalandırılmalı, deniliyordu (Kızıлтаş, 2011: 427). Erbakan, MGK kararlarını imzalamamak için çok diretti. Ancak, konjonktür Refah Yol hükümetinin aleyhine idi. Çok fazla direnemedi, hükümet ortağı Çiller'in imzalamaması durumunda hükümetten çekileceklerini açıklaması üzerine 6 Mart'ta Erbakan, MGK kararlarını imzaladı. Ancak Erbakan'ın MGK kararlarını imzalaması da tepkileri azaltmadı. Medya, iş dünyası, meslek odaları, aydınlar, siyasiler Erbakan'ın istifası üzerine kurulu senaryoda üzerlerine düşen rolleri oynamaya devam ettiler (Şentürk, 2011: 499).

28 Şubat literatürde "postmodern darbe" olarak geçmektedir. Bunun sebebi merkezin Kemalist ve seçkin hegemonyasını tanklar ve tüfekler gölgesinde değil, ordu, yargı ve medya üçgeninde gerçekleştirilen topyekûn bir sindirme atmosferi ile yeniden üretmesidir (Nebati, 2014: 188).

Tüm bu hengâmenin üzerine 21 Mayıs 1997'de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, Refah Partisi hakkında, "Lâik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri" gerekçesiyle dava açtı. Bu büyük bir şoktu. Kimse hükümet ortağı bir partiye kapatma davası açılabileceğini düşünmüyordu. Ama olmuştu.

Aynı tarihlerde hükümetin yıkılması için düğmeye basılmıştı. DYP'den her gün birer ikişer milletvekili istifa ediyor, hükümet sallanıyordu. DYP'den istifalar başlayıp bunların sayılarının daha da artacağı ve partinin iki hatta daha fazla parçaya bölüneceği şeklinde bir hava oluşmuştu. Ve sonunda, milletvekillerimi artık tutamıyorum diyen Çiller'in talebi üzerine, Erbakan'ın başbakanlıktan istifası ve koalisyon protokolünde yazılı olduğu gibi, Çiller başbakanlığında ülkeyi seçime götürecek bir hükümet kurulmasına karar verildi. 18 Haziran 1997'de Başbakan Erbakan, Cumhurbaşkanı Demirel'e istifa mektubunu sundu (Kızıлтаş, 2011: 451).

11 aylık Refah Yol hükümeti böylece dağılmış oldu. Çok kısa süren bu hükümet döneminde önemli icraatlara imza atıldı. D-8 adı altında gelişmekte olan 8 Müslüman ülkenin bir araya getirildiği proje bile başlı başına dikkat çekicidir. Ali Bulaç da 11 aylık icraatı döneminde RP'nin beklentilerin aksine başarılı bir performans gösterdiğinin altını çizmektedir (Bulaç, 2009: 204).

Refah Partisi, 8 ay süren dava sonunda, 16 Ocak 1998'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı. Necmettin Erbakan, Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve İbrahim Halil Çelik'e 5 yıl süreyle siyaset yasağı getirildi. Kapatılma gerekçesinde, parti görevlilerinin laiklik karşıtı eylemleri, devletin kurucusuna karşı suçlamaları ve başörtüsü ile ilgili siyaseti de kanıtlar arasında sayıldı. 4 milyona yakın kayıtlı üyesi bulunan 1995'teki seçimde 6 milyon seçmenin oyunu verip Türkiye'nin birinci parti yaptığı Refah Partisi kapatılmıştı. Milli Görüş'ün üçüncü partisi de, Türk siyasi hayatından dışlanmış oluyordu.

Düzenin önce MNP'yi sonra MSP'yi kapatma gerekçesi olan "laikliğe aykırı olarak devletin nizamını dini esaslara göre tanzim etmek" iddiası RP için de benzer bir şekilde tekrar edilmiştir. Sistem MSP'yi kapatmakla kendisiyle daha barışık bir parti ortaya çıkmasını ummuştur. RP'yi kapatmakla da daha ılımlı bir yapılanmayı hedeflediği söylenebilir (Y. Çakır, 1998: 13).

Refah partisinin kapatılmasının ardından Milli Görüş lideri Necmettin Erbakan yaptığı tarihi konuşma ile tüm partililere sükûnet çağrısında bulunuyor ve parti kapatılsa bile yola devam edeceklerini söylüyordu. "Hepinizin bildiği gibi Anayasa Mahkemesi, Refah Partimiz hakkında bir karar almış ve bu kararı biraz önce açıklamıştır. Olay aslında tarihin akışı içerisinde fevkalade basit bir olaydır. Bundan dolayı huzuru, sükûneti muhafazaya her zamandan fazla riayet etmeliyiz. Türkiye’de halkımızın muazzam bir bölümünün partisi olan Refah Partisi ve onun davası bu kararlardan zerre kadar etkilenmez. Daha önce de ifade etmiştim. Bu kararlardan bir tek sonuç çıkar. O da Refah inancının tek başına iktidarıdır. Milletimize saadetler diliyorum. Ve inşallah milletimiz bu saadete Refah Partisi’nin içerisinde bu güne kadar inançla çalışan insanların gayretleriyle ulaşacaktır. Bundan da kimsenin şüphesi olmasın." (Bulut, 2015: 20).

1.5 Fazilet Partisi

Refah Partisi'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması üzerine bu sefer Mili Görüş çizgisinde "Fazilet Partisi" adıyla yeni bir parti kuruldu ve siyasi mücadele bu partiyle devam etti. Fazilet Partisi (FP), daha Refah Partisi kapatılmadan bir ay önce yedek parti olarak kurulmuştu. Amblemi; hilal, beş çizgi ve kalp şeklinden oluşuyordu. Hilal'in içinden çıkan beş çizgi Hilal ile Kalbi birbirine bağlamaktaydı. 17 Aralık 1997 tarihinde Yusuf Alptekin'in Genel Başkanlığı'nda kurulan partiye, 16 Ocak 1998'de Refah Partisi'nin kapatılması üzerine bağımsız kalan milletvekilleri katıldı (Şentürk, 2011: 511).

Demokrat Parti'nin 14 Mayıs 1950'deki seçim zaferinden hareketle, 14 Mayıs 1998'de kamuoyu önüne çıkan Fazilet Partisi'nde Kurucular Kurulu kararı ile Recai Kutan Genel Başkanlığa getirildi. Ruşen Çakır'a göre bu zamanlama, FP'nin Mili Görüş Hareketi'nin basit bir uzantısı olarak görülmek istemediğini, merkez sağı içinde bulunduğu krizden de hareketle, tüm sağı toparlamaya soyunduğunu gösteriyordu. Nitekim FP Lideri Recai Kutan, "Türkiye'nin vizyonunun demokratikleşme-sivilleşme doğrultusunda değiştirme başarısını gösteren ve türlü engellemelere rağmen demokratik açılımlara kapı aralayan Turgut Özal'ın misyonunun da Fazilet Partisi'nde varlığını sürdürdüğü"nü söylemişti (Çakır, 2011: 572).

Refah Partisi'nin kapatılma şokunu üstünden atamayan Milli Görüş Hareketi, Fazilet Partisi'nin başına aynı akıbetin gelmemesi için yoğurdu üfleyerek yiyordu. Refah Partisi ile zirveye çıkan Milli Görüş Hareketi, Fazilet Partisi ile adeta kabuğuna çekilmişti. 28 Şubat sürecinin tüm ataletini ve ezilmişliğini üzerinde taşıyan, her şeye rağmen merkeze eklemlenebilmek adına politikasızlığı bile kabul eden bir parti izlenimi veriyordu. Fazilet, bir değişim aktörü olmak yerine, bir değişim konusu oldu. Tekrar kapatılma korkusu, FP siyasetinin ana bağlamıydı. Bu da onu siyasetle iştigal etmek yerine ironik olarak, bir anlamda apolitik olmaya itti (Yavuz, 2005: 305).

Sorun şuydu: 28 Şubat müdahalesi, Refah Partisi'ni temelli olarak kapatmış, lideri Necmettin Erbakan'ı da siyasi yasaklı hale getirmişti. İş, burada da kalmamıştı. Yeni kurulan Fazilet Partisi de kapatılma tehlikesi altındaydı. 30 yıllık Milli Görüş Hareketi tekrar ayakta durma sorunuyla karşı karşıya idi. Biraz geri çekilme, görünüşte bazı değişiklikler yapma, vitrine konulacak yeni isimler ve bir kaç yeni sloganla fırtına atlatılmaya çalışılıyordu. İşte bulunan çareler: Genel Merkezde ve teşkilatlarda %40 eski isme karşılık %60 yeni isim formülünün yanında "Gün Işığında Türkiye" kitapçığı ve buradan çıkarılarak partinin amblemine yansıtılan beş

ışık; demokrasi, insan hakları, özgürlükler, hukuk devleti ve kalkınma (Bekaroğlu, 2007: 27).

Milli Görüş'ün dördüncü partisi Fazilet, o zamana kadar su yüzüne çıkmayan gelenekçi-yenilikçi, gençler-ak saçlılar ayırımına ve kavgasına sahne olmaya başladı. Bunda, hareketin doğal ve karizmatik lideri Necmettin Erbakan'ın hem yasaklı hem de yaşlanmış olmasının büyük etkisi vardı. O günlerde Zaman Gazetesinde çıkan bir haber, Fazilet Partisi'ndeki durumu özetliyordu aslında. Haberde çok sayıda milletvekilinin, Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığını istediğine vurgu yapılıyor, sonuçları gizli tutulan bir ankette "Kimi lider olarak görmek istersiniz?" sorusunun yöneltildiği FP'lilerin yüzde 81'inin "Tayyip Erdoğan" cevabını verdiği, "Erdoğan olmazsa ikinci tercihiniz kim?" sorusuna verilen cevaplardan yüzde 52,2 Bülent Arınç, yüzde 37 Abdullah Gül'ün adlarının çıktığına işaret ediliyordu (Çimen ve Özcan, 1998: 11).

28 Şubat Postmodern Darbesi'nin ardından yapılan ilk seçimler 18 Nisan 1999'daydı. Milli Görüş Hareketi, kapatılan Refah'ın ardından Fazilet Partisi ve yeni genel başkanları Recai Kutan ile seçime girdiler. Yüzde 10'luk seçim barajını aşan 5 siyasi partiden Demokratik Sol Parti (DSP) 136, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 129, Fazilet Partisi (FP) 111, Anavatan Partisi (ANAP) 86 ve Doğru Yol Partisi (DYP) 85 milletvekili kazandı. Bir önceki seçimde Refah Partisi ile %21 oy alarak birinci parti olan ve 158 milletvekili çıkaran Milli Görüş, bu kez %15 oy almış ve milletvekili sayısı da 47 sandalye azalmıştı.

Ruşen Çakır'a göre; "Fazilet Partisi, seçimlerde 28 Şubat mağduru olduğuna vurgu yapıp, daha geniş halk desteği ile meclise girmesi gerektiğine dikkat çekiyordu. Hemen hemen aynı seçmen kitlesine hitap eden Milliyetçi Hareket Partisi ise; seçim propagandasında Fazilet Partisini 28 Şubat Darbesi'ne sert duruş sergilememekle suçluyor ve seçmenlere "ürkeğe değil, erkeğe oy verin" çağrısında bulunuyordu. Seçmenin kafasında da Fazilet Partisi için "bunlara iktidarı vermezler,

benim oyum da boşa gider" havası hâkimdi. Bu şartlarda yapılan 1999 seçimlerinde Fazilet üçüncü parti olabildi. Seçim sonuçları, daha çok MHP'nin üstlendiği, FP aleyhine yürütülen "seçilseler bile iktidar olamazlar" kampanyasının etkili olduğunu, özellikle devlete itaat noktasından pek şaşmayan İç ve Doğu Anadolu seçmeninin bu propagandaya itibar ettiğini gösterdi. FP, sistemle kavgalı ve daha önemlisi bu kavgada ömür boyu hükmen mağlubiyete mahkûm olduğu imajını yıkamadığı için seçimlerin en büyük mağlubu oldu" (Çakır, 2011: 574).

Seçim sonrası Bülent Ecevit Başbakanlığında, DSP, MHP, ANAP koalisyonu kurulurken, Fazilet Partisi de ana muhalefet olarak mecliste yer alıyordu. İstanbul Milletvekili Merve Kavakçı'nın başörtülü olarak meclise gelmesi ile yeni bir siyasi kriz de baş göstermiş oldu. Ecevit ve partisi DSP, koro halinde Kavakçı'nın yemin etmesini engelledi. Kavakçı, mecliste yemin edemedi. Bu durum Fazilet Partisi'nin kapatılma gerekçelerinden biri olarak geçecekti tarihe. Bu olaydan hemen sonra Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, 7 Mayıs 1999 günü Fazilet Partisi hakkında kapatma davası açtı. Milli Görüş Hareketi için yeniden kara günler gelip çatmıştı. Hareketin 4. partisi de kapatılmak isteniyordu.

Ruşen Çakır, o günleri anlatırken, Fazilet Partisi'nin içinde bulunduğu zor duruma da dikkat çeker; "bu hengâme içerisinde 14 Mayıs 2000 tarihinde kongreye gidildi. Milli Görüş Hareketi'nde ilk kez bir kongrede iki genel başkan adayı çıktı. Erbakan'ın vekili Recai Kutan'ın karşısına yenilikçiler aday olarak Abdullah Gül'ü gösterdi. Ankara'daki kongrede tansiyon yükseldi. Perde gerisinde Erbakan ve Erdoğan yarışlıyordu. İkisi de siyasi yasaklı olduğu için salonda yoktu ancak, Kutan kazanırsa Erbakan ve Gelenekçiler, Gül kazanırsa Erdoğan ve Yenilikçiler kazanmış olacaktı. Salonda ağırlık Kutan ve destekçilerindendi. Partililerin çoğu Kutan yerine Gül'ün gelmesini istiyordu ancak Erbakan'ı ezip geçmek, onun işaret ettiği adayın karşısındakine oy vermeyi düşünemiyorlardı bile. Sonuçta Kutan ve listesi 633, Gül ve yenilikçiler de 521 oy aldı. İki ay gibi kısa bir sürede Necmettin Erbakan'ın bütün engellemelerine, genel merkez imkânlarından hiçbir şekilde yararlanamamalarına, haklarında çıkarılan bir dizi karalamaya karşın Gül'ün aldığı bu yüksek oy, çok kişiyi şaşırttı. Ve bu sonuç bu harekette artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı gerçeğini ortaya koydu. Zaten sonuçlar açıklandıktan sonra, kazanan taraf olan gelenekçilerin

suratı asıkken, yenilikçiler oldukça mutluydu. Bir gelenekçi il başkanı, “Kazanmasaydık daha iyi olurdu” derken, Yenilikçilerin bir kurmayı da, “bu sonuç kazanmaktan daha iyi” yorumunu yaptı. Nitekim kongre sonrasında yenilikçiler uzun bir süre kutlamaları kabul ederken, FP Genel Merkezi’nde tam bir yas havası egemendi” (Çakır, 2011: 574).

Aslında Gelenekçiler Yenilikçikleri kongrede ağır bir yenilgiye uğratıp, onlara evden kaçıp sonra evine lütfen tekrar kabul edilmiş sorunlu bir evlat muamelesi yapmayı arzu ediyorlardı. Yenilikçiler ise bu evden kaçma riskini ve şefkatsiz ebeveynleri göze almıştı. Ne var ki, kongre sonuçları, ebeveynlerin sandığının aksine, evlatların reşit ve fiil ehliyetine sahip olduğunu ve daha da önemlisi artık aile reisinin değil ev idaresinin öncelikli olduğunu gösterdi (Çınar, 2005: 97).

Partide artık huzursuzluk hâkim olmuştu. Gelenekçiler ile yenilikçiler arasındaki soğukluk, kırgınlık, rekabet parti kapatılsa da kendi yolumuza gitsek duygusunu besliyordu. Anayasa Mahkemesi Fazilet Partisi’ni 22 Haziran 2001’de kapattı. Milli Görüş Hareketi’nde bir dönem daha geride kalıyordu. İyice su yüzüne çıkan ayrışma, partinin kapatılması ile daha da görünür hale geldi. Milli Görüş Hareketi, ilk kez iki ayrı partiye bölündü. Temmuz 2001’de Kutan’ın liderliğindeki Gelenekçiler Saadet Partisi’ni, (SP) Ağustos 2001’de ise Erdoğan liderliğindeki Yenilikçiler Adalet ve Kalkınma Partisi’ni (Ak Parti) kurdular.

1.6 Saadet Partisi

Saadet Partisi, Millî Görüş Hareketi’nin Fazilet Partisi’nden sonra kurulan 5. ve son siyasi partisidir. 20 Temmuz 2001 tarihinde Ankara’da kuruldu. Recai Kutan kurucu genel başkanlığa getirildi. Fazilet Partisi’nin Anayasa Mahkemesi tarafından

kapatılmasından sonra bağımsız kalan 105 milletvekilinden yarıya yakını Saadet Partisi'ne geçti.

Hakan Yavuz'a göre; Mili Nizam'dan Milli Selamet'e, oradan Refah'a, Fazilet'e ve Saadet'e uzanan isim değişiklikleri, seküler Kemalist merkezle Türk Müslüman taşra arasında süregelen güç mücadelesinin baskılarını ve aynı zamanda her dönem boyunca partinin ana siyasal platformunu yansıtmaktadır (Yavuz, 2005: 280).

Mili Görüş Hareketi'nin bu yeni partisinin amblemi hilal ve içini dolduran beş yıldızdan oluşmaktaydı. Hilal; şefkati ve milli manevi değerleri temsil etmekte, yıldızlar ise; saygınlık, itibar ve şeref, refah ve kalkınma, adalet ve gerçek hak anlayışı, insan hakları ve hürriyetleri ile sevgi, hoşgörü, kardeşlik ve barışı temsil etmektedir (Saadet Partisi Kurumsal İnternet Sitesi, <http://www.saadet.org.tr/kurumsal/amblem/679> Erişim Tarihi: 06.06.2015).

Milli Görüş Hareketi'nin iki farklı parti etrafında toplanması neticesinde Saadet Partisi, kendisini daha İslamcı bir kulvarda buldu. Fazilet Partisi'nin kapatılmasının ardından liberal değişim eğilimini seslendiren kanadın ana gövdeden kopmasıyla, Saadet Partisi'nin daha İslami bir söyleme sarılması, bu partinin İslami camia içerisinde daha sıcak algılanmasına zemin hazırladı (Kaya, 2002: 14)

Ali Bulaç, Ak Parti'nin kurulmasını içlerine sindiremeyen Milli Görüşçülerin her platformda Saadet Partisi'nin Milli Görüş'ün tek temsilcisi olduğunu savunduğuna dikkat çeker; “öyle ki; Saadet öncesindeki hiç bir partide Milli Görüş bu kadar yüksek sesle ve fazlasıyla sahiplenilmemişti. Milli Görüş Hareketi'nin kurucusu Necmettin Erbakan, siyasi yasaklı olmasına rağmen, Saadet Partisi'nin mitinglerine katılarak ülkenin kurtuluşunun anahtarının Saadet Partisi'nde olduğunu iddia ediyor, Ak Parti'ye en ağır sözlerle yükleniyordu. Mitinge gelenlerin neredeyse

yarısı Erbakan'ı dinlemek için oradaydı, ama Ak Parti'ye oy verecekleri kesindi. Erbakan iki noktada önemli rol oynuyordu: Biri, zaten var olan ve geçmişte zengin deneyimi olan teşkilatları motive etmeye; diğeri AK Parti'ye yönelmiş bulunan eski RP'li ve FP'li seçmenin bir bölümünü tekrar SP'ye geri getirmeye çalışıyordu” (Bulaç, 2009: 601).

3 Kasım 2002 genel seçimlerine, Milli Görüş, iki farklı parti ile gitti. Sonuç Saadet açısından tek kelime ile hüsrandı. 785 bin 489 seçmenin oyunu alan parti %2,49 oy oranı ile sekizinci parti oldu ve meclis dışı kaldı. Rakibi Ak Parti ise 10 milyon 808 bin 229 seçmenin oyunu alarak, %34,28 oy oranı ile birinci parti oldu ve tek başına hükümet kurma gücüne ulaştı.

11 Mayıs 2003 tarihinde yapılan 1. Olağan Kongre aynı zamanda partinin doğal lideri olan Erbakan'ın siyasete geri dönüşüne sahne oldu. Kongrede aday olmayan Recai Kutan'ın yerine Necmettin Erbakan genel başkanlığa seçildi. Ancak 29 Aralık 2003'te Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Erbakan'ın kesinleşmiş hapis cezası nedeniyle parti üyeliğinden ayrılmasını istedi, bunun üzerine Erbakan 30 Ocak 2004'te parti üyeliğinden ve genel başkanlıktan istifa etti. Yerine tekrar Recai Kutan getirildi. Kutan ile birlikte parti yeniden içine kapalı, refleksi zayıf, etkisi güçsüz bir hale gelmiş oldu. Partinin genç tabanı, genelbaşkanlık koltuğunda genç bir ismin olmasını istiyor, ancak bu taleplerini bir türlü partinin ileri gelenlerine anlatamıyordu.

26 Ekim 2008'de yapılan 3. Büyük Kongre, partide yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Genel başkanlığa genç isimlerden Numan Kurtulmuş seçildi. Kurtulmuş'un Saadet Partisi Genel Başkanı olması ile birlikte partide gözle görülür bir canlanma başladı. Saadet Partisi, Kurtulmuş'un liderliğinde girdiği 2009'daki yerel seçimlerde %5,13 oy oranı ile şimdiye kadar ki ve 2015 dâhil tüm seçimlerde aldığı en yüksek oy oranına ulaştı.

Recai Kutan genel başkan iken, parti Erbakan'ın vesayeti altında iken Kurtulmuş bu vesayeti sınırlama ihtiyacı hissetti. Partide patron benim mesajı veriyordu. Partide çoğunluğu oluşturan ve kendilerini Erbakancılar olarak tarif edenler, yeni yönetimin başına buyruk hareket etmesinden rahatsızlık duyuyordu. 11 Temmuz 2010'da Ankara'da yapılan 4. Olağanüstü Kongre bir anlamda Kurtulmuş'un ipinin çekilmesi için büyük koz sağladı. Kongreye tek aday olarak katılan Numan Kurtulmuş, yeniden Genel Başkanlığa seçildi. Aynı kongrede partinin Genel İdare Kurulu ve Yüksek Disiplin Kurulu üyeliklerinin belirlenmesi için yapılan seçimlerde Necmettin Erbakan'ın desteklediği ve Erbakan'ın yakınlarının da bulunduğu yeşil listeye karşılık Numan Kurtulmuş beyaz liste ile çıktı. Yeni isimlerin yer aldığı beyaz listenin seçilmesi, Necmettin Erbakan ve yakınlarının parti yönetiminden tasfiyesi olarak değerlendirildi (Şentürk, 2011: 522).

Gelişen süreçte 650 delege olağanüstü kongre talep etti, fakat bu istek Genel İdare Kurulunca tüzük gereği reddedildi. Ardından Erbakan'ın yakınları tarafından Ankara 10. Sulh Hukuk Mahkemesi'nde ayrı ayrı açılan davalardan "partinin kayyuma devri" ile "kongre çağrı heyetinin atanması" kararlarının çıkması ve de atanan heyetin hemen kongre kararı alması üzerine, Kurtulmuş ve kurmayları ile 53 il başkanı, 65 belediye başkanı ve çok sayıda partili "Saadet Partisi'nde siyaset yapma imkânı kalmamıştır" gerekçesiyle 1 Ekim 2010 tarihinde Saadet Partisi'nden istifa etti (Alp, 2010: 22)

17 Ekim 2010'da yapılan kongrede Necmettin Erbakan, bir kez daha Saadet Partisi Genel Başkanlığına seçildi. Ancak, ayakta durmakta zorlanan, konuşması anlaşılmayan, yaşı oldukça ilerlemiş olan Erbakan, adeta sembolik bir şekilde genel başkanlık koltuğunda oturuyordu. Erbakan, 27 Şubat 2011'de tedavi gördüğü hastanede vefat etti. Erbakan'ın vefatından sonra parti, 2011 Genel Seçimleri'ne Mustafa Kamalak genel başkanlığında gitme kararı aldı. Saadet Partisi, 2011 seçimlerinde %1,24 oy alarak 4. parti oldu. Seçimden hemen sonra yapılan kongrede de Mustafa Kamalak yeniden Saadet Partisi Genel Başkanı seçildi.

1.7 Adalet ve Kalkınma Partisi

Türkiye'nin son 13 yılına tek başına damga vurmuş bir parti olan Ak Parti, Milli Görüş Hareketi'nin dördüncü partisi olan Fazilet'in kapatılmasının ardından, parti içerisinde yenilikçiler olarak adlandırılan ve başını Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, Bülent Arınç, Abdüllatif Şener, Mehmet Ali Şahin gibi isimler tarafından 14 Ağustos 2001 tarihinde kuruldu. Ve kuruluşundan 15 ay sonra yapılan 3 Kasım 2002 seçimlerinde oyların %34,63'ünü alarak 365 milletvekili kazanarak tek başına iktidar oldu. Ak Parti, 2002'den 2015 yılına kadar kesintisiz tek başına hükümet olma görevini yerine getirmektedir.

Her ne kadar Ak Parti, Milli Görüş kökenli bir parti olarak görülse de programı incelendiğinde ekonomik alanda liberal politikaları savunan, diğer yandan sosyal devlet anlayışına güçlü vurgu yapıldığı, hukukun üstünlüğüne dayanan, demokratik bir Türkiye özleminin yer aldığı, ekonomik kalkınmanın yanı sıra sosyal ve kültürel kalkınmaya da önem verdiği görülmektedir. Bu politik çerçeve Ak Parti tarafından Muhafazakâr Demokrasi olarak adlandırılmış ve Ak Parti kendini bu şekilde tanımlamıştır (Şentürk, 2011: 527).

Ak Parti, Erbakan liderliğindeki İslami hareketten ayrılan bir grup ile ağırlıklı olarak merkez sağdan farklı isimlerin bir araya gelişi ile kurulmuştur. Partinin hedeflediği taban, geçmişte DP, AP ve ANAP'ı desteklemiş, "muhafazakâr" bir partiye destek verebilecek kitledir (Komşuoğlu ve Kurtoğlu, 2009: 34).

Hamza Türkmen'e göre; 28 Şubat şartlarının hükümran olmaya devam ettiği bir dönemde kurulan Ak Parti'ye organizasyon ve kitle desteği sağlayan en önemli kesimler, güç ve iktidar olma konusunda moral bozukluğu yaşayan ve istikametlerinden savrulan eski İslamcılar ve Milli Görüşçülerdir (Türkmen, 2014: 132).

İlk hükümet olduğu dönemlerde hakkında yapılan yorumlarda çoğunlukla Ak Parti'nin İslamcı bir gelenekten geldiği, ancak bunu aşan bir siyaset tarzını benimseyeceği vurgusu yapılıyordu (Yılmaz, 2011: 616).

Ak Parti'nin kimliği ve kimliksel tanımı, iç ve dış güçler açısından tartışıldı veya zaman zaman şüpheyile karşılandı. Parti yöneticileri açıkça ve her zeminde İslamcı olmadıklarını ifade ettiler (Türkmen, 2014: 139).

Özellikle 2009'daki Davos'taki One Munte çıkışı ile Ak Parti yeniden İslamcı damarına geri dönüş sinyalleri verdi. İsrail ile gergin ilişkiler, 2011 yılında baş gösteren Arap Baharı'na sınırsız destek verme gibi siyasetler, Ak Parti'yi hem bölgesinde hem de dünya siyaset sahnesinde bir kez daha İslamcı parti konumuna yükseltti. Özellikle 17-25 Aralık Operasyonları sonrasında Fethullah Gülen Cemaati'nin sosyal medya ve kendi medyaları üzerinden Ak Parti'yi İslamcı olarak tanımlaması dikkat çekicidir. (Akbaş, 2015: 13)

Şimdiye kadar içinden iki Cumhurbaşkanı, üç Başbakan çıkaran Ak Parti, içteki ve dıştaki muarızlarınca ümmetçi bir siyaseti benimsediği vurgusuna maruz kaldı. Ak Parti'nin çok sayıdaki siyasi refleksi de bunu doğrular niteliktedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ GAZETE

Birinci bölümde Türkiye'de İslamcılık akımının Osmanlı ve sonrasında geçirdiği evreleri ve bu evreler içerisinde dikkate değer değişimi inceledik. Üç nesil halinde ele aldığımız İslamcılık akımının önce çıkan gazete ve dergilerini mercek altına aldık. İslamcılık akımının 2015 yılına kadar olan bölümünü elden geçirdik. İkinci bölümde ise Milli Görüş Hareketi'ni inceledik. Hareketin kurucusu Türk siyasi yaşamının renkli simalarından, eski başbakanlardan Necmettin Erbakan'ın yaşam öyküsüne değindik, ardından Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Refah Partisi, Fazilet Partisi, Saadet Partisi ve AK Parti kronolojik bir sıralama ile incelendi. Üçüncü bölümde ise Milli Görüş Hareketi'nin gazetesi olarak bilinen ve bu doğrultuda yayın yapan Milli Gazete'yi inceleyeceğiz. Kuruluşundan bugüne geçirdiği evrelere, yayın politikasından, yazarlarına kadar birçok konu başlığına dair incelemelerde bulunacağız.

Ana akım medyada yazarlık yapanların, gazetelerinde yazdıkları ilk köşe yazılarında bahis genellikle ailelerinin okuduğu gazeteye değinmek ve eğer ailenin evine giren o gazetelerden birinde yazarlığa başlamışlarsa bununla ne kadar kıvanç duyduklarının altını çizmektir. Sol, Atatürkçü, Kemalist, Ulusalçı, Devletçi kimliğe sahip bir yazar için ilk okuduğu gazete ya da babasının annesinin sayesinde ilk eline aldığı gazete; Cumhuriyet'tir. Sağ, Demokrat, Muhafazakâr, Devletçi kimliğe sahip bir yazarın hayatında ilk okuduğu gazete ise yaşı müsaitse eğer genelde Tercüman'dır. İslamcı diye tek bir tanımlamanın altına girebilen bir yazarın ilk göz ağrısı ise genellikle Milli Gazete'dir. Diğer iki gazete genelde gurur duygusu altında dillendirilir iken Milli Gazete, pek öyle gurur duyularak, imrenilerek, heves edilerek söylenmez. Şüphesiz bunda Milli Gazete'nin siyasi bir hareketin, bir partinin

gazetesi olmasının rolü büyüktür. Zira Milli Gazete okumak, bir anlamda onun savunduğu görüşleri kabul etmeyi, onun ileri sürdüğü argümanlar neticesinde o siyasal harekete gönül vermeyi gerektirir. Bu da herkesin kolay kolay kabul edeceği bir tercih değildir. Ancak tüm bunlara karşın, bir yazarın evine giren ilk gazete Milli Gazete ise, o yazarın ailesi de Türkiye şartlarında duruşunu belirlemiş, konumunu sabitlemiş ve gazete okuma tercihinin İslamcı bir gazeteden yana yapmış demektir. Siyasal anlamda Milli Görüş Hareketi'ni destekleyen, sırası ile Milli Selamet, Refah, Fazilet ve Saadet Partilerine oy veren bir ailedir. İdeolojik anlamda Necmettin Erbakan'ı saygı ile anan, onun ileri sürdüğü fikirlere, düşüncelere katılan bir ailedir.

Milli Gazete, İslamcı camianın ilk göz ağrısı değildir. Ondan önce çok sayıda gazete kurulup gelişmiştir. İslamcı perspektiften yayınlar yapmıştır. Ancak Milli Gazete, kurulduğu 1973'ün Ocak ayından itibaren günümüze kadar yayınlanmaya devam etmesi, bu yayının ilk kurulduğu günden beri aynı siyasi dava için yapması ile diğerlerinden ayrılır. Kendisinden önce yayın hayatına atılan gazetelerin birçoğu belli bir müddet sonra ya kapanmış ya da kapatılarak tarih sahnesinden çekilmiş oldular. Birçoğunun ismi dahi hatırlanmıyor. Ama Milli Gazete, kendisinden sonra da aynı kulvarda yer alan çok sayıda gazete çıkmasına rağmen yayını sürdürmekte. Zaman hızla akarken, Türkiye gibi gündemi günlük hatta saatlik değişen bir ülkede hiç değişmeden, farklılaşmadan tek bir siyasi hareketin/ davanın sesi olabilmek ve bunu da mütevazı şartlarda gerçekleştirmek kolay olmasa gerek. Sadece bu özelliği dahi Milli Gazete'yi saygı duyulması gereken bir yayın organı mesabesine taşır. Öncelikle bunun altını çizmek gerekir.

Milli Görüş Hareketi'nin kurucusu ve değişmez lideri Necmettin Erbakan tarafından bizzat maddi ve manevi yönden desteklenerek, teşvik edilerek kurulan Milli Gazete, 42 yıllık yaşamında, Erbakan tarafından çizilen yayın politikası doğrultusunda yayınlanmaya devam etmekte. Kendinden sonra yayın hayatına başlamış gazetelere ağabeylik edip, o gazetelerde çalışan, yazan gazetecilerin çoğunu da yetiştirmenin haklı gururunu yaşamakta –ki gazetenin kurucuları arasında yer alan Hasan Aksay, Abdurrahman Dilipak ve Mustafa Karahasanoğlu Akit gazetesinde,

Mustafa Özcan Vahdet'te, yine yolu Milli Gazete'den geçmiş Rasim Özdenören, Nazif Gürdoğan, Yusuf Ziya Cömert, İbrahim Tenekeci Yeni Şafak'ta, Ahmet Kekeç Star'da, Fehmi Kuru Habertürk'te köşe yazarlığı yapmakta, Hakan Albayrak ise Diriliş Postası'nı çıkarmakta- bu haliyle de bir nevi kendi kulvarındaki gazete ve gazeteciler, Milli Gazete'nin paltosu altından çıkmıştır denilebilir.

1969 yılından bugüne Türk siyasi tarihine damga vurmuş bir hareketin gazetesi olarak haklı bir üne sahip olan Milli Gazete, ne yazık ki akademide hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Türkiye'nin en eski gazeteleri arasında yer alan, etkisi ile Türk siyasetinde belirleyici bir konumda olan Milli Gazete hakkında yeterli araştırma, inceleme yapılmamış, akademik teze konu olmamıştır. Bu hem şaşırtıcı hem de üzücü bir durumdur. 42 yıllık yaşamı boyunca özelde Milli Görüş Hareketi'nin genel de ise İslamcılığın bu topraklarda bayraktarlığını yapan böyle bir gazetenin destek verdiği siyasi ideoloji hangi konumda olursa olsun –ister muhalefet, ister iktidar- akademik incelemeyi hak etmektedir.

Şüphesiz ki; hem dünyada hem de ülkemizde gazeteler, farklı parti ve ideolojilere dolaylı ya da direkt destek vermekteler. Örneğin İngiltere'de The Guardian İşçi Partisi'ne yakındır. Almanya'da Suddeutsche Zeitung Sol düşüncüyü, Frankfurter Allgemeine Zeitung ile Die Welt ise Hristiyan Demokratları ve Muhafazakâr görüşleri savunur. Ülkemizde de Cumhuriyet, Sözcü, Hürriyet ve Milliyet gazeteleri genel olarak Cumhuriyet Halk Partisi'ni, Yeni Şafak, Star, Akit gazeteleri ise Ak Parti'yi destekler. Yine aynı şekilde Aydınlık; İşçi Partisi'ni (İP), Birgün; Özgürlük ve Dayanışma Partisi'ni (ÖDP), Yeni Mesaj; Bağımsız Türkiye Partisi'ni (BTP), Özgür Gündem; ise Halkların Demokratik Partisi'ni, (HDP) destekler. Milli Gazete ise ilk kurulduğu günden itibaren partiler değişse de Milli Görüş Hareketi'nin gazetesi olarak yayınlanmaktadır.

Logosunun hemen altında yer alan “Hak Geldi Batıl Zail Oldu” ayeti ile çıkış amacını özetleyen ve yayınlanan gazeteler arasında slogan olarak Kur'an'dan bir ayeti

tercih eden tek gazete olma özelliği taşıyan Milli Gazete; İttihad-ı İslam olarak isimlendirilen İslam Birliği'ni savunan, dünyanın dört bir yanındaki ümmetin dertlerini sayfalarına taşıyan, mevcut Ak Parti hükümetine en sert muhalefeti yapan gazetedir. Necip Fazıl Kısakürek'ten, Sezai Karakoç'a, Cahit Zarifoğlu'ndan, İsmet Özel'e kadar İslamcı camianın önemli kalemelerinin belli tarihlerde köşe yazarlığı yaptığı bir gazete olarak da dikkati çeken Milli Gazete, günümüzde de İslamcı camianın önemli kalemlerine sayfalarında yer vermektedir.

1. KURULUŞU VE GEÇİRDİĞİ EVLERİ

Türkiye'nin en eski ve en köklü gazetelerinden biri olan Millî Gazete, 12 Ocak 1973 tarihinde İstanbul Cağaloğlu'nda bulunan Üretmen Han'da kiralık bir dairede yayın hayatına başladı. 1969 yılında Bağımsızlar Hareketi ile Türk siyasal yaşamına dâhil olan Milli Görüş Hareketi'nin medyada herhangi bir yayın organı yoktu. Erbakan ve arkadaşları en çok da haklarında yapılan menfi haberlerden şikâyetçi oluyorlar, kendi tabanlarına hitap eden gazete ve dergilerin ise kendilerini tam anlamıyla yansıtmadığını düşünüyorlardı. Gazetenin kurucusu ve ilk genel yayın yönetmeni Hasan Aksay, Milli Gazete'nin çıkış amacı ile ilgili; "Bugün olduğu gibi o günde medya çok ama çok önemliydi. Bu hareket büyük bir yola çıkmıştı. Bu mukaddes yolculuk "sessiz" hedefine varamazdı. Sadece siyasi bir hareket için değil; Anadolu'nun gücünün de bu milleti millet yapan değerlerin de bu millete yeniden hatırlatılması gerekiyordu. İslami aksiyona sahip bir gazeteye o kadar büyük bir ihtiyaç vardı ki millet kendisini medya alanında da görmeli ve tanımalıydı. Diğer gazetelerin yalan haber yazması bizi ürkütüyordu" ifadelerini kullanıyor (Aksay, 2012: 24).

Gazetenin hâlihazırdaki genel yayın yönetmeni Mustafa Kurdaş da Milli Gazete'nin çıktığı dönemi; "Milli Gazete'nin kurulduğu dönem önemli bir dönemdir. 12 Ocak 1973'te ilk baskısını yapmış ve bu dönemler artık Anadolu'nun siyaseten bir şeyler aradığı bir dönemdir. Önünü açmak istediği bir dönemdir. Sıkışmışlık

vardır. Halk partisi ile Adalet Partisi arasında Türkiye’de siyaset de sıkışmıştır. Anadolu böyle bir arayışa girdiği dönemlerde Milli Gazete bu arayışın önünü açmak için yola çıkmıştır" sözleri ile anlatıyor (M. Kurdaş ile Görüşme. 10.01.2012).

Gazetenin kuruluş müjdesi bizzat Erbakan tarafından Milli Nizam Partisi'nin 1. Olağan Kongresinde verilmişti. Erbakan kongre konuşmasında; TRT yayınlarından yakınlık davalarının yanlış aksettirilmesini önlemek amacıyla bir gazete çıkaracaklarını bildirerek, delegeleri ve taraftarlarını bu teşebbüsü desteklemeye çağırdı (Yorgancılar, 2012: 142).

8 sayfa ve siyah beyaz olarak, kırmızı logo ile yayın hayatına başlayan Milli Gazete, ilk günden beri logosunda İsrâ Suresi'nin "Hak Geldi Batıl Zail Oldu" ayetini slogan olarak kullanmaktadır. İlk sayının manşet haberi Londra'da düzenlenecek olan Yahudi Kongresi'dir. Gazete, bu kongrenin 2. Dünya Savaşı'nın ardından ilk kez toplanacak olmasına dikkat çekip, Ortadoğu'da yeni gelişmeler yaşanacağı vurgusu yapmaktadır.

Gazetenin neden çıktığı, 1. sayfada "Çıkarken" başlığı ve Hasan Aksay imzasıyla anlatılmıştır, yazıda İslam medeniyeti ve Osmanlı vurgusu dikkati çekmektedir: Mili Gazete, gemileri karadan yürüten, çağ kapayıp çağ açan, Hak davasının bayraktarı, asırlarca bütün insanlığa ışık tutmuş, büyük milletimizin temel duyuş, görüş ve çağrısının sahibi fikir gazetesi olmak için çıkmaktadır. Eğilmeden yürümek istiyoruz. Sefere giderken bağdan yediği üzümün parasını dalına bağlayan ecdadın evladı olarak, herkesin hakkına azami saygılı olma kararıyla çıkıyoruz (Aksay, 1973: 1)

Gazetenin ilk çıktığı dönemde sıkıntısı çekilen şeylerin başında meslek bilgisi ve tecrübe eksikliğinin yanında para sıkıntısı da geliyordu. Aksay, o döneme ilişkin yaşadıklarını; gazete 240 bin lira sermaye ile kurulmuştu. Çağaloğlu'ndaki Üretmen

Han'ın ikinci katını komple kiraladık. 19 odası bulunuyordu. Matbaamız yoktu. O dönem alt katımızda bir matbaa vardı, gazeteyi de orada bastırıyorduk. Ama bu matbaanın büyük harfleri yok. Mesela başlık koyacağız büyük harf yok. Onu entertip linotype düzüyoruz. Ama başlıkları koymak için başka matbaalara gidip büyük harflerle başlıkları düzüyoruz. Matris alacak paramız yok. Matrisimiz olmadığı için kurşunların etrafını iple sarıyoruz. Arkadaşımızın ayağı kaysa düşse o kalıptaki harfler dağılacak. Gazete çıkamayacak. Ayrıca kâğıt bir hafta yetiyor sonra bitiyor. Kâğıt bulmakta zorluk çekiyorduk, diyerek anlatıyor (Aksay, 2012: 24).

Milli Gazete üzerine yüksek lisans tezi hazırlayan Alman Şarkiyatçı Esther Debus, gazete ile ilgili izlenimlerini; gazete kapsamının yarısından az bir kısmı ekonomiye ve genel siyasete dair haberlere ayrılmıştır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin iç durumu ve İslam dünyasıyla olan ilişkileri, neredeyse ölçüsüz denebilecek bir yoğunlukta dile getirilmektedir. İç ve dış siyasete, ekonomik ve kültürel sorunlara ve olaylara dair yapılan yorumlar dobra dobra, agresif, pro-İslamcı bir çizgidedir. "Hak geldi, batıl zail oldu" sloganına uygun olarak gazete, İslam'ın Türkiye ve yurt dışında kaydettiği ilerlemeleri ve "emperyalizm tarafından ezilen Müslümanların" mücadelesini takip eder (Debus, 2010: 41).

Gazetenin sahibi, kurucusu, başyazarı ve ilk genel yayın yönetmeni Hasan Aksay, aynı zamanda Milli Selamet Partisi milletvekilidir. Erbakan, gazetenin çıkışından itibaren her şeyi ile Aksay'ın ilgilenmesini istemiştir. Aksay da, 1975 yılına kadar MSP-CHP Hükümetinde Bakan olana kadar gazeteyi idare etmiştir.

Mili Gazete, 43 yıllık yayın hayatında 9 farklı genel yayın yönetmeni tarafından yönetildi. İlk yayın yönetmeni Hasan Aksay'ın görevi bırakmasının ardından sırasıyla Zübeyir Yetik, Fehmi Kuru, Sadık Albayrak, Abdülkadir Özkan, Mehmet Emin Aksay, Ekrem Kızıldaş, Necdet Kutsal ve Mustafa Kurdaş gazetenin 1 numaralı koltuğuna oturdu.

Gazete 43 yıllık hayatında iki büyük deprem atlattı. İlki 1993 yılında Beklenen Vakit gazetesinin çıkması idi. Bu gazeteyi çıkaran ekibin neredeyse tamamı Milli Gazete'de çalışıyordu. Milli Gazete'nin parti bülteni gibi çıkmasından rahatsız olan Mustafa Karahasanoğlu ve Abdurrahman Dilipak gibi isimler beraberinde çok sayıda ismi de alarak İslamcı camianın ikinci gazetesi olan Beklenen Vakit'i çıkardılar. Bu hamle ile Milli Gazete, hem yetişmiş kadrosunu hem de azımsanmayacak sayıda okur kitlesini kaybetti. İkinci büyük depremi ise 1 Ekim 2010 tarihinde yaşadı. Kavgalı bir şekilde Saadet Partisi genel başkanlığından ayrılan Numan Kurtulmuş'un ardından, Milli Gazete'de de istifa depremi yaşandı. Başta gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Necdet Kutsal, başdanışman Ekrem Kızıldaş olmak üzere, editörler ve yazarlardan bir kısmı gazeteden ayrıldı. Milli Gazete bir kez daha yetişmiş kadrosunu kaybetmişti. Mustafa Kurdaş, o dönemle ilgili; Milli Gazete'nin istisnai bir dönemidir. Milli Gazete'nin kimliği ve misyonu içerisinde aslında yok mesabesinde. Öyle görmek gerekir. Ve zaten baktığımız zaman da bu olay Milli Gazete'nin ekseninin kaymasına da neden olamamıştır. Olamayacaktır da. Çünkü Milli Gazete'yi Milli Gazete yapan bu ilk günkü besmeleye sahip çıkmaktır, yorumunu yapıyor (M. Kurdaş ile Görüşme. 10.01.2012).

Milli Gazete'den ayrılan ekip, 9 Mayıs 2011'de Numan Kurtulmuş'un kurduğu ve genel başkanı olduğu Halkın Sesi Partisi'nin gazetesi olarak tasarlanan Dünyaya Yeni Söz Gazetesi'ni çıkardılar. Ancak yeni gazete, çok da uzun soluklu olamadı, 18 Temmuz 2011'de kapandı.

Milli Gazete, 1978 yılında Topkapı'da kendi tesislerini kurarak uzun süre yayınına buradan devam etti. 1999 yılında Sefaköy'deki tesislerine taşınan gazete, yayınına halen 40 bin metrekarelik arazi üzerine kurulmuş olan bu tesislerden sürdürmektedir.

1.2. Yayın Politikası

Milli Gazete'nin ilk çıktığı günden beri yayın politikasını Milli Görüş Hareketi'nin izleği doğrultusunda İslamcılık, ümmetçilik ve İslam Birliği ideali oluşturmaktadır. Genel Yayın Yönetmeni Mustafa Kurdaş bu durumu; "Milli Gazete salt bir parti gazetesi değil. Biz salt İslamcı bir gazete de değiliz. Bu tanımlama da eksik kalır. Çünkü biz bir taraftan "Hak geldi, batıl zail oldu" derken, olaylara İslami perspektiften, ümmet perspektifi ile bakıyoruz. Milli Gazete sadece Anadolu'yu göremez, bununla sınırlandıramaz kendini. Ankara'yı merkeze alıp, Şam'ı, Bağdat'ı, Kahire'yi unutamaz; İslamabad'ı, Kabil'i, Saraybosna'yı öteleyemez. Çünkü biz İslam kardeşliğini esas alan bir gazeteyiz" diyerek anlatıyor (M. Kurdaş ile Görüşme. 10.01.2012).

Bir parti gazetesi olduğunu hiç saklamayan Milli Gazete, ilk kurulduğu günden beri Milli Görüş'ün hangi partisi hayatta ise onu destekleyen yayınlar yaptı. Milli Selamet Partisi, Refah Partisi, Fazilet Partisi ve en son Saadet Partisi'nin politikası doğrultusunda bir yayın çizgisini takip etti. İlk kurucusu Hasan Aksay, MSP Milletvekili idi, şimdi genel yayın yönetmenliği koltuğu oturan Mustafa Kurdaş da Saadet Partisi Genel İdare Kurulu üyesidir. Bu sebeple ilk kurulduğu günden beri Milli Görüş Hareketi dışında kalanlar tarafından sık sık parti gazetesi olmakla eleştirilir ve "Milli Gazete gazete değil, parti bültenidir" eleştirilerine muhatap olur (Kalyoncu, 2007: 25)

Kurdaş, Milli Gazete'nin yayın politikasını; "Biz Milli Görüş Hareketi'ni temel eksen olarak dikkate alıyoruz. Saadet Partisi bugün Milli Görüş'ün tek temsilcisi olan siyasi parti ise elbette biz Saadet Partisi ile çelişmeyiz. Ama illa Ankara'dan ne gelecek diye de bakmayız. Biz olaylara bir pencereden bakıyoruz. Zaten Milli Görüş'ün ve Muhterem Erbakan Hocamızın bize kattığı en büyük değer budur. Yani Hakkâri'deki bir Mili Görüşçü de Edirne'deki bir Milli Görüşçü de Refahlı, Faziletli, Saadetli de olsa Milli Selametli de olsa bir Milli Görüşçü olaylara

aynı hissiyatla bakabiliyor; aynı şeye seviniyor ve aynı şeye üzülebiliyorsa, aynı şeye öfkelenebiliyor aynı şeye kızılıyorsa eğer, bizim Ankara ne diyor diye bakmamıza gerek yok" sözleri ile aktarıyor (M. Kurdaş ile Görüşme. 10.01.2012).

Milli Gazete'nin yayın ilkeleri; "Önce Ahlak ve Maneviyat" sloganıyla özetlenmektedir. "Hak Geldi, Batıl Zail oldu" Sözünü çıktığı günden itibaren logosunun üzerine yerleştiren Milli Gazete, Hakk'ı üstün tutan ecdadımızın görüşünü temsil eder. Bu görüş kısaca Milli Görüş diye adlandırılmaktadır (Hakkında, Milli Gazete Resmi Sitesi, <http://www.milligazete.com.tr/kunye.php> 06.06.2015).

Mustafa Kurdaş bir yayın politikası olarak, Milli Gazete'de hangi haberlerin yer almayacağı ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Milli Gazete'de şüyu vukuundan tehlikeli olan, yani yaygınlaşması olmasından daha tehlikeli olan şeylere biz yer vermeyiz mümkün olduğunca. Ahlaksızlığa yer vermeyiz. İslam'ın yasak etmiş olduğu olayların Milli Gazete'de yer alması söz konusu değildir. Mesela Milli Piyango şunu yaptı gibi bir haber bizde girmez. Milli Piyango'nun yılbaşı çekilişi başkaları için haber değeri taşıyabilir ama bizde haber olmaz. Ölçeğimiz var: "Hak geldi batıl zail oldu!" Biz Kuran'a aykırı düşmeyiz, sünnete aykırı düşmeyiz, İslam birliğine aykırı düşmeyiz. Milli Görüş'e bu anlamda aykırı düşmeyiz.

Genel anlamda da kabul edilen yayın ilkeleri:

1. Asparagas haber yapılmaması
2. Kişilerin şahsiyeti ile ilgili haber yapılmaması. Eleştirinin dozajı kaçırılmadan, özel hayat deşifre edilmeden haber yapılması.
3. İnanç ve itikad ne emrediyorsa dışına çıkılmaması, olarak özetlenebilir" (M. Kurdaş ile Görüşme. 10.01.2012).

Milli Gazete, İslamcı gazeteler arasında Ak Parti'ye en muhalif gazete olarak göze çarpar. Hemen hemen tüm haberlerinde Ak Parti hükümetini eleştirmekten geri durmayan gazete, problemlerin çözümü olarak ise Saadet Partisi'ni işaret eder.

*13 Mayıs 2012 tarihli manşet: BU ZULÜMLER YAŞANMAZDI.

"Yönümüzü İslam alemine çevirdik" diyen Kamalak, Milli Görüş iktidarının şart olduğunu söyledi.

*10 Mayıs 2012 tarihli manşet: VUR DAVULCU DAVULA!

Baharla birlikte AB aşkı yine depreşti. Bu ne hal dedirtecek bir şenlik düzenleyen hükümet, törenlerle Avrupa Günü'nü kutladı.

*3 Mayıs 2012 tarihli manşet: SÜT BOZUK ÇIKTI

Okullarda dağıtılmaya başlanan sütlerden yüzlerce öğrenci zehirlendi.

*4 Mayıs 2012 tarihli manşet: YA KÖLE OLACAKSIN YA DA ÖLECEKSİN

Trabzon'da düzenlediği basın toplantısında konuşan Saadet Partisi Genel Başkanı Prof. Dr. Mustafa Kamalak, ülke ve dünya gündemine ilişkin değerlendirmelerde bulundu. Milli Görüş partileri dışındaki bütün partilerin batıcı olduğunu ve iktidara geldiklerinde batının kültürüne ve çıkarlarına hizmet eden politikalar güttüklerini söyledi.

*5 Mayıs 2012 tarihli manşet: TOPRAK KAYIYOR

Mecliste kabul edilen kanunla yabancıya mülk satışı 24 katına çıkartıldı

*6 Mayıs 2012 tarihli manşet: BAŞÖRTÜSÜNE AKP ÇEMBERİ

İktidar partisinin kadın kolları'nın Anayasa taslağı "bu kadar da olmaz" dedirtti.

1.2.1 İslam Dünyasına Dair İki Farklı Yaklaşım Örneği: (26 Ekim 2014 Tunus Genel Seçimleri ve Bangladeş Cemaat-i İslami Eski Lideri Gulam Azam'ın Cenazesi)

Arap Baharı'nın ilk ses verdiği ülke olan Tunus, 26 Mart 2014 Pazar günü sandık başına gitti. 5 milyondan fazla seçmenin kayıtlı olduğu ülkede, Milli Meclis'teki 217 sandalyenin yeni sahipleri belirlendi. Yıllardır seçimlere sokulmayan, meşru yollarla siyaset yapmasına izin verilmeyen, üye olmanın bile suç

sayıldığı, lideri Raşid Gannuşi'nin uzun yıllar sürgünde yaşamak mecburiyetinde kaldığı Nahda Hareketi, devrim sonrası yapılan ikinci serbest seçimde %31'lik oy oranı ile ikinci oldu. Tunus halkı Nahda'ya, muhalefet görevini vermiş oldu.

1981 yılında kurulan Nahda Hareketi'nin adı Yeniden Doğuş anlamına geliyor. İlk kurulduğu andan itibaren, Raşid Gannuşi verdiği her röportajda partisini demokrasiyi benimsemiş, İslami hassasiyetlere sahip bir hareket olarak tanımladı. Ve üstüne basa basa Nahda'nın Türkiye'yi, Milli Görüş'ü, Necmettin Erbakan'ı örnek aldığı'nın altını çizdi. Birçok defa Milli Görüş'ün davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Gannuşi, Erbakan ile baş başa görüşmeler gerçekleştirip, fikir alışverişinde bulunmuştu. Necmettin Erbakan'ın 2011 yılında vefatında da büyük bir hakşinaslık örneği sergileyip Erbakan'ın İstanbul Fatih Camii'ndeki cenaze namazına gelip saf tutmuştu.

Ancak 26 Ekim günü hemen hemen tüm gazetelerde Tunus'taki seçimle ilgili haber veya yorum yer alırken, Milli Gazete'de bu konu ile ilgili en ufak bir haber dahi çıkmadı. Dış haberler sayfasında Nepal'de otobüs kazasından, İran'da usulsüz bursların iptal olduğuna dair haberlerin yer bulmasına rağmen, Tunus'taki bu kritik seçimle ve Nahda hareketinin seçimlerden ne beklediği, Nahda açısından seçimlerin önemi gibi bir haber yer bulamadı. Bu durum, Milli Gazete'nin İslamcı bakış açısı ile ters düşmüştür. Tunus gibi halkının çoğunluğu Müslüman olan ve demokrasi ile yönetilen bir ülkede yapılan seçim, hele de Nahda gibi Milli Görüş'e yakın bir partinin, başa baş yarışacağı belirtilen bir seçimin haber değeri taşımaması gazetenin bu zamana kadar izlediği yayın politikası ile çelişmektedir. Bu tutumun sebebi olarak, Nahda'nın AK Parti'ye yakınlaşması ve kendisine örnek olarak AK Parti'yi örnek aldığı'nı deklare etmesi gösterilebilir.

Nahda Hareketi haber olmazken, Bangladeş Cemaat-i İslami eski Genel Başkanı Gulam Azam'ın cenaze törenine tam bir sayfa ayrılmıştır. En arka sayfasını bu törene ayıran gazete, logonun üstüne “büyük lider son yolculuğuna uğurlandı”

başlığını atarken, manşet olarak ise “bir buçuk milyon kişi saf tuttu” ifadesini kullanmıştır. Gazetede Azam’ın oğlu ile yapılan röportaj; “En büyük desteği Milli Görüş’ten gördük” başlığı ile verilmiştir. Bu şekilde gazete okuruna, Bangladeş Cemaat-i İslami ile Milli Görüş arasındaki bağ da gösterilmiş.

Pakistan’ın önemli İslami hareketlerinden olan Cemaat-i İslami’nin Bangladeş kolu olan Bangladeş Cemaat-i İslami, Bangladeş’in Pakistan’dan ayrılışı esnasında çıkan iç savaş sırasında ülkenin bağımsızlığına "Durum şimdikinden iyi olmaz, aksine daha da fakirleşiriz" diyerek karşı çıktı. Müslümanların birbiriyle savaşmasının haram olduğu gerekçesiyle hem Pakistan’ı hem de Bangladeş’i uyardı. Bangladeş’i ise Hindistan’ın desteği ile bağımsızlık kazanmasının ülkeyi dolaylı olarak Hindistan kontrolüne sokacağı yönünde ikaz etti (Hindistan Destekli Bağımsızlığın Öyküsü: Bangladeş, <http://www.dunyabulteni.net/haber/293440/hindistan-destekli-bagimsizligin-oykusu-banglades> Erişim Tarihi: 06.06.2015).

Kasım 2011’de ülkede kurulan Savaş Suçları Mahkemesi, Cemaat-i İslami yöneticilerini ülkenin kurtuluş savaşı sırasında Pakistan’a destek vermekle suçladı ve bu gerekçeyle yargılamaya başladı. 1971’de hareketin lideri olan ve günümüzde 92 yaşında olan Gulam Azam’a müebbet hapis cezası verilirken cemaatin yöneticilerinden Abdulkadir Molla idam edildi. Bangladeş’te aynı gerekçeyle verilen çok sayıda idam kararı bulunuyor. Azam, işte bu müebbet cezasını çekmek üzere hapisteyken 25 Ekim 2014’te vefat etti. İslamcı hareket ile ilgili her olaya duyarlı yaklaşan Milli Gazete, Azam’ın vefatına da gereken hassasiyeti göstermiştir.

1.3. Milli Gazete ve Necmettin Erbakan

Milli Gazete, Necmettin Erbakan’ın politikaları doğrultusunda yayın yaptığını her zeminde dile getirmekten çekinmemiştir. Erbakan da Milli Gazete’ye çok büyük

önem vermiştir. Mustafa Kurdaş'ın anlattığına göre; Erbakan hoca için ehemmiyet verilmesi gereken tek yayın organı Milli Gazetedir. Hoca bir basın toplantısı yaptığı zaman, bu basın toplantısında 3-4 poz verdiği zaman asla şu objektif çekti mi bu objektif çekti mi, şu gazete bu fotoğrafı aldı mı diye bakmazdı. Milli Gazete muhabiri ile göz işareti ile anlaşırdı. Milli Gazete muhabirinin gözüne bakar, muhabir göz işareti ile tamam dediği zaman pozunu değiştirirdi (M. Kurdaş ile Görüşme. 10.01.2012).

Milli Gazete, Erbakan için bir evlat mesabesinde. Böyle bir gazetenin çıkarılması fikrinden tutun da, insanları böyle bir gazete çıkarmaya yönlendiren Necmettin Erbakan oldu. Siyasi mücadelede başarıya ulaşmanın yolunun medyadan geçtiğini düşünen Erbakan, Milli Gazete'ye çok büyük önem veriyordu (Özkan, 2012: 34).

Gazeteye özel bir önem gösteren Erbakan, gazetenin 38. kuruluş yıldönümü vesilesiyle yaptığı açıklamada, "Milli Gazete'nin değeri ve önemi, içindeki inanç ve şuur ile ölçülür" der ve ekler; Milli Gazete çok mühim yayınlar yapmaktadır çünkü bir inanç ve şuur abidesidir. Milli Gazete'nin bugüne kadar yaptığı hizmetler önemlidir. Şimdi daha da önemlidir. Çünkü önümüzdeki dönemde Milli Görüş'ün mutlaka iktidara gelmesi, Türkiye'nin ve insanlığın kurtarılması, Yeniden Büyük Türkiye ve Yeni Bir Dünya'nın kurulması zarureti vardır (Erbakan, 2012: 45)

Erbakan için Milli Gazete, mutlaka alınıp okunması gereken bir zaruri kaynaktır. Partililere bunu aynen şu cümleler ile söylemiştir; Saadet Partisi bir fabrikadır. Müslüman'ı alır, şuurlu Müslüman yapar. Nasıl şuurlu Müslüman yapıyor? Alıyor Müslüman'ı, başına üç tane çivi çakıyor. Bir tanesi cihat çivisi, ikincisi haftalık toplantı çivisi, üçüncüsü de Milli Gazete çivisi. Bir insanın başına cihat çivisi, haftalık toplantı çivisi, Milli Gazete çivisi çakılmışsa, o insan artık şuurlu bir Müslüman olmuştur (Erbakan'ın ünlü sözleri, Hürriyet Gazetesi, 2011: 24)

Kurdaş, Milli Gazete'nin asla taviz veremeyeceği hususlara dikkat çekerken iki şeyin altını çizmektedir; birincisi "Hak geldi, batıl zail oldu" düsturudur. Bu ölçek olmadan manşet atılamaz. Asla taviz vermeyeceği ikinci husus ise "Erbakan Hoca"sıdır M. Kurdaş ile Görüşme. 10.01.2012).

Özellikle Erbakan'ın 2011'deki vefatından sonra, Milli Gazete bir vefa örneği göstererek Erbakan'a sayfalarında daha çok yer vermeye başladı. Özellikle Erbakan'ın vefat haftasında özel sayfalar hazırlayıp, liderlerinin fikirlerini, düşüncelerini okurlarıyla paylaştı. Hatta haftalık Erbakan sayfası hazırlayıp, Erbakan'ın hayatta iken parti çalışmaları sırasında yaptığı konuşmaları, sunduğu tebliğleri, farklı basın organlarına verdiği mülakatları bu sayfada yayımlandı. Her ne kadar Erbakan, bugün hayatta olmasa da, Milli Gazete, sanki Erbakan hayatta imiş gibi bir yayın politikası sergilemekte.

1.4. Yazı İşleri Kadrosu ve İçerik

Gazetenin künyesine göre yazı işleri kadrosu şu şekildedir:

TABLO 1. MİLLİ GAZETE KÜNYE

Milsan Basın Sanayii A.Ş Adına Sahibi ve Genel Müdür:	Ömer Yüksel Özek
Genel Yayın Yönetmeni:	Mustafa Kurdaş
Yazı İşleri Müdürü:	Ercan Özcan
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:	Mustafa Yıldırım
Haber Merkezi Müdürü:	Gökçen Göksal
Ankara Temsilcisi:	Mustafa Yılmaz
İnternet Sorumlusu:	Adnan Öksüz
Dış Haberler: Emre Miyasoğlu	Emre Miyasoğlu
Kültür - Sanat:	Bilal Yıldırım
Siyaset:	Muhammet Altındal
Spor:	İlhami Yetiş
İlaveler:	Nedim Odabaş
Görsel Yönetmen:	Bilal Ay

20 Sayfa olarak yayınlanan Milli Gazete, iki sayfasını ekonomiye, iki sayfasını dış haberlere, iki sayfasını spora, beş sayfasını da güncel haberlere ayırmaktadır. Bir sayfasını bölge haberlerine ayıran gazete, ülkemizin çeşitli bölgelerine ait sıcak haberleri bu sayfasında toplamaktadır. Gazete, toplumu ilgilendiren çeşitli konularda hazırladığı dosyalar için müstakil bir sayfa ayırmaktadır. Düşünce ve kültür sanat dünyamıza birer sayfa ayıran gazete bu alanda önemli hizmetler yapmakta ve düşünce hayatımıza büyük katkılar sağlamaktadır. İki tam sayfasını aile ve hayat konularına ayıran gazete bu alanda hiçbir gazetenin yarışamayacağı bir içerikle milletimizin öz benliğinden kopmaması için çok büyük bir gayret göstermektedir (Hakkında, Milli Gazete. <http://www.milligazete.com.tr/kunye.php> Erişim Tarihi: 18.03.2015).

Milli Gazete'nin ekonomi sayfaları incelendiğinde kurulduğundan bugüne kadar Borsa'ya ait verilerin yayınlanmadığı görülecektir. Bilinçli bir tercih olan bu durum, reel ekonomiye önem veren Milli Görüş Hareketi'nin de bir sonucudur. Altın ve dövizin alış ve satış değerlerinin gösterildiği sayfalarda çoğunlukla işsizlik, ekonomik durum, tüketici hakları ve İslami şirketlerden haberlere yer verilmektedir.

Dış haberler sayfası, gazete ilk yayınlandığı günden beri özel bir önemin verildiği sayfaların başında gelmektedir. Dünyadaki Müslümanların genel gidişatına dair haberlerin ağırlıkta olduğu dış haberler sayfası, birçok gazetenin aksine Milli Gazete'de iki sayfadan az olmamıştır. İsrail-Filistin sorunu, Çin-Doğu Türkistan meselesi, ABD ve Ortadoğu, Avrupa ve İslamofobi gibi başlıklar bu sayfalarda en sık rastlanan haberlerdir.

Fikir gazetesi olduğunu ilk sayısından beri vurgulayan Milli Gazete'nin önem verdiği bir başka sayfası ise Düşünce sayfasıdır. Genelde gazetedeki köşe yazılarının haricinde daha hacimli yazıların yer aldığı bu sayfada, Türkiye ve İslam dünyasına dair, Milli Görüş Hareketi'nin benimsemiş isimler tarafından yazılar kaleme

alınmaktadır. Günde ortalama üç yazarın görüldüğü düşünce sayfası, gazetenin entelektüel birikiminin de bir göstereni olarak kabul edilebilir.

Gazetenin önem verdiği bir başka sayfa ise Ailemiz başlığı ile yayınlanan sayfasıdır. Kadın ve aileye dair daha naif yazıların yer aldığı bu sayfa, aileye İslami bir bakış açısı ile yaklaşan, Peygamber Efendimizin hadislerinin, İslam büyüklerinden özlü sözlerin ve aileye/ eve/ kadına/ çocuğa/ evliliğe dair pratik bilgilerin yer aldığı, her gün mutlaka bir kadın yazarın köşe yazdığı, her gün yayınlanan güncel bir sayfadır. Televizyon ve internetin yaygınlaşmadığı 80'ler ve 90'larda iki tam sayfa olarak yayınlanan Ailemiz sayfası, gelişen toplum ve biçim değiştiren aile nedeniyle son yıllarda tek sayfa olarak yayınlanmaktadır.

Milli Gazete'de Spor, iki sayfa olarak yayınlanmakta. Diğer gazeteler gibi her ne kadar spor başlığı ile yayınlansa da bu sayfalarda futbolun büyük bir ağırlığı vardır. Daha çok ajansların geçtiği haberlerin yer aldığı sayfalarda haberler yorumsuz, argodan uzak, şiddete mahal vermeyecek şekilde yayınlanmaktadır.

Değmesin Yağlı Boya, 1983'den beri Necati Tuncer tarafından kesintisiz bir şekilde yayınlanan siyasi mizah sayfası, Milli Gazete'nin en orijinal sayfalarındandır. Milli Görüş'ün Tescilli Mizah Sayfası olarak lanse edilen bu sayfada, o haftanın öne çıkan siyasi ve toplumsal gelişmeleri/ olayları mizahi bir dille, eğlenceli bir sunumla yorumlanmaktadır.

Hemen hemen her gazetede yer alan Televizyon sayfası ise Milli Gazete'de yer almamaktadır. Bilinçli olan bu tavrın, gazete okurlarının zamanlarını televizyon karşısında harcamasını istemediği antiemperyalist, anti komformist, antikapitalist, özetle İslamcı tutumundan kaynaklanmaktadır. Ancak bu konuda bir istisnaya gidilmiş ve Kültür-Sanat sayfasının en altında sadece Milli Görüş Hareketi'nin televizyon kanalı olan TV5'in günlük programına yer verilmiştir.

1.5. Köşe Yazarları

İslami camianın ulusal çapta yayınlanan ilk gazetelerinden olan Milli Gazete, fikir gazetesi olduğunu kanıtlar nitelikte köşe yazarlarına ağırlıklı olarak yer vermektedir. İslami camianın önde gelen edebiyatçı ve düşünürlerinin çoğunluğu mutlaka bir vakitler Milli Gazetede köşe yazmıştır. Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu, İhsan Süreyya Sırma, Cihan Aktaş, Afet Ilgaz, Abdurrahman Dilipak, Alaaddin Özdenören, Ayhan Songar, Şule Yüksel Şenler, Süleyman Çobanoğlu, Hakan Albayrak, Selahattin Eş, Ahmet Günbay Yıldız, Osman Yüksel Serdengeçti, İsmet Özel, Sebahattin Zaim, Mustafa Yazgan, Nabi Avcı, Necip Fazıl Kısakürek, Nevzat Yalçıntaş, Mehmet Metiner, Mehmet Doğan, Sibel Eraslan, Mustafa Müftüoğlu, Rasim Özdenören, Hüsnü Aktaş şimdiye kadar köşe yazarı olarak Milli Gazete'de yer almış isimlerden sadece bazılarıdır.

Pazartesi: Mahmut Toptaş, Mehmet Şevket Eygi, Abdulkadir Özkan, Zeki Ceyhan, Ahmet Yavuz, Mevlüt Özcan, Ali Haydar Haksal, Ekrem Şama, Adnan Öksüz, Burhan Bozgeyik, Mehmet Seyfettin Erol, Mustafa Yıldırım.

Salı: Mahmut Toptaş, Mehmet Şevket Eygi, Abdulkadir Özkan, Fatma Tuncer, Zeki Ceyhan, Ata Atun, Nedim Odabaş, Şakir Tarım, İshak Beyazay, Mehtap Kayaoğlu, Hüseyin Akın.

Çarşamba: Mahmut Toptaş, Mehmet Şevket Eygi, Abdulkadir Özkan, Fatma Tuncer, Zeki Ceyhan, Ali Haydar Haksal, Adnan Öksüz, İbrahim Veli, Yusuf Ünlü, İbrahim Hakkı Akkiraz, Mustafa İşcan.

Perşembe: Mahmut Toptaş, Mehmet Şevket Eygi, Abdulkadir Özkan, Fatma Tuncer, Zeki Ceyhan, Mevlüt Özcan, Mehtap Kayaoğlu, Hüseyin Akın, Saadettin İnan, Mehmet Seyfettin Erol, Necmettin Çalışkan.

Cuma: Mahmut Toptaş, Mehmet Şevket Eygi, Reşat Nuri Erol, Abdulkadir Özkan, Fatma Tuncer, Mevlüt Özcan, Fatma Tuncer, Ali Haydar Haksal, Adnan Öksüz, Sadrettin Karaduman, Burhanettin Can, Ali Emre Kafkas.

Cumartesi: Mehmet Şevket Eygi, Reşat Nuri Erol, Abdulkadir Özkan, Ahmet Yavuz, Zeki Ceyhan, Mine Alpay Gün, Cafer Keklikçi, Şakir Tarım, Doğan Bekin, Fatma Toksoy, Necati Tuncer, Yusuf Kandemir, Mustafa İşcan.

Pazar: Mehmet Şevket Eygi, Reşat Nuri Erol, Fatma Tuncer, Mevlüt Özcan, Mine Alpay Gün, Ata Atun, Burak Kılıoğlu, Bilal Yıldırım, İbrahim Halil Er, Mehmet Biten, Hatice Çay.

1.6. Ekler

Milli Gazetenin hali hazırda okurlarına verdiği tek ek Pazar günleri yayınlanan Milli Çocuk isimli ektir. Eğlenceli yazılar, karikatürler ve kıssadan hisse köşelerinin yer aldığı dergi, İslami bir bakış açısıyla hazırlanmaktadır.

İçeriğine dair bilgi vermesi açısından derginin 124. sayısında bizden size başlıklı editör yazısını buraya alıntılıyoruz: Sevgili arkadaşlar; Dünya kurulduğundan beridir nice peygamberler insanlığa hizmet etmek için gönderilmiş. Allah'ın varlığını ve birliğini insanlığa anlatmak için canla başla çalışmış, hatta bu uğurda canlarını bile feda etmişler. Kimi inanmamış, felaketlerle yüz yüze gelerek helak olmuş, kimi kavimler veya topluluklar inanmış ve hakikate erişmiş, Allah'ın vaat ettiği o kutlu beldelere gitmişler.

İşte biz bu dosyamızda minik bir çocuğun gözüyle Peygamberlere iman konusunu işlemeye çalıştık. İstedik ki, değerlerimizi kaybetmeyelim ve peygamberlere olan inancımızı kuvvetli turalım. Sayfalarımızda yok yok yine. Nasreddin Hoca, Mini Test, Tekerlemeler yine sayfalarınızda olacak. Çizgi dizi Memiş'in yeni bir macerası çocukların hayran olduğu süper kahramanlarla ilgili. Onların gerçek yüzlerini anlatmaya çalıştık bu çizgi romanımızda. Memiş'in bu mücadelesine biz onun maceralarını okuyarak destek olalım, ne dersiniz? Gözleriniz inci gibi parlansın. Allah'a emanet olun (Bizden Size, Milli Çocuk, 2015).

Gazete, tarihinde ilk kez 2012'de 1 Mayıs için özel ek çıkardı. "1 Mayıs Çalışma Hayatı özel eki" 16 sayfa ve tabloid basıldı. Tamamı renkli olarak okuyucularına hediye edilen özel ekte emek dünyasının sorunlarına dikkat çekildi. "Emek Kutsaldır" sloganı ile çıkan ekte, "İşçiye ücretini alın teri kurumadan veriniz" hadis-i şerifine yer verilmesi dikkat çekti. Ekte ayrıca çalışma hayatının gündeminde bulunan konulara ilişkin olarak sendika başkanları ile yapılmış röportajlar da yer aldı. Türk-İş, Hak-İş ve Memur-Sen genel başkanlarının Taksim Meydanı'ndaki kutlamalara yönelik mesajları ve yine çalışma hayatıyla ilgili özel dosyalar ve haberler de yayımlandı (Milli Gazete'den 1 Mayıs Eki, Oda tv, <http://odatv.com/n.php?n=milli-gazeteden-1-mayis-eki-2904121200> Erişim Tarihi: 19.03.2015).

Gazete, 2015 Şubat ayında da, Erbakan'ın vefatının 4. yıldönümünde Erbakan için özel bir ek hazırladı. Baştan sona renkli 24 sayfa olarak hazırlanan ekte, Erbakan'ın farklı zamanlarda yaptığı konuşmalar yer aldı. Erbakan'ın çok sık rastlanmayan fotoğraflarının da kullanıldığı ek, Milli Gazete okurlarına ücretsiz hediye edildi.

1.7. Tiraj

Milli Gazete, 43 yıllık yayın hayatında ortalama bir tiraja sahip oldu. Bir hareketin/ partinin gazetesi olarak yayınlanması nedeniyle herkesi kucaklayıcı bir yayın politikası geliştiremedi. Bunun neticesinde tirajı, 50 bin ile 20 arasında salındı. 9 Mart 2015- 16 Mart 2015 tarihleri arasında tirajı 22 bin olan gazetenin 2008-2009-2010-2011 yılları arasında ortalama tirajı ise 50 bin olarak ölçülmüş (Milli Gazete Tirajı, <http://tiraj.org/milli-gazete-gazetesi/2008> Erişim Tarihi: 19.03.2015).

Gazete, zaman zaman verdiği günlük promosyonlar vasıtasıyla tirajını yüz binli rakamlara da çıkardı. Bu promosyonlar farklı konularda hazırlanmış kitapçıklardı. Gazetenin bir önceki genel yayın yönetmeni Necdet Kutsal, verdiği bir röportajda bu şekilde günlük promosyon çalışması ile Milli Gazete'nin bir günde 920 bin satışa ulaştığını iddia etmiştir: “Dünya Nereye Gidiyor?” diye küçük bir kitapçık hazırladık. Bu kitabı bir günlük promosyon halinde verdik. Bununla birlikte Milli Gazete'nin o günkü tirajının 110 bine çıktığını gördük. O kanaldan yürüyebileceğimize kanaat getirdiğimiz için günlük promosyonları bir seri haline getirdik ve tedrici olarak, günlük promosyonlarla Milli Gazete'yi 250 bin, 350 bin, 500 bin ve nihayet 920 bin civarına çıkarttık. Milli Gazete gibi teknik altyapısı belli olan bir gazete bir gün içerisinde 920 bin gazeteyi sattı. Bu, en az 950 bin gazete bastığımız anlamına geliyor (Yeşil, Milli Gazete nasıl 920 bin tiraja ulaştı? <http://www.haber7.com/medya/haber/624237-milli-gazete-nasil-920-bin-tiraja-ulasti> Erişim Tarihi: 19.03.2015).

1.8. The Milli Gazette

Türkiye'de yayınlana Milli Gazete, binlerce kilometre uzakta başka bir ülkede daha yayınlanıyor. Hindistan'da ismi The Milli Gazette olan bir gazete çıkıyor. 2000 yılının Ocak ayında yayınlanmaya başlayan gazete, Hindistan'ın kuzeyinde yoğun olarak Müslümanların yaşadığı eyaletlerde yayınlanıyor.

15 günde bir çıkan ve İngilizce yayın yapan The Milli Gazette'nin Genel Yayın Yönetmenliği'ni Keşmir'le ilgili sorunların dünya gündeminde yer bulmasını sağlayan Dr. Zafar'ul İslam Han yürütüyor. The Milli Gazette'yi yayınlamaya başlamadan önce Türkiye'de bu isimle bir gazete yayınlandığından haberdar olduğunu kaydeden Dr. İslam Khan, Türkiye ve dünya Müslümanlarının sesi olan Milli Gazete'den esinlendiklerini ifade diyor (Toprak, 2012: 2)

1.9. Değerlendirme

Milli Görüş Hareketi'nin gazetesi olarak yayın hayatına devam eden Milli Gazete, ilk kez yayınlanmaya başladığı 1973 yılından günümüze kadar aynı çizgi üzerinde yayın yapan bir gazete olarak önümüzde durmakta. Genel yayın yönetmenlerinin bizzat Erbakan tarafından atandığı gazete, her dönem Milli Görüş Hareketi'nin partisi çizgisinde bir politikayı savunmuştur. Yöneticilerinin de hali hazırda Milli Görüş Hareketi partilerinde görevli olması da, gazetenin yayın çizgisinin ne olması gerektiği konusunda belirleyici olmuştur.

Her ne kadar günümüzde tirajı bir hayli düşük dahi olsa, bu durum etki alanının bir hayli geniş olmasını engellememiştir. Milli Görüş Hareketi'nin içinden çıkan kadroların kurduğu Ak Parti'ye en acımasız eleştirileri yönelten gazete, bir anlamda günümüzün muhalif İslamcı basını olarak biricik bir özelliğe sahip.

SONUÇ

Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan ve İslam'ı tam anlamıyla yeniden, toplumsal, siyasasal ve kültürel hayata egemen kılmak amacıyla hareket eden İslamcılık ideolojisi, Osmanlı'nın çöküşünü engellemek, Osmanlı tebaası Müslüman Halkları yeniden bir arada tutmak için mücadele veren en önemli akımlardan biri oldu. Bir halifenin hükmü altında birlik ve uyum içinde hayat süren Müslüman halklar, Osmanlı'nın çöküşü ile birlikte büyük bir krize girdi. İslamcılar, Müslüman halkların bu krizden çıkabilmeleri için yeniden İslamlaşması gerektiğine, İttihad-ı İslam projesi kapsamında yeniden bir arada kalması gerektiğine inanıyordu. Bu düşüncelerle ideallerini gerçekleştirmek için çalıştılar. Ancak Avrupa'da ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan milliyetçilik akımına yenik düştüler.

Osmanlı yıkıldı, küllerinden kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti, ulus devlet modelini benimsedi. Bu modelde İslamcılara yer yoktu. Devlet kurulmadan önce, Milli Mücadele yıllarında İslamcılardan fayda sağlandı. Özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında İslamcıların propaganda kanalları kullanıldı. Ancak İslamcılar, Cumhuriyet ile birlikte 1950'lere kadar sinmek zorunda kaldılar.

Demokrat Parti iktidarının sağladığı kısmi özgürlükler neticesinde İslamcılar da rahat nefes alabilme imkânına kavuştu. Mısır, Pakistan, Tunus ve Bosna-Hersek merkezli yeni nesil İslamcı akımlardan da etkilenen Türkiye İslamcıları, 1969 yılından itibaren siyaset sahnesine daha güçlü, daha özgüvenli ve daha geniş çevreleri kucaklayan yapıda çıktı. 1926 doğumlu Makine Mühendisi bir Profesör olan Necmettin Erbakan'ın bir avuç arkadaşı ile birlikte çıktığı yolun adı olan Milli Görüş, Türkiye'nin 40 yılına damga vuran bir hareket oldu. 4 partisi mahkeme kararıyla ya da askeri darbe neticesinde kapatılan bu hareket, 2000'li yıllarda ayrıştı ve içinden çıkan bir grubun kurduğu Adalet ve Kalkınma Partisi, eşi benzeri görülmemiş bir şekilde Türkiye'de üst üste 3 kez tek başına iktidara geldi.

Siyasal alanda bunlar yaşanırken, basın alanında da ilkler, yenilikler, dönüşümler yaşandı. Basın yayının önemini kavrayan ilk İslamcılardan itibaren günümüze kadar, İslamcılık akımını önceleyen, onun geniş halk kitlelerine yayılmasını sağlayan binlerce dergi ve gazete yayımlandı. Birçoğu kısa ömürlü olurken, bazıları da on yılları aşan ömürleri ile dikkati çekti, adeta bir okul oldu. Bu okul olan yayın organlarından biri de hiç kuşkusuz Milli Görüş Hareketi'nin sesi soluğu olan Milli Gazete idi. Türkiye'nin halen yayınlanmakta olan en eski gazetelerinden Milli Gazete, 43 yıllık yayın hayatı ile sadece İslamcılık akımının değil, Türkiye'nin en önemli gazetelerinden biri oldu.

Milli Görüş Hareketi'nin gazetesi olarak bilinen ve genel itibariyle parti gazetesi olmakla eleştirilen Milli Gazete, aynı zamanda İslamcı basın tarihi içerisinde özel bir yerde durmaktadır. Kendisinden sonra yayın hayatına atılan Yeni Akit, Yeni Şaafak, Vahdet, Milat ve Diriliş Postası'nda yazarlık ve yöneticilik yapan birçok isim, yazı hayatına Milli Gazete'de başlamıştır.

Bu tezimizde ilk İslamcılarının yayınlarından başlayarak günümüze kadar belli başlı İslamcı dergi ve gazeteleri inceledik. En son safhada ise Milli Gazete'yi en ince ayrıntısına kadar anlattık. Osmanlı'dan günümüze İslamcılarının geçirdiği evreler ayrıntılı bir şekilde ele alındı. Bizden önceki birçok tezde yer alan Zaman, Türkiye, Yeni Asya gibi gazeteleri İslamcı olarak kabul etmediğimiz için tezimize almadık. Zira bu gazeteler, “muhafazakâr medya” olarak isimlendirilmeyi daha çok hak ediyorlar. Kuruluş gerekçeleri ve yayın politikaları itibariyle bu gazeteler İslamcı tanımına uymamaktalar.

Osmanlı'nın son döneminden günümüze kadar incelediğimiz İslamcı medyanın, üç bölüm halinde fotoğrafını çekmeye çalıştık. Ali Bulaç'ın metodundan örnekle 1856-1950 arasındaki İslamcılarını ilk dönem olarak, 1950-2000 arasını ikinci dönem ve 2000 ile 2015 arasını üçüncü dönem İslamcılar olarak ayırdık ve İslamcı basın üzerinden inceledik. İncelememiz sonucunda Osmanlı Devleti'nin

yıkılış dönemine denk gelen ilk dönem İslamcılarının, bir kurtuluş ideolojisi umudu olarak İslamcılığa sarıldıklarını gördük. Kendi ayakları üzerinde kalmak için büyük mücadeleler gösteren bu dönem İslamcıları, bir anlamda el yordamı ile fikri mücadelelerini sürdürmüşlerdir.

Cumhuriyet'in kuruluşunu, Tek Parti iktidarını ve Demokrat Parti ile çok partili dönemi gören; sisteme, devlete ve hâkim yapıya muhalefet eden ikinci dönem İslamcılarının beslendiği kaynakları, etkilendikleri ve etkiledikleri kardeş İslamcı hareketleri de tezimizde incelemiş olduk. Tercüme faaliyetlerinin revaçta olduğu bu dönemde, farklı tecrübelerden faydalanma şansına erişen ikinci dönem İslamcıları, kurdukları siyasi partiler aracılığı ile de Türkiye'yi şekillendiren toplumsal hareketlilik içerisinde yer aldılar.

Ak Parti iktidarının ayak seslerinin duyulmaya başladığı 2000 ile 2015 arasında yer alan üçüncü dönem İslamcılarının ise, iletişim araçlarının çeşitlendiği, ideolojilerin buharlaştığı küresel köy olarak isimlendirilen dünyamızda bireyselleşme olgusuna bigâne kalamadıklarını görmüş olduk. Ak Parti ile iktidar olmanın tadını alan bu dönem İslamcıları, kardeş İslamcı hareketlerin tecrübelerinin yanı sıra Batı düşünce tarzı, felsefesi, siyasi hareketleri ve yaşam tarzından da oldukça fazla etkilendiklerine şahit olduk. Günümüzde her ne kadar iktidar medyası, hükümet medyası ve benzeri isimlendirmelerle anılsalar da, İslamcı medyanın bu isimlendirmelerden çok daha farklı bir konumda olduğunu ortaya koymuş olduk.

Tezimizde ayrıca, tüm İslamcı yayın organlarını almak yerine, günümüz İslamcılarının fikri dünyalarını şekillendiren, tarihten bugüne iz bırakmış, köşe taşı olmuş, günümüz jargonu ile söylersek “marka” olmuş İslamcı yayın organlarını inceledik. İncelememizde, İslamcılıkla ilgili birinci el kaynaklara ve içeriden bir bakış açısına daha çok yer ayırdık. Bu şekilde, başkasının ne söylediğinden ziyade, İslamcılarının kendileri hakkında ne düşündüğünü öğrenme fırsatı yakalamış olduk.

Türkiye'nin son 40 yılına damga vurmuş, İslamcılık akımının gazete ve dergiler üzerinden incelendiği bu tezimiz, umarız bundan sonra bu alanda araştırma, inceleme yapmak isteyen sosyal bilimcilere örneklik teşkil eder.

KAYNAKÇA

Afgani, Cemaleddin. Abduh, Muhammed. (1987) **Urvetül Vuska**. İstanbul: Bir Yayıncılık.

Aktaş, Cihan. (2007) **Bir Hayat Tarzı Eleştirisi: İslamcılık**. İstanbul: Kapı Yayınları.

Aktaş, Cihan. (2011) **“Cemaatten Kamusal Alana İslamcı Kadınlar”**, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aktaş, Ümit. (2009) **“İttihad-ı İslam, İslamcılık ve İslami Hareketler.”** Özgün Düşünce Dergisi, sayı: 1

Aktay, Yasin. (25.08.2012) **“İslamcılık Ne Zaman Bitti?”** Yeni Şafak Gazetesi, sayfa: 18

Akyel, Siyami. **Meşhur Bugün Gazetesi.**

<http://www.mehmetsevketeeygi.com/habergoster.asp?id=765> Erişim Tarihi: 18.11.2014

Akyel, Siyami. **Yeni İstiklal gazetesi ve Mehmet Şevket Eygi.**
<http://www.mehmetsevketeeygi.com/habergoster.asp?id=748> Erişim Tarihi: 18.11.2014

Albayrak, Hakan. (15.11.2010) **“İslam Deklarasyonu.”** Yeni Şafak, sayfa: 2

Albayrak, Sadık. (1989) **Türk Siyasi Hayatında MSP Olayı**. İstanbul: Araştırma Yayınları.

Alpay, Kenan. (1994) **“Kemalistlerin Dayanılmaz Hafifliği.”** Haksöz Dergisi, sayı: 37

Alper, Ömer Mahir. (1993) **“Urvetü'l-Vuska'dan Sırat-ı Müstakime.”** Haksöz Dergisi, sayı: 25

Amedî, Fikri. (2014) **İslamcılık Bir Öze Dönüş Hareketidir.** [www.ufkumuz.com](http://www.ufkumuz.com/amed-i-islamcilik-bir-oze-donus-hareketidir-35730h.htm)
<http://www.ufkumuz.com/amed-i-islamcilik-bir-oze-donus-hareketidir-35730h.htm> Erişim Tarihi: 20.10.2014

Arıoğlu, Süleyman. (2008) **İslamcı Basının En Çok Satan Gazetesi: Zaman Örneği.** Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ay, Şadiye. (2004) **“Türkiye'de Siyasal İslam.”** Mevzuat Dergisi, sayı: 83

Aydın, Yusuf. (1993) **“İslahatçı Bir Alim: İbn Teymiyye.”** Haksöz Dergisi.

Bakırcı, Mustafa. **“II. Meşrutiyet Dönemi Din Sosyolojisinin Önemli Bir Kaynağı: İslam Mecmuası.”** SÜFİD, sayı: 17

Balcı, Muharrem. (2010) **Aliya ve Arkadaşlarında Yol Haritası ve Gelecek Tasavvuru.** İstanbul: Dünya Yayınları.

- Baş, Fazıl. (2014) “**Nurettin Topçu’da İnsan, Toplum ve Ahlak.**” Fayrap Dergisi, sayı: 64
- Başer, Alev Erkilet. (2004) **Orta Doğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler.** Ankara: Hece Yayınları.
- Başer, Alev Erkilet. (2015) **Mazlum Doğu’nun Mağrur Çocukları, İslamcı Portreler ve Türkiye’de İslamcılığın Seyri.** İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Behmen, Ömer. (2008) **Genç Müslümanlar 1939-2005.** İstanbul: Ant Kreatif Yayınları.
- Bekaroğlu, Mehmet. (2007) **Adil Düzenden Dünya Gerçeklerine, Siyasetin Sonu.** Ankara: Elips Kitap.
- Berkes, Niyazi. (2002) **Türkiye’de Çağdaşlaşma.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Biçer, Mehmet Ali. (2011) **İbn-i Teymiye’nin Uluhiyet Anlayışı.** Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Ankara.
- Bora, Tanıl. (2003) **Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık.** İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bora, Tanıl. (2014) “**Ruşen Çakır ile Söyleşi: İslamcılık Artık Sistemin Merkezinde.**” Birikim Dergisi, sayı: 303-304
- Bostancı, Naci. (1998) **Siyaset, Medya ve Ötesi.** Ankara: Vadi Yayınları.
- Bozyel, Resul. (1993) “**M. Reşid Rıza -Dopdolu Bir Yaşamın Tarihi-.**” Haksöz Dergisi, sayı: 33
- Bulaç, Ali. (20.08.2012) “**Tartışma Bitti Defter Yeniden Açılıyor.**” Zaman Gazetesi, 17
- Bulaç, Ali. (2009) “**İslamcılık Düşüncesi: Dün, Bugün, Yarın.**” Özgün Düşünce Dergisi, sayı: 1
- Bulaç, Ali. (2009) **Göçün ve Kentin Siyaseti: MNP’den SP’ye Milli Görüş Partileri.** İstanbul: Çıra Yayınları.
- Bulaç, Ali. (2011) “**İslam’ın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcıların Üç Nesli**”, Haz: Tanıl Bora, Murat Gültekingil. Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: İslamcılık: İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulaç, Ali. (2013) “**İslamcılığın Oluşumu, Gelişimi ve Bugünkü Durumu**”, Gelenek ve Modernlik Arasında İslamcılık Kitabı. İstanbul: Umran Yayınları. 2013
- Bulaç, Ali. (23.07.2012) “**İslamcıların Üç Nesli.**” Zaman Gazetesi, 17
- Bulaç, Ali. (28.07.2012) “**Tutarlılık Sorunu.**” Zaman Gazetesi, 17
- Bulut, Yücel. (2013) “**Türkiye’de İslamcılık ve Tercüme Faaliyetleri**”, Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.

- Can, Burhanettin. (2011) “**Mücahid Erbakan.**” Umran Dergisi, Sayı: 200
- Coşkun, Muharrem. (2013) **Sırat-ı Müstakim Yoldaki Çığır Sebilürreşad.** İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları
- Çağlayan, Selin. (2011) **Müslüman Kardeşler’den Yeni Osmanlılar’a İslamcılık.** İstanbul: İmge Kitabevi.
- Çakır, Ruşen. (2011) “**Milli Görüş Hareketi**”, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, Ruşen. (2013) “**Milli Görüş Hareketi: Dün, Bugün, Yarın**”, Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.
- Çakır, Ruşen.(2002) **Ayet ve Slogan.** İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, Yılmaz. (1998) “**RP'nin Kapatılması Neyi Öğretmeli?**” Haksöz Dergisi, sayı: 83
- Çalmuk, Fehmi. (2011) “**Necmettin Erbakan**”, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çınar, Menderes. (2005) **Siyasal Bir Sorun Olarak İslamcılık.** Ankara: Dipnot Yayınları.
- Debus, Esther. (2010) **Türkiye Cumhuriyet'inde Fetva Müessesesi Çerçevesinde Milli Gazete'de Yayınlanan Fetvalar.** (Çev: A. Dirim) İstanbul: Libra Yayıncılık.
- Demir, Ayhan. (18.06.2014) “**Genç Müslümanlar Neyimiz Olur?**” Yeni Akit Gazetesi, 13
- Demir, Yasin. (2013) “**Sırat-ı Mustakim Dergisi: 1912 İslamcı- İslamcı ve Türkçü Ayırışması.**” Dünya ve İslam Dergisi, sayı: 1.
- Dirin, İlyas. (2003) “**Diriliş Dergisi**”, Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş. Hece Dergisi, Sayı: 73
- Duman, Doğan. (1995) “**Türkiye’de İslamcı Yayıncılık.**” Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi.
- Duran, Burhanettin (2011) “**Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı: İdeolojik Konumları, Dönüşümü ve Evreleri**”, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- El Benna, Hasan. (2007) **Hatıralarım.** (Çev: B. Eryarsoy). İstanbul: Beka Yayınları.
- Eliaçık, İhsan. **Aljya İzzetbegoviç.** İstanbul: Gerçek Hayat Dergisi Yayını.
- Emre, Akif. (18.10.214) “**İrticadan İslamcılığa.**” Yeni Şafak, 12
- Ertem, Hüsamettin. **Yaşayanların Dilinden Mili Görüş.** İstanbul: Ravza Yayıncılık.

- Ertunç, Ahmet Cemil. (2011) **Cumhuriyet'in Tarihi**. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Ertürk, Ahmet. (1990) “**Türkiye’de İslami Hareketin Gelişim Süreci: 60 ve 70’li Yıllar,**” Dünya ve İslam Dergisi, sayı: 4
- Eygi, Mehmet Şevket. (09.06.2009) “**Mevdudi.**” Milli Gazete, sayfa: 2
- Findley, Carter (2012) **Modern Türkiye Tarihi. İslam, Milliyetçilik ve Modernlik: 1789-2007.** (Çev: G. Ayas) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ganim, İbrahim El Beyumi. (2012) **Hasan El Benna’nın Siyasi Düşüncesi.** İstanbul: Ekin Yayınları.
- Gannuşı, Raşid. (2014) **Nahda: Tunus'un yapıcı gücü.** <http://www.aljazeera.com.tr/> <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/nahda-tunusun-yapici-gucu> Erişim Tarihi: 18.03.2015
- Görgün, Hilal. (2012) “**Urvetul Vuska.**” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Ankara: TDV Yayınları, 42. Cilt.
- Güler, Metin. (2014) “**Millî Mücadele’de Anadolu’yu etkileyen gazete: Sırat-ı Müstakim.**” Cihan Dergi,
- Gündüz, Süleyman. (12.10.2012) “**Narod Zna (Halk Biliyor)**” Yeni Şafak Gazetesi, sayfa: 13
- Harb, Muhammed. “**El Menar.**” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Ankara: TDV Yayınları, 29. Cilt.
- Hasırcı, Metin. (2006) **Bitmeyen Mücadele Erbakan.** İstanbul: Yeni Dünya Yayıncılık
- İnceoğlu, Efecan. (2009) **Türkiye’de Siyasal İslamcılığın Evrimi.** Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İslamoğlu, Mustafa. (1995) **İslami Hareket- Anadolu II.** İstanbul: Denge Yayınları.
- İslamoğlu, Mustafa. (2011) **İslami Diriliş Hareketleri.** İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Kahraman, Hüseyin. (2014) “**Hareket Dergisi, Fikir Tarihinin Dönüm Noktasıdır,**” Cihan Dergi.
- Kalyoncu, Cemal. (2007) **20. Yıl Zamanı.** İstanbul: Zaman Kitap.
- Kaplan, Yusuf. (05.08.2012) “**İslamcılık: Ruh, Ayna, Varoluş Kaynağı.**” Yeni Şafak Gazetesi, sayfa: 13
- Kara, İsmail. (2014) **Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi.** İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karabaşoğlu, Metin. (2011) “**Said Nursi**”, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karakoç, Sezai. (1989) **İslam.** İstanbul: Diriliş Yayınları.

- Karaman, Hayrettin. (16.08.2012) “**İsme Değil Maksada Bakalım.**” Yeni Şafak, sayfa: 2
- Karaman, Hayrettin. (27.01.2013) “**Kalemlerimiz 18 yıla şahit.**” Yeni Şafak, sayfa: 2
- Karataş, Cafer. (2013) **Çağdaş İslam Düşünürleri.** İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Karataş, Turan. (2003) “**Sezai Karakoç: Bir Medeniyet Tasarımcısı**”, Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş. Hece Dergisi, sayı: 73
- Kavuncu, Burhan. (1995) “**RP düzen partisi olduğunu bir kere daha gösteriyor.**” Haksöz Dergisi, sayı: 57
- Kaya, Rıdvan. (2000) “**Mevdudi ve Hareketini Tanımaya Katkı.**” Haksöz Dergisi, sayı: 113
- Kaya, Rıdvan. (2002) “**Siyasi Tutum ve İslami Kimlik.**” Haksöz Dergisi, sayı: 140.
- Kayacan, Murat. (2003) “**Bilge Lider Aliya İzzet Begoviç ve Bosna Hersek.**” Haksöz Dergisi, sayı: 152.
- Kentel, Ferhat. (2011) “**1990’ların İslami Düşünce Dergileri ve Yeni Müslüman Entelektüeller**”, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kızıлтаş, Ekrem. (2011) **Herkesin Hocası Erbakan.** İstanbul: Hayat Yayınları.
- Kiras, İbrahim. (03.08.2012) “**İslamcılık Ne Zaman Bitti?** Star Gazetesi, sayfa: 11
- Komsuoğlu, Ayşegül, Kurtoğlu Eskişar, Gül. M. (2009) **Siyasal İslam’ın Farklı Yüzleri.** İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Kural, Beyza. (2013) “**Kanlı Pazar’dan Önce Gazeteler.**” www.Bianet.org. <http://www.bianet.org/biamag/genclik/144384-kanli-pazar-dan-once-gazeteler> Erişim Tarihi: 18.11.2014
- Kurtoğlu, Zerrin. (2011) “**Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Siyaset,**” Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kuşçu, Mehmet. (1993) “**Hilal Dergisi -1.**” Haksöz Dergisi, sayı: 30
- Küçükıylmaz, Mücahit. (2009) **Türkiye’de Siyasal Katılım.** İstanbul: Birey Yayınları.
- Lekesiz, Ömer. (28.07.2012) “**Üç Vakte Kadar İslamcılık.**” Yeni Şafak Gazetesi, sayfa: 14
- Lekesiz, Ömer. “**İslami Türk Edebiyatı’nın Değişen Yüzü**”, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Manaz, Abdullah. (2005) **Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İslamcılık.** İstanbul: Ayraç Yayınları.

- Mardin, Şerif. (2011) **Türkiye, İslam ve Sekülerizm**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Maviş, Nazım. **Türk Siyasal Yaşamında Milli Görüşün Doğuşu: MNP**. Ankara: Keşif Yayınları.
- Mert, Nuray. (2007) **Merkez Sağın Kısa Tarihi**. İstanbul: Selis Kitaplar.
- Mert, Nuray. (2011) “**Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış**”, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Metiner, Mehmet. (2004) **Yemyeşil Şeriat Bembeyaz Demokrasi**. İstanbul: Doğan Kitap.
- Muradoğlu, Abdullah. (01.07.2012) “**İhvan-ı Müslimin’in İbret Verici Kısa Tarihi**.” Yeni Şafak, 17
- Nasr, S. Veli Rıza. (2014) **Cemaat-i İslami**. (Çev: H. Aktaş.) İstanbul: Ekin Yayınları.
- Nebati, Nureddin. (2014) **Milli Görüş'ten Muhafazakâr Demokrasiye**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ogan, Ayhan. (2012) “**Tunus NAHDA Lideri Raşid El-Gannuşî İle Arap Baharı Üzerine**.” [www.sivildayanismaplatformu.org/](http://www.sivildayanismaplatformu.org/haber_detay.asp?haberID=105)
http://www.sivildayanismaplatformu.org/haber_detay.asp?haberID=105 Erişim Tarihi: 18.03.2015
- Oğuz, Hayrettin. (2013) “**12 Eylül'den 28 Şubat'a Türkiye'de İslamcılık**”, Gelenek ve Modernlik Arasında İslamcılık. İstanbul: Umran Dergisi Yayınları.
- Oral, Özgür. (2011) “**Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır**”, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öz, Asım. (2013) “**Firavun Mahkemesinde Seyyid Kutub**.” Dünya Bülteni. <http://www.haksozhaber.net/firavun-mahkemesinde-seyyid-kutub-40123h.htm>
Erişim Tarihi: 2.11.2014
- Öz, Asım. (2013) “**Hasan El Benna ve Müslüman Kardeşleri Üzerine**,” Gelenek ve Modernlik Arasında İslam. İstanbul: Umran Dergisi Yayınları.
- Özcan, Azmi. “**İslamcılık**.” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Ankara: TDV Yayınları. 23. Cilt.
- Özdalga, Elizabeth. (2007) **İslamcılığın Türkiye Seyri: Sosyolojik Bir Perspektif**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdenören, Rasim. (2011) “**Necip Fazıl Kısakürek**”, Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Peker, Gülsüm. (1999) “**Cemaat-i İslami Değerlendirmesi**.” Haksöz Dergisi, sayı: 98
- Roy, Olivier. (2005) **Siyasal İslam'ın İflası**. İstanbul: Metis Yayınları.

- Roy, Olivier. **“İslamcı Hareketlerin Sıradanlaşması,”** Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sala, Bedir. (2014) **“Said Halim Paşa: Nostalji ve Ütopyaya Mesafeli Bir İslamcı.”** Tezkire Dergisi, sayı: 48
- Saltabaş, Türker (20.10.2011) **Hilal'in Altında.** Milat Gazetesi.
- Sarıbay, Ali Yaşar. (2011) **"Milli Nizam Partisi'nin Kuruluşu ve Programının İçeriği,"** Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Serdar, Mehmet. (1993) **“Cemaleddin Afgani - 1.”** Haksöz Dergisi, sayı: 27
- Sırma, İhsan Süreyya. (2014) **Müslümanların Tarihi.** İstanbul: Beyan Yayınları.
- Su, Hüseyin. (2003) **“Diriliş Düşüncesi ve Yöntemi,”** Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş. İstanbul: Hece Dergisi, Sayı: 73
- Subaşı, Necdet. (2011) **“1960 Öncesi İslami Neşriyat: Sindirilme, Tahayyül ve Tefekkür,”** Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şentürk, Hulusi. (2011) **İslamcılık: Türkiye’de İslami oluşumlar ve Siyaset.** İstanbul: Çıra Yayınları.
- Tantik, Abdulaziz. (2009) **“İslamcılığa Dair.”** Özgün Düşünce Dergisi, Sayı: 1
- Tekin, Mustafa . (2011) **“Milli Görüş.”** Umran Dergisi, sayı: 200
- Tekin, Mustafa. (2013) **“İslamcılığın Cinsiyeti: Değişim Sürecinde İslamcı Kadınlar,”** Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.
- Tekin, Yusuf. Akgün, Birol. (2011) **“İslamcılar-Demokrasi İlişkisinin Tarihi Seyri,”** Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Topçu, Nuray. (2011) **İsyan Ahlakı.** İstanbul: Dergah Yayınları
- Tosun, Necip. (2013) **“Günümüz İslami Düşüncenin Yazınsal Görünümleri.”** Notos Dergi, sayı: 40
- Trhulj, Sead. (1994) **“Bosna İslami Hareketinin Tarihi.”** Haksöz Dergisi, sayı: 39
- Türkmen, Hamza. (1991) **“İslami Uyanıştan İslami Harekete.”** Dünya ve İslam Dergisi, sayı: 5
- Türkmen, Hamza. (2008) **Türkiye’de İslamcılığın Kökleri.** İstanbul: Ekin Yayınları.
- Türkmen, Hamza. (2011) **“Hareket Dergisi (1939-1982),”** Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.

Türkmen, Hamza. (2014) **Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştir.** İstanbul: Ekin Yayınları.

Türküne, Mümtaz'er (2012) **Doğum ile Ölüm Arasında İslamcılık.** İstanbul: Kapı Yayınları.

Türküne, Mümtaz'er. (2001) **Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu.** İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Uğurlu Fatih. (1986) **"Yıllar Sonra Bugün Gazetesine Dönüşecek Olan Yeni İstiklal."** Altınoluk Dergisi, sayı: 6

Uğurlu, Fatih. (1986) **"Günümüz İslam Âlimleri Türkiye'ye Hilal Dergisi İle Girdi."** Altınoluk Dergisi, sayı: 8

Vatandaş, Celaleddin. (1994) **"Cemaleddin Afgani."** Haksöz Dergisi, sayı: 35/36

Yavuz, Hakan. (2011) **"Milli Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Gelenek",** Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yavuz, M. Hakan. **"Bediüzzaman Said Nursi ve Nurculuk",** Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yenikaya, Selim. (2010) **Milli Mücadelenin Manevi Dergisi: Sebilürreşad.** www.dunyabulteni.com. <http://www.dunyabulteni.net/haber/137313/milli-mucadelenin-manevi-dergisi-sebilurresad> Erişim Tarihi: 15.10.2014

Yıldırım, Ercan. (2014) **"Cumhuriyet İslamcılığının Kurucu Unsurlarından Necip Fazıl Kısakürek."** İtibar Dergisi, Sayı: 33.

Yıldırım, Ercan. (2014) **"Türkiye'nin Entelektüel Sorunu."** İtibar Dergisi, sayı: 35

Yılmaz, Murat. (2011) **"Darbeler ve İslamcılık",** Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, Nuh. (2011) **"İslamcılık, AKP, Siyaset",** Haz: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. İslamcılık. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yorgancılar, Serkan. (2012) **Cumhuriyet İslamcılığının Seyri.** Ankara: Otorite Yayınları.

Yorgancılar, Serkan. (2012) **Milli Görüş: 1960-1980.** İstanbul: Pınar Yayınları.

Zurcher, Erik-Jan. (2013) **"Kemalizm Öncesi ve Sonrası İslamcı Muhalefete Dair Bir Araştırma: Sebilürreşad."** (Çev: R. N. Bali.) Dünya ve İslam Dergisi, Sayı: 1.

Özel Görüşmeler:

Abdurrahman Dilipak. (07.11.2014) Gazeteci Yazar, İstanbul.

Mustafa Kurdaş. (10.01.2012) Milli Gazete Genel Yayın Yönetmeni, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında gurbetçi bir ailenin çocuğu olarak Almanya'nın Freiburg kentinde doğdu. Ailesi, 1984 yılında Türkiye'ye temelli dönüş yapınca, İstanbul Kartal'da yaşamaya başladı. İlk, orta ve lise öğretimini İstanbul'da tamamladıktan sonra, Üniversite eğitimi için Mevlana şehri Konya'ya gitti. 1999 yılında girdiği Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden 2005'de mezun oldu. Aynı yıl Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. Eğitimine devam ederken, bir yandan da mesleğini icra etti. Ulusal bazda yayın yapan gazete, dergi, haber ajansı ve televizyon kanallarında muhabirlik yaptı. Halen bir televizyon kamalında muhabir olarak çalışan Akbaş, Adalet Hanımla evli olup ve Görkem Çelebi adından bir erkek çocuk sahibidir.